

KONCEPCJA

SPRAWIEDLIWEJ TRANSFORMACJI WIELKOPOLSKI WSCHODNIEJ

**WIELKOPOLSKA
DOLINA ENERGII**
siła Wielkopolski Wschodniej

- PROJEKT -

Konin, luty 2021 r.

Opracowanie wykonano

w **ARR Transformacja Sp. z o.o.**

ul. Zakładowa 4, 65 – 510 Konin
transformacja@arrkonin.org.pl

przy współpracy:

Grup roboczych Wielkopolski Wschodniej, których celem jest wsparcie merytoryczne nad opracowaniem Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Wielkopolski Wschodniej

Agencji Rozwoju Regionalnego S.A. w Koninie

Departamentów Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu:

Departamentu Gospodarki, Departamentu Polityki Regionalnej, Departamentu Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Departamentu Środowiska

Wielkopolskiego Biura Planowania Przestrzennego w Poznaniu

Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Poznaniu

Tekst koncepcji sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej został zredagowany przez zespół pod nadzorem Macieja Sytka, Pełnomocnika Zarządu Województwa Wielkopolskiego ds. Restrukturyzacji Wielkopolski Wschodniej, w składzie:

Michał Rejewski

Krzysztof Borkowicz

Aleksandra Broniszewska

przy współpracy: Zbigniew Stępniewski

Konsultacja merytoryczna:

Fundacja Instytut Zielonej Przyszłości, Fundacja "Rozwój TAK - Odkrywki NIE", Stowarzyszenie "Akcja Konin", Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć, Fundacja Instrat, Zespół Elekrowni Pątnów-Adamów-Konin SA

Spis treści

1.	Wprowadzenie	6
2.	Opis procesu transformacji i wskazanie terytoriów w obrębie państwa członkowskiego, które będą najbardziej dotknięte jego negatywnymi skutkami.....	11
2.1.	Wskazanie terytorium, które zgodnie z przewidywaniami będzie najbardziej dotknięte negatywnymi skutkami transformacji oraz uzasadnienie tego wyboru	11
2.2.	Opis spodziewanego procesu transformacji energetycznej w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu	18
2.2.1.	Wkład transformacji Wielkopolski Wschodniej w realizację KPEiK oraz PEP 2040	20
2.2.2.	Harmonogram zaprzestania wydobycia węgla brunatnego i wytwarzania energii elektrycznej w instalacjach węglowych w Wielkopolsce Wschodniej.....	22
2.3.	Sprawiedliwa transformacja.....	26
2.3.1.	Filary sprawiedliwej transformacji	28
2.3.2.	Zasady sprawiedliwej transformacji.....	29
3.	Ocena wyzwań związanych z transformacją	32
	Wyzwanie 1. Budowa innowacyjnej, zasobooszczędnej i zdywersyfikowanej gospodarki	32
	Wyzwanie 2. Transformacja energetyczna w kierunku gospodarki zeroemisyjnej i energooszczędnej.....	39
	Wyzwanie 3. Rozwijanie oraz poprawa wykorzystania potencjału kapitału ludzkiego	48
	Wyzwanie 4. Przeciwdziałanie degradacji środowiska i adaptacja do zmian klimatycznych.....	55
	Wyzwanie 5. Poprawa transportowej spójności wewnętrznej i mobilności mieszkańców	59
	Wyzwanie 6. Przeciwdziałanie niekorzystnym trendom demograficznym.....	65
	Wyzwanie 7. Redukcja ubóstwa i poprawa dostępu do usług społecznych	70
	Wyzwanie 8. Budowa trwałego kapitału społecznego i potencjału kulturowego.....	73
	Wyzwanie 9. Zmniejszenie nierówności w wymiarze terytorialnym	76
4.	Wizja, cele sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej, priorytety i kierunki interwencji	82
4.1.	Wizja sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej	82
4.2.	Cel główny i cele szczegółowe sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej.....	83
Cel 1.	Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym	88
Priorytet 1.1.	(R)ewolucja energetyczna w kierunku neutralności klimatycznej.....	88
Priorytet 1.2.	Zdywersyfikowana i innowacyjna gospodarka z rozwiniętą przedsiębiorczością	95
Priorytet 1.3.	E-Wielkopolska Wschodnia.....	103

Priorytet 1.4. Gospodarka o obiegu zamkniętym.....	108
Priorytet 1.5. Kompetentni, wykwalifikowani oraz aktywni zawodowo mieszkańcy	112
Cel 2. Zintegrowana przestrzeń wysokiej jakości.....	119
Priorytet 2.1. Zregenerowane środowisko przyrodnicze.....	119
Priorytet 2.2. Adaptacja do zmian klimatu	122
Priorytet 2.3. Poprawa dostępności transportowej	126
Cel 3. Aktywne społeczeństwo	131
Priorytet 3.1. Silny kapitał społeczny.....	131
Priorytet 3.2. Nowoczesne usługi społeczne.....	135
Priorytet 3.3. Zdrowi mieszkańcy	140
5. Terytorialny wymiar transformacji Wielkopolski Wschodniej.....	143
5.1. Obszary Strategicznej Interwencji	143
5.2. Miasta i obszary wiejskie	145
6. Spójność z innymi krajowymi, regionalnymi lub terytorialnymi strategiami i planami.....	147
7. Mechanizmy zarządzania	150
7.1. Podmioty koordynujące i monitorujące oraz partnerstwo	150
7.2. Ramy finansowe oraz instrumenty realizacji transformacji Wielkopolski Wschodniej.....	154
7.3. System monitorowania i ewaluacji.....	161
8. Uspołecznienie procesu przygotowania Planu	165
9. Wykaz przedsięwzięć strategicznych	169
10. Uczestnicy Grup Roboczych	170
Załącznik 1. Wykaz projektów o strategicznym znaczeniu dla transformacji Wielkopolski Wschodniej przedstawionych w 2019 r. Komisji Europejskiej	173
Załącznik 2. Wykaz projektów zgłoszonych w ramach prac grup roboczych	174
Załącznik 3. Materiały źródłowe.....	183

Wykaz skrótów stosowanych w dokumencie

EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
FST	Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji
IOB	Instytucje otoczenia biznesu
KOF	Koniński Obszar Funkcjonalny
KPEiK	Krajowy plan na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030
KSRR	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego do 2030
NFOŚiGW	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
OSI	Obszary strategicznej interwencji
OZE	Odnawialne źródła energii
PEP 2040	Polityka energetyczna Polski do 2040 r
PKB	Produkt Krajowy Brutto
POIR	Program Operacyjny Inteligentny Rozwój
POIŚ	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
POPC	Program Operacyjny Polska Cyfrowa
PROW	Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich
PZPWW	Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+
SRWW	Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku
UE	Unia Europejska
WRPO	Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny

1. Wprowadzenie

Sprawiedliwa transformacja to aktualnie jedno z najczęściej pojawiających się określeń nawiązujących do osiągnięcia neutralności klimatycznej w regionach węglowych. W Polsce termin sprawiedliwej transformacji stał się bardzo popularny z chwilą przedstawienia przez Komisję Europejską strategii *Europejski Zielony Ład*, która oprócz wyrażenia ambicji uczynienia z Europy pierwszym neutralnym klimatycznie kontynentem do 2050 r. podkreśla konieczność przeprowadzenia tej transformacji w sposób sprawiedliwy i sprzyjający włączeniu społecznemu. Elementem *Europejskiego Zielonego Ładu* jest mechanizm sprawiedliwej transformacji, obejmujący m.in. Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (FST), który będzie się koncentrował na regionach i sektorach, które najsilniej odczują skutki transformacji w kierunku neutralności klimatycznej, ze względu na swoją dużą zależność od paliw kopalnych i wysoko emisyjnych procesów, aby nikt nie pozostał w tyle¹.

Pomimo nadania aktualnie dużego znaczenia sprawiedliwej transformacji, jej historia wykracza poza ramy członkostwa Polski w Unii Europejskiej, czy nawet istnienia samej Unii. W latach 50. XX wieku rozwój nowych technologii spowodował likwidację znacznej części miejsc pracy w sektorze węgla i stali,

Zarys historyczny
sprawiedliwej transformacji

co przełożyło się na wzrost bezrobocia. W celu wsparcia robotników, którzy stracili pracę, ustanowiono *Fundusz na rzecz Przekwalifikowania i Przesiedlania Robotników w ramach Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali*, który choć wprost nie odnosił się do terminu sprawiedliwej transformacji, to miał za zadanie realizować cele obecnie jej przyświecające, tj. przekwalifikowanie pracowników, udzielanie pomocy w znalezieniu zatrudnienia oraz, w przypadku gdy inne środki zawiodą, wsparcie ich relokacji do miejsc o większych szansach na zatrudnienie. Terminu sprawiedliwej transformacji zaczęto używać dopiero w latach 90. XX wieku, dzięki związkom zawodowym, które upatrywały udanej transformacji jedynie przy zaangażowaniu pracowników i społeczności z nimi związanych oraz w dialogu społecznym. W 2015 r. Międzynarodowa Organizacja Pracy opublikowała *Wytyczne dotyczące sprawiedliwej transformacji*, w których określiła zasady, jakimi należy kierować się podczas przekształcania gospodarki na model zrównoważony pod względem środowiskowym:

- konieczność uzyskania silnej społecznej zgody w odniesieniu do celów zrównoważonego rozwoju i prowadzących do nich ścieżek;
- konieczność ustanowienia kompleksowych ram polityki zapewniających spójność pod względem gospodarczym, środowiskowym, społecznym, edukacyjnym i związanym z pracą;
- konieczność prowadzenia znaczącego i prawidłowo funkcjonującego dialogu społecznego podczas całego procesu i na wszystkich szczeblach zarządzania.

Podejmowane starania dotyczące konieczności zaangażowania pracowników i społeczności w proces transformacji doprowadziły do włączenia koncepcji sprawiedliwej transformacji do preambuły

¹ Komisja Europejska. 2019. Komunikat Komisji Europejskiej „Europejski Zielony Ład” COM (2019), 640 final, Bruksela.

Porozumienia paryskiego w 2015 r., w której uwzględniono konieczność sprawiedliwej transformacji pracowników oraz tworzenia godnej pracy i wysokiej jakości miejsc pracy, zgodnie z priorytetami rozwoju określonymi na poziomie krajowym². Polska aktywnie uczestniczyła we włączeniu tej problematyki do głównego nurtu światowej polityki klimatycznej, efektem czego było przyjęcie Deklaracji Solidarnej i Sprawiedliwej Transformacji podczas szczytu klimatycznego Organizacji Narodów Zjednoczonych w Katowicach w grudniu 2018 r. – dokumentu, w którym podkreślono konieczność prowadzenia dialogu społecznego, a także możliwości zatrudnienia, jakie niesie ze sobą transformacja. W dokumentach na poziomie Unii Europejskiej koncepcja sprawiedliwej transformacji została uwzględniona w 2015 r. w Pakiecie dotyczącym unii energetycznej³, w którym podkreślono, że sprawiedliwa i uczciwa transformacja energetyczna będzie wymagała przekwalifikowania zawodowego lub podwyższania kwalifikacji pracowników w niektórych sektorach oraz, w razie potrzeby, środków socjalnych na odpowiednim poziomie. Zwrócono uwagę również, że bezpośrednia wiedza i doświadczenie partnerów społecznych ma kluczowe znaczenie w tym względzie. W Rozporządzeniu w sprawie zarządzania unią energetyczną i działaniami w dziedzinie klimatu⁴ z 2018 r. kwestia ta została rozbudowana, a dodatkowo zwrócono w nim uwagę na regiony górnicze, zaznaczając, że społecznie akceptowalne i sprawiedliwe przejście na zrównoważoną gospodarkę niskoemisyjną wymaga zmian w zachowaniach inwestycyjnych, zarówno jeśli chodzi o inwestycje publiczne, jak i prywatne, oraz wprowadzenia zachęt we wszystkich obszarach polityki, przy czym należy pamiętać o tych regionach i obywatelach, dla których przejście na gospodarkę niskoemisyjną mogłoby mieć negatywne skutki.

Na obszarze Wielkopolski Wschodniej, obejmującej miasto Konin oraz powiaty koniński, kolski, słupecki i turecki, silnie uzależnionej od sektora wydobywczego i energetycznego, idea sprawiedliwej transformacji nie została narzucona mieszkańcom odgórnie przez władze, lecz zrodziła się oddolnie

Przesłanki opracowania Planu dla Wielkopolski Wschodniej

w środowisku miejskich aktywistów Konina – stowarzyszeń Akcja Konin i Zmieniamy Konin oraz Fundacji Miasto Prowincjonalne⁵. Również Samorząd Województwa Wielkopolskiego dostrzega potrzebę i chęci podjęcia działań związanych z jak najszybszym osiągnięciem stanu gospodarki zeroemisyjnej, przy zachowaniu zasad sprawiedliwej transformacji, czego przejawem jest wyodrębnienie w *Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku* jako jednego

² Departament Tematyczny ds. Budżetu; DG ds. Polityki Wewnętrznej UE. 2020. Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji – W jaki sposób można najskuteczniej wykorzystać budżet UE do wsparcia niezbędnej transformacji z paliw kopalnych na energię ze źródeł odnawialnych.

³ Komisja Europejska. 2015. Pakiet dotyczący Unii Energetycznej, COM (2015), 80, Bruksela.

⁴ Komisja Europejska. 2018. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1999 z 11 grudnia 2018 r. w sprawie zarządzania unią energetyczną i działaniami w dziedzinie klimatu, zmiany rozporządzeń Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 663/2009 i (WE) nr 715/2009, dyrektyw Parlamentu Europejskiego i Rady 94/22/WE, 98/70/WE, 2009/31/WE, 2009/73/WE, 2010/31/UE, 2012/27/UE i 2013/30/UE, dyrektyw Rady 2009/119/WE i (EU) 2015/652 oraz uchyczenia rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 525/2013.

⁵ Grupa Ekspercka „Sprawiedliwa Transformacja”. 2020. Propozycje rekomendacji dla obszaru sprawiedliwa transformacja.

z kluczowych pakietów działań⁶ transformacji Wielkopolski Wschodniej (w ramach którego jednym z pierwszych elementów powinno być opracowanie dokumentu strategicznego na możliwie wczesnym etapie działań transformacyjnych), a także powołanie Pełnomocnika Zarządu Województwa Wielkopolskiego ds. Restrukturyzacji Wielkopolski Wschodniej czy podjęcie prac nad niniejszą Koncepcją. Sejmik Województwa Wielkopolskiego przyjął ponadto stanowisko dotyczące inicjatywy Sprawiedliwej Transformacji w Regionie Wielkopolski Wschodniej⁷, w którym wnosi o podjęcie wszelkich działań zmierzających do czynnego wspierania tej inicjatywy. W stanowisku podkreślono m.in. potrzebę większego zaangażowania instytucji szczebla krajowego w inicjatywę sprawiedliwej transformacji, a także jak najszybszego podjęcia przez Rząd RP prac nad programem kompensacyjnym dla górników i energetyków z Wielkopolski Wschodniej na podobnych warunkach jakie przyjęto dla Śląska.

Istotnym krokiem w kierunku realizacji działań związanych z urzeczywistnieniem tej idei było podpisanie 3 kwietnia 2019 r. *Porozumienia na rzecz sprawiedliwej transformacji energetycznej Wielkopolski Wschodniej*, ratyfikowanego przez ponad 40 przedstawicieli podmiotów (obecnie jest ich blisko 100) pochodzących w szczególności z obszaru subregionu, reprezentujących zarówno sektor publiczny, jak i prywatny oraz pozarządowy. Porozumienie stało się fundamentem do powołania w 2020 r. na obszarze Wielkopolski Wschodniej grup roboczych, które mają za zadanie opracowanie rekomendacji dla Terytorialnego planu sprawiedliwej transformacji. Jak podkreśliła Grupa Ekspercka „Sprawiedliwa transformacja”, działająca w ramach Zespołu ds. Rozwoju Przemysłu Odnawialnych Źródeł Energii i Korzyści dla Polskiej Gospodarki przy Ministrze Klimatu i Środowiska, wielopodmiotowa współpraca na rzecz sprawiedliwej transformacji z Wielkopolski Wschodniej to unikalny kapitał społeczny, który należy wykorzystać jako fundament dla całego procesu⁸.

Niniejsza koncepcja, zawierająca m.in. propozycje wyzwań, celów, priorytetów i kierunków interwencji czy kształtu systemu instytucjonalnego, stanowi punkt wyjścia do dyskusji nad tymi elementami (m.in. w ramach wyżej wspomnianych grup roboczych), po uzgodnieniu których docelowo wypracowane zostaną dwa dokumenty:

Jedna Koncepcja na potrzeby opracowania dwóch dokumentów

- o Terytorialny plan sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej na lata 2021-2027 (krótkookresowy), zgodny z wymogami projektu *Rozporządzenia ustanawiającego Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji*⁹, o węższym zakresie, sporządzony w celu spełnienia wymogów umożliwiających pozyskanie środków unijnych z nowej unijnej perspektywy finansowej oraz

⁶ Pakiety działań uzupełniają cele rozwojowe Strategii, w myśl podejścia projektowego w zarządzaniu strategicznym. Dzięki temu SRWW łączy w sobie wymiar strategiczny z operacyjnym – wskazuje nie tylko kierunki, ale i niezbędne pakiety działań, wokół których Samorząd Województwa w horyzoncie najbliższej dekady będzie koncentrować swoją aktywność programową, finansową i organizacyjną, dążąc tym samym do osiągnięcia określonej w Strategii wizji rozwoju.

⁷ Uchwała nr VIII/131 /19 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 3 czerwca 2019 r. w sprawie: przyjęcia stanowiska dotyczącego inicjatywy Sprawiedliwej Transformacji w Regionie Wielkopolski Wschodniej.

⁸ Grupa Ekspercka „Sprawiedliwa Transformacja”. 2020. Propozycje rekomendacji dla obszaru sprawiedliwa transformacja.

⁹ Wniosek COM (2020) 2 final z 14 stycznia 2020 ze zmianami.

- o długookresowy i kompleksowy dokument strategiczny (o horyzoncie czasowym do 2040 r.) w zakresie osiągnięcia zeroemisyjnej, zasobooszczędnej i zdywersyfikowanej gospodarki oraz zapewnienia wysokiej jakości życia.

Opracowanie Terytorialnego planu sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej na lata 2021-2027, będącego elementem szerszego systemu programowania nowej unijnej perspektywy finansowej (plan stanowić powinien załącznik do Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2021-2027 lub do Regionalnego Programu Operacyjnego Sprawiedliwej Transformacji dla Wielkopolski Wschodniej), jest konieczne w celu umożliwienia wydatkowania funduszy unijnych w ramach mechanizmu sprawiedliwej transformacji, który składa się z 3 filarów:

1. Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji wdrażanego w ramach zarządzania dzielonego.
2. Specjalnego systemu sprawiedliwej transformacji w ramach Programu InvestEU.
3. Instrumentu pożyczkowego na rzecz sektora publicznego mającego na celu mobilizowanie dodatkowych inwestycji w regionach dotkniętych skutkami transformacji.

Terytorialny plan sprawiedliwej transformacji będzie więc z jednej strony korzystał z zasobów Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji, tj. przeznaczonych na działania z zakresu ożywienia gospodarczego, wsparcia rynku pracy oraz regeneracji i rekultywacji zdegradowanych terenów¹⁰, a z drugiej jego realizacja wspierana będzie pozostałymi filarami mechanizmu.

Transformacja Wielkopolski Wschodniej powinna obejmować zmiany zachodzące w procesie wieloaspektowych przekształceń, przynoszących korzyści nie tylko gospodarcze, ale również środowiskowe, w szczególności w zakresie przywracania właściwych stosunków wodnych oraz różnorodności biologicznej zdegradowanych terenów, przestrzenne i społeczne w celu zapewnienia wysokiej jakości życia i możliwości rozwoju w długim horyzoncie czasu. W kontekście wyzwań transformacyjnych nie jest możliwe przeprowadzenie całego procesu transformacji w ciągu najbliższej dekady oraz ograniczając się tylko do zakresu interwencji określonego rozporządzeniem unijnym dla perspektywy finansowej 2021-2027. Istotne jest w tym zakresie myślenie i planowanie działań w długiej perspektywie czasowej, czego efektem będzie opracowanie kompleksowego i długofalowego dokumentu strategicznego. W związku z tym niniejsza koncepcja nie ogranicza się jedynie do elementów i zakresu interwencji planu określonych w projekcie *Rozporządzenia ustanawiającego Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji*, ale uwzględnia także m.in. analizę problemów i endogenicznych potencjałów subregionu w innych obszarach związanych z jego przemianą, takich jak zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej, poprawa opieki zdrowotnej i pomocy społecznej czy spójności komunikacyjnej. Rozpoznanie szerokiego spectrum potrzeb rozwojowych jest

¹⁰ Zgodnie z projektem rozporządzenia ustanawiającego Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji Fundusz będzie wspierać wyłącznie następujące działania a) inwestycje produkcyjne w MŚP; b) inwestycje w tworzenie nowych przedsiębiorstw; c) inwestycje w B+R oraz wspieranie transferu zaawansowanych technologii; d) inwestycje w czystą energię, redukcję emisji gazów cieplarnianych, efektywność energetyczną i energię ze źródeł odnawialnych; e) inwestycje w cyfryzację i łączność cyfrową; f) inwestycje w regenerację, dekontaminację i renaturalizację terenów oraz projekty zmieniające ich przeznaczenie; g) inwestycje we wzmacnianie gospodarki o obiegu zamkniętym; h) podnoszenie i zmiana kwalifikacji pracowników; i) pomoc w poszukiwaniu pracy dla osób poszukujących pracy; j) aktywne włączanie osób poszukujących pracy; k) pomoc techniczna.

również istotne ze względu na traktowanie środków z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji jako impulsu do społeczno-gospodarczego łagodzenia skutków zmiany technologicznej związanej z implementacją rozwiązań w zakresie odnawialnych źródeł energii (OZE) i zieloną gospodarką, który musi zostać wzmocniony innymi funduszami europejskimi i krajowymi, środkami Europejskiego Banku Inwestycyjnego czy sektora górnictwo-energetycznego, umożliwiając finansowanie również innych obszarów, wykraczających poza FST¹¹.

Koncepcja, która powstała przy udziale grup roboczych, stanowi bazę i punkt odniesienia dla dalszych prac strategicznych i programowych na rzecz transformacji Wielkopolski Wschodniej. Dokument i wskazane w nim wyzwania, cele, a także priorytety i kierunki interwencji wyznaczające pole możliwych do realizacji przedsięwzięć mają charakter otwarty i zakłada się, że na etapie prac nad Terytorialnym planem sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej na lata 2021-2027 oraz długookresowym i kompleksowym dokumentem strategicznym (o horyzoncie czasowym do 2040 r.) mogą one ulec modyfikacji, m.in. w związku z przyjętymi wymogami prawnymi, przeprowadzonymi analizami czy uzgodnieniami w ramach dalszych prac grup roboczych. Ponadto programowanie perspektywy 2021-2027 obejmuje przygotowanie nie tylko Terytorialnego planu sprawiedliwej transformacji dla Wielkopolski Wschodniej, ale również dokumentów wykonawczych, jak programu operacyjnego czy w dalszej kolejności szczegółowego opisu osi priorytetowych. Dlatego w Koncepcji z jednej strony zamieszczono elementy ogólne o charakterze strategicznym oraz elementy szczegółowe o charakterze operacyjnym (np. dotyczące kierunków interwencji), które będą przydatne na etapie tworzenia ww. dokumentów wykonawczych.

¹¹ Grupa Ekspertcka „Sprawiedliwa Transformacja”. 2020. Propozycje rekomendacji dla obszaru sprawiedliwa transformacja.

2. Opis procesu transformacji i wskazanie terytoriów w obrębie państwa członkowskiego, które będą najbardziej dotknięte jego negatywnymi skutkami

2.1. Wskazanie terytorium, które zgodnie z przewidywaniami będzie najbardziej dotknięte negatywnymi skutkami transformacji oraz uzasadnienie tego wyboru¹²

Jednym z kilku obszarów w kraju, które będą poddane największemu przeobrażeniu w wyniku transformacji w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu jest Wielkopolska Wschodnia z gospodarką opartą na przemyśle wydobywczym i energetycznym. Wielkopolska Wschodnia zidentyfikowana została w *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego 2020+* oraz *Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku* jako obszar paliwowo-energetyczny szczególnie narażony na skutki zmian klimatycznych oraz wymagający podjęcia zintegrowanych i skoordynowanych działań w kierunku transformacji społeczno-gospodarczej. Swym zasięgiem obejmuje ona miasto Konin oraz powiaty koniński, kolski, słupecki i turecki, zajmujące łącznie powierzchnię 4,4 tys. km², co stanowi 14,9% powierzchni województwa, i zamieszkiwane przez 433,3 tys. osób (2019 r.). Ta część regionu charakteryzuje się wieloma niekorzystnymi trendami. Biorąc pod uwagę Produkt Krajowy Brutto (PKB) *per capita* jest jednym z najgorzej rozwiniętych gospodarczo obszarów województwa, z najwyższą stopą bezrobocia wśród wszystkich subregionów Wielkopolski. W sferze społecznej problemem jest starzenie się społeczeństwa, ubóstwo i wysokie, ujemne saldo migracji.

O współczesnym charakterze tego obszaru zdecydowały występujące zasoby węgla brunatnego, spalanie którego jest jednym z najbardziej zanieczyszczających środowisko i cechujących się największą intensywnością emisji CO₂ sposobów wytwarzania energii elektrycznej. Struktura gospodarki Wielkopolski Wschodniej charakteryzuje się wysokim stopniem specjalizacji ukierunkowanej na działalność przemysłową, w którym kluczową rolę odgrywa Grupa Kapitałowa Zespołu Elektrowni Pątnów-Adamów-Konin S.A. (największa prywatna, niekontrolowana przez Skarb Państwa grupa energetyczna w Polsce), silnie oddziałującego na środowisko oraz przestrzeń.

Ograniczenie bądź zaprzestanie działalności przemysłu wydobywczego oraz energetycznego opartego o pierwotne źródła energii, bez podjęcia odpowiednich działań transformacyjnych, spowoduje szereg negatywnych skutków, począwszy od spowolnienia gospodarczego. Wynika to m.in. z faktu, że Grupa ZE PAK jest istotnym „graczem” w tworzeniu PKB subregionu – w 2019 r. wygenerowała ok. 1,5 mld zł wartości dodanej brutto tj. około 6,1% PKB podregionu konińskiego¹³. Lokalna gospodarka, włączając w to sektory niezwiązane z górnictwem czy energetyką, pobudzana jest również przez znaczne środki

¹² Wymóg ujęcia tego elementu wynika z projektu rozporządzenia ustanawiającego FST, Załącznik II – Wzór terytorialnych planów sprawiedliwej transformacji, pkt 1.2.

¹³ Fundacja InStrat. 2021. Analiza gospodarcza regionu Wielkopolski Wschodniej pod kątem realizacji procesu sprawiedliwej transformacji, w tym transformacji energetycznej.

pochodzące z wynagrodzeń pracowników Grupy ZE PAK¹⁴ – 2019 r. koszty świadczeń pracowniczych kształtowały się na poziomie ponad 406 mln zł.

Grupa ZE PAK stanowi ważne źródło dochodów sektora finansów w Polsce – łączna wartość środków, które odprowadziła do tego sektora poprzez podatki, składki i opłaty wynosiła w 2019 r. 597,5 mln zł. Działalność Grupy przekłada się ponadto na dochody jednostek samorządu terytorialnego. Do budżetów samorządów terytorialnych trafia część PIT i CIT, podatek od nieruchomości (wyłącznie do budżetów gmin) oraz opłata za korzystanie ze środowiska, w tym za wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza, która trafia na rachunek województwa wielkopolskiego, a następnie jest redystrybuowana na rachunki bankowe Narodowego i Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz na budżety gmin i powiatów. W 2019 r. do administracji samorządowej trafiło łącznie blisko 127 mln zł od Grupy ZE PAK, z czego najwięcej środków zasiliło budżety samorządów terytorialnych (gmin i powiatów) znajdujących się na obszarze następujących powiatów: konińskiego (50,8 mln zł, tj. 46% wszystkich dochodów publicznych), Miasta Konina (27,0 mln zł, tj. 25% wszystkich dochodów publicznych) oraz tureckiego (26,0 mln zł, tj. 24% wszystkich dochodów publicznych). Do ww. trzech samorządów powiatowych i gmin na ich terenie trafiło blisko 95% wszystkich dochodów jakie Grupa ZE PAK odprowadziła do gminnej i powiatowej administracji samorządowej¹⁵.

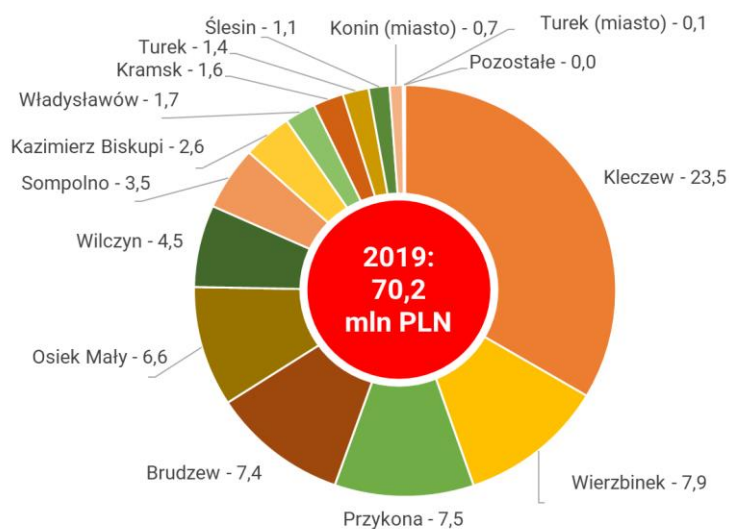
W wyniku działalności wydobywczej Kopalni Węgla Brunatnego Konin oraz Adamów, wartość płatności publiczno-prawnych odprowadzanych przez koncern w 2019 r. wyniosła 119,1 mln zł. W związku z ograniczaniem działalności wydobywczej, wartość płatności publiczno-prawnych odprowadzanych przez koncern w ramach działalności górniczej spada w czasie – o 10% w stosunku do 2016 r. Znaczna część tych środków trafiła do gminnych i powiatowych jednostek samorządu terytorialnego (ok. 60%, tj. ok. 70 mln zł), następnie do organów administracji rządowej (ok. 25%), natomiast 15% do Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego. Gminy, na terenie których prowadzona jest eksploatacja odkrywek otrzymują istotny przychód do własnych budżetów. Wraz z zakończeniem ich eksploatacji nieunikniony będzie spadek dochodów podatkowych części gmin. W przypadku niektórych z nich, udział dochodów z działalności wydobywczej Grupy ZE PAK w ich dochodach własnych osiąga nawet 40-60%. Istotnym przypadkiem jest gmina Kleczew, na terenie której znajduje się siedziba Kopalni Węgla Brunatnego Konin i odkrywka Józwin¹⁶. Utrata dochodów przez samorządy, w szczególności w przypadku gmin, które swój budżet w znacznym zakresie opierają na dochodach Grupy ZE PAK, a także wzrost bezrobocia czy migracje mieszkańców wpłyną istotnie na spadek dochodów samorządów terytorialnych, co w konsekwencji przełoży się na ograniczenie realizacji inwestycji rozwojowych i dalszą marginalizację subregionu.

¹⁴ IBS - Instytut Badań Strukturalnych. 2019 Transformacja węglowa w subregionie konińskim (D. Kiewra, A. Szpor).

¹⁵ Źródło: ZE PAK

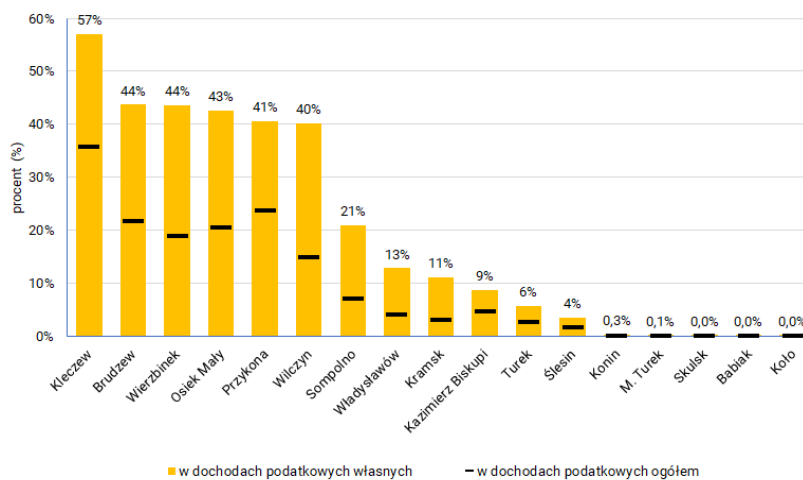
¹⁶ Fundacja Instrat. 2021. Analiza gospodarcza regionu Wielkopolski Wschodniej pod kątem realizacji procesu sprawiedliwej transformacji, w tym transformacji energetycznej.

Wykres. Najwięksi odbiorcy płatności na rzecz administracji publicznej wśród gmin i miast na prawach powiatu z działalności górniczej w 2019 r. (mln zł).

Źródło: Fundacja Instrat. 2021. Analiza gospodarcza regionu Wielkopolski Wschodniej pod kątem realizacji procesu sprawiedliwej transformacji, w tym transformacji energetycznej

Wykres. Udział płatności na rzecz administracji publicznej od Grupy ZE PAK w dochodach podatkowych gminy w 2019 r.

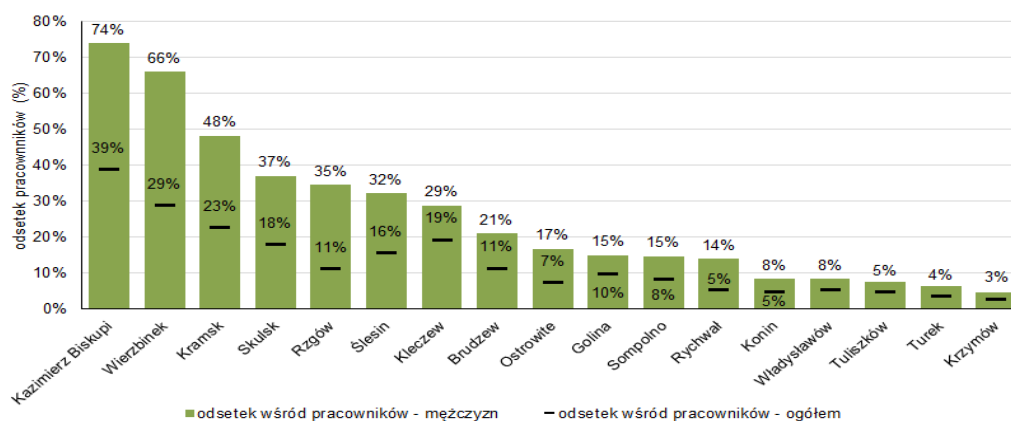
Źródło: Fundacja Instrat. 2021. Analiza gospodarcza regionu Wielkopolski Wschodniej pod kątem realizacji procesu sprawiedliwej transformacji, w tym transformacji energetycznej

Podjęcie działań łagodzących skutki transformacji w kierunku neutralności klimatycznej istotne jest również z punktu widzenia rynku pracy, na którym Grupa ZE PAK odgrywa istotną rolę (TE wiązać się będzie zarówno z uratą miejsc pracy, jak i koniecznością przekwalifikowania pracowników). Pod koniec 2019 r. Grupa ZE PAK zatrudniała ponad 4,6 tys. osób (9,0% stanowiły kobiety). Z obszaru subregionu

pochodziło 98% pracowników, w tym 48% pochodziło z Konina, 32% z powiatu konińskiego, a 16% z powiatu tureckiego¹⁷. Problem transformacji energetycznej będzie pośrednio oddziaływał również na kobiety, które są nieaktywnymi zawodowo członkami rodzin pracowników Grupy utrzymujących samodzielnie gospodarstwa domowe. Najwięcej pracowników Grupy ZE PAK zatrudnionych było w Koninie (28,4% całej populacji pracowników Grupy ZE PAK), Turku (9,8%) oraz gminach Kazimierz Biskupi (9,2%), Kleczew (8,8%) i Ślesin (7,5%). W ww. gminach zamieszkuje prawie $\frac{2}{3}$ pracowników Grupy, zaś w kolejnych pięciu (Wierzbinek, Sompolno, Kramsk, Golina, Wilczyn) kolejne 18% pracowników¹⁸.

Pracownicy Grupy ZE PAK stanowili w przypadku mniejszych gmin Wielkopolski Wschodniej liczny odsetek populacji pracujących (zatrudnionych, zamieszkałych na terenie danej gminy). Odsetek ten jest szczególnie wysoki w gminach Kazimierz Biskupi (prawie 40%), Wilczyn czy Wierzbinek (ok. 30%). Uwzględniając fakt, że pracownicy grupy ZE PAK stanowią w 91% mężczyźni, odsetek ten w odniesieniu jedynie do mężczyzn pracujących jest prawie dwukrotnie wyższy i wynosi odpowiednio 75%, 66% i 48%. Innymi słowy, około połowa mężczyzn zamieszkałych na terenie danej gminy to pracownicy Grupy - świadczy to o dominującej pozycji tego koncernu jako lokalnego pracodawcy¹⁹.

Wykres. Udział pracowników ZE PAK w populacji ludności pracującej (zatrudnionych), w podziale na gminy Wielkopolski Wschodniej, 2019.

Źródło: Fundacja Instrat. 2021. Analiza gospodarcza regionu Wielkopolski Wschodniej pod kątem realizacji procesu sprawiedliwej transformacji, w tym transformacji energetycznej

¹⁷ Fundacja Instrat. 2021. Analiza gospodarcza regionu Wielkopolski Wschodniej pod kątem realizacji procesu sprawiedliwej transformacji, w tym transformacji energetycznej.

Wycień dokonano na podstawie zatrudnienia wg stanu na listopad 2020 r

¹⁸ Szacuje się, że do 2024 r. uprawnienia emerytalne nabędzie 25% pracowników Grupy ZE PAK, natomiast do 2026 r. 35% zatrudnionych – odsetek ten jest wyższy od kilku do kilkunastu punktów procentowych, jeśli spojrzeć na podgrupę pracowników z uprawnieniami do emerytury górniczej.

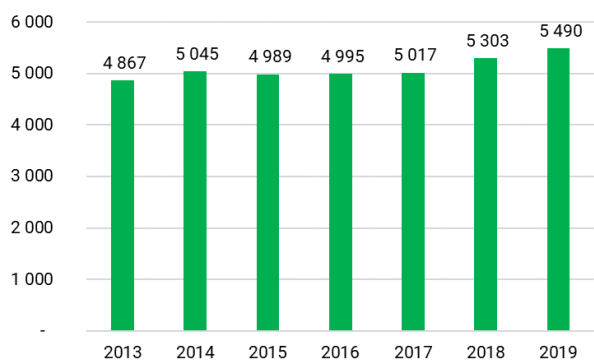
¹⁹ Fundacja Instrat. 2021. Analiza gospodarcza regionu Wielkopolski Wschodniej pod kątem realizacji procesu sprawiedliwej transformacji, w tym transformacji energetycznej.

Powstanie i funkcjonowanie kompleksu paliwowo-energetycznego miało na przestrzeni lat duży wpływ na rozwój gospodarczy i społeczny subregionu oraz dało impuls do dynamicznego rozwoju innych branż. W związku z tym działalność Grupy przekłada się także na zatrudnienie w bezpośrednim oraz pośrednim otoczeniu, które może zostać zredukowane w wyniku transformacji.

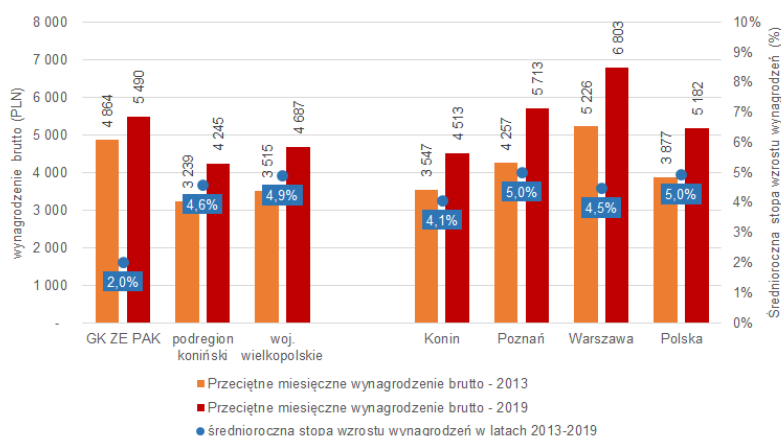
Bez podjęcia działań mających na celu przekwalifikowanie pracowników oraz stworzenie nowych miejsc pracy w innych sektorach, a także aktywizacji zawodowej osób z grup nieaktywnych zawodowo nastąpi znaczny wzrost poziomu bezrobocia, który obecnie jest już względnie wysoki – co wynika m.in. z likwidacji w ostatnich latach dużej liczby miejsc pracy w Grupie ZE PAK (od 2011 r. zatrudnienie w Grupie spadło o ponad 4,0 tys. osób). Stopa bezrobocia rejestrowanego w subregionie wynosiła co prawda w 2019 r. 5,8%, przy 14,7% w 2011 r., jednak jej spadek spowodowany był aktualną koniunkturą gospodarczą – niezmiennie kształtowała się ona na poziomie znacznie wyższym niż średnio w województwie (2,8% w 2019 r.).

Ważną kwestią powiązaną z rynkiem pracy, którą należy wziąć pod uwagę w procesie transformacji jest również przeciętne wynagrodzenie w Grupie ZE PAK, które w 2019 r. wzrosło do średniego poziomu 5 490 zł i przekraczało wartość przeciętnego wynagrodzenia brutto w podregionie konińskim o 29% oraz w województwie o 17%. Było również wyższe od wartości wynagrodzenia brutto w największym mieście subregionu (Koninie) o 21%. Dotychczasowy relatywnie wysoki poziom wynagrodzenia w Grupie może stanowić barierę w poszukiwaniu/znalezieniu nowej pracy poza strukturą Grupy ze względu na oczekiwania pracowników dotyczące wysokości wynagrodzenia (chęć jej utrzymania na poziomie oferowanym przez Grupę ZE PAK)²⁰.

Wykres. Przeciętne wynagrodzenie pracowników ZE PAK w latach 2013-2019.

Wykres. Przeciętne wynagrodzenie pracowników GK ZE PAK na tle wybranych regionów i miast w latach 2013 i 2019.

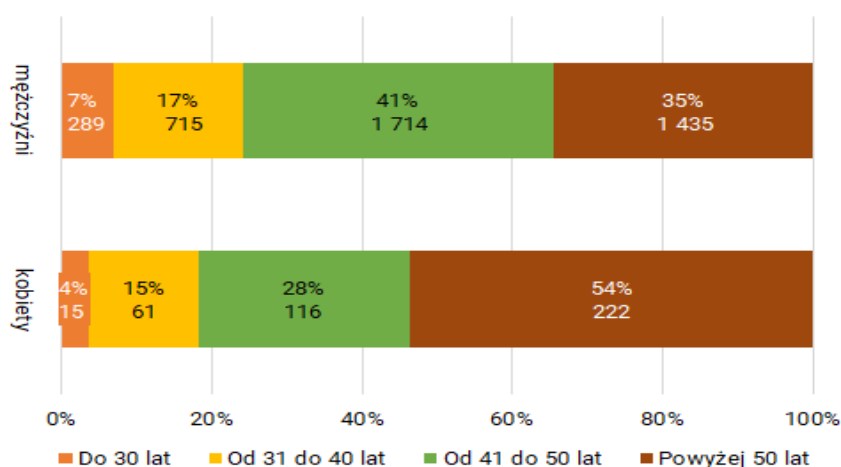

Źródło: Fundacja InStrat. 2021. Analiza gospodarcza regionu Wielkopolski Wschodniej pod kątem realizacji procesu sprawiedliwej transformacji, w tym transformacji energetycznej

²⁰ IBS - Instytut Badań Strukturalnych. 2019. Transformacja węglowa w subregionie konińskim (D. Kiewra, A. Szpor).

Dla prowadzenia skutecznego procesu transformacji niezwykle istotna jest też informacja, kiedy dana grupa pracowników, wg obecnego stanu zatrudnienia, nabędzie uprawnienia emerytalne. Jest to kluczowe dla stwierdzenia, jaka część pracowników Grupy ZE PAK straci pracę w wyniku przymusowej, wywołanej czynnikami ekonomicznymi restrukturyzacji, a jaka część odejdzie w wyniku nabycia uprawnień emerytalnych. Istnieje również istotna różnica między strukturą wieku kobiet i mężczyzn zatrudnionych w Grupie ZE PAK – mężczyźni powyżej 50. roku życia stanowią co prawda 35% całej grupy mężczyzn, a w grupie kobiet powyżej 50. roku życia jest istotnie wyższy i wynosi 54%. Zatem zamknięcie obecnej działalności kompleksu w ciągu najbliższych 10 lat będzie się przede wszystkim odnosić do dalszej redukcji zatrudnienia wśród mężczyzn, głównie pracujących w bezpośredniej eksploatacji złoża i w elektrowniach.

Wykres. Struktura wieku pracowników ZE PAK w 2019 r.

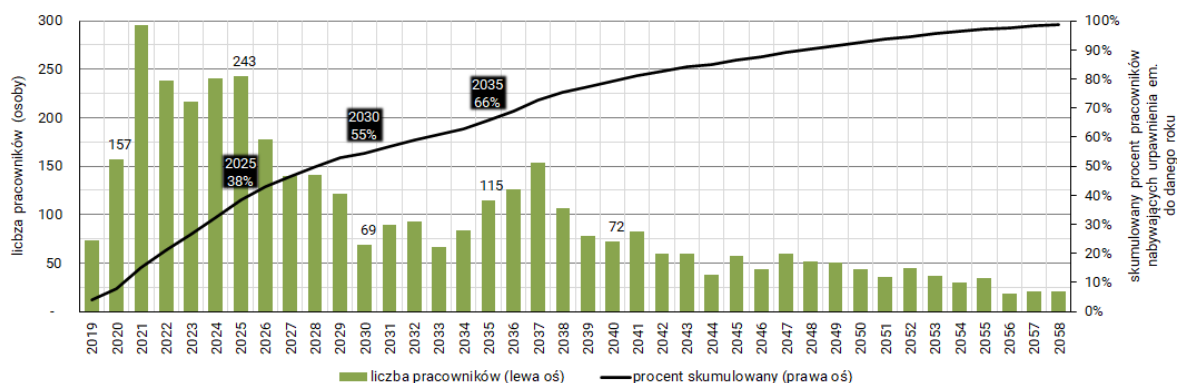
Źródło: Fundacja InStrat. 2021. Analiza gospodarcza regionu Wielkopolski Wschodniej pod kątem realizacji procesu sprawiedliwej transformacji, w tym transformacji energetycznej

Do 2025 r. uprawnienia emerytalne nabędzie 1,5 tys. pracowników koncernu²¹, tj. 38% pracowników. Do 2030 r. w naturalny sposób uprawnienia nabędzie łącznie 55% pracowników. Kluczowe tu jest zatem tempo zamykania odkrywek i elektrowni, co przekładać się będzie na tempo ograniczania zatrudnienia. Zakładać można, że dotychczasowe tempo redukcji zatrudnienia (średnio 150 pracowników kwartalnie) zostanie utrzymane i po 2025 r. dalsza ewentualna eksploatacja Elektrowni Pątnów II będzie wymagać istotnie mniejszej liczby pracowników. Zgodnie z planami Grupy część pracowników, którzy będą otrzymywać wypowiedzenie z pracy dostanie ofertę pracy w instalacji i utrzymaniu farm fotowoltaicznych²². Liczba miejsc pracy w Grupie i popyt na pracę w nowym łańcuchu wartości wokół OZE będą niewystarczające aby pokryć nadpodaż pracowników, zatem konieczne jest tworzenie miejsc pracy również w innych sektorach.

²¹ Wg stanu zatrudnienia na listopad 2020 r,

²² Fundacja InStrat. 2021. Analiza gospodarcza regionu Wielkopolski Wschodniej pod kątem realizacji procesu sprawiedliwej transformacji, w tym transformacji energetycznej.

Wykres. Nabycie uprawnień emerytalnych przez pracowników ZE PAK - liczba pracowników w poszczególnych latach (lewa oś) oraz narastająco odsetek pracowników (prawa oś).

Źródło: Fundacja InStrat. 2021. Analiza gospodarcza regionu Wielkopolski Wschodniej pod kątem realizacji procesu sprawiedliwej transformacji, w tym transformacji energetycznej

Transformacja w kierunku gospodarki zeroemisyjnej niesie ze sobą ryzyko pojawienia się negatywnych skutków społecznych, w tym demograficznych. Likwidacja sektora wydobywczego oraz ograniczenie zatrudnienia w sektorze energetycznym, a także potencjalne ograniczenie zatrudnienia w łańcuchu wartości tych sektorów czy problem w znalezieniu nowej (zapewniającej zarobki na dotychczasowym poziomie) mogą przyczynić się bowiem do zwiększenia natężenia migracji mieszkańców, w szczególności ludzi młodych, pogłębiając w ten sposób już i tak istotny problem, jakim jest depopulacja, a także powodować wzrost poziomu wykluczenia społecznego i ubóstwa, które w subregionie kształtuje się – w porównaniu do innych obszarów województwa – na względnie wysokim poziomie.

Według szacunków Climate Action Network Grupa ZE PAK w 2016 r. była jedną z najbardziej uciążliwych spółek węglowych w Europie²³. Łączne negatywne koszty zdrowotne emisji z elektrowni ZE PAK w 2016 r. oszacowane zostały na poziomie 2,8-5,4 mld euro, co oznaczało zewnętrzne koszty zdrowotne w przeliczeniu na 1 MWh wytworzonej energii w wysokości ok. 104 euro. Pod względem liczb absolutnych, jednostki wytwórcze eksploatowane przez GK ZE PAK wygenerowały w 2016 r. koszty na poziomie od 8,7 mld PLN (Elektrownia Pątnów II) do nawet 67,5 mld PLN (Elektrownia Adamów)²⁴.

Transformacja Grupy ZE PAK stanowić będzie istotne wyzwanie dla rynku pracy w regionie. Wymaga ono pogłębionej analizy, współpracy różnych podmiotów i zaplanowania odpowiednich działań. Przyszła sytuacja Grupy ZE PAK i ostateczny kształt jej transformacji zależy od decyzji biznesowych Grupy oraz polityk publicznych i regulacji na poziomie Polski i UE. Mimo podjętych działań i przyjętych

²³ CAN Europe, Last Gasp The coal companies making Europe sick <https://beyond-coal.eu/wp-content/uploads/2020/02/Last-Gasp-2018.pdf>, 2018. Dane te uwzględniają jeszcze rok 2016, czyli przedostatni rok pracy Elektrowni Adamów.

²⁴ Fundacja InStrat. 2021. Analiza gospodarcza regionu Wielkopolski Wschodniej pod kątem realizacji procesu sprawiedliwej transformacji, w tym transformacji energetycznej

kierunków strategii Grupy ZE PAK, przykłady transformacji spółek i sektorów górniczych na świecie wskazują, że w przypadku braku szerokiego zakresu działań łagodzących negatywne skutki przemian w kierunku neutralności klimatycznej, transformacja może wiązać się z trwałym wzrostem stopy bezrobocia w subregionie, w związku z istotną redukcją zatrudnienia w Grupie.

2.2. Opis spodziewanego procesu transformacji energetycznej w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu²⁵

Sprostanie wyzwaniom związanym ze zmianami klimatu i środowiska przyrodniczego to najważniejsze zadanie, jakie stoi obecnie przed Unią Europejską. Odpowiedzią na te wyzwania jest *Europejski Zielony Ład*, tj. nowa strategia na rzecz wzrostu, której celem stanowi przekształcenie Unii w sprawiedliwe i prosperujące społeczeństwo żyjące w nowoczesnej, zasobooszczędnej i konkurencyjnej gospodarce, która w 2050 r. osiągnie zerowy poziom emisji gazów cieplarnianych, a wzrost gospodarczy nie będzie odbywał się kosztem wykorzystania zasobów naturalnych.

W przypadku Wielkopolski Wschodniej przyjęto podejście, zgodnie z którym w zakresie transformacji energetycznej podejmowane będą działania mające docelowo doprowadzić subregion do neutralności klimatycznej już w 2040 r. Zakłada się ponadto, że do 2030 r. nastąpi zaprzestanie eksploatacji węgla oraz jego wykorzystania w elektroenergetyce i ciepłownictwie. Osiągnięcie powyższych celów powinno być możliwe dzięki podejmowaniu różnych inicjatyw, które sprawią, że w 2040 r. Wielkopolska

2030 r.
Zaprzestanie wydobycia węgla oraz jego wykorzystania w elektroenergetyce i ciepłownictwie

2040 r.
Neutralność klimatyczna Wielkopolski Wschodniej

Wschodnia stanie się krajowym liderem zielonej transformacji, a dominującą gałęzią gospodarki zostanie zeroemisyjny i zasobooszczędny energetycznie przemysł, w tym sektor paliwowo-energetyczny, wykorzystujący innowacyjne zielone technologie. Kluczowe będzie podejmowanie inicjatyw dzięki którym Wielkopolska Wschodnia stanie się wiodącym w skali kraju producentem zielonej energii z odnawialnych źródeł oraz producentem i eksporterem wodoru.

Zakłada się, że zostaną podjęte ukierunkowane i skoordynowane działania m.in. w zakresie zwiększenia efektywności energetycznej, wykorzystania nośników energii neutralnych dla klimatu, transformacji gospodarki w gospodarkę o obiegu zamkniętym, rozwoju nowoczesnego sektora biogospodarki i czystej mobilności, których efektem będzie ograniczenie emisji CO₂ w sektorze elektroenergetycznym o ponad 90-95% do 2030 r., a w pozostałych sektorach do 2040 r. o 80-90%. Jednocześnie będą prowadzone prace w celu zrównoważenia pozostałych emisji przez zwiększenie poziomu ich pochłaniania m.in. poprzez wzrost lesistości obszaru. **Realizowane będą działania, dzięki którym do 2030 r. nastąpi redukcja emisji gazów cieplarnianych o 55,0% (w stosunku do poziomu**

²⁵ Wymóg ujęcia tego elementu wynika z projektu rozporządzenia ustanawiającego FST, Załącznik II – Wzór terytorialnych planów sprawiedliwej transformacji, pkt 1.1.

z 1990 r.), zwiększenie udziału energii z odnawialnych źródeł energii w całkowitym zużyciu energii do 32,0% oraz zwiększenie efektywności energetycznej o 32,5%²⁶. Kontynuacja realizacji ww. kierunków działań przez kolejną dekadę (do 2040 r.), pozwoli na dalsze ograniczenie niekorzystnych dla klimatu zjawisk oraz osiągnięcie neutralności klimatycznej.

W wyniku odejścia od spalania węgla brunatnego w ciągu najbliższej dekady emisje CO₂ spadną z obecnych 10,8 mln ton rocznie w skali całego województwa wielkopolskiego o nawet 70%. Dla porównania, przyjęty w grudniu 2020 r. przez Radę UE nowy cel określający spadek emisji gazów cieplarnianych o 55% w perspektywie lat 1990-2030, czyli czterech, a nie jednej dekady. Powoduje to, że województwo wielkopolskie jest w stanie dzięki procesowi dekarbonizacji przekroczyć unijny cel rozpisany dla krajów członkowskich i w efektywny sposób przyczynić się do jego osiągnięcia przez Polskę. Rozwój OZE przyczyni się do obniżenia emisyjności zużywanej energii elektrycznej, poprawy jakości powietrza oraz podniesienia jakości życia mieszkańców. Ponadto, będzie też stymulował wzrost zatrudnienia w regionie przez tworzenie miejsc pracy w sektorze nowych tzw. zielonych technologii oraz efektywności energetycznej. W stosunku do firm, zeroemisyjna i dostępna cenowo energia pozwoli z jednej strony zwiększyć odporność na kryzys, a z drugiej wzmocnić konkurencyjność sektora produkcyjnego. Rozwój nowoczesnego i zrównoważonego budownictwa oraz transportu przyczyni się do wzrostu atrakcyjności obszaru jako przyjaznego do życia i zamieszkania. Inwestycje w poprawę efektywności energetycznej w zasobie komunalno-bytowym przyczynią się do ograniczenia zużycia energii, co przyniesie największy efekt ekologiczny. Kompleksowy zakres wsparcia (wymiana źródła ciepła oraz termomodernizacja), wg rekomendacji Banku Światowego, przyczyni się do dalszego obniżenia rachunków za energię oraz redukcji emisji gazów cieplarnianych i ograniczenia zjawiska ubóstwa energetycznego²⁷.

Przeprowadzenie transformacji energetycznej w kierunku gospodarki zeroemisyjnej i zasobooszczędnej ma nie tylko ograniczyć emisję gazów cieplarnianych oraz poprawić efektywność energetyczną, m.in. przez wzrost wykorzystania alternatywnych źródeł energii, ale również sprawić, że właścicielami zdecentralizowanych źródeł energii będą także mieszkańcy i przedsiębiorcy subregionu (tzw. prosumenci). Ponadto realizowane działania w obszarze energii będą miały na celu wspieranie jednej z zasad stosowanych w rozwoju nowoczesnej energetyki, tj. zasady tzw. „Gigawat za gigawat”, co oznacza, że każda jednostka energii pierwotnie wyprodukowanej z węgla powinna zostać zastąpiona jednostką energii wytworzoną ze źródeł odnawialnych lub zaoszczędzoną jednostką energii²⁸. W związku z powyższym, a także uwzględniając potencjalne skutki społeczno-gospodarcze transformacji energetycznej (np. zwolnienia w sektorze wydobywczym) istotne jest ustalenie roli jaką w procesie sprawiedliwej transformacji powinna odgrywać Grupa ZE PAK, będąca znaczącym pod względem wielkości krajowym producentem energii elektrycznej i odgrywająca kluczową rolę na lokalnym rynku pracy.

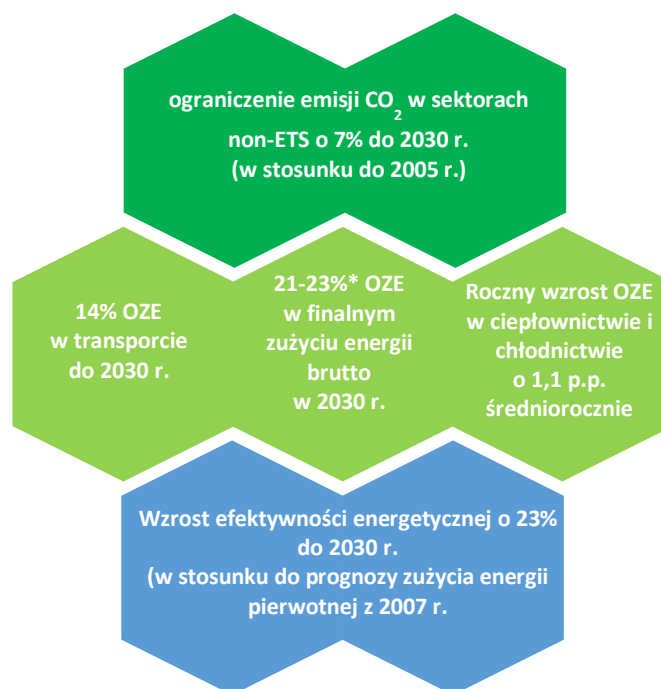
²⁶ Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego w Poznaniu. 2020. Założenia regionalnej strategii na rzecz neutralności klimatycznej WIELKOPOLSKA WSCHODNIA 2040 „PO WĘGLU”.

²⁷ Fundacja In strat. 2021. Analiza gospodarcza regionu Wielkopolski Wschodniej pod kątem realizacji procesu sprawiedliwej transformacji, w tym transformacji energetycznej.

²⁸ Transformacja regionu węglowego Górna Nitra – Plan działania.

2.2.1. Wkład transformacji Wielkopolski Wschodniej w realizację KPEiK oraz PEP 2040²⁹

W obszarze transformacji energetycznej podejmowane działania w zakresie wyeliminowania emisyjności, poprawy efektywności energetycznej czy zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego będą miały na celu realizować założenia *Krajowego planu na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030*, przyczyniając się do osiągnięcia krajowych celów klimatyczno-energetycznych dla Polski określonych na 2030 r.:

Źródło: *Krajowy plan na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030*

Osiągnięcie celu dotyczącego **redukcji o 7% emisji CO₂ w sektorach non-ETS³⁰** w stosunku do roku 2005 wymagać będzie podjęcia odpowiednich działań w sektorach tzw. non-ETS, w szczególności w sektorach o największym udziale w emisji gazów cieplarnianych, w tym komunalno-bytowym, transportu czy w rolnictwie. Działania w tym zakresie dotyczyć będą w szczególności: w obszarze budownictwa – wzrostu efektywności energetycznej poprzez termomodernizację budynków, wymiany wysokoemisyjnych źródeł ciepła, wykorzystania OZE; w obszarze transportu – m.in. wzrostu wykorzystania OZE, rozwoju publicznego transportu zbiorowego, przy jednoczesnym ograniczaniu używania indywidualnych pojazdów z napędem spalinowym, unowocześniania taboru, wdrażania innowacyjnych systemów zarządzania ruchem; w rolnictwie – rozwoju biogazowni rolniczych

²⁹ Wymóg odniesienia się do KPEiK w terytorialnym planie sprawiedliwej transformacji wynika z projektu Rozporządzenia ustanawiającego FST.

³⁰ Sektory nieobjęte systemem handlu uprawnieniami do emisji.

czy mikroinstalacji OZE. Sektor rolnictwa poza posiadanym potencjałem do redukcji emisji gazów cieplarnianych posiada jednocześnie znaczny potencjał do wiązania i magazynowania CO₂ w biomasie i w glebie. Wkład rolnictwa w realizację celów polityki klimatycznej polegać powinien na upowszechnieniu zrównoważonej struktury produkcji, stosowaniu dobrych praktyk agrotechnicznych, racjonalnej gospodarki nawozami i ochrony roślin, technik precyzyjnego rolnictwa, ochronie trwałych użytków zielonych, tworzeniu śródpolnych zadrzewień i stref ekotonowych, ochronie gleb organicznych i właściwej gospodarce wodnej.

W zakresie osiągnięcia **23% udziału OZE w finalnym zużyciu energii** kluczowy będzie postęp technologiczny, zarówno w zakresie aktualnie znanych sposobów wytwarzania energii, jak i w zupełnie nowych technologiach, ale także w zakresie technologii magazynowania energii³¹. Podejmowane działania będą miały na celu wzrost udziału OZE w elektroenergetyce, a także ciepłownictwie i chłodnictwie, **w przypadku których założono roczny wzrost OZE o 1,1 p.p. średniorocznie**. Wspierany będzie rozwój energetyki rozproszonej, która docelowo powinna przekształcić Wielkopolskę Wschodnią w obszar zrównoważony energetycznie, w czym istotną rolę powinny pełnić klastry energii i spółdzielnie energetyczne. Duże znaczenie będzie miał również rozwój mikroinstalacji OZE, w tym instalacji prosumenckich. Istotnym elementem w ramach transformacji energetycznej Wielkopolski Wschodniej będzie **dekarbonizacja produkcji wodoru** poprzez produkcję i wykorzystanie zielonego wodoru z OZE, mająca na celu stworzenie w subregionie „**doliny wodorowej**”. W celu osiągnięcia **14% udziału OZE w transporcie** wspierany będzie rozwój elektromobilności, w tym poprzez zwiększenie wykorzystania paliw alternatywnych w transporcie, przede wszystkim energii elektrycznej i wodoru, a także rozwój miejskiego i międzygminnego publicznego transportu zbiorowego. Poza wzrostem udziału OZE, dekarbonizacja transportu przyczyni się również do zmniejszenia uzależnienia kraju od importu ropy naftowej czy ograniczenia szkodliwości dla środowiska. Aby doprowadzić do całkowitej dekarbonizacji tej gałęzi gospodarki należy wprowadzać pojazdy zeroemisyjne, m.in. zasilane wodorem. Warto podkreślić, że potencjału wykorzystywania wodoru nie należy szukać jedynie w transporcie samochodowym, ale również w przeznaczeniu kolejowym, lotniczym oraz morskim³². W zakresie **wzrostu efektywności energetycznej o 23%** istotny będzie rozwój ekologicznych i efektywnych systemów ciepłowniczych, produkcji ciepła w kogeneracji, inteligentnych sieci, a także poprawa efektywności energetycznej budynków. Podejmowane będą również działania zwiększające efektywność energetyczną w transporcie poprzez rozwój bardziej zrównoważonych metod transportu towarów, np. transport intermodalny, czy mieszkańców subregionu, poprzez transport zbiorowy. Jedną z kluczowych zasad stosowanych w ramach transformacji subregionu powinna być zasada **efektywności energetycznej przede wszystkim**³³, w szczególności w transporcie i budownictwie.

³¹ Ministerstwo Aktywów Państwowych. 2019. Krajowy plan na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030, Warszawa

³² Ministerstwo Aktywów Państwowych. 2019. Krajowy plan na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030, Warszawa.

³³ „efektywność energetyczna przede wszystkim” oznacza, że w decyzjach dotyczących planowania, polityki i inwestycji w dziedzinie energii w najwyższym stopniu uwzględnia się racjonalne pod względem kosztów alternatywne środki służące efektywności energetycznej, by zwiększać efektywność zapotrzebowania na energię i dostaw energii, zwłaszcza dzięki racjonalnym pod względem kosztów oszczędnościom końcowego zużycia energii, inicjatywom dotyczącym odpowiedzi

Transformacja energetyczna Wielkopolski Wschodniej będzie miała również pozytywny wpływ na inny cel zaprezentowany w KPEiK, tj. w zakresie **zmniejszenia udziału węgla w wytwarzaniu energii elektrycznej do 56-60%**. Do jego osiągnięcia przyczyni się **zaprzestanie wydobycia węgla brunatnego w subregionie do 2030 r.**, co z kolei przełoży się na ograniczenie ilości wytwarzanej energii przy wykorzystaniu tego nośnika energii, **w szczególności w elektroenergetyce, a także ciepłownictwie**. W zamian wdrażane będą technologie charakteryzujące się wysoką efektywnością wytwarzania energii, co doprowadzi do sukcesywnego wzrostu udziału technologii nisko i zeroemisyjnych, w szczególności OZE.

W lutym 2021 r. Rada Ministrów przyjęła *Politykę energetyczną Polski do 2040 r.*, która została oparta na 3 filarach dotyczących: sprawiedliwej transformacji, zeroemisyjnego systemu energetycznego oraz dobrej jakości powietrza. PEP 2040 w zakresie założonych celów jest zbieżny z celami przewidzianymi do osiągnięcia w ramach KPEiK i zakłada m.in.:

- wzrost udziału OZE we wszystkich sektorach i technologiach – w 2030 r. udział OZE w końcowym zużyciu energii brutto wyniesie co najmniej 23%, w tym:
 - nie mniej niż 32% w elektroenergetyce (głównie energia wiatrowa i fotowoltaika);
 - 28% w ciepłownictwie (wzrost o 1,1 p.p. średniorocznie);
 - 14% w transporcie (z dużym wkładem elektromobilności);
- wzrost efektywności energetycznej – na 2030 r. określono cel 23% oszczędności energii pierwotnej;
- zmniejszenie udziału węgla w wytwarzaniu energii elektrycznej – w 2030 r. nie będzie on przekraczać 56%, przy czym redukcja wykorzystania węgla w gospodarce będzie następować w sposób zapewniający sprawiedliwą transformację;
- pokrywanie potrzeb cieplnych wszystkich gospodarstw domowych (do 2040 r.) przez ciepło systemowe oraz przez zero- lub niskoemisyjne źródła indywidualne.

PEP 2040 zakłada również istotny wzrost mocy zainstalowanych w fotowoltaice – ok. 5-7 GW w 2030 r. i ok. 10-16 GW w 2040 r., odejście od spalania węgla w gospodarstwach domowych w miastach do 2030 r., a na obszarach wiejskich do 2040 r., a także redukcję zjawiska ubóstwa energetycznego do poziomu max. 6% gospodarstw domowych. Można więc stwierdzić, że działania zaplanowane w ramach transformacji Wielkopolski Wschodniej będą miały istotny wkład w realizację założonych celów PEP 2040.

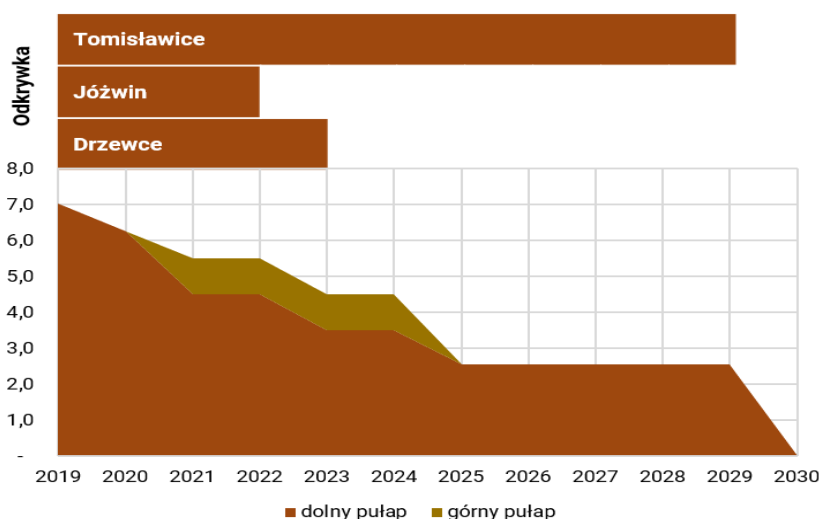
2.2.2. Harmonogram zaprzestania wydobycia węgla brunatnego i wytwarzania energii elektrycznej w instalacjach węglowych w Wielkopolsce Wschodniej³⁴

odbioru, efektywniejszej konwersji i dystrybucji oraz efektywniejszemu przesyłowi energii, a przy tym nadal osiągać cele tych decyzji”. Art. 2 pkt 18 rozporządzenia w sprawie zarządzania unią energetyczną (UE) 2018/1999.

³⁴ Wymóg ujęcia tego elementu wynika z projektu rozporządzenia ustanawiającego FST, Załącznik II – Wzór terytorialnych planów sprawiedliwej transformacji, pkt 1.1.

Na obszarze Wielkopolski Wschodniej zlokalizowane są 22 udokumentowane złoża węgla brunatnego³⁵. Funkcjonujące w subregionie dwie kopalnie: PAK Kopalnia Węgla Brunatnego Adamów SA, będąca w stanie likwidacji oraz PAK Kopalnia Węgla Brunatnego Konin SA eksploatują obecnie 4 odkrywki. W przypadku pierwszej z ww. kopalń wydobycie węgla z odkrywki Adamów, jedynej eksploatowanej odkrywki w tej kopalni zakończy się w pierwszym kwartale 2021 r. W przypadku kopalni Konin (zaopatrującej elektrownie Konin, Pątnów I i Pątnów II) eksploatowane są odkrywki Drzewce, Józwin oraz Tomisławice. Obszar zajęty obecnie pod działalność odkrywkową, jak również będący w procesie rekultywacji zajmuje blisko 7,5 tys. hektarów. Posiadane obecnie zasoby węgla brunatnego w eksploatowanych odkrywkach umożliwiają pracę kopalni – przy obecnym poziomie wydobycia – maksymalnie do końca 2030 r. Eksploatacja odkrywki Józwin zakończy się w 2021 r., w przypadku odkrywki Drzewce wydobycie węgla zakończy się najpóźniej w 2022 r., natomiast z odkrywki Tomisławice do 2030 r.

Wykres. Wydobycie węgla brunatnego w ramach KWB Konin od 2021 r. wg nowej Strategii ZE PAK (mln ton).

Źródło: Fundacja InStrat. 2021. Analiza gospodarcza regionu Wielkopolski Wschodniej pod kątem realizacji procesu sprawiedliwej transformacji, w tym transformacji energetycznej

Na działalność Grupy ZE PAK w zakresie wytwarzania energii z węgla brunatnego składają się 3 czynne elektrownie³⁶:

- o Elektrownia Konin, najstarsza elektrownia opalana węglem brunatnym w Polsce, która jest też dostawcą ciepła dla miasta Konina oraz okolic. Przy pracy 3 kotłów posiada ona nominalną moc cieplną 391 MWt, w tym kocioł biomasowy o mocy nominalnej 169 MWt, a pozostałe

³⁵ Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy. 2020. Bilans zasobów złóż kopalni w Polsce wg stanu na 31.12.2019 r.

³⁶ Warto zaznaczyć, że w styczniu 2018 r. została wygaszona praca jedynej elektrowni należącej do Grupy ZE PAK, tj. Elektrowni Adamów, której moc zainstalowana wynosiła 600 MW

każdy po 111 MWt. Wyłączenie z eksploatacji 2 bloków węglowych zaplanowane jest na 31 grudnia 2022 r. Natomiast po zakończeniu przebudowy kotła K-7, która ma się zakończyć do końca 2021 r., Elektrownia wykorzystywać będzie biomasę jako paliwo podstawowe³⁷. Warto zaznaczyć, że zgodnie z decyzją z 30 czerwca 2020 r. wyłączone zostały 93 MW zainstalowanej mocy generowanej z pracy kotłów węglowych Elektrowni;

- Elektrownia Pątnów II Spółka EP II wyposażona w jeden blok energetyczny o nominalnej mocy cieplnej 1080 MW. Blok ten jest pierwszą jednostką prądotwórczą na parametry nadkrytyczne w krajowym systemie elektroenergetycznym, charakteryzującą się wysoką sprawnością energetyczną. Cechuje się on wysoką sprawnością wytwarzania energii, co wiąże się z mniejszym zużyciem paliwa i obniżoną ilością odpadów poprodukcyjnych. Został też wyposażony w najnowocześniejsze instalacje ochrony atmosfery – mokrego odsiarczania spalin i redukcji emisji związków azotu³⁸. Zakończenie działalności Elektrowni planowane jest w 2030 r.;
- Elektrownia Pątnów I, największa elektrownia w Grupie ZE PAK, wyposażona w 6 kotłów energetycznych o nominalnej mocy cieplnej 604 MWt każdy. Wyłączone zostały kotły 3, 4 i 6, natomiast kotły 1, 2 i 5, zgodnie z pozwoleniem zintegrowanym, zostaną wycofane z eksploatacji do 31 grudnia 2030 r.³⁹. Pomimo możliwości eksploatacji części kotłów do 2030 r. Grupa ZE PAK planuje zakończenie działalności Elektrowni w 2024 r.

Wielkość wyprodukowanej energii osiągnęła w 2019 r. poziom 6,6 TWh, zużywając 7,3 mln ton węgla brunatnego. Ilość wyemitowanego (w procesie produkcji energii) do atmosfery dwutlenku węgla (CO₂) wyniosła w 2019 r. 6,61 mln ton. Tak znaczące emisje powodują, że Grupa stanowi od lat największe źródło emisji CO₂ w województwie – w 2019 r. odpowiadała za ponad 60% emisji CO₂ w regionie i prawie 90% jego emisji w subregionie. Zakończenie działalności kotłów węglowych przełoży się więc

³⁷ W marcu 2020 r. ZE PAK SA podpisał umowę na zaprojektowanie i wykonanie przebudowy kotła K-7 na kocioł fluidalny pracujący w technologii BFB. Zmodernizowana instalacja o mocy 50 MWe będzie produkowała energię elektryczną oraz pełniła funkcję rezerwową dla działającego już obecnie bloku biomasowego zasilającego w ciepło miasto Konin. Po modernizacji kotła K-7, która ma nastąpić do końca 2021 roku w elektrowni Konin dostępna będzie generacja mocy ok. 100 MWe (2 x 50MWe) z wykorzystaniem biomasy jako paliwa podstawowego.

³⁸ Elektrownia Pątnów II uzyskała czasowe zezwolenie na odstępstwo od granicznych wielkości emisyjnych w zakresie emisji tlenków azotu, pyłu, rtęci oraz dwutlenku siarki do 17 sierpnia 2024 r. Uzasadnieniem odstępstwa czasowego dla Elektrowni Pątnów II zgodnie art. 204 ust 2 ustawy Prawo ochrony środowiska jest dotrzymanie wymagań dotyczących jakości powietrza. Zaproponowane przez ZE PAK wielkości stężeń średniodobowych w zakresie emisji tlenków azotu (sumy tlenków azotu (NO) i dwutlenku azotu (NO₂)), wyrażonej jako dwutlenek azotu (NO₂)), pyłu i dwutlenku siarki, w okresie udzielonego odstępstwa nie będą powodować przekroczeń standardów emisyjnych określonych w rozporządzeniu Ministra Środowiska z 1 marca 2018 r. w sprawie standardów emisyjnych dla niektórych rodzajów instalacji, źródeł spalania paliw oraz urządzeń spalania lub współspalania odpadów, czyli będą zgodne z wymogami prawa. Decyzja jest prawomocna. Przy wydawaniu decyzji miały zastosowanie przepisy prawa unijnego, jak i polskiego.

³⁹ W pozwoleniu zintegrowanym udzielono odstępstw od granicznych wielkości emisyjnych określonych w decyzji wykonawczej Komisji (UE) 2017/1442 i zgodnie z ustawą Prawo ochrony środowiska. Odstępstwami zostały objęte następujące emisje: Hg i SO₂ dla bloków nr 1, nr 2 i nr 5, do terminu wycofania ich z eksploatacji tj. maksymalnie do 31 grudnia 2030 r. Uzasadnieniem udzielonego odstępstwa czasowego dla Elektrowni jest spełnienie warunku nieproporcjonalności korzyści do kosztów, dotrzymanie wymagań dotyczących jakości powietrza a także czynnik położenia geograficznego. Decyzja w tym zakresie jest nieprawomocna. Przy wydawaniu decyzji miały zastosowanie przepisy prawa unijnego, jak i polskiego.

na znaczące ograniczenie emisji CO₂, co stanowić będzie istotny wkład do osiągnięcia celu redukcji emisji tego gazu na poziomie krajowym do 2030 r.

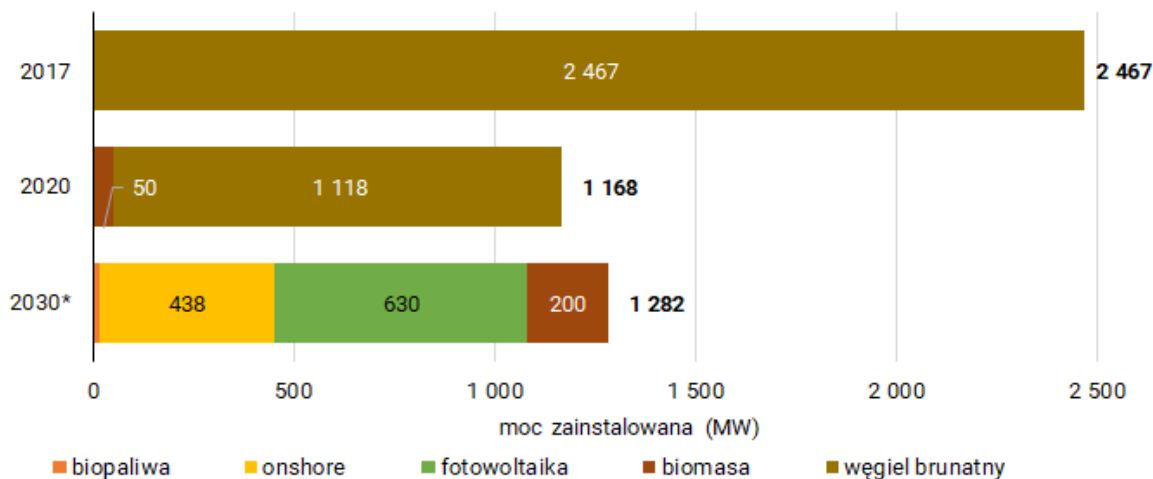
Grupa ZE PAK, uwzględniając nową strategię na rzecz wzrostu Europejski Zielony Ład oraz wyzwanie globalne jakim są zmiany klimatu, zmieniła dotychczasową strategię biznesową i zrezygnowała z eksploatacji złoża Ościstowo na rzecz transformacji działalności w kierunku zeroemisyjnej produkcji energii, co skutkować będzie zakończeniem wydobycia węgla do 2030 r. Istotnymi okolicznościami rezygnacji z eksploatacji złoża Ościstowo były również czynniki zewnętrzne negatywnie oddziaływające na zyskowność produkcji energii elektrycznej z węgla brunatnego, a w szczególności rosnące ceny uprawnień do emisji CO₂, jak również rosnący import energii elektrycznej do Polski, wywierający presję na poziom cen energii elektrycznej na hurtowym rynku energii w Polsce⁴⁰. Zrezygnowano także z eksploatacji złóż: Piaski i Dęby Szlacheckie. Po zaprzestaniu wydobycia węgla z eksploatowanych odkrywek zakończona zostanie działalność Elektrowni Pątnów I i Pątnów II, natomiast Elektrownia Konin, niezwykle istotna dla Miasta Konina oraz okolic, zostanie dostosowana do produkcji energii opierającej się w całości na wykorzystaniu alternatywnych źródeł energii. Do 2030 r. planuje się także odejście od stosowania węgla w całym sektorze ciepłowniczym na obszarze Wielkopolski Wschodniej.

Zakończenie wydobycia węgla nie oznacza jednak zakończenia działalności Grupy ZE PAK w segmencie biznesowym związanym z energetyką i ciepłownictwem. Na podstawie przeprowadzonych przez Grupę analiz, w kontekście kształtowania polityki energetycznej na szczeblu zarówno międzynarodowym (UE), jak i krajowym, które dążą do stopniowej eliminacji udziału paliw kopalnych w miksie energetycznym, a przez to do redukcji źródeł emisji zanieczyszczeń, Grupa ZE PAK podjęła decyzję o transformacji głównych obszarów dotychczasowej działalności operacyjnej. Obecne plany zakładają szeroką dywersyfikację działalności poprzez wykorzystanie innych technologii, bazujących zwłaszcza na odnawialnych źródłach wytwarzania energii. Jednocześnie, wykorzystując dodatkowo doświadczenie i wiedzę oraz posiadaną infrastrukturę, Grupa ZE PAK planuje również rozwój działalności w nowych obszarach. Wyznaczone przez nią kluczowe cele strategiczne obejmują produkcję energii z OZE oraz produkcję i dystrybucję produkowanego zielonego wodoru. Wg planów Grupy ZE PAK w 2030 r. produkowana będzie energia z OZE o mocy zainstalowanej 1 232 MW (630 MW fotowoltaika, 438 MW turbiny wiatrowe⁴¹ i 150 MW biomasa i 14 MW biogazownie), co istotnie wpłynie na osiąganie innego celu określonego w KPEiK, tj. osiągnięcia 23% udziału OZE w finalnym zużyciu energii. Wyznaczone cele stanowią podstawę do osiągnięcia przez Grupę ZE PAK wymiernych korzyści w obszarach: klimatycznym, gospodarczym oraz społecznym.

Wykres. Struktura mocy zainstalowanej ZE PAK w przeszłości, obecnie i w 2030 r. (wg nowej Strategii ZE PAK)

⁴⁰ Raport bieżący ZE PAK nr 45/2020.

⁴¹ O ile zostanie usunięta tzw. regulacja odległościowa, wprowadzająca wymóg zachowania minimalnej odległości elektrowni wiatrowych na poziomie dziesięciokrotności całkowitej wysokości urządzenia od zabudowy oraz wybranych form ochrony przyrody

Źródło: Fundacja Instraat. 2021. Analiza gospodarcza regionu Wielkopolski Wschodniej pod kątem realizacji procesu sprawiedliwej transformacji, w tym transformacji energetycznej

2.3. Sprawiedliwa transformacja

Transformacja gospodarki UE w kierunku zrównoważonej i neutralnej dla klimatu wymagać będzie znacznych inwestycji w całej Europie, a dla Wielkopolski Wschodniej, obszaru silnie uzależnionego od monokultury gospodarczej sektora wydobywczego i energetycznego, jest szczególnie istotnym wyzwaniem. Jak pokazują doświadczenia innych regionów węglowych

przechodzących transformację, np. regionu łżyckiego w Niemczech czy Górnej Nitry na Słowacji, kompleksowa transformacja nie powinna polegać tylko na bezpiecznym zamknięciu kopalń, rewitalizacji terenów zdegradowanych i tworzeniu nowych miejsc pracy dla osób odchodzących z górnictwa i energetyki wykorzystującej wysokoemisyjne źródła energii. Powinna obejmować zmiany zachodzące w procesie wieloaspektowych przekształceń, przynoszących korzyści nie tylko gospodarcze, ale również przestrzenne, środowiskowe czy społeczne w celu zapewnienia wysokiej jakości życia i możliwości rozwoju w długim horyzoncie czasu. Kompleksowe podejście do transformacji Wielkopolski Wschodniej wpisuje się w ideę sprawiedliwej transformacji i oznacza równy dostęp do zasobów środowiska (wody, czystego powietrza, terenów zieleni), rynku pracy, infrastruktury społecznej i technicznej, niwelowanie dysproporcji rozwojowych w celu zapewnienia wysokiej jakości życia i możliwości rozwoju w długim horyzoncie czasu. Kluczowe znaczenie w tym podejściu mają pracownicy i wspólnoty lokalne dotknięte procesami transformacyjnymi oraz ochrona

Transformacja Wielkopolski Wschodniej jako proces wieloaspektowych przekształceń, wykraczających poza obszary wsparcia FST

środowiska nieograniczająca się jedynie do zmian klimatycznych⁴². Podejście to przełoży się m.in. na poprawę sytuacji na rynku pracy, zgodnie z zasadą godnej i dostosowanej do kwalifikacji pracy, warunków życia mieszkańców subregionu oraz zapewni nowe źródła dochodów dla jednostek samorządu terytorialnego.

Podobne podejście wyraziła również Grupa Ekspertka „Sprawiedliwa transformacja” w dokumencie *Propozycje rekomendacji dla obszaru sprawiedliwa transformacja*. Według Grupy (stworzonej głównie z naukowców i ekspertów), w najszerszym rozumieniu sprawiedliwa transformacja jest kompleksową restrukturyzacją i transformacją regionów węglowych – ideą polityki społeczno-gospodarczej, postrzeganej jako druga (lub nawet trzecia) fala przemian sektora paliwowo-energetycznego w gospodarce post-socjalistycznej, pociągających za sobą nie tylko dopasowania na rynku pracy czy zmiany w strukturze produkcji, ale również przemiany tożsamościowe. Z kolei w rozumieniu najwęższym jest to transformacja technologiczna gospodarki, w której technologie emisyjne zastępowane są nisko- i zeroemisyjnymi, a na rynku pracy następuje wymiana kompetencyjna i pokoleniowa, zgodnie z zasadą 1:1+ (utrata wartości w działalnościach tradycyjnych powinna zostać zrekompenrowana wykreowaniem co najmniej równorzędnej wartości w nowych działalnościach). W dokumencie podkreślono również, że transformacja stanowi szansę dla lepszego uwzględnienia czynnika społecznego w kontekście nadchodzących zmian.

Wielkopolska Wschodnia, wysoce uzależniona od sektora związanego z wykorzystaniem paliw kopalnych, będzie musiała zrestrukturyzować gospodarkę, w szczególności rodzimy przemysł w kierunku gospodarki zrównoważonej i neutralnej dla klimatu, oraz zapewnić, aby nowe specjalizacje były w stanie utrzymać stabilność gospodarczą i społeczną, a także zaoferować pracownikom niezbędne wsparcie w zakresie podnoszenia kompetencji i kwalifikacji umożliwiające im pracę w nowych obszarach. W sferze gospodarczej kluczowe działania łagodzące negatywne skutki transformacji (jak wzrost bezrobocia czy zwiększona migracja ludzi młodych) wiąże się w szczególności z rozwojem innowacyjnej oraz zdwywersyfikowanej gospodarki, której jednym z elementów będzie rozwój nowej subregionalnej inteligentnej specjalizacji, tj. Odnawialne Źródła Energii i nowoczesne technologie energetyczne, a także transformacja energetyczna – mająca docelowo doprowadzić subregion do neutralności klimatycznej już w 2040 r. W wymiarze społecznym sprawiedliwa transformacja obejmować będzie procesy zachodzące na różnych poziomach: pracowników i ich rodziny, społeczności lokalnych czy gmin. W celu realizacji działań kluczowe będzie trafne zdefiniowanie problemów i wybór odpowiednich narzędzi w celu ich rozwiązywania. Realizowane działania na poszczególnych poziomach mogą zatem wymagać odmiennych podejść o przeciwstawnej charakterystyce. Istotne będzie również podejmowanie przedsięwzięć nastawionych na przeciwdziałanie problemom klimatycznym i środowiskowym, w szczególności w zakresie deficytu wody, a także dotyczące wzmacniania przestrzennej spójności subregionu.

Proces transformacji Wielkopolski Wschodniej w ciągu najbliższych dwóch dekad będzie bardzo złożony, głęboki, trudny i prowadzony równolegle na wielu różnych płaszczyznach. Powinien być on postrzegany nie tylko jako szansa budowania gospodarki zeroemisyjnej i zasobooszczędnej,

⁴² Grupa Ekspertka „Sprawiedliwa Transformacja”. 2020. *Propozycje rekomendacji dla obszaru sprawiedliwa transformacja*.

ale również jako źródło dywersyfikacji struktury gospodarczej i restrukturyzacji ekonomicznej. Dzięki zdyskontowaniu endogenicznego potencjału Wielkopolska Wschodnia stanie się liderem we wdrażaniu rozwiązań z zakresu wykorzystania alternatywnych źródeł energii, co przyczyni się do budowania innowacyjnej gospodarki i zwiększenia konkurencyjności przedsiębiorstw oraz zapewni wysoką jakość życia mieszkańcom.

2.3.1. Filary sprawiedliwej transformacji

Sprawiedliwa transformacja Wielkopolski Wschodniej ma na celu przeprowadzenie zmian strukturalnych w subregionie w sposób przynoszący korzyści gospodarcze i zrównoważony pod względem środowiskowym, zapewniający mieszkańcom odpowiedni standard życia i warunki rozwoju, a przede wszystkim społecznie akceptowalny, z myślą o minimalizowaniu społecznych i gospodarczych negatywnych skutków transformacji w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu. W związku z powyższym należy przyjąć kompleksowe podejście, obejmujące w szczególności rozwój innowacji, badań i nauki, wspieranie i rozwój mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, zapewnienie dostępu do wykwalifikowanych pracowników, a także rozwój kultury, turystyki czy infrastruktury. W zakresie transformacji energetycznej subregionu ważne będzie utrzymanie jego energetycznego charakteru, a także dążenie do stania się krajowym liderem zielonej transformacji oraz osiągnięcia neutralności klimatycznej już w 2040 r.

Wobec sprawiedliwej transformacji Wielkopolska Wschodnia potrzebuje nowego modelu rozwoju, który powinien być oparty o trzy filary, które są ze sobą powiązane i wzajemnie na siebie oddziałują:

- **Filar 1 – Gospodarczy**
- **Filar 2 – Przestrzenny**
- **Filar 3 – Społeczny**

Powyższe filary będą elementem modelu funkcjonalnego, przyjętego na poziomie Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 r. i wg którego powinien przebiegać również rozwój Wielkopolski Wschodniej. Zakłada on rozwój zrównoważony terytorialnie, wzajemnie korzystne relacje w wymiarach przestrzennym, gospodarczym i społecznym, a także powiązania międzyinstytucjonalne i partnerskie współdziałanie. Zgodnie ze SRWW w modelu funkcjonalnym wspieranie biegunów wzrostu nie wystarczy, by pojawiła się dyfuzja na obszary je otaczające. Istotne jest równoczesne wzmocnienie zdolności do odbioru tej dyfuzji. Przestrzeń powinna rozwijać się w wyniku wzajemnie korzystnego oddziaływania biegunów oraz otoczenia, tj. w wyniku dyfuzji rozwoju z biegunów na otoczenie, ale równocześnie dzięki wzrastającym zdolnościom otoczenia do wchłaniania korzystnego oddziaływania czynników zewnętrznych. W modelu tym istotne są powiązania międzysektorowe, a zatem wzajemnie korzystne relacje zarówno w przestrzeni, umożliwiające zrównoważony terytorialnie rozwój subregionu, jak i w układzie poszczególnych sfer gospodarczych i społecznych, będące źródłem synergii. W Wielkopolsce Wschodniej kluczowe znaczenie w tym modelu mają pracownicy i wspólnoty lokalne dotknięte procesami transformacyjnymi oraz ochrona środowiska nieograniczająca się jedynie do zmian klimatycznych,

zatem działania nakierowane na te grupy/obszary powinny, być nadrzędne nad pozostałymi działaniami. W modelu funkcjonalnym istotnym elementem są również powiązania międzyinstytucjonalne, tj. ścisła współpraca, współuczestnictwo, odpowiedzialność i solidarność różnych podmiotów, reprezentujących sfery: publiczną, gospodarczą, naukową oraz społeczną. Dzięki powiązaniom międzyinstytucjonalnym i współdziałaniu możliwe jest łączenie potencjałów różnych podmiotów w działaniach na rzecz rozwoju Wielkopolski Wschodniej, umożliwiając wzajemne uzupełnianie działań, zwiększając ich efektywność, a także sprzyjają lepszemu wykorzystaniu dostępnych zasobów.

2.3.2. Zasady sprawiedliwej transformacji

Proces sprawiedliwej transformacji, realizowany wielopłaszczyznowo powinien być prowadzony zgodnie z kilkoma zasadami, które pozwolą na jego lepszą organizację:

- **Współpraca i partnerstwo** oznaczające współdziałanie między podmiotami publicznymi i prywatnymi, organizacjami pozarządowymi, sektorem nauki i społeczeństwem obywatelskim przed rozpoczęciem procesu transformacji i podczas jego trwania.

Zapewnienie udziału szerokiego grona interesariuszy z subregionu pozwoli na opracowanie odpowiednio dostosowanego do uwarunkowań zakresu działań uwzględniającego lokalne czynniki wzrostu – obraz Wielkopolski Wschodniej, jej potencjałów i ograniczeń to nie tylko wynik badań, lecz także, co jest bardzo ważne, obraz oczekiwań i ocen, które nie zawsze można opisać parametrami statystycznymi. Zrozumienie lokalnych uwarunkowań jest kwestią kluczową, gdyż lokalne problemy i wyzwania związane ze sprawiedliwą transformacją mogą na siebie wzajemnie oddziaływać. Dialog i współpraca wpływają ponadto na budowanie zaufania między poszczególnymi podmiotami uczestniczącymi w transformacji oraz wzmacniają poczucie współodpowiedzialności za jej przebieg.

Szeroka współpraca i partnerstwo wpisują się w zasady określone w *Wytycznych dotyczących sprawiedliwej transformacji*⁴³, którymi należy kierować się podczas transformacji gospodarek i społeczeństw na model zrównoważony pod względem środowiskowym, tj. konieczność prowadzenia znaczącego i prawidłowo funkcjonującego dialogu społecznego podczas całego procesu i na wszystkich szczeblach zarządzania oraz konieczność uzyskania silnej społecznej zgody w odniesieniu do celów zrównoważonego rozwoju i prowadzących do nich ścieżek.

- **Koncentracja wsparcia skupiona wokół inteligentnych specjalizacji** oznaczająca skupienie się na tych produktach, technologiach czy sektorach, które pozwolą stworzyć trwałą, opartą na innowacyjnych rozwiązaniach, nowoczesną, konkurencyjną i zrównoważoną gospodarkę.

⁴³ Międzynarodowa Organizacja Pracy. 2015. Wytyczne dotyczące sprawiedliwej transformacji.

Koncepcja wspierania inteligentnych specjalizacji nadal jest kontynuowana, w związku z czym nie tracą na aktualności założenia przyjęte w Komunikacie Komisji Europejskiej z 2010 r.⁴⁴, w którym podkreślono, że możliwości regionów w zakresie wiedzy i zdolności innowacyjnych zależą od wielu czynników – kultury biznesowej, umiejętności pracowników, instytucji edukacyjnych i szkoleniowych, oferty usług wspierających innowacje, mechanizmów transferu technologii, infrastruktury badawczo-rozwojowej i technologii informacyjno-telekomunikacyjnych, mobilności naukowców, inkubatorów przedsiębiorczości oraz miejscowego potencjału kreatywności. Podkreśla on, że strategie inteligentnych specjalizacji w wiodących regionach mogą opierać się na inwestycjach w udoskonalanie ogólnych technologii lub innowacji, natomiast w przypadku pozostałych regionów więcej korzyści przynosi często inwestowanie w innowacje w konkretnym sektorze lub kilku pokrewnych sektorach. Drugie podejście wydaje się być pożądanym kierunkiem dla Wielkopolski Wschodniej, które powinno opierać się w szczególności na **nowych inteligentnych specjalizacjach subregionu, tj. (1) Odnawialne Źródła Energii i nowoczesne technologie energetyczne oraz (2) turystyki**, wywodzących się z tradycji subregionu oraz jego potencjału wewnętrznego. Dokument Komisji Europejskiej wskazuje, że zdolność do sprostania długoterminowym wyzwaniom, a obecnie także wyjścia z kryzysu spowodowanego epidemią COVID-19, powinna być wspierana przez sektor kultury i twórczości, poprzez rozwój kreatywności i umiejętności ludzi oraz kształtowanie silnych wartości społecznych. Zgodnie z *Zieloną księgą w sprawie uwalniania potencjału przedsiębiorstw z branży kultury i branży twórczej*⁴⁵ sektor kultury i twórczości często przyczynia się do ożywienia podupadających gospodarek lokalnych, poprzez m.in. tworzenie nowych i trwałych miejsc pracy czy zwiększanie atrakcyjności danego obszaru.

- **Uwzględnianie zasad zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska** na wszystkich etapach przygotowywania procesu transformacji i podczas jego trwania, co jest szczególnie istotne w przypadku regionów górniczych, znacznie obciążonych środowiskowo w przeszłości. Przez ochronę środowiska należy rozumieć podejmowanie działań umożliwiających zachowanie lub przywracanie równowagi przyrodniczej, która polega w szczególności na racjonalnym kształtowaniu środowiska i gospodarowaniu zasobami środowiska zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, przywracaniu elementów przyrodniczych do stanu właściwego czy przeciwdziałaniu zanieczyszczeniom. Natomiast przez zrównoważony rozwój rozumie się taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń⁴⁶. Istotnym elementem będzie wdrażanie zasad gospodarki

⁴⁴ Komisja Europejska. 2010. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Polityka regionalna jako czynnik przyczyniający się do inteligentnego rozwoju w ramach strategii Europa 2020.

⁴⁵ Bruksela, dnia 27 kwietnia 2010; KOM (2010) 183 wersja ostateczna.

⁴⁶ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska.

o obiegu zamkniętym na rzecz zwiększenia wydajności wykorzystania zasobów i ograniczenia powstawania odpadów.

- **Zmniejszanie nierówności terytorialnych** rozumiane jako wsparcie słabszych obszarów bez rezygnacji ze wsparcia i wykorzystania potencjałów obszarów lepiej rozwiniętych. Poszczególne obszary subregionu powinny być wspierane w zakresie wzmacniania ich specyficznych potencjałów oraz przeciwdziałania barierom rozwojowym.
- **Zintegrowanie działań** polegające na integracji wymiarów społecznego, gospodarczego i przestrzennego oraz komplementarność działań podejmowanych na różnych szczeblach podziału administracyjnego, przy wykorzystaniu różnych źródeł i będące źródłem synergii.
- **Inkluzywny charakter transformacji Wielkopolski Wschodniej względem wszystkich mieszkańców** oznaczający uwzględnianie w ramach podejmowanych działań równości szans zatrudnienia, kształcenia, swobodnego korzystania z dóbr i usług, poszanowanie praw człowieka, w tym równość bez względu na wiek, płeć, pochodzenie etniczne, orientację seksualną, wyznawaną religię i światopogląd. Obejmuje również dążenie do spójności społecznej, poszanowanie różnorodności kulturowej oraz dziedzictwa kulturowego, zaangażowane społeczeństwo i aktywność obywatelską⁴⁷.

⁴⁷ Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku przyjęta Uchwałą nr XVI/287/20 z dnia 27 stycznia 2020 r. Sejmik Województwa Wielkopolskiego.

3. Ocena wyzwań związanych z transformacją

Transformacja Wielkopolski Wschodniej napotyka na wyzwania specyficzne tylko dla tej części Wielkopolski, a także do pewnego stopnia cechujące również inne obszary objęte mechanizmem sprawiedliwej transformacji, jak cyfryzacja, zmiany demograficzne czy klimatyczne, które będą w najbliższych latach kształtować społeczeństwa i gospodarki. Kluczowe wyzwania rozwojowe Wielkopolski Wschodniej, określone na podstawie analiz sytuacji społeczno-gospodarczej i prac grup roboczych, stanowią:

1. Budowa innowacyjnej, zasobooszczędnej i zdywersyfikowanej gospodarki;
2. Transformacja energetyczna w kierunku gospodarki zeroemisyjnej i energooszczędnej;
3. Rozwijanie oraz poprawa wykorzystania potencjału kapitału ludzkiego, najważniejszego zasobu subregionu;
4. Przeciwdziałanie degradacji środowiska i adaptacja do zmian klimatycznych;
5. Poprawa transportowej spójności wewnętrznej i mobilności mieszkańców;
6. Przeciwdziałanie niekorzystnym trendom demograficznym;
7. Redukcja ubóstwa i poprawa dostępu do usług społecznych;
8. Budowa trwałego kapitału społecznego i potencjału kulturowego;
9. Zmniejszenie nierówności w wymiarze terytorialnym.

Przy określaniu powyższych wyzwań uwzględniono także wyzwania rozwojowe kraju sformułowane w *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego do 2030 roku*, a także *Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku*.

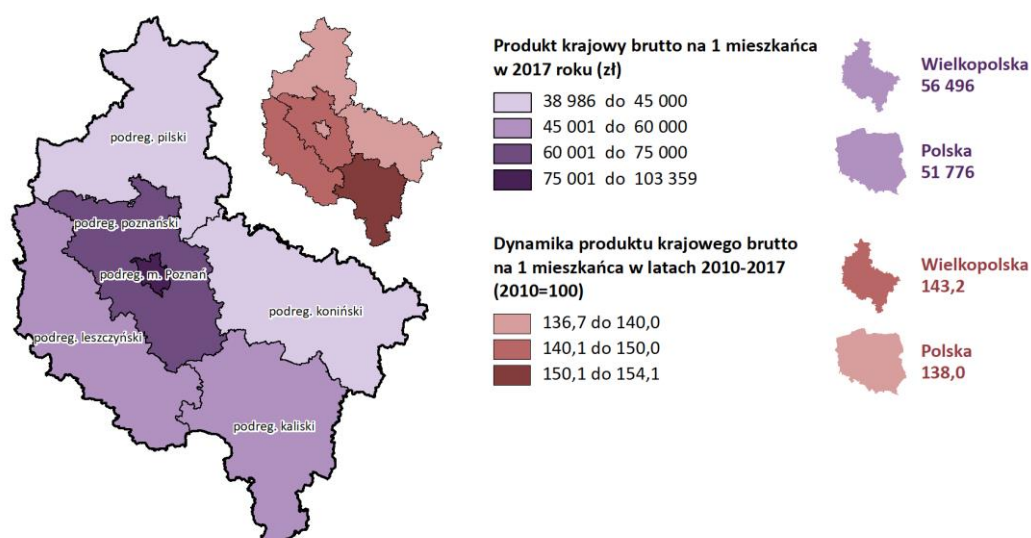
Wyzwanie 1. Budowa innowacyjnej, zasobooszczędnej i zdywersyfikowanej gospodarki

Wykorzystanie potencjałów subregionu dla rozwoju nowych specjalizacji gospodarczych; wzrost innowacyjności i cyfryzacji gospodarki; stworzenie warunków do utrzymania i powstawania stabilnych miejsc pracy; zwiększenie stopnia wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych (w tym również w zakresie telepracy) w przedsiębiorstwach oraz w sektorze publicznym; wykorzystanie istniejącej specjalizacji przemysłowej subregionu na rzecz tworzenia innowacyjnych produktów; rozwój przedsiębiorczości; wdrażanie gospodarki o obiegu zamkniętym.

- Konieczność realizacji ambitnych celów *Europejskiego Zielonego Ładu* powoduje, że dalszy rozwój subregionu zależny będzie od przeprowadzenia transformacji gospodarczej. Przyczyni się ona do rozwoju konkurencyjnej bazy przemysłowej oraz usług rynkowych zapewniając nowe źródła wzrostu PKB i dochody jednostkom samorządu terytorialnego. Bez działań w tym zakresie nastąpi spowolnienie gospodarcze subregionu, wzrost ryzyka marginalizacji i dalsza utrata funkcji społeczno-gospodarczych tego obszaru. Sprawiedliwa transformacja w obszarze

gospodarczym powinna być postrzegana nie tylko jako szansa budowania gospodarki zeroemisyjnej i energooszczędnej, ale również jako źródło budowy bardziej zdywersyfikowanej struktury gospodarczej.

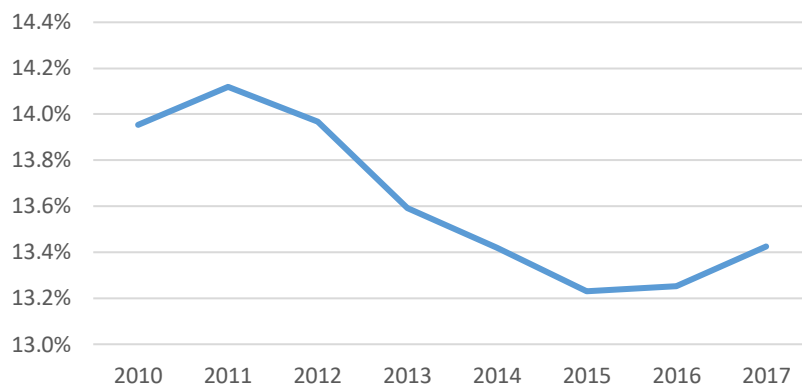
- o Potencjał gospodarczy podregionu konińskiego (w skład którego poza powiatami Wielkopolski Wschodniej wchodzi także powiaty gnieźnieński i wrzesiński), liczony wartością wytworzonego PKB sytuuje go na 4. miejscu wśród podregionów w województwie⁴⁸. Jego wartość w 2017 r. osiągnęła w cenach bieżących poziom 26,4 mld zł, co stanowiło 13,4% wartości wojewódzkiej. W okresie 2010-2017 dynamika wzrostu PKB wytworzonego w podregionie konińskim osiągnęła 139,5%, przy średniej wojewódzkiej na poziomie 145,0%. Przeliczając PKB na mieszkańca, podregion koniński z wartością 40 108 zł zajmował 5. pozycję wśród podregionów Wielkopolski (wyprzedzając jedynie podregion pilski). W 2017 r. stanowiło to 71,0% średniej wojewódzkiej.

Źródło: opracowanie Wielkopolskiego Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego (WROT) na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

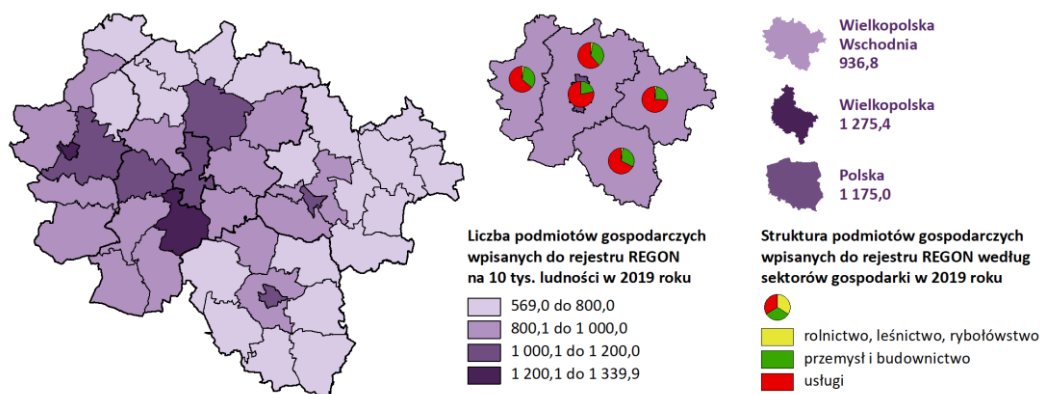
Wykres. Udział podregionu konińskiego w PKB województwa wielkopolskiego w latach 2010-2017

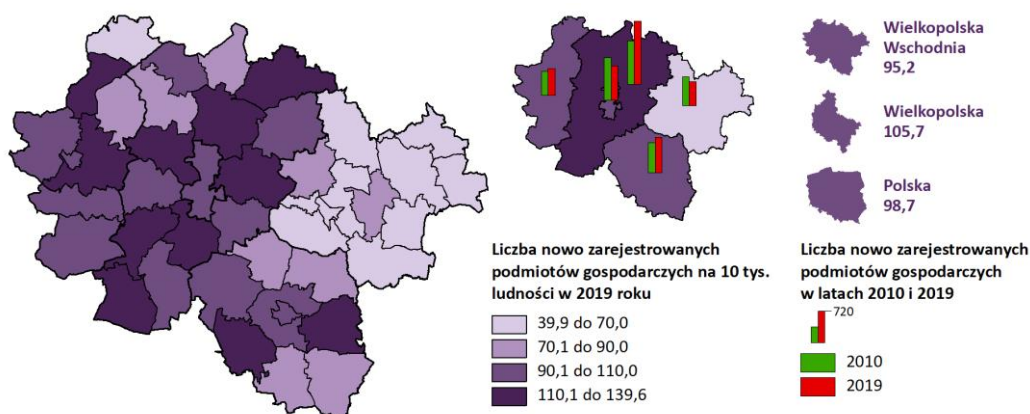
⁴⁸ Zgodnie z Klasyfikacją Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych w skrócie *NUTS*, w województwie wielkopolskim wyróżnia się 6 podregionów (*NUTS 3*), tj. kaliski, koniński, leszczyński, pilski, poznański i Miasto Poznań.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

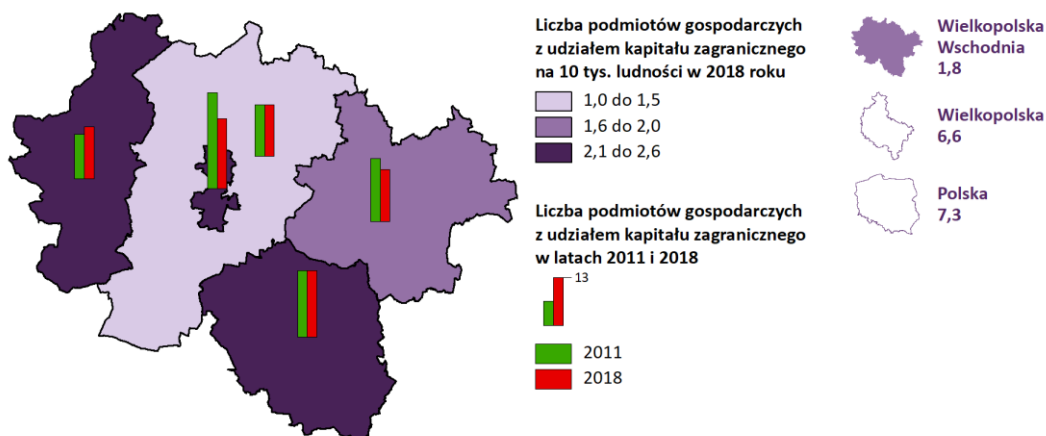
- Subregion charakteryzuje się niskim poziomem przedsiębiorczości mierzonym m.in. liczbą podmiotów gospodarczych przypadających na 10 tys. ludności (w 2019 r. 937 zarejestrowanych podmiotów przy 1 275 w Wielkopolsce i 1 175 w Polsce) oraz liczbą nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych przypadających na 10 tys. ludności (w 2019 r. 95 nowo zarejestrowanych podmiotów przy 106 w Wielkopolsce i 99 w Polsce). Szczególnie w pierwszym przypadku wskaźniki dla powiatów z tej części regionu należą do najniższych w całej Wielkopolsce, natomiast w przypadku nowo zarejestrowanych podmiotów ich sytuacja kształtuje się nieco korzystniej. Najwyższym poziomem przedsiębiorczości, rozpatrywanym jako bezwzględna liczba podmiotów gospodarczych, charakteryzują się miasta powiatowe subregionu (Konin – 8 417; Turek – 2 870, Koło – 2 558, Słupca – 1 830), a także gminy Stare Miasto, Ślesin, Golina, Kazimierz Biskupi i Kramsk, w których funkcjonuje po ponad 1 tys. podmiotów.

Źródło: opracowanie WROT na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

- o Obraz niskiej aktywności przedsiębiorczej mieszkańców subregionu dopełnia o wiele niższa niż dla województwa liczba podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego – 1,8 podmiotów na 10 tys. ludności (6,6 podmiotów średnio w województwie).

Źródło: opracowanie WROT na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

- o Struktura podmiotów gospodarczych pod względem liczby zatrudnionych pracowników zbliżona jest do ogólnej sytuacji w województwie: w 2019 r. dominowały podmioty najmniejsze – zatrudniające do 9 osób (96,4%), następnie przedsiębiorstwa zatrudniające od 10 do 49 osób (3,0%) oraz podmioty średnie zatrudniające od 50 do 249 osób (0,6%). Najmniej jest podmiotów dużych (poniżej 0,1%), tj. 36 przedsiębiorstw, z których 9 największych w 2019 roku zatrudniało ponad 1 000 osób (m.in. 4 z nich zlokalizowane są w Koninie a 3 w powiecie tureckim). W gronie 200 największych podmiotów w kraju znajdują się dwa z nich: ZE PAK S.A. oraz Konimpex Sp. z o.o.

Tabela. Przedsiębiorstwa subregionu konińskiego wg grup wielkości w 2019 roku

Podmioty gospodarcze (szt.)	ogółem	0 - 9	10 - 49	50 - 249	250 - 999	1000 i więcej
Powiat kolski	7 100	6 860	192	41	7	0
Powiat koniński	11 926	11 556	319	46	4	1
Powiat słupecki	5 885	5 668	182	30	4	1
Powiat turecki	7 259	6 991	218	40	7	3
Powiat m.Konin	8 417	8 032	291	85	5	4

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

- W 2019 r. 29,8% podmiotów gospodarczych z subregionu działało w przemyśle⁴⁹ i budownictwie, a więc o 5,7 p.p. więcej niż średnio w województwie (24,1%). Większość z nich – 68,2% prowadziło działalność w sektorze budownictwa, a pozostała część – 31,8% w przemyśle. W przemyśle ponad 90% przedsiębiorstw funkcjonowało w ramach sekcji C – przetwórstwo przemysłowe, a następnie w ramach sekcji E – dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją (5,6%). Największa liczba podmiotów z sektorów przemysłu i budownictwa zlokalizowana była w Koninie (1 863), Turku (gmina miejska – 593) i gminie Ślesin (506), natomiast gminami z najwyższym odsetkiem podmiotów w sektorze przemysłowym i budownictwie były Wierzbinek (50,9%), Tuliszków (45,2%) oraz Ostrowite (44,8%). 67% gmin odznaczało się udziałem ww. branż powyżej średniego poziomu dla subregionu, a aż 84% powyżej przeciętnego poziomu dla województwa.
- Duża atrakcyjność lokalizacyjna subregionu z uwagi na dobrą dostępność komunikacyjną oraz wyższy niż w skali kraju i województwa udział podmiotów gospodarczych z sektora H – transport i gospodarka magazynowa w ogóle przedsiębiorstw (6,5% w subregionie; województwo wielkopolskie 5,8%; Polska – 6,1%⁵⁰) może stać się podstawą do rozwoju branży logistycznej i magazynowej, tj. branży o wysokim potencjale rozwoju. Do innych branż o wysokim potencjale rozwoju w Wielkopolsce Wschodniej zaliczyć można również przemysł meblowy (22% podmiotów gospodarczych w sekcji C działa w zakresie produkcji wyrobów z drewna i z korka, a także produkcji mebli), czy spożywczy (blisko 10% podmiotów działa w zakresie produkcji artykułów spożywczych). Ww. branże pokrywają się z inteligentnymi specjalizacjami dla Wielkopolski, tj.: Wyspecjalizowane procesy logistyczne, Wnętrza przyszłości, Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów.
- Wśród branż strategicznych dla subregionu wskazuje się m.in. produkcję artykułów spożywczych, budownictwo i handel (m. Konin i powiat koniński); produkcję mebli, produkcję artykułów spożywczych oraz produkcję wyrobów z pozostałych mineralnych surowców

⁴⁹ Sekcje PKD: B – górnictwo i wydobywanie; C – przetwórstwo przemysłowe; D – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; E – dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją.

⁵⁰ Bank Danych Lokalnych GUS. Dane z 2019 r.

niemetalicznych (powiat kolski); produkcję wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych, produkcję wyrobów z drewna i korka, produkcję wyrobów dla budownictwa z tworzyw sztucznych, produkcję metalowych elementów stolarki budowlanej oraz produkcję artykułów spożywczych (powiat słupecki); a także produkcję mebli, handel i transport (powiat turecki)⁵¹.

- Województwo wielkopolskie, w tym w szczególności Wielkopolska Wschodnia, charakteryzuje się niskim poziomem innowacyjności, zarówno na poziomie europejskim, jak i krajowym. Wynika to przede wszystkim z niedostatecznej aktywności innowacyjnej wielkopolskich przedsiębiorstw – odsetek przedsiębiorstw innowacyjnych oraz współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej, nakłady poniesione przez przedsiębiorstwa na działalność innowacyjną najczęściej kształtują się na poziomie niższym niż średnio w kraju. Przedsiębiorstwa, w szczególności z sektora mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP), nie są w pełni świadome swojego aktualnego poziomu innowacyjności, jednak są skłonne do inwestycji w tym zakresie, jeżeli to zwiększyłoby ich możliwości produkcyjne lub sprzedażowe. Aktualny stopień wdrażania idei Przemysłu 4.0 wśród przedsiębiorstw w Wielkopolsce nie jest wysoki, a wręcz większość firm w regionie znajduje się ciągle na etapie drugiej rewolucji przemysłowej⁵².
- W województwie (zakładać można, że podobna sytuacja występuje w Wielkopolsce Wschodniej) wartości wskaźników dotyczących liczby podmiotów prowadzących działalność w sektorze badań i rozwoju (B+R), pracujących w nim osób, nakładów wewnętrznych na działalność B+R nadal kształtują się na niesatysfakcjonującym poziomie, nieprzekraczającym średniej krajowej, co świadczy o niepełnym wykorzystaniu dostępnego w regionie potencjału.
- W Wielkopolsce Wschodniej funkcjonują instytucje wsparcia przedsiębiorczości, do których zaliczyć należy: Agencję Rozwoju Regionalnego S.A. w Koninie, Konińską Izbę Gospodarczą, Ośrodek Wspierania Przedsiębiorczości Enterprise Europe Network, Turecki Inkubator Przedsiębiorczości oraz Turecką Izbę Gospodarczą.
- Niezwykle ważną rolę w procesie adaptacji gospodarki subregionu do wymogów czwartej generacji przemysłu odgrywać będą technologie informacyjno-komunikacyjne. W województwie, zakładać można, że podobna sytuacja występuje w Wielkopolsce Wschodniej, wykorzystanie i oferowanie nowoczesnych technologii, w tym usług internetowych jest na umiarkowanym poziomie, wobec systematycznego rozwoju tego sektora w skali globalnej⁵³.

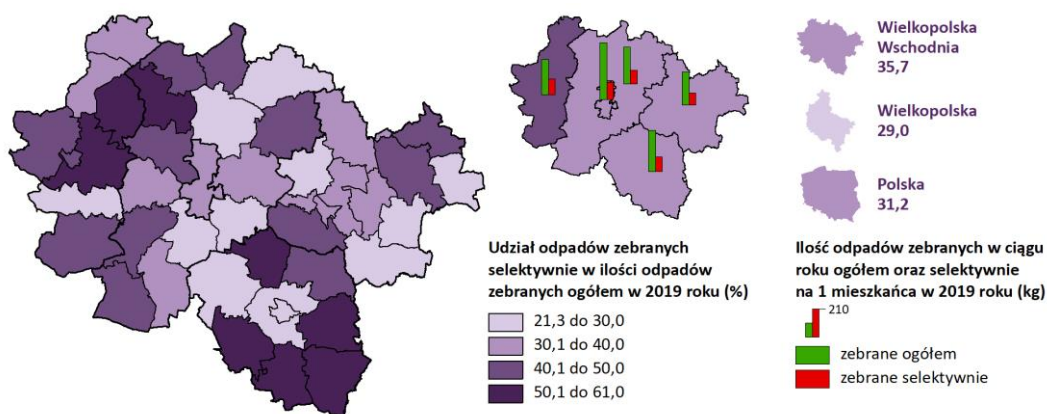
⁵¹ Kogo poszukuje rynek pracy w Wielkopolsce? 2019. Wyniki badań własnych Wielkopolskiego Urzędu Pracy w Poznaniu.

⁵² K. Bondyra, B. Zagierski. 2019. Przemysł 4.0. Na jakim etapie przemysłowej rewolucji znajduje się województwo wielkopolskie? Publikacja na podstawie ekspertyzy wykonanej na zlecenie Wielkopolskiego Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego.

⁵³ Wielkopolskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne. 2019. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej województwa wielkopolskiego 2019.

- Kurczące się zasoby naturalne mogą powodować negatywne skutki społeczne i gospodarcze. W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera wdrażanie gospodarki o obiegu zamkniętym, w której minimalizuje się zużycie surowców i wielkość odpadów oraz emisję i utratę energii poprzez tworzenie zamkniętej pętli procesów, przy jednoczesnym założeniu, że materiały oraz surowce powinny pozostawać w gospodarce tak długo, jak to możliwe, a odpady z jednych procesów są wykorzystywane jako surowce dla innych. Transformacja gospodarki w kierunku obiegu zamkniętego dotyczy szerokiego zakresu działań zmierzających do zrównoważonej produkcji przemysłowej, zrównoważonej konsumpcji, rozwoju biogospodarki czy wdrażania nowych modeli biznesowych. W gospodarce o obiegu zamkniętym tkwi duży potencjał w zakresie rozwoju nowej działalności gospodarczej subregionu, a także powstawania miejsc pracy, tak istotnych w obliczu likwidacji sektora wydobywczego.
- Wielkopolska Wschodnia charakteryzuje się m.in. zerowym ponownym wykorzystaniem ścieków przemysłowych⁵⁴ (w województwie 0,04%), czy marginalnym wykorzystaniem w rolnictwie i przy rekultywacji gleby osadów z przemysłowych oczyszczalni ścieków wytworzonych w ciągu roku. W 2019 r. tylko 1% osadów był w subregionie wykorzystywany w rolnictwie (w województwie 20,1%), 0,02% stosowano do rekultywacji terenów, w tym gruntów na cele rolne (0,4% w regionie), natomiast 4,6% zostało przekształconych termicznie (16,5% w województwie). Wielkopolska Wschodnia odznaczała się również niewielkim odzyskiem odpadów (z wyłączeniem komunalnych) – udział odpadów odzyskanych w ogólnej ilości odpadów wytworzonych kształtował się na poziomie 5,0%. W subregionie zdecydowanie przeważają odpady przemysłowe nad odpadami komunalnymi, na co wpływ ma działalność sektora górniczego i energetycznego opalanego węglem. W przypadku odpadów komunalnych sytuacja subregionu kształtuje się zdecydowanie lepiej niż ogólnie w województwie.
- Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ogólnej masie zebranych odpadów wyniósł w 2019 r. 35,7%, podczas gdy w województwie kształtował się na poziomie 29,0%. Istotny wkład w osiągnięcie powyższego poziomu miały obszary wiejskie i mniejsze miejscowości, w których osiągnięto łącznie poziom 42,3% zebranych selektywnie odpadów (w 4 największych miastach subregionu poziom ten wyniósł 34,6%), gdzie mieszkańcy są przyzwyczajeni do selektywnej zbiórki i odzysku odpadów. Mimo to konieczne jest podejmowanie dalszych działań w celu zwiększenia tego poziomu, a przede wszystkim wdrożenie działań służących ograniczeniu ilości powstających odpadów.

⁵⁴ Przy czym blisko 94% ścieków przemysłowych powstałych w subregionie to ścieki – wody chłodnicze (niewymagające oczyszczania) – odprowadzone bezpośrednio do wód lub do ziemi.

Źródło: opracowanie WROT na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

- Przyszłe specjalizacje gospodarcze subregionu, tak jak obecnie funkcjonujący przemysł paliwowo-energetyczny, nie będą funkcjonować w próżni, przeciwnie – wspierane są przez cały łańcuch różnych usług, np. transportowych, serwisowych, szkoleniowych, rekreacyjnych, hotelowych i gastronomicznych czy z obszaru aktywności społecznej. W związku z tym również rozwój tych funkcji powinien stać się elementem tworzenia nowej, bardziej zdywersyfikowanej struktury gospodarczej.

Wyzwanie 2. Transformacja energetyczna w kierunku gospodarki zeroemisyjnej i energooszczędnej

Jak najszybsze zaprzestanie wydobycia węgla brunatnego; rozwój energetyki prosumenckiej oraz wspieranie klastrów i spółdzielni energii; eliminacja stosowania węgla w elektroenergetyce i ciepłownictwie; wzrost produkcji i wykorzystywania OZE; zapobieganie dekapitalizacji sieci elektroenergetycznych oraz stratom energii w przesyłach i dystrybucji; wzrost odporności sieci energetycznych na ekstremalne zjawiska pogodowe oraz dostosowanie ich do przyłączania nowych mocy z OZE; zamiana „brudnych” miejsc pracy na „zielone” poprzez dostosowywanie ich do wymagań gospodarki zeroemisyjnej; restrukturyzacja Grupy ZE PAK skierowana na odtworzenie mocy wytwórczych opartych o proekologiczne źródła energii; rozwój technologii magazynowania energii oraz technologii związanych z wytwarzaniem i korzystaniem z wodoru; zmniejszanie emisyjności i energochłonności w przemyśle, budownictwie, transporcie i rolnictwie; rozwój elektromobilności; rozwój miejskiego i międzygminnego transportu publicznego mającego na celu ograniczenie używania indywidualnych pojazdów z napędem spalinowym; rozwój przedsiębiorstw z branż związanych z OZE.

- W ramach transformacji gospodarczej kluczowe będzie wykorzystanie posiadanych potencjałów w postaci korzystnych warunków do rozwoju energetyki opartej o alternatywne źródła energii, takich jak rozwinięta infrastruktura elektroenergetyczna i powiązany z nią kapitał ludzki oraz intelektualny, korzystne warunki środowiskowe, a także duża atrakcyjność

lokalizacyjna z uwagi na dobrą dostępność komunikacyjną. Stanowiąc one będą podstawę do przeprowadzenia zrównoważonej, ekonomicznie efektywnej i sprawiedliwej transformacji energetycznej w kierunku gospodarki zeroemisyjnej i energooszczędnej z proekologicznym zapleczem naukowo-badawczym.

- Na obszarze Wielkopolski Wschodniej zlokalizowane są 22 udokumentowane złoża węgla brunatnego⁵⁵. Ich powierzchnia zajmuje ok. 3,3% powierzchni całego obszaru⁵⁶. W 2019 r. zasoby bilansowe węgla brunatnego w Wielkopolsce Wschodniej wynosiły 493,6 mln ton, co stanowiło prawie 6,2% zasobów w województwie oraz 2,1% zasobów krajowych.
- Na działalność Grupy ZE PAK w zakresie wydobycia węgla składają się dwie kopalnie: PAK Kopalnia Węgla Brunatnego Adamów SA – będąca w stanie likwidacji oraz PAK Kopalnia Węgla Brunatnego Konin SA., które eksploatują obecnie 4 odkrywki, natomiast w zakresie wytwarzania energii z węgla brunatnego składają się 3 czynne elektrownie (szczegółowy opis działalności tych podmiotów przedstawiono w rozdziale 2.2.2.). Grupa jest znaczącym pod względem wielkości krajowym producentem energii elektrycznej i największym producentem energii w Wielkopolsce Wschodniej. Produkcja netto energii elektrycznej w elektrowni Pątnów I w 2019 r. osiągnęła 3,09 TWh, w elektrowni Konin 0,31 TWh, a w elektrowni Pątnów II 2,26 TWh. W 2019 r. na produkcję energii zużyto 7,03 mln ton węgla brunatnego⁵⁷.
- Wielkopolska była jednym z pięciu województw charakteryzujących się największym w skali kraju zużyciem energii elektrycznej, wynoszącym w 2019 r. 12 899 GWh tj. 7,8% ogólnego zużycia w Polsce. Blisko 35% tej wartości wykorzystał sektor przemysłowy, 10,3% sektor energetyczny, 21,4% gospodarstwa domowe, a pozostała część związana była z sektorem transportowym (5,6%), rolnictwem (2,1%) i innymi sektorami (25,6%), w tym usługowym. W Wielkopolsce zaobserwować można ogólny wzrost zużycia energii elektrycznej per capita (z wyjątkiem 2018 r. w którym odnotowany został spadek).

Ważną grupą odbiorców energii elektrycznej o niskim napięciu są gospodarstwa domowe, których liczba systematycznie wzrasta w subregionie, wpływając także na zwiększenie ogólnego zużycia energii. W latach 2010-2019 liczba tych odbiorców zwiększyła się w subregionie o 7,2% (146,6 tys. odbiorców w 2019 r.), natomiast zużycie energii elektrycznej wzrosło o 2,4%, osiągając w 2019 r. poziom 316,5 GWh, tj. 11,0% wartości wojewódzkiej. Zużycie energii w gospodarstwach domowych w przeliczeniu na mieszkańca w subregionie od 2010 r. wzrosło o ok. 4% (do 2015 r. obserwowano spadek zużycie energii elektrycznej). Analizując poziom powiatów spadek zużycie energii w gospodarstwach domowych, zarówno w wartości bezwzględnej, jak i w przeliczeniu na mieszkańca, odnotowano jedynie w przypadku Konina.

⁵⁵ Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy. 2020. Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31.12.2019 r.

⁵⁶ Na podstawie bazy MIDAS; PIG PIB, Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31.12.2019 r.

⁵⁷ Grupa ZE PAK. 2020. Sprawozdanie Zarządu z działalności Grupy Kapitałowej w 2019 roku.

- Prognoza Polskich Sieci Energetycznej wskazuje wzrost zapotrzebowania na energię elektryczną w kraju. Przewiduje się, że w okresie 2019-2040 zapotrzebowanie wzrośnie o około 46,5 TWh, co przełoży się na wartość rocznego skumulowanego wskaźnika wzrostu dla tego okresu na poziomie 1,24%⁵⁸. W celu ograniczania zapotrzebowania na energię i paliwa należy podejmować działania w zakresie poprawy efektywności energetycznej, która jednocześnie przyczynia się do ograniczenia negatywnego wpływu energetyki na środowisko poprzez racjonalne wykorzystanie zasobów i redukcję emisji zanieczyszczeń powietrza.
- Zasoby mieszkaniowe Wielkopolski Wschodniej w 2019 r. obejmowały 142,5 tys. mieszkań (46,5% w miastach i 53,5% na wsiach), stanowiących 11,7% zasobów województwa, o łącznej powierzchni użytkowej 11,9 mln m². Od 2010 r., tj. od wprowadzenia przepisów dotyczących charakterystyki energetycznej budynków wymagających zastosowania w projekcie budowlanym rozwiązań architektonicznych i instalacyjnych spełniających wymagania zasad oszczędnego gospodarowania energią zasoby mieszkaniowe w subregionie zwiększyły się o 6,7% (w województwie o 12,6%), w tym w miastach o 3,9%, a na obszarach wiejskich o 9,4%.

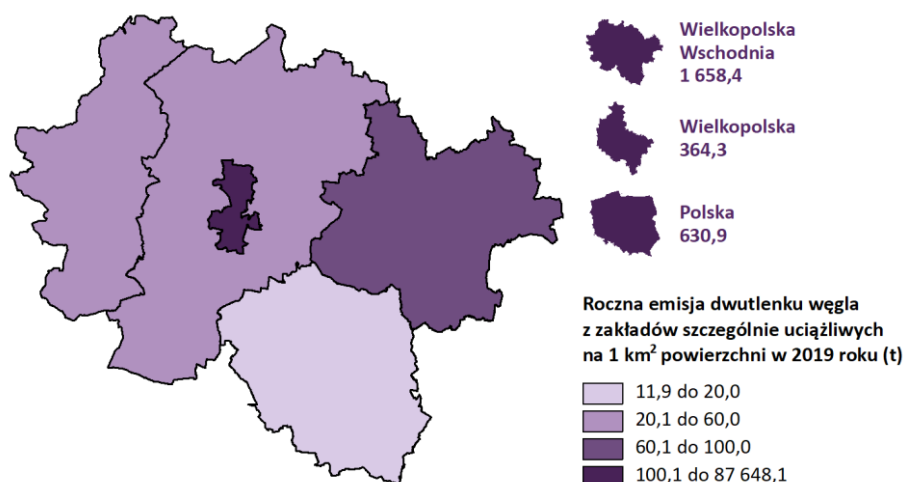
Pod względem wieku zasobów, najwięcej (61,6%) zamieszkałych mieszkań zostało wybudowanych w latach 1945 – 1988, z czego ponad 25,2% zlokalizowanych było w Koninie, gdzie stanowiły 72,9% zasobów mieszkaniowych miasta ogółem. Zasoby mieszkaniowe najstarsze, zbudowane do 1970 r., stanowiły 38,9% ogółu zasobów mieszkaniowych, przy czym mieszkania wybudowane przed 1945 r., stanowiły 12,3% ogółu zamieszkałych mieszkań OWW. Z okresu 1989 – 2002 pochodziło 15,0% zasobów mieszkaniowych, 4,0% z lat 2003 – 2007, natomiast 2,6% w latach 2008 – 2011⁵⁹.

- W zakresie emisji punktowej Wielkopolska Wschodnia znajduje się w grupie obszarów o najwyższych wskaźnikach emisji gazów cieplarnianych, na co wpływ mają głównie zakłady szczególnie uciążliwe, które w 2019 r. wyemitowały ogółem 7,36 mln ton CO₂, tj. 68% całkowitej emisji tego gazu w Wielkopolsce⁶⁰.

⁵⁸ Polskie Sieci Energetyczne. 2020. Plan rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2021-2030.

⁵⁹ Źródło: NSP 2011

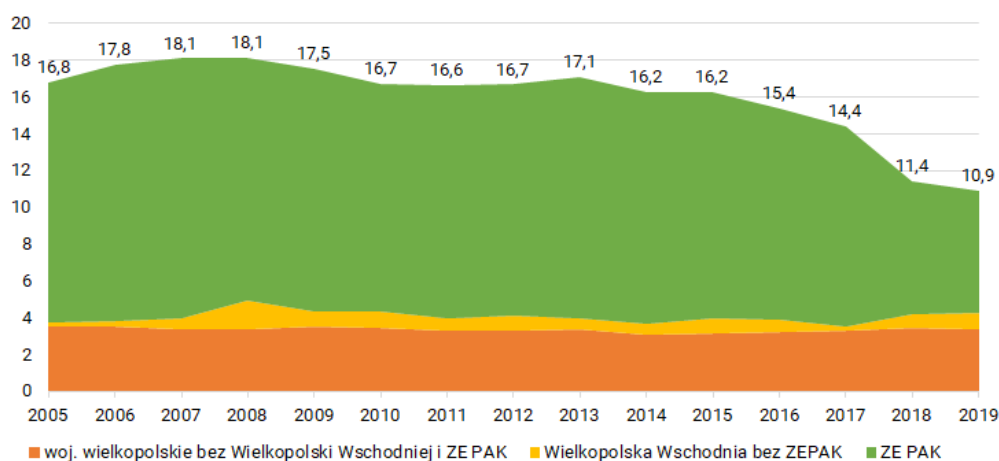
⁶⁰ Grupa ZE PAK odpowiadała ze emisję 6,61 mln ton CO₂ – źródło: Grupa ZE PAK. 2020. Sprawozdanie Zarządu z działalności Grupy Kapitałowej w 2019 roku.

Źródło: opracowanie WROT na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Emisja punktowa pochodzi głównie ze spalania paliw do celów energetycznych i z procesów technologicznych prowadzonych w zakładach przemysłowych. W przypadku Wielkopolski Wschodniej najistotniejszymi źródłami emisji są instalacje do spalania paliw o mocy nominalnej ponad 50 MW, tj. elektrownie ZE PAK: Pątnów I, Pątnów II oraz Konin, które odpowiadają również za najwyższą emisję pyłów⁶¹. W 2019 r. Grupa ZE PAK miał ponad 60% udziału w emisji Wielkopolski i prawie 90% subregionu. Wartości te były istotnie wyższe przed 2015 r., kiedy Elektrownia Adamów pracowała bez ograniczeń wynikających z reżimu ostatnich lat pracy przed jej wyłączeniem w 2017 r.

Wykres. Emisje CO₂ z województwa wielkopolskiego - udział ZE PAK

Źródło: Fundacja InStrat. 2021. Analiza gospodarcza regionu Wielkopolski Wschodniej pod kątem realizacji procesu sprawiedliwej transformacji, w tym transformacji energetycznej

⁶¹ Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Poznaniu. 2018. Stan Środowiska w Wielkopolsce. Raport 2017.

Pozostałym źródłem emisji są sektor elektroenergetyki i ciepłownictwa (z wyłączeniem ZE PAK) oraz budynki (ciepłownictwo indywidualne) i transport (w 2016 r. najwyższą emisję zanieczyszczeń pyłowych z dróg odnotowano m.in. w Koninie). Zgodnie z KPEiK w strukturze emisji gazów cieplarnianych Polski w sektorach non-ETS największy udział mają: gospodarstwa domowe, czyli tzw. sektor komunalno-bytowy (ok. 30%), sektor transportu (ok. 27%) oraz sektor rolnictwa (ok. 15%). Dlatego kluczowymi sektorami dla ograniczania poziomu emisji gazów cieplarnianych będą, poza przemysłem, sektory: transportowy, rolnictwo oraz budownictwo.

- W przypadku budynków dominują rozproszone emitory niskie, związane z paleniskami domowymi w sektorze komunalno-bytowym, lokalnymi kotłowniami, niewielkimi zakładami przemysłowymi czy usługowymi. Emisja ta jest bardzo często odpowiedzialna za przekroczenia normy dobowej pyłu PM10, odnotowywane zwłaszcza w sezonie zimowym⁶². Zanieczyszczenie powietrza, zwłaszcza w wyniku spalania węgla, przekłada się na problemy lokalne, jak np. problemy zdrowotne mieszkańców, czy też globalne w postaci przyspieszania zmian klimatu.
- W Wielkopolsce Wschodniej oprócz Grupy ZE PAK działają również przedsiębiorstwa spoza sektora elektroenergetycznego i ciepłowniczego, które są energochłonne i/lub są istotnymi emitentami CO₂. W wysokoemisyjnych gałęziach przemysłu (innych niż elektroenergetyka) na terenie subregionu aktywnych było w 2019 r. 25 przedsiębiorstw, które wygenerowały przychód na poziomie 1,6 mld zł. Ze względu na zaostrzające się normy środowiskowe można oczekiwać, iż w perspektywie do 2030 r. część z osób zatrudnionych będzie musiała zmienić miejsce zatrudnienia, zaś przedsiębiorstwa mogą wymagać wsparcia w dostosowaniu procesów produkcyjnych⁶³.

Widoczna jest duża koncentracja przedsiębiorstw wysokoemisyjnych w subregionie. Pięć największych firm odpowiada za ponad trzy czwarte przychodu oraz połowę zatrudnienia. W związku z powyższym, przeciwdziałanie negatywnym skutkom gospodarczym obniżenia emisyjności poza elektroenergetyką w regionie powinno koncentrować się na udzieleniu wsparcia pracownikom kilku wybranych przedsiębiorstw. Zagrożone części gospodarki obejmują sektor hutniczy (metalurgiczny, np. firma Gränges Konin) oraz ceramiczny (Wienerberger, Geberit) z istotną ekspozycją na koszty uprawnień do emisji. W branżach tych zidentyfikowano konieczność zmiany źródeł wytwarzania energii z paliw kopalnych na paliwa nisko- i zeroemisyjne (w tym zielony wodór) oraz elektryfikację i tym samym stworzenia nowych miejsc pracy w lokalnym łańcuchu wartości⁶⁴. W sektorach tych pracuje kilka tysięcy

⁶² Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Poznaniu. 2018. Stan Środowiska w Wielkopolsce. Raport 2017.

⁶³ Fundacja InStrat. 2021. Analiza gospodarcza regionu Wielkopolski Wschodniej pod kątem realizacji procesu sprawiedliwej transformacji, w tym transformacji energetycznej.

⁶⁴ Fundacja InStrat. 2021. Analiza gospodarcza regionu Wielkopolski Wschodniej pod kątem realizacji procesu sprawiedliwej transformacji, w tym transformacji energetycznej.

osób, których miejsca mogą być zagrożone w wyniku braku działań osłonowych skierowanych na poprawę konkurencyjności oraz poprawię efektywności energetycznej w ramach procesów przemysłowych oraz wymianę źródeł ciepła.

- Realizacja ambitnej polityki klimatycznej spowoduje, że przeobrażenie działalności dotyczyć będzie również sektora ciepłownictwa systemowego. Liczba przedsiębiorstw ciepłowniczych ze średnimi źródłami spalania na terenie subregionu jest ograniczona - to przede wszystkim firmy GETEC zasilająca sieć ciepłowniczą w Turku w energię ciepłą z węgla brunatnego, oparte na węglu kamiennym MZEC Koło (Koło), Veolia Zachód (Słupca). Dalszy wzrost cen uprawnień do emisji CO₂ bez zmiany miks paliwowy w tych podmiotach spowoduje wzrost kosztów energii ciepłej dla mieszkańców i spowoduje spadek zainteresowania ciepłem systemowym, a nawet odłączania się od sieci ciepłowniczej. Dlatego konieczne są dalsze inwestycje w nowe moce zainstalowane w ciepłownictwie systemowym, oparte przede wszystkim o źródła zero- i niskoemisyjne⁶⁵.
- Istotne znaczenie dla poprawy efektywności energetycznej i ograniczenia emisji zanieczyszczeń ma rozwój nowoczesnego systemu zbiorowego transportu pasażerskiego, w tym transportu autobusowego. W 2019 r. w subregionie funkcjonowało 137 podmiotów świadczących usługi w zakresie samochodowego transportu pasażerskiego. Do największych podmiotów transportowych należały: PKS w Koninie S.A., PKS w Turku S.A.⁶⁶ oraz Miejski Zakład Komunikacji w Koninie sp. z o.o.
- Komunikacja autobusowa na obszarze Wielkopolski Wschodniej jest rozwinięta w stopniu bardzo dobrym. Prawidłowemu funkcjonowaniu regularnej komunikacji autobusowej na tym obszarze sprzyja ponadto bardzo dobrze rozwinięta infrastruktura drogowa zarówno na poziomie dróg krajowych, wojewódzkich jak i powiatowych czy gminnych. Najbardziej rozwinięte komunikacyjnie obszary w poszczególnych powiatach znajdują się wokół największych ośrodków miejskich będących siedzibami szkół i urzędów, a także miejsc pracy. Łącznie na obszarze subregionu wykonywanych jest rocznie ok. 6,5 mln km (tzw. wozokilometrów) na liniach regularnych. Ważnym wskaźnikiem charakteryzującym komunikację pasażerską jest procentowe pokrycie miejscowości regularnym transportem autobusowym. Najwyższy wskaźnik skomunikowania miejscowości w subregionie stwierdzono w powiecie tureckim, najniższy natomiast dla powiatu konińskiego. W powiecie konińskim pokrycie komunikacją wynosiło 59,4%, w powiecie słupeckim 60,4%, a w przypadku powiatu kolskiego 65,0%. Dla powiatu tureckiego wskaźnik ten wynosił natomiast 74,7%⁶⁷. Pomimo wysokich wskaźników skomunikowania miejscowości na obszarze subregionu nadal

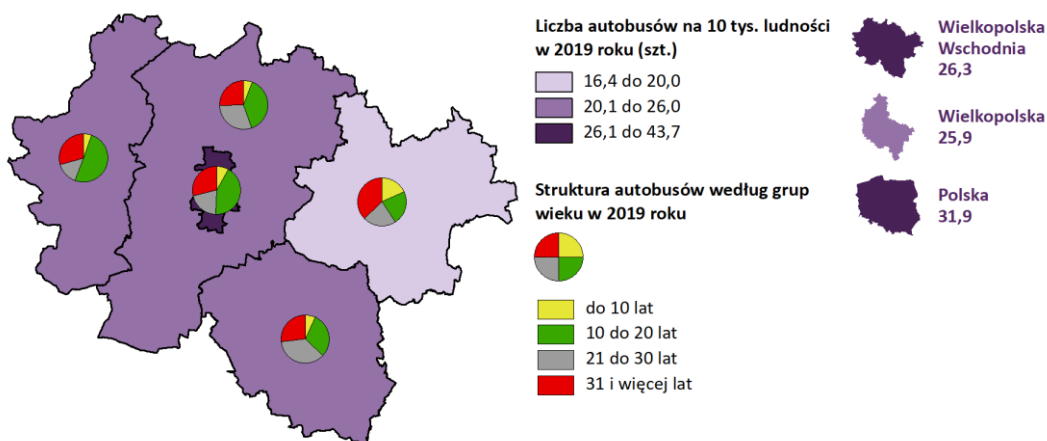
⁶⁵ Fundacja InStrat. 2021. Analiza gospodarcza regionu Wielkopolski Wschodniej pod kątem realizacji procesu sprawiedliwej transformacji, w tym transformacji energetycznej.

⁶⁶ Obecnie w stanie upadłości.

⁶⁷ Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla obszaru Powiatów: Miasta Konin - miasto na prawach powiatu, Kolskiego, Konińskiego oraz Słupeckiego przyjęty Uchwałą nr 492 Rady Miasta Konina z 26 kwietnia 2017 r.

występują białe plamy w dostępie do transportu publicznego, w szczególności na obszarach wiejskich oddalonych od głównych ośrodków miejskich.

- W 2019 r. w subregionie zarejestrowanych było 1 138 autobusów, przy czym (pomimo stopniowej wymiany w ostatnich latach taboru autobusowego na nowy) 92% z nich miało ponad 10 lat (90% w 2015 r.), 54% – ponad 20 lat (53% w 2015 r.), a aż 29% charakteryzowało się wiekiem powyżej 30 lat (21% w 2015 r.). W ciągu ostatnich kilku lat nastąpił proces starzenia się taboru autobusowego i wydłużył się czas eksploatacji pojazdów, co przekłada się na zwiększoną emisję zanieczyszczeń z transportu zbiorowego. Uwzględniając obowiązywanie Normy EURO 1⁶⁸ od 1993 r., można przyjąć, że żadnych norm nie spełnia ponad 29% autobusów. Norma EURO 5 obowiązywała od 2011 r. a EURO 6 od 2016 r., czyli najnowszych norm może nie spełniać ponad 92% pojazdów. Największym udziałem nowych autobusów w ogólnej ich liczbie charakteryzował się w 2019 r. powiat kolski (18% autobusów w wieku do 10 lat) oraz miasto Konin (8%). W przypadku ponad 81% autobusów w 2019 r. jako paliwo stosowano olej napędowy, w 4,7% - benzynę, a w 14,1% inne paliwa (z wykluczeniem LPG)⁶⁹. Pomimo unowocześniania taboru autobusowego na przestrzeni ostatnich lat, przekładający się na m. in. na odchodzenie od autobusów na olej napędowy (o 13 p. proc. w porównaniu do 2015 r.), zachodzące zmiany mające na celu unowocześnienie taboru nie są wystarczające.

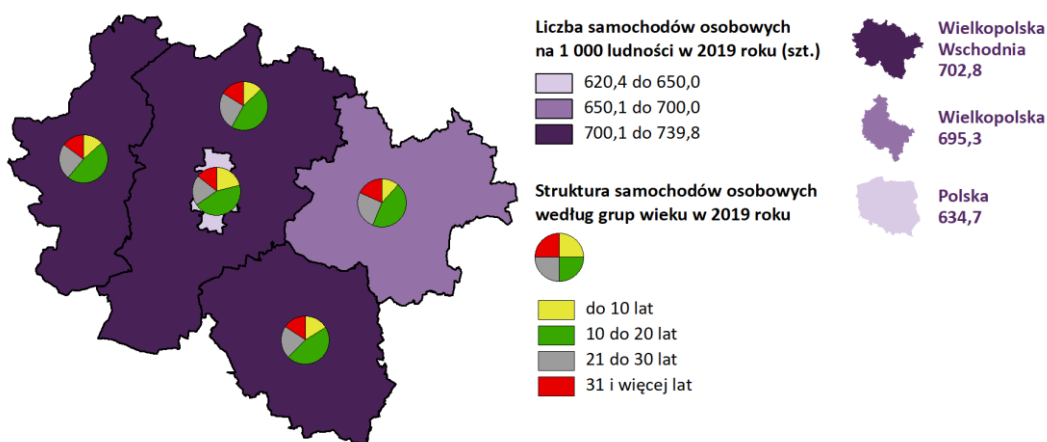
Źródło: opracowanie WROT na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

- Istotne znaczenie w zakresie ograniczania zanieczyszczeń i przeciwdziałania zmianą klimatu mają działania, które powinni dotknąć transport samochodowy. Wśród 304,5 tys. zarejestrowanych samochodów osobowych 86% miało ponad 10 lat, 40% – ponad 20 lat, a aż 16% charakteryzowało się wiekiem powyżej 30 lat. W 2015 r. udziały te wynosiły odpowiednio 85%, 34% i 13%. Szacuje się, że żadnych norm w zakresie emisyjności spalin nie spełnia ponad

⁶⁸ Europejski standard emisji spalin.

⁶⁹ Inne paliwa – gaz ziemny CNG; energia elektryczna. benzyna i energia elektryczna (hybryda); olej napędowy i energia elektryczna (hybryda)

16% samochodów, natomiast najnowszych norm może nie spełniać ponad 86% pojazdów. W blisko 50% pojazdów w 2019 r. jako paliwo stosowano benzynę, w 33,1% – olej napędowy a w 16,4% gaz (LPG).

Źródło: opracowanie WROT na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

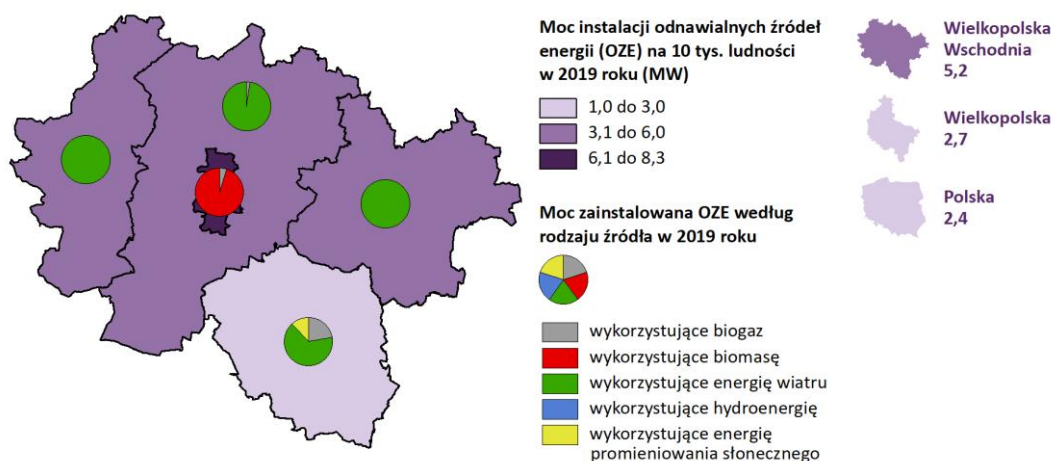
- o W Wielkopolsce Wschodniej funkcjonuje pilotażowy klaster energii – Klaster Energii „Zielona Energia - Konin”, który został stworzony w celu integracji potencjałów oraz podmiotów związanych z rynkiem energetycznym, a w szczególności z rynkiem OZE, oraz zarządzania energią poprzez stworzenie sieci współpracy podmiotów na rzecz zmian w obszarze gospodarki nisko- i zeroemisyjnej oraz zrównoważonej energii. Rozwijany jest ponadto Turkowski Klaster Energii „Czysta Energia”, którego misją jest zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii w ogólnym mieszkaniu energetycznym na terenie powiatu tureckiego.
- o Na obszarze Wielkopolski Wschodniej do końca 2019 r. zainstalowano 109 instalacji do produkcji energii z odnawialnych źródeł o łącznej mocy 225,17 MW, co stanowi 23,9% mocy zainstalowanej w województwie. W subregionie zdecydowanie dominują instalacje wykorzystujące energię z wiatru – 96 instalacji o łącznej mocy 160,18 MW. Największą zainstalowaną mocą instalacji OZE charakteryzował się powiat koniński, odznaczający się jednocześnie największą ich liczbą, i miasto Konin, w którym funkcjonowały 4 instalacje, przy czym dwie z nich wykorzystują biomasę – jedną z nich jest instalacja o zainstalowanej mocy 50 MW w Elektrowni Konin produkująca energię grzewczą z biomasy. W Koninie działają ponadto dwie (z czterech w subregionie) biogazownie – pozostałe znajdują się w powiatach konińskim i tureckim⁷⁰.

Tabela. Zainstalowana moc instalacji odnawialnego źródła energii w Wielkopolsce Wschodniej (MW).

⁷⁰ Opracowanie własne na podstawie bazy Urzędu Regulacji Energetyki – Instalacje odnawialnych źródeł energii wg stanu na dzień 31 grudnia 2019 r. W trakcie konsultacji zdiagnozowano pewne braki w bazie w zakresie występujących instalacji.

Rodzaj instalacji OZE	Powiaty					SUMA
	kolski	koniński	słupecki	turecki	m. Konin	
wykorzystująca biogaz	-	1,60	-	1,90	3,01	6,51
wykorzystująca biomasę	-	-	-	-	57,30	57,30
wykorzystująca energię promieniowania słonecznego	-	0,05	-	1,04	-	1,09
wykorzystująca energię wiatru	46,35	73,00	35,20	5,64	-	160,18
wykorzystująca hydroenergię	-	0,10	-	-	-	0,10
SUMA	46,35	74,74	35,20	8,57	60,31	225,17

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zestawienia Instalacje odnawialnego źródła energii wg stanu na dzień 31 grudnia 2019 r. Urząd Regulacji Energetyki.

Źródło: opracowanie WROT na podstawie zestawienia Instalacje odnawialnego źródła energii wg stanu na dzień 31 grudnia 2019 r. Urząd Regulacji Energetyki.

- o Dużym atutem i szansą rozwojową obszaru Wielkopolski Wschodniej są występujące tu wody geotermalne udokumentowane w dwóch otworach wiertniczych – w Ślesinie i Dobrowie (gm. Koło) oraz wody geotermalne zalegające pod terenem wyspy Pocijewo, znajdującej się pomiędzy Wartą a Kanałem Ulgi w Koninie⁷¹. W sierpniu 2020 r. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej ogłosił listę projektów wybranych do dofinansowania, na której znalazły się projekty dotyczące budowy ciepłowni geotermalnych w Kole i Koninie.
- o System elektroenergetyczny umożliwia wyprowadzenie znacznej mocy elektrycznej z elektrowni Pątnów I, Pątnów II i Konin. Istniejące stacje elektroenergetyczne 400/220/110

⁷¹ Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+ stanowiący załącznik do Uchwały nr V/70/19 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z 25 marca 2019 r.

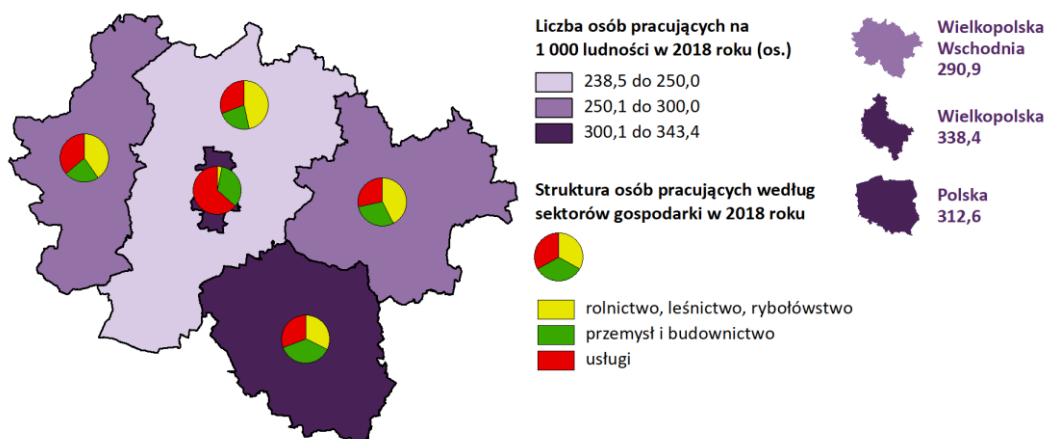
kV i 220/110 kV poprzez sieć dystrybucyjną (obiekty o napięciu 110 kV i niższym) przesyłają energię elektryczną do odbiorców. Linie napowietrzne wysokiego napięcia oraz główne punkty zasilania charakteryzują się odmiennym wiekiem i zdolnościami przesyłowymi. Część sieci średniego napięcia i stacji transformatorowych oraz część sieci niskiego napięcia jest mocno wyeksploatowana, wymaga modernizacji oraz przebudowy. Konieczne jest zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego oraz zmniejszenie strat energii w przesyśle i dystrybucji, a także poprawa przepustowości linii elektroenergetycznych i ograniczenie przesyłu energii liniami 110 kV na dalekie odległości. Wzrost zainteresowania energetyką odnawialną, w tym prosumencką z mikroźródeł, czy rozwojem mikrosieci spółdzielni i klastrów energii, powoduje konieczność przebudowy sieci średniego i niskiego napięcia, głównie na obszarach gmin wiejskich oraz mniejszych miast, a także budowy dedykowanych sieci niskiego napięcia dla zasilania punktów ładowania pojazdów elektrycznych w większych aglomeracjach miejskich⁷².

Wyzwanie 3. Rozwijanie oraz poprawa wykorzystania potencjału kapitału ludzkiego

Stworzenie warunków do utrzymania i powstawania stabilnych miejsc pracy, w szczególności w oparciu o rozwój MŚP; rozwój przedsiębiorczości mieszkańców subregionu; podnoszenie i zmiana kwalifikacji pracowników, szczególnie odchodzących z sektora paliwowo-energetycznego; zamiana „brudnych” miejsc pracy na „zielone” poprzez dostosowywanie ich do wymagań gospodarki zeroemisyjnej; włączenie dużych firm z subregionu w proces transformacji; zwiększanie szans na zatrudnienie poprzez podnoszenie jakości kształcenia i dopasowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy; upowszechnienie kształcenia ustawicznego; rozwój doradztwa zawodowego w szkołach, w tym poprawa jego jakości.

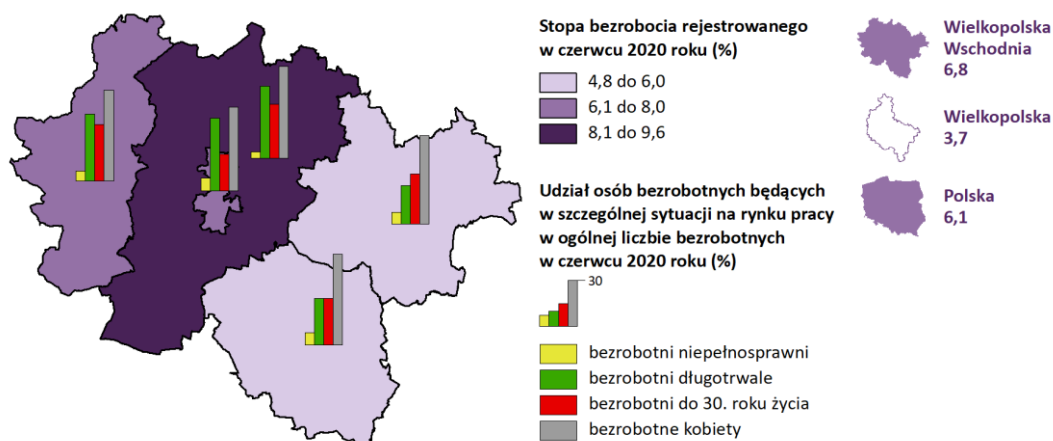
- o Wielkopolska Wschodnia w 2018 r. koncentrowała 10,7% wszystkich pracujących w gospodarce narodowej w województwie. W sektorze usług zatrudnionych było 37,7% ogółu pracujących w subregionie, a z sektorem przemysłu i budownictwa związanych było 29,4% pracujących. Udział osób trudniących się rolnictwem kształtował się natomiast na poziomie 33,0%.

⁷² Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+ stanowiący załącznik do Uchwały nr V/70/19 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z 25 marca 2019 r.

Źródło: opracowanie WROT na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

- o Udział jak i liczba pracujących w rolnictwie (sekcja rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo) w Wielkopolsce Wschodniej wyróżnia ten subregion w skali całego województwa. W 2018 r. w subregionie pracujących w rolnictwie było 41,7 tys. osób, co stanowiło 33,0% ogółu pracujących. Była to bardzo imponująca wartość w porównaniu ze średnią dla województwa (17,9%) i całego kraju (19,7%), wskazująca na istotną rolę rolnictwa zarówno dla rodzinnej gospodarki, jak i rynku pracy. Szczególnie wyróżniającymi się powiatami były: koniński (46,7%) i kolski (42,5%), a w dalszej kolejności słupecki (40,3%) i turecki (32,1%). Jedynie w przypadku miasta Konina, z oczywistych względów, udział pracujących w rolnictwie oscylował na bardzo niskim poziomie (3,3%).
- o Restrukturyzacja przemysłu, w tym likwidacja części zakładów oraz monopolizacja lokalnego rynku pracy przez sektor paliwowo-energetyczny, a ostatnio także epidemia COVID-19, doprowadziły do wzrostu bezrobocia w subregionie – na koniec czerwca 2020 r. stopa bezrobocia w subregionie wyniosła 6,8% (w województwie 3,7%). Wśród pierwszych pięciu powiatów z najwyższą stopą bezrobocia rejestrowanego w województwie znajdowały się powiaty koniński (1. miejsce) i słupecki (2. miejsce) oraz miasto Konin (5. miejsce).

Źródło: opracowanie WROT na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

- o Struktura bezrobotnych wskazuje, że Wielkopolska Wschodnia charakteryzuje się najwyższym w skali województwa udziałem osób długotrwale bezrobotnych (w czerwcu 2020 r. – 41,5%; województwo – 34,1%) oraz największym udziałem osób bezrobotnych do 30. roku życia (32,5%; województwo – 29,4%). Ponadto subregion cechuje się wyższym niż średnio w województwie udziałem kobiet w ogóle bezrobotnych – 58,7% przy 57,4% dla województwa⁷³.
- o Transformacja w kierunku neutralności klimatycznej bez realizacji działań łagodzących jej skutki spowoduje niekorzystne zmiany na rynku pracy, poprzez likwidację miejsc pracy w sektorze wydobywczym i energetycznym (Grupa ZE PAK odgrywa kluczową rolę na lokalnym rynku pracy zatrudniając ponad 4,6 tys. osób ze średnim wynagrodzeniem znacznie przekraczającym krajowe, jak i regionalne przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto⁷⁴) czy w sektorach towarzyszących – przyjmuje się, że każde miejsce pracy w górnictwie generuje nie mniej niż trzy dodatkowe miejsca pracy w innych sektorach⁷⁵. Nadwyżka siły roboczej pochodząca z sektora górniczego oraz niewystarczająca liczba miejsc pracy poza nim pogłębią występujący brak równowagi na rynku pracy, który objawi się dalszym znacznym wzrostem bezrobocia. Wpływ na to ma w ostatnim czasie również zmiana otoczenia makroekonomicznego oraz spowolnienie wzrostu gospodarczego nie tylko w kraju, ale również w Europie i poza nią w związku ze skutkami epidemii COVID-19.
- o Rozwój subregionu w nowych warunkach wymagać będzie odpowiednio wykwalifikowanych pracowników, których w pierwszej kolejności należy poszukiwać wśród osób odchodzących

⁷³ Wojewódzki Urząd Pracy w Poznaniu. 2020. Biuletyn informacyjny 06.2020 r.

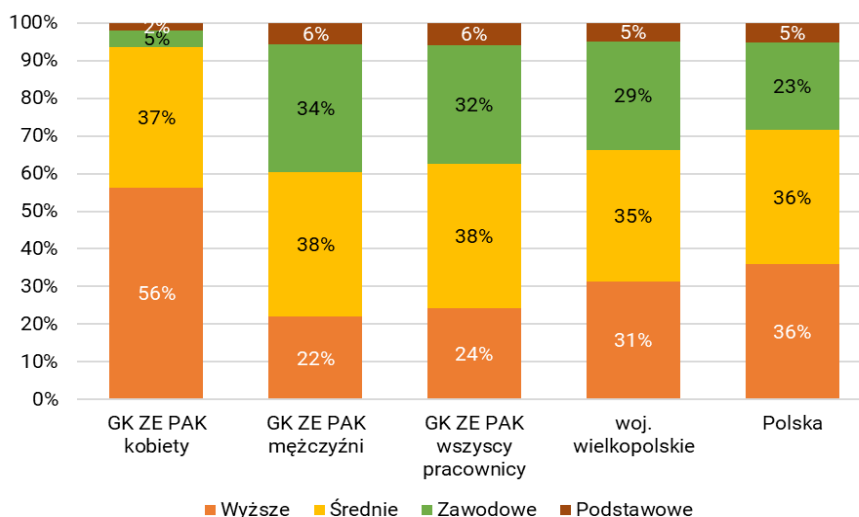
⁷⁴ Fundacja InStrat. 2021. Analiza gospodarcza regionu Wielkopolski Wschodniej pod kątem realizacji procesu sprawiedliwej transformacji, w tym transformacji energetycznej.

⁷⁵ Grupa Ekspercka „Sprawiedliwa Transformacja”. 2020. Propozycje rekomendacji dla obszaru sprawiedliwa transformacja.

z sektora paliwowo-energetycznego, bezrobotnych oraz osób młodych wchodzących na rynek pracy.

W Grupie ZE PAK najczęściej pracowników legitymowało się wykształceniem średnim (liceum, technikum, pomaturalne, policealne) i zawodowym (zasadnicze, nauka zawodu)⁷⁶. Udział osób z wykształceniem zawodowym w 2019 r. stanowił w grupie 32%, czyli więcej niż w województwie wielkopolskim oraz kraju. Natomiast odsetek osób z wyższym wykształceniem w Grupie ZE PAK wynosił 24% i jest niższy zarówno na tle województwa, jak i kraju. Kobiety, stanowiące 9 % osób zatrudnionych w Grupie, charakteryzują się istotnie odmienną od mężczyzn strukturą wykształcenia. Odsetek kobiet z wykształceniem wyższym jest ponad 2-krotnie wyższy niż wśród mężczyzn i ok. 7-krotnie niższy w przypadku wykształcenia zawodowego.

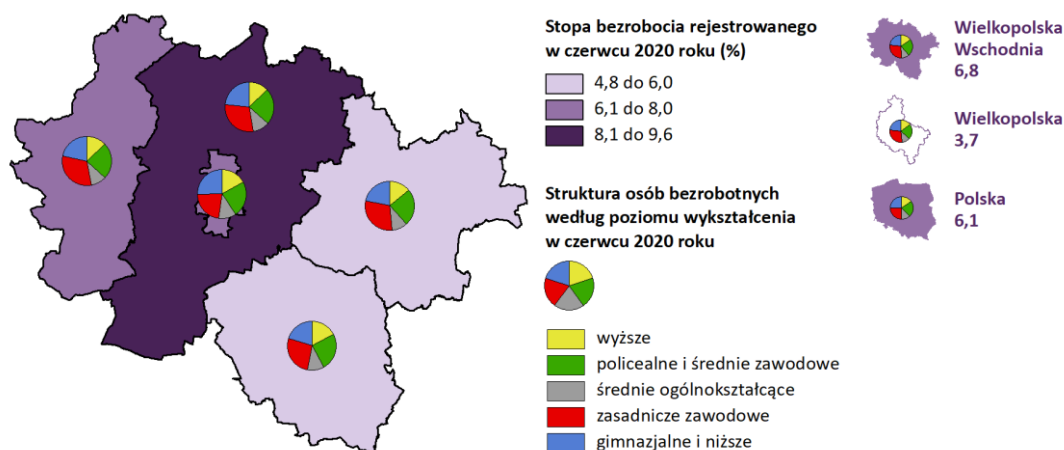
Wykres. Struktura wykształcenia pracowników ZE PAK na tle aktywnych zawodowo w woj. wielkopolskim i Polsce w 2019 r.

Bezrobotnymi najczęściej były osoby legitymujące się niskim poziomem wykształcenia – w strukturze bezrobotnych największy udział (w czerwcu 2020 r.) miały osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (27,9%), policealnym i średnio zawodowym (24,1%), a także gimnazjalnym i niższym (22,8%)⁷⁷.

⁷⁶ Grupa ZE PAK. 2020. Sprawozdanie Zarządu z działalności Grupy Kapitałowej w 2019 roku.

⁷⁷ Wielkopolski Urząd Wojewódzki w Poznaniu. 2020. Biuletyn informacyjny 06.2020 r.

Źródło: opracowanie WROT na podstawie na podstawie Biuletynu informacyjnego 06.2020 r. Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu

Tabela. Struktura osób bezrobotnych według poziomu wykształcenia (VI 2020)

Jednostka	Struktura bezrobotnych (%)				
	Wyższe	Policealne i średnie zawodowe	Średnie ogólnokształcące	Zasadnicze zawodowe	Gimnazjalne i niższe
Polska	15,1	22,6	12,3	24,7	25,3
województwo wielkopolskie	14,9	22,2	11,3	27,7	23,7
Wielkopolska Wschodnia	14,4	24,1	10,7	27,9	22,8
powiat kolski	13,9	24,5	9,9	30,1	21,6
powiat koniński	12,8	23,8	10,9	28,9	23,6
powiat słupecki	12,8	24,1	9,9	31,4	21,8
powiat turecki	17,1	24,9	10,9	26,9	20,1
Miasto Konin	16,8	23,8	11,5	22,7	25,2

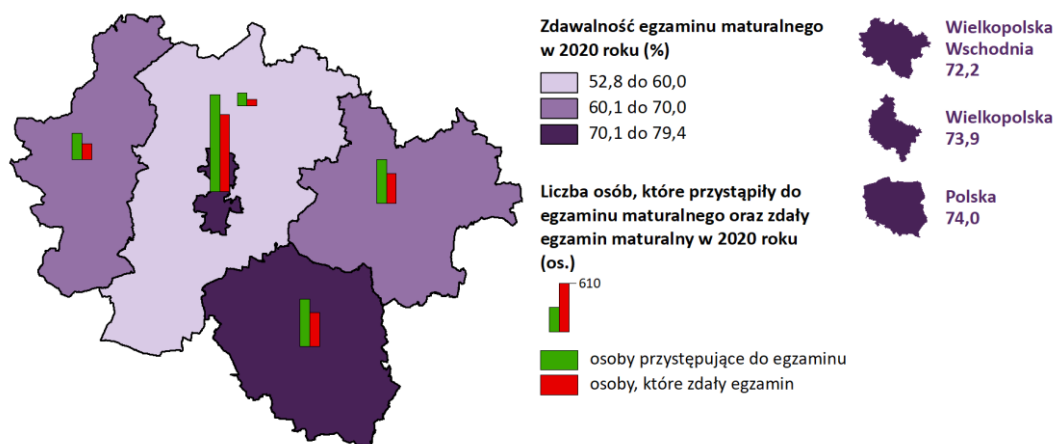
Źródło: opracowanie własne na podstawie Biuletynu informacyjnego 06.2020 r. Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu

- o Niewystarczająco rozwinięta infrastruktura społeczna, w szczególności niedostateczna dostępność do przedszkoli czy żłobków oraz do placówek stacjonarnej pomocy społecznej, ma duży wpływ na aktualny, względnie niski poziom aktywności zawodowej kobiet. Zgodnie z danymi statystycznymi powiaty Wielkopolski Wschodniej cechowały się (poza samym miastem Koninem) bardzo niskimi wartościami wskaźników: dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w ogólnej liczbie dzieci w tej grupie wiekowej w 2018 r. oraz odsetka dzieci objętych opieką w żłobkach w 2019 r. (od 1,9% w powiecie słupeckim do 8,8% w powiecie tureckim). Wynika to w szczególności z niskiej koncentracji tego typu placówek w powiatach Wielkopolski Wschodniej. Co więcej, analiza danych za ostatnie 10 lat wskazuje

na relatywne pogarszanie się sytuacji powiatów Wielkopolski Wschodniej w stosunku do pozostałej części regionu.

- W najbliższych latach coraz większym problemem, wynikającym ze zmian demograficznych, z którym borykać się będą szkoły z obszaru Wielkopolski Wschodniej, będzie zmniejszająca się liczba dzieci i młodzieży uczącej się. W roku szkolnym 2018/2019 do 197 szkół podstawowych i gimnazjów⁷⁸ (bez szkół specjalnych i dla dorosłych) w subregionie uczęszczało ogółem 39 303 uczniów (tj. mniej o 10,5% niż w 2010 r.).
- W roku szkolnym 2018/2019 w subregionie funkcjonowało 59 szkół ponadpodstawowych/ponadgimnazjalnych (bez szkół specjalnych i szkół dla dorosłych), w których uczyło się łącznie 14,3 tys. uczniów. Największą grupę stanowiły licea ogólnokształcące (19), a w dalszej kolejności technika (18), branżowe szkoły I stopnia (15), szkoły artystyczne (6, w tym 1 szkoła w Koninie dająca uprawnienia zawodowe) oraz szkoła policealna. W okresie 2010-2018 spadek liczby uczniów odnotowano w prawie wszystkich typach szkół, z czego największy spadek nastąpił w przypadku kształcenia policealnego (spadek o 75,6%), a następnie w zasadniczych szkołach zawodowych przekształconych w szkoły branżowe I stopnia (29,2%), w liceach ogólnokształcących (28,7%), szkole artystycznej dającej uprawnienia zawodowe (19,7%) oraz technikach (10,0%). Wzrosła natomiast liczba uczniów szkół artystycznych niedających uprawnień zawodowych (o 33,0%).
- Kształcenie zawodowe realizują technika, szkoły branżowe I stopnia (dawniej zasadnicza szkoła zawodowa) oraz szkoły policealne. Pomimo podejmowanych działań konieczne są dalsze inicjatywy, w tym działania informacyjno-promocyjne, przyczyniające się do zmiany preferencji edukacyjnych młodzieży i obalenie mitu, że każde wykształcenie wyższe gwarantuje powodzenie na rynku pracy. Absolwenci liceów ogólnokształcących nadal stanowią najliczniejszą grupę wśród absolwentów szkół ponadpodstawowych/ponadgimnazjalnych – 44,6% w 2018 r., co odpowiada poziomowi z 2010 r. W ostatnich latach wzrósł nieznacznie udział absolwentów techników (35,7% w 2018 r., tj. o 1,9 p.p. więcej niż w 2010 r.) przy jednoczesnym spadku udziału osób kończących zasadnicze szkoły zawodowe (19,7% w 2018 r., tj. o 1,9 p.p. mniej niż w 2010 r.).
- Punkt wyjścia do analizy poziomu kształcenia na poziomie ponadpodstawowym (ponadgimnazjalnym) stanowi wskaźnik zdawalności matur, który w przypadku Wielkopolski Wschodniej w 2020 r. (72,2%) nieznacznie odbiegał dla analogicznych wartości wskaźnika dla Wielkopolski i Polski (odpowiednio 73,9% i 74,0%). Biorąc pod uwagę podział subregionu na powiaty, najwyższa zdawalność dotyczyła Konina (79,3%) – który jako jedyny przekroczył wartości średnie dla województwa i kraju, a najniższa powiatów konińskiego (52,9%) i słupeckiego (60,3%).

⁷⁸ Reforma oświaty spowodowała, że rok szkolny 2018/2019 był ostatnim rokiem funkcjonowania gimnazjów.

Źródło: opracowanie WROT na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Poznaniu

- o W obszarze szkolnictwa zawodowego zasadniczym problemem jest niedostateczna współpraca między szkołami a środowiskiem pracodawców. Szczególnie ważne jest zapewnienie udziału lokalnych firm w procesie kształcenia umiejętności zawodowych. Kolejnym problemem na styku edukacji i rynku pracy jest niedostatecznie rozwinięte doradztwo zawodowe w szkołach, skutkujące często przypadkowym, opartym na pozamerytorycznych przesłankach, wyborem kierunku dalszego kształcenia. Część wielkopolskich szkół nie realizuje doradztwa zawodowego lub czyni to w minimalnym zakresie⁷⁹. Zgodnie z badaniem Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Poznaniu obecna forma i dostępność doradztwa edukacyjno-zawodowego w szkołach nie stanowi wystarczającego wsparcia dla młodych ludzi, co w efekcie skutkuje często błędnymi decyzjami przy wyborze zawodu⁸⁰.
- o W przypadku szkolenia wyższego w Koninie funkcjonują Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie, Wyższa Szkoła Pedagogiczno-Techniczna w Koninie oraz Wyższa Szkoła Kadr Menedżerskich, a także Wydziały Zamiejscowe Wyższej Szkoły Umiejętności Społecznych w Poznaniu. Na terenie powiatów kolskiego i tureckiego szkolnictwo wyższe występuje w postaci ośrodków zamiejscowych. W Kole zlokalizowany jest Zamiejscowy Ośrodek Dydaktyczny Społecznej Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi, w Turku natomiast zlokalizowane są Zamiejscowy Ośrodek Dydaktyczny Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego oraz Zamiejscowy Wydział Budownictwa i Instalacji Komunalnych Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Koninie.
- o Umiejętności pracowników coraz częściej nie odpowiadają potrzebom zgłaszanym przez pracodawców. Skutkuje to bezrobociem w pewnych grupach zawodowych i jednoczesnym

⁷⁹ Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku przyjęta Uchwałą nr XVI/287/20 z dnia 27 stycznia 2020 r. Sejmik Województwa Wielkopolskiego.

⁸⁰ Wojewódzki Urząd Pracy w Poznaniu. 2020. Edukacja i potrzeby rynku pracy w Wielkopolsce w 2019 r.

niedoborem pracowników w innych. W kontekście zapewnienia kadr dla nowoczesnej gospodarki kluczowe staje się zwiększenie odsetka osób posiadających podstawowe i ponadpodstawowe umiejętności cyfrowe, a także wzrost zainteresowania osób młodych kształceniem zawodowym i technicznym, które powinno zostać jednocześnie dostosowane do aktualnych i przyszłych potrzeb rynku pracy⁸¹.

- o W Wielkopolsce Wschodniej, podobnie jak w województwie i innych regionach kraju, wielu pracodawców doświadcza braków kadrowych. Od dłuższego czasu popyt na pracowników w wielu branżach przekracza podaż pracy. *Barometr zawodów 2019* zidentyfikował 21 zawodów deficytowych, które występują we wszystkich powiatach subregionu⁸². Są to przede wszystkim zawody zasilające branże transportowo-logistyczną, budowlaną, usługową i meblarską. Osoby z wykształceniem w tych zawodach od dłuższego czasu są poszukiwani przez pracodawców, stąd niezmiennie znajdują się w grupie deficytowej. Deficyt dotyczy zarówno specjalistów z wielu dziedzin, jak i robotników wykonujących prace proste. We wszystkich powiatach subregionu brakowało dobrze wykwalifikowanych pracowników usług z przygotowaniem zawodowym, takich jak kucharze, piekarze, cukiernicy, masarze, również krawcy i pracownicy produkcji odzieży oraz tapicerzy. Ponadto brakowało grafików komputerowych, specjalistów elektroniki, automatyki i robotyki, a także pielęgniarek i położnych. Jednocześnie należy wskazać, iż zainteresowanie szkolnictwem zawodowym jest na niewystarczającym poziomie. Częstą przeszkodą w podjęciu zatrudnienia jest m.in. brak odpowiednich kwalifikacji lub umiejętności koniecznych do fachowego wykonywania danego zawodu. Od potencjalnych pracowników z wykształceniem zawodowym pracodawcy często wymagają doświadczenia zawodowego i praktycznych umiejętności, ale także znajomości nowoczesnych technologii⁸³.

Wyzwanie 4. Przeciwdziałanie degradacji środowiska i adaptacja do zmian klimatycznych

Ograniczanie utraty naturalnej retencji; powiększenie dyspozycyjnych zasobów wodnych poprzez niwelowanie lejów depresyjnych odkrywek kopalni Adamów i Konin; zapobieganie zbyt szybkiemu odpływowi wód opadowych dzięki ich retencjonowaniu; poprawa jakości wód oraz ich zrównoważone wykorzystanie jako istotny element wzrostu jakości życia ludzi i zapewnienia prawidłowego funkcjonowania ekosystemów; przeciwdziałanie zmianom klimatu i adaptacja do prognozowanych skutków jego zmian; ochrona bioróżnorodności, kształtowanie terenów zielonych w miastach, przywrócenie terenom pogórnym poprzednich funkcji lub ich racjonalne zagospodarowanie w nowy

⁸¹ Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku przyjęta Uchwałą nr XVI/287/20 z dnia 27 stycznia 2020 r. Sejmiku Województwa Wielkopolskiego.

⁸² W powiecie konińskim i Koninie zidentyfikowano 74 zawody deficytowe, w powiatach kolskim i słupeckim po 35, natomiast w powiecie tureckim 46.

⁸³ Wojewódzki Urząd Pracy w Poznaniu. 2018. Barometr zawodów 2019.

sposób (zwłaszcza w kierunku budowy instalacji OZE), przy jednoczesnym odtwarzaniu właściwych stosunków wodnych.

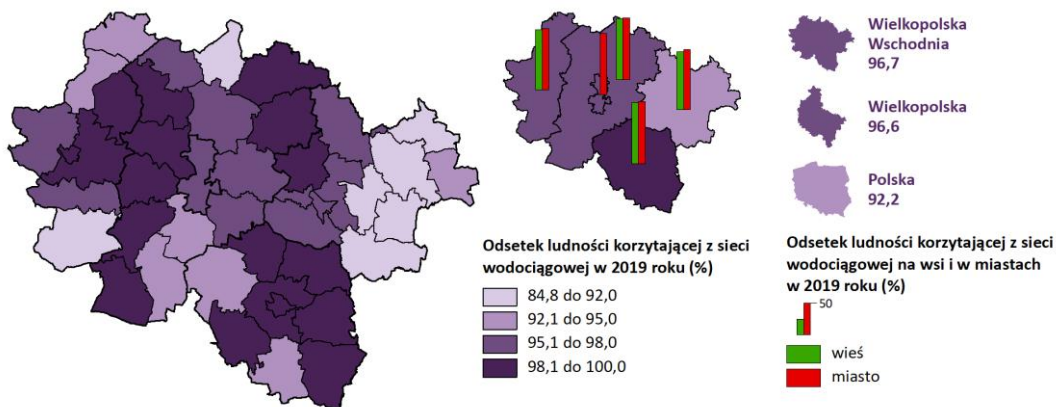
- Długotrwała działalność przemysłowa, w tym wydobycie węgla brunatnego metodami odkrywkowymi spowodowały, że Wielkopolska Wschodnia charakteryzuje się bardzo dużą powierzchnią terenów zdegradowanych i zdewastowanych. Wydobycie węgla spowodowało znaczne zmiany w środowisku, widoczne nie tylko w morfologii terenu, ale również w zmianie stosunków wodnych. Mają one charakter wieloprzestrzenny i pociągają ze sobą przeobrażenia w pozostałych komponentach środowiska przyrodniczego, w tym m.in. powstanie rozległych lejów depresyjnych. Działalność przemysłowa przyczyniła się również do degradacji gleb oraz zanieczyszczenia atmosfery⁸⁴. Zasięg oddziaływania kopalni odkrywkowych wykracza poza obszar subregionu. Na pograniczu z województwem kujawsko-pomorskim prowadzona jest eksploatacja węgla brunatnego z odkrywki „Tomisławice” mająca wpływ na obniżenie zwierciadła wód na obszarach oddziaływania odkrywki również w tym województwie⁸⁵.
- Obszar subregionu jest jednym z najbardziej deficytowych w wodę – niskie opady, średnio na poziomie 450-550 mm/rok, oraz parowanie potencjalne z wolnej powierzchni wody powyżej 700 mm/rok, przekładają się na ujemny klimatyczny bilans wodny, a w efekcie ubytek wód na całym obszarze. Odptyw jednostkowy wynosi 0 – 2,5 l/s*km², przy średniej dla Polski ok. 6,0 l/s*km² (średnia dla Regionu Wodnego Warty, włączając do niego zlewnię Noteci, wynosi natomiast 3,5-4,0 l/s*km). Brak odptywu jednostkowego obserwowany jest w zlewniach: Mieszny, Kanału Ostrowo-Gopło, Małej i Górnej Noteci⁸⁶. Zgodnie z projekcją klimatu dla Polski do 2030 roku, prowadzoną przez Instytut Ochrony Środowiska – Państwowy Instytut Badawczy, średnioroczna wartość opadów w subregionie w najbliższych latach oscylować może na poziomie ok. 620 mm, co w połączeniu z odkrywkową eksploatacją złóż węgla, powodującą zanik zasobów wodnych na obszarze dotkniętym wpływem rozległych lejów depresyjnych, potęgować będzie występowanie zjawiska suszy.
- Głównym użytkownikiem wody w subregionie jest przemysł, w szczególności sektor energetyczny, którego udział w ogólnym zużyciu wody słodkiej w Wielkopolsce osiąga poziom 78,9%, a w samym subregionie wynosi 97%.
- Małe zasoby wodne subregionu oraz ich jakość, a także rosnące oczekiwania dotyczące standardów życia ludności determinują rozwój gospodarki wodno-ściekowej. Odsetek

⁸⁴ Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+ stanowiący załącznik do Uchwały nr V/70/19 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z 25 marca 2019 r.

⁸⁵ Program ochrony środowiska województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2017-2020 z perspektywą na lata 2021-2024 stanowiący załącznik do Uchwały nr XXXVI/611/17 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 25 września 2017 r.

⁸⁶ Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Poznaniu. 2020. Artykuł: Podsumowanie działań mających przeciwdziałać skutkom suszy na terenie Regionu Wodnego Warty

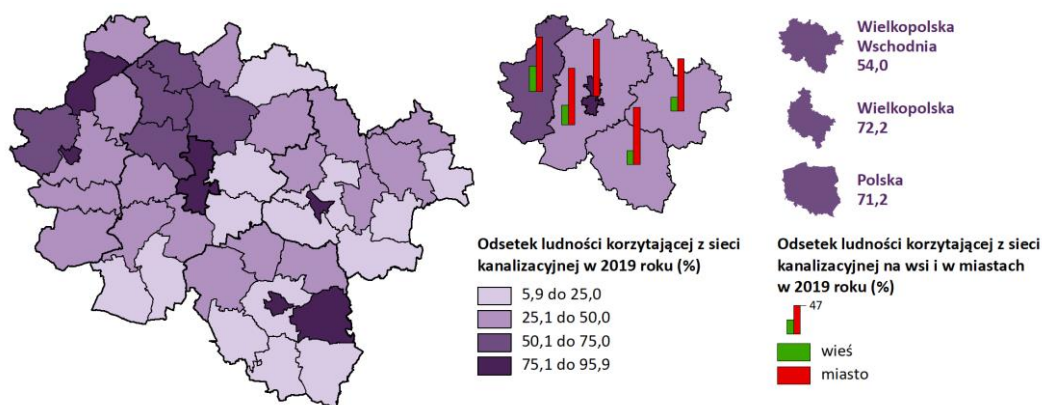
ludności obsługiwanej przez sieć wodociągową w 2019 r. wyniósł w subregionie 96,7% i był zbliżony do poziomu dla województwa. Relatywnie dobrą sytuacją w zakresie dostępu do sieci wodociągowej odznaczały się zarówno obszary miejskie (korzystało z niej 97,6% ludności; średnio w województwie – 98,0%), jak i obszary wiejskie (96,1%; średnia dla województwa – 95,0%). Problem stanowią przestarzałe sieci wodociągowe i stacje uzdatniania wraz z ujęciami wody, które wymagają rozbudowy i modernizacji w celu zapewnienia stałych dostaw wody pitnej. W tym względzie równie istotna jest także budowa nowych ujęć wodnych.

Źródło: opracowanie WROT na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

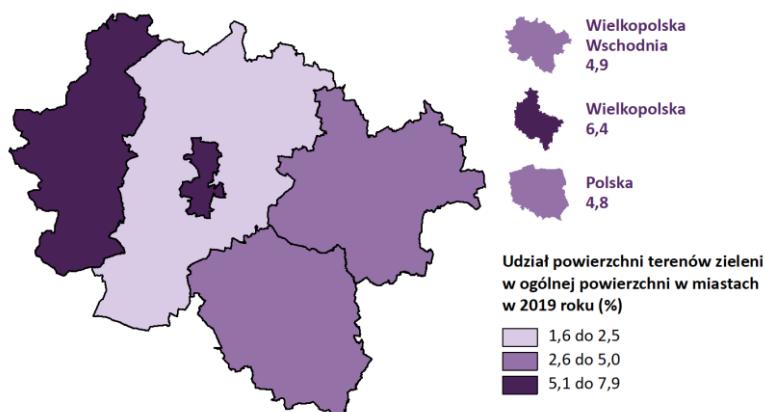
- o Mimo prowadzonych sukcesywnie prac związanych z budową i modernizacją oczyszczalni ścieków, głównym źródłem zanieczyszczeń wód są nadal rzuty ścieków komunalnych i przemysłowych (z uwagi na ich ilość, a także ładunek zanieczyszczeń, jaki zostaje wprowadzony do wód). W znaczący sposób na stan wód wpływają również zanieczyszczenia powstałe w wyniku wymywania pozostałości nawozów lub środków ochrony roślin stosowanych na terenach rolniczych, obejmujących dużą część obszaru Wielkopolski Wschodniej. Zarówno punktowe rzuty ścieków, jak i odpływy z terenów upraw rolnych oraz hodowli zwierząt zawierające duży ładunek substancji biogenych przyczyniają się do nasilenia eutrofizacji wód i zaburzają naturalne procesy samooczyszczania⁸⁷.
- o W Wielkopolsce Wschodniej systematycznie zwiększa się długość sieci kanalizacyjnej. Przekłada się to na wzrost odsetka mieszkańców subregionu korzystających z kanalizacji, który jednak nadal jest niższy niż średnio w województwie – w 2019 r. z sieci kanalizacyjnej korzystało 54,0% mieszkańców subregionu, podczas gdy w Wielkopolsce 72,2% ludności.

⁸⁷ Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Poznaniu. 2018. Stan Środowiska w Wielkopolsce. Raport 2017.

Źródło: opracowanie WROT na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

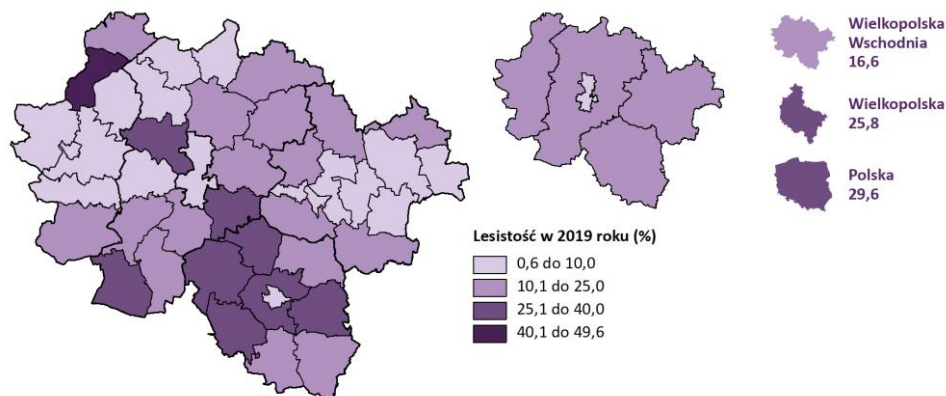
- Wielkopolska Wschodnia, w szczególności większe ośrodki miejskie, w związku z pojawiającymi się coraz częściej ekstremalnymi zjawiskami pogodowymi (m.in. takimi jak upały i nawałne opady) boryka się z problemem adaptacji do zmian klimatycznych. W przypadku miast jednym z kluczowych elementów sprzyjających ich przystosowaniu do zmian klimatu są tereny zieleni, które budują system błękitno-zielonej infrastruktury i pełnią dodatkowo funkcję rekreacyjną, społeczną i estetyczną oraz sprzyjają wzrostowi tzw. świadczenia ekosystemów. W subregionie w 2019 r. średni udział powierzchni terenów zieleni w ogólnej powierzchni⁸⁸ kształtował się w miastach na poziomie 4,9% (średnio w województwie 6,4%). W przypadku obszarów zurbanizowanych niekorzystnym zjawiskiem jest uszczelnianie powierzchni zlewni, które zakłóca naturalny obieg wody i przyspiesza spływ wód opadowych i roztopowych, powodując mniejsze zasilenie zasobów wód podziemnych.

Źródło: opracowanie WROT na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

⁸⁸ Wskaźnik uwzględnia następujące tereny zieleni: parki, zieleńce, tereny zieleni osiedlowej, zieleń uliczną, cmentarze, lasy gminne.

- o Kluczowym elementem w stabilizacji klimatu są także lasy, które zatrzymują znaczną ilość wód opadowych zwiększając naturalną retencję w zlewni oraz przyczyniają się do pochłaniania emisji zanieczyszczeń. Lesistość obszaru Wielkopolski Wschodniej od lat utrzymuje się jednak na bardzo niskim, niewystarczającym, poziomie. W 2019 r. osiągnęła ona wartość 16,6%, a więc znacznie odbiegała od średniej wartości dla województwa (25,8%).

Źródło: opracowanie WROT na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

- o Wielkopolska Wschodnia jest bogata w obszary chronione, których ochrona, obok działań w zakresie odtwarzania siedlisk przyrodniczych, jest głównym, efektywnym kosztowo narzędziem w walce ze zmianami klimatu. Powierzchnia obszarów prawnie chronionych w subregionie od lat utrzymuje się na podobnym poziomie i w 2019 r. stanowiła ona 36,6% jego powierzchni (średnia wojewódzka – 29,6%). Największym udziałem powierzchni tego typu obszarów w ogólnej powierzchni charakteryzowały się powiaty słupecki (47,9%) i koniński (40,7%). W wyniku kryzysu związanego z wystąpieniem epidemii COVID-19 należy spodziewać się wzrostu zarówno popytu turystycznego, jak i podaży turystycznej na obszarach o wysokich walorach przyrodniczych. Rosnące zainteresowanie wypoczynkiem na terenach stosunkowo najstabilniej przekształconych przez człowieka przełoży się na dalszy wzrost presji turystycznej na obszary cenne przyrodniczo.

Wyzwanie 5. Poprawa transportowej spójności wewnętrznej i mobilności mieszkańców

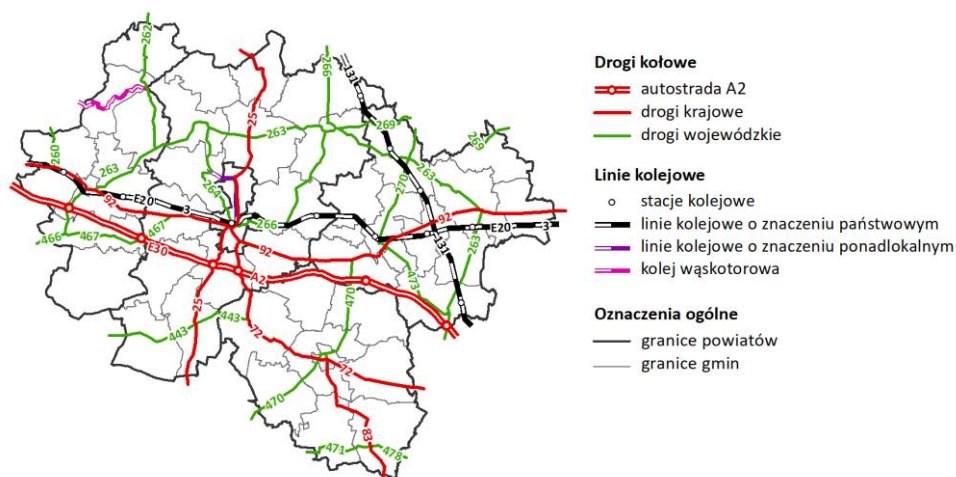
Modyfikacja systemu transportowego subregionu dostosowana do potrzeb jego nowego profilu gospodarczego oraz potrzeb mieszkańców, w której priorytetem będzie poprawa dostępności komunikacyjnej i efektywności energetycznej transportu, w tym rozwój transportu zbiorowego (o czym mowa w wyzwaniu 2) oraz bezpieczeństwa ruchu drogowego; skomunikowanie terenów zdegradowanych włączonych do obiegu społeczno-gospodarczego, którym zostaną przywrócone lub nadane nowe funkcje; poprawa dostępności obszarów działalności gospodarczej do głównych ciągów komunikacyjnych; zapewnienie sprawnych połączeń z węzłami transportowymi; budowa obwodnic;

poprawa dostępności kolejowej; analiza potrzeb i możliwości w zakresie rozbudowy układu kolejowego; rozwój transportu intermodalnego.

- Istotnym elementem transformacji gospodarczej jest odpowiednio dostosowana infrastruktura transportowa. Przy projektowaniu obecnie istniejącej infrastruktury uwzględniano potrzeby sektora przemysłowego, w szczególności sektora paliwowo-energetycznego. W związku z transformacją subregionu nastąpi zmiana modelu rozwoju gospodarczego. Przyczyni się ona do zmian kierunków przepływu towarów i ludzi, wynikających m.in. z zamykania kopalń i powstawania nowych miejsc pracy w centrach rozwoju gospodarczego subregionu, a także z rozwoju nowych funkcji na terenach pokopalnianych, które powinny cechować się dobrą dostępnością. Wymusza to zmiany w zakresie rozwoju infrastruktury, w której priorytetem będzie rozwój zeroemisyjnego transportu zbiorowego oraz poprawa bezpieczeństwa drogowego. Istotna będzie również poprawa dostępności obszarów działalności gospodarczej do głównych ciągów komunikacyjnych w taki sposób, aby w miarę możliwości transport ciężarowy omijał obszary mieszkalne, a także zapewnienie sprawnych połączeń z węzłami transportowymi.
- Wielkopolska Wschodnia charakteryzuje się korzystnym położeniem w układzie kluczowych europejskich korytarzy transportowych stymulujących rozwój powiązań transportowych. Przez jej obszar przebiega transeuropejski korytarz transportowy, tj. Korytarz nr II (Berlin – Poznań – Warszawa – Mińsk – Moskwa – Niżnyj Nowogrod), w skład którego wchodzi linia kolejowa nr 3 relacji Warszawa Zachodnia – Poznań – Kunowice oraz autostrada A2. Ponadto przez subregion przebiegają dwa z dziewięciu korytarzy TEN-T (ang. Trans-European Network – Transport), tj.:
 - Korytarz Morze Północne – Morze Bałtyckie⁸⁹, w skład którego wchodzi wyżej wymienione linie kolejowa nr 3 oraz autostrada A2;
 - Korytarz Bałtyk-Adriatyk⁹⁰, w skład którego wchodzi linia kolejowa nr 131.

⁸⁹ Łączący porty wschodnie wybrzeża Morza Bałtyckiego z portami Morza Północnego poprzez Finlandię, Estonię, Litwę, Łotwę, Polskę, Niemcy, Holandię i Belgię.

⁹⁰ Łączący Bałtyk z Adriatykiem poprzez uprzemysłowane obszary m.in. Górny Śląsk, Wiedeń, Bratysławę, północno-wschodnie Włochy.

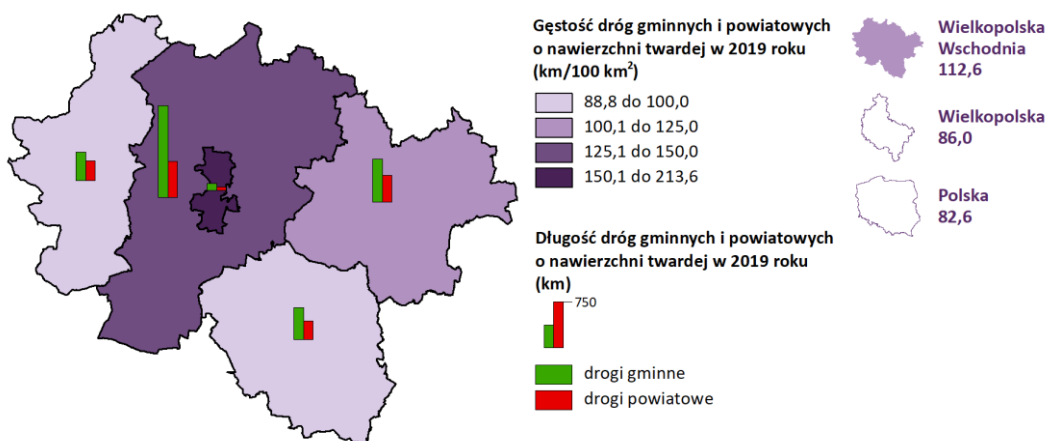

Źródło: opracowanie WROT na podstawie danych Wielkopolskiego Biura Planowania Przestrzennego w Poznaniu

- Sieć dróg w Wielkopolsce Wschodniej jest dobrze rozwinięta. Podstawowy układ sieci drogowej subregionu, obejmujący drogi krajowe⁹¹ i wojewódzkie⁹², zapewnia dobrą dostępność głównych miast subregionu – zarówno biorąc pod uwagę połączenia wewnętrzne (między zlokalizowanymi na jego obszarze miastami powiatowymi), jak i powiązania zewnętrzne – z miastami (o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym) spoza Wielkopolski Wschodniej.
- Rozbudowana sieć dróg powiatowych i gminnych w subregionie ma znaczenie nie tylko lokalne, ale także zapewnia mieszkańcom i podmiotom gospodarczym dostęp do ośrodków ponadlokalnych i sieci dróg wyższego rzędu. W 2019 r. gęstość dróg gminnych i powiatowych o twardej nawierzchni kształtowała się w Wielkopolsce Wschodniej na poziomie 112,6 km/100 km², przy średniej dla województwa wynoszącej 86,0 km/100 km².

⁹¹ Przez subregion przebiega autostrada A2 oraz 4 drogi krajowe nr 25, 72, 83, 92.

⁹² 14 dróg wojewódzkich: nr 260, 262, 263, 264, 263, 266, 269, 270, 443, 466, 467, 471, 473, 478.

Źródło: opracowanie WROT na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

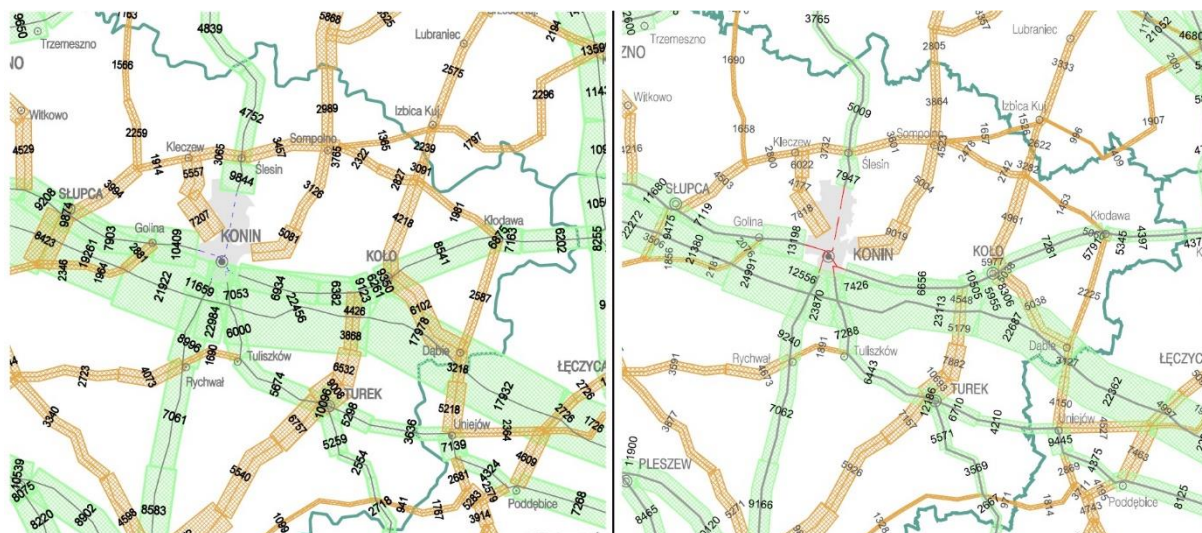
- System transportowy Wielkopolski Wschodniej, tak jak w przypadku całego kraju, jest niewystarczający wobec obecnego natężenia ruchu i wzrastającej liczby pojazdów. Potwierdzają to wyniki Generalnych Pomiarów Ruchu, które wykonywane są co 5 lat na sieci dróg krajowych i wojewódzkich. Średnie dobowe natężenie ruchu na drogach międzynarodowych w województwie w 2015 r. wyniosło 20 835 pojazdów na dobę (w kraju 20 067 pojazdów na dobę). W stosunku do wcześniejszego badania z 2010 roku zwiększyło się więc o 22%⁹³. W przypadku autostrady A2, przebiegającej przez obszar Wielkopolski Wschodniej, natężenie ruchu w 2015 r. na wszystkich jej odcinkach przekroczyło średnie dobowe natężenie ruchu na drogach międzynarodowych zarówno dla województwa, jak i dla kraju. Największy ruch pojazdów odnotowany został na odcinku węzeł „Sługocin” – węzeł „Modła” – 24 991 pojazdów na dobę, a następnie na odcinku węzeł „Modła” – węzeł „Konin Wschód” – 23 870 pojazdów na dobę. Znaczny udział w średnim dobowym ruchu na drogach krajowych miały samochody ciężarowe i dostawcze. Na drogach wojewódzkich w Wielkopolsce wartość wskaźnika dotyczącego natężenia ruchu wyniosła w 2015 r. średnio 4 250 pojazdów na dobę i wzrosła w stosunku do 2010 r. o 6%. W subregionie wartości powyżej średniej wojewódzkiej odnotowane zostały m.in. na drogach zlokalizowanych w pobliżu węzłów autostradowych oraz przebiegających przez miasta powiatowe. W świetle wysokiego obciążenia ruchem tranzytowym i poziomym kongestii duży problem stanowi brak obwodnic, w szczególności miast powiatowych.

Rycina. Średni dobowy ruch roczny na drogach krajowych i wojewódzkich w subregionie (lata 2010 i 2015)

2010

2015

⁹³ Wielkopolskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne. 2019. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej województwa wielkopolskiego 2019, Poznań.

Źródło: Generalny Pomiar Ruchu w 2010 i 2015 r. – Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad

- Pomimo rosnących w ostatnich latach nakładów na modernizację sieci drogowej, problemem nadal jest niedostateczny ich standard. Kluczowa w tym zakresie jest m.in. rozbudowa drogi krajowej nr 25 na odcinku Ostrów Wielkopolski-Kalisz-Konin.
- Liczba samochodów osobowych w Wielkopolsce Wschodniej w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców wyniosła w 2019 r. 702,8 i była nieznacznie wyższa od średniej wartości dla województwa (695,3). Od 2010 r. liczba samochodów w subregionie zwiększyła się o 36,3% (tj. o 81 022 samochody), przy czym największy wzrost odnotowano w powiecie konińskim (o 28 526 samochodów).
- Duże obciążenie dróg stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa ruchu oraz jakości powietrza. W 2019 r. w subregionie odnotowano 459 wypadków drogowych, w których zginęło 39 osób, natomiast ranne zostały 524 osoby (o 0,9% mniej niż w 2011 r., jednak o 79% więcej niż w 2018 r.). W ostatnich dwóch latach najwięcej wypadków odnotowano w Koninie i powiecie konińskim.
- Wielkopolska Wschodnia cechuje się ograniczoną wewnętrzną dostępnością do infrastruktury kolejowej. Przez obszar subregionu przebiegają dwie linie kolejowe, tj. linia nr 3 relacji Warszawa Zachodnia – Poznań – Kunowice (na linii wschód – zachód) oraz linia nr 131 relacji Chorzów Batory – Tczew (na linii północ – południe), zwanej potocznie magistralą węglową. W subregionie występuje luka w infrastrukturze kolejowej w postaci braku bezpośredniej dostępności do infrastruktury kolejowej w powiecie tureckim.
- Regionalne przewozy pasażerskie transportem kolejowym na obszarze Wielkopolski Wschodniej realizowane są jedynie na linii kolejowej nr 3 i obsługiwane są przez spółkę Koleje Wielkopolskie. Na linii tej prowadzone są również krajowe i międzynarodowe przewozy pasażerskie.

- W zakresie transportu towarowego ważne znaczenie mają punkty ładunkowe na stacjach: Barłogi (powiat kolski), Cienin (powiat słupecki), Konin, Koło, Słupca – zlokalizowane w sąsiedztwie linii kolejowej nr 3, oraz Dąbie nad Nerem (powiat kolski) i Zaryń (powiat koniński) – zlokalizowane w sąsiedztwie linii kolejowej nr 131⁹⁴.
- W związku z działalnością wydobywczą na obszarze Wielkopolski Wschodniej istnieją kolejowe linie przemysłowe, które w przyszłości można wykorzystać do przewozów pasażerskich. Sieć kolejowa kopalni Adamów przestała być wykorzystywana z końcem 2017 r. ze względu na zamknięcie Elektrowni Adamów. Obecnie, w związku z zamykaniem kopalni, trwa likwidacja kolei. W przypadku kopalni Konin funkcjonuje przemysłowa sieć kolejowa o długości 120 km, która wykorzystywana jest do przewozów węgla brunatnego z odkrywek do elektrowni Pątnów i Konin. Posiada ona połączenie z siecią kolejową PKP PLK poprzez punkt zdawczo-odbiorczy na stacji Przesmyk-Gaj Kopalni Węgla Brunatnego. W skład górniczej linii kolejowej wchodzi dwie magistrale:
 - Magistrala Lubstowska – przebiega od stacji Gosławice Zakład (Elektrownia) do załadowni Lubstów Police, z odgałęzieniem do stacji Kramsk-Drzewce zaczynającym się na posterunku odgałęźnym Błonawy oraz nieczynnymi odgałęzieniami do stacji Janów Węglowa oraz Mikorzyn Węglowa;
 - Magistrala Kleczewska – przebiega od stacji Estakada Wschód do stacji Józwin Węglowa, z odgałęzieniem do Warsztatów Naprawczych Taboru Kolejowego i załadowni Kazimierz Węglowa⁹⁵.
- Duża atrakcyjność lokalizacyjna subregionu z uwagi na dobrą dostępność komunikacyjną oraz wyższy niż w skali kraju i województwa udział podmiotów gospodarczych z sektora H – transport i gospodarka magazynowa w ogóle przedsiębiorstw może stać się podstawą do rozwoju branży logistycznej i magazynowej, tj. branży o wysokim potencjale rozwoju. Ponadto logistyka została wskazana jako jedna z 4 inteligentnych specjalizacji subregionu. Na terenie subregionu działa Wielkopolskie Centrum Logistyczne (WCL) zrzeszające gminę Stare Miasto i miasto Konin oraz prywatnych przedsiębiorców, które oferuje tereny przygotowane na potrzeby firm o profilu logistycznym.
- Liczba kolejowych terminali intermodalnych oraz ich zdolność przeładunkowa w kraju jest niewystarczająca, co oznacza, że rozwój transportu intermodalnego powinien uwzględniać nie tylko modernizację i rozbudowę istniejących terminali, lecz także budowę nowych wraz z wyposażeniem. Ze względu na posiadany potencjał miejscem przyszłego kolejowego terminala transportu intermodalnego powinien stać się Konin.

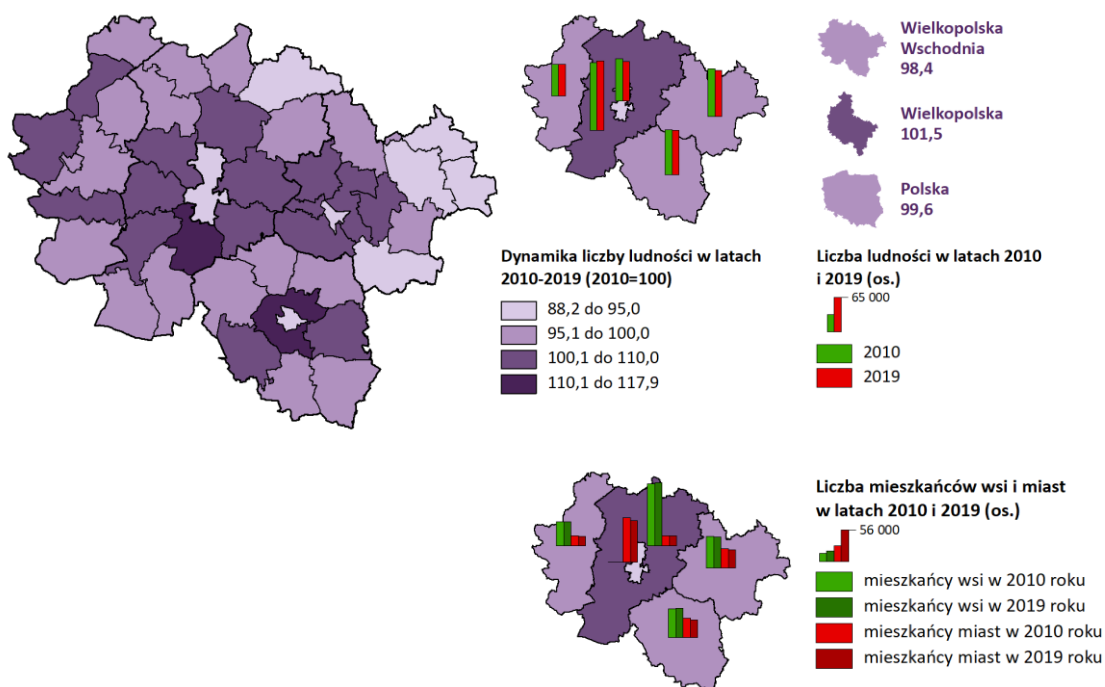
⁹⁴ Opracowanie własne na podstawie Wykazu ogólnodostępnych torów do czynności ładunkowych z przyległym placem lub rampą będących w zarządzie PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. z 2017 r.

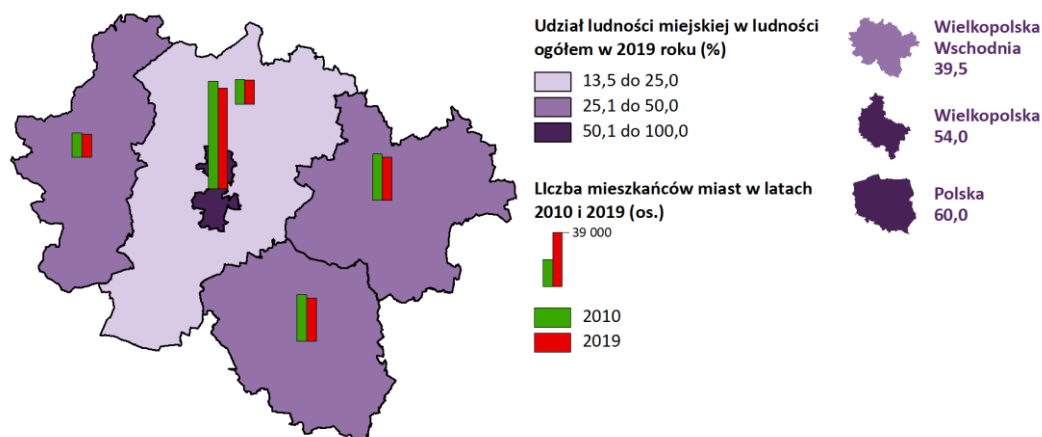
⁹⁵ Stowarzyszenie na Rzecz Spółdzielni Socjalnych; założenia projektu Wielkopolskiego Ośrodka Ekonomii Społecznej w Poznaniu dotyczącego publicznego transportu szynowego na terenie Aglomeracji Konińskiej w oparciu o uruchomienie linii autobusu szynowego „KONIŃSKI RING”

Wyzwanie 6. Przeciwdziałanie niekorzystnym trendom demograficznym

Przeciwdziałanie postępującemu procesowi depopulacji subregionu, w tym ograniczenie odpływu mieszkańców, zwłaszcza osób młodych; rozwój srebrnej gospodarki; poprawa stanu zdrowia mieszkańców; poprawa jakości i dostępności usług ochrony zdrowia; zwiększenie dostępności do specjalistycznej opieki zdrowotnej, a także do usług zdrowotnych i powiązanych z nimi usług społecznych w środowisku lokalnym; wspieranie kształcenia kadr medycznych oraz zwiększanie liczby personelu medycznego i okołomedycznego; wdrażanie innowacyjnych technologii w ochronie zdrowia.

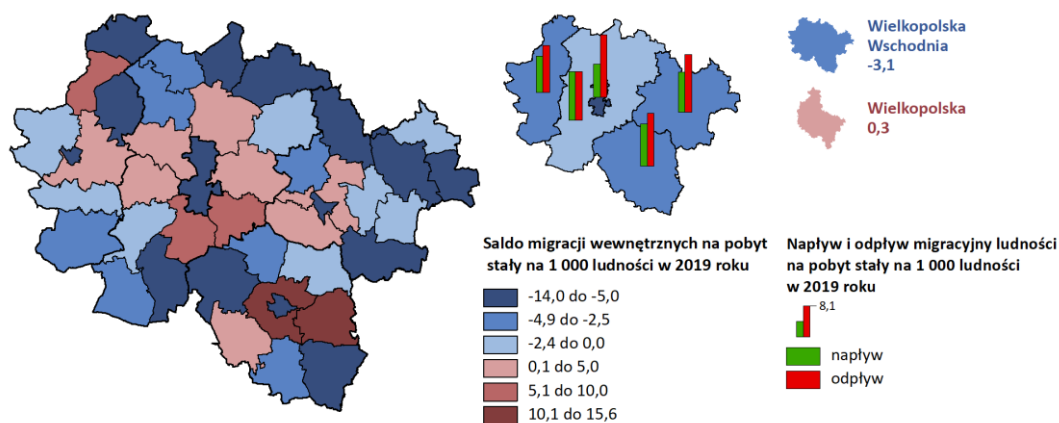
- Wielkopolska Wschodnia charakteryzuje się trudną sytuacją demograficzną. Od 2010 r. liczba ludności w subregionie, odwrotnie niż w województwie, zmniejszyła się w porównaniu z 2019 r. o 7 056 osób (tj. spadek o 1,6%; Wielkopolska wzrost o 1,5%). W tym okresie malała liczba ludności miejskiej – do końca 2019 r. liczba mieszkańców miast w subregionie zmniejszyła się o 6,1% (o 11,1 tys. osób), natomiast liczba mieszkańców obszarów wiejskich wzrosła – o 1,6%, tj. 4,1 tys. osób. Konsekwencją tego zjawiska był odnotowany spadek wartości wskaźnika urbanizacji (odsetka ludności zamieszkującej w miastach) z 41,4% w 2010 r. do 39,5% w 2019 r. – w Wielkopolsce wynosiła ona odpowiednio 55,9% i 54,0%.

Źródło: opracowanie WROT na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

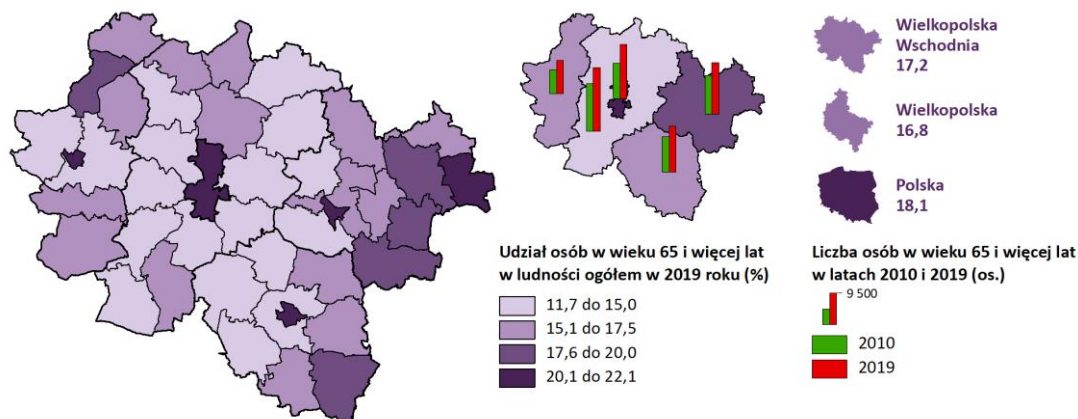
- W przypadku Wielkopolski Wschodniej spadek liczby ludności determinowany jest w coraz większym stopniu migracjami (odpływem mieszkańców). W 2019 r. saldo migracji wewnętrznych w subregionie wyniosło -1 355 osób.

Źródło: opracowanie WROT na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

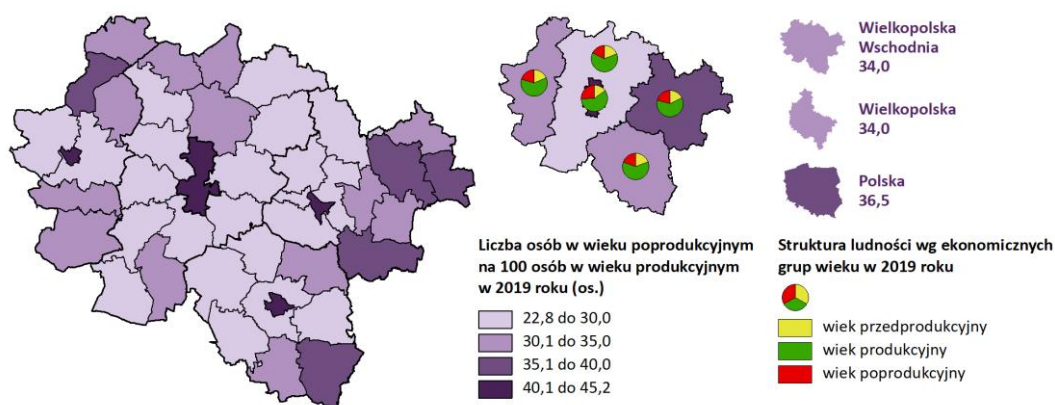
- Prognoza demograficzna wskazuje, że proces wyludniania się Wielkopolski Wschodniej będzie się pogłębiał. Do 2030 r. liczba ludności subregionu, w stosunku do 2019 r., zmniejszy się o 14,1 tys. osób (3,2%), a do 2040 r. o kolejne 21,7 tys. osób (co oznacza spadek liczby ludności na przestrzeni dwóch dekad o 8,3%; w Wielkopolsce spadek o 3,1%). Jedynym powiatem, który według prognozy odnotuje wzrost liczby mieszkańców jest powiat koniński, natomiast największe jej spadki w subregionie przewidywane są w Koninie, który do 2040 r. straci 18,4 tys. mieszkańców, czyli 25,0% obecnej populacji, oraz powiecie kolskim – prognozowany spadek o 9,1 tys. mieszkańców, tj. 10,5% obecnej populacji.

- Wielkopolska Wschodnia, podobnie jak inne części kraju, charakteryzuje się niekorzystnymi zmianami struktury wiekowej mieszkańców związanymi ze starzeniem się społeczeństwa. W 2019 r. współczynnik starości demograficznej (udział w populacji osób w wieku 65+) wyniósł 17,2% (Wielkopolska 16,8%). Prognozuje się, że w 2030 r. osoby w wieku 65+ stanowiąc będą 22,6% ludności subregionu, a w 2040 r. aż 26,7% jego populacji.

Źródło: opracowanie WROT na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

- W Wielkopolsce Wschodniej notuje się niski udział ludności w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej) – 18,2% w 2019 r. (Wielkopolska 19,4%), natomiast udział ludności w wieku poprodukcyjnym kształtuje się na poziomie powyżej średniej wojewódzkiej – 20,8% (województwo – 20,4%), czego skutkiem jest nieznacznie wyższa niż w województwie wartość wskaźnika obciążenia demograficznego, wynosząca 34,0 osoby w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Najgorszą sytuacją pod tym względem charakteryzuje się miasto Konin (w 2019 r. – 44,9), najlepszą zaś powiat koniński (28,4), który charakteryzuje się największą liczbą osób w wieku produkcyjnym, stanowiącą w 2019 r. 30,9% ogólnej ich liczby w subregionie.

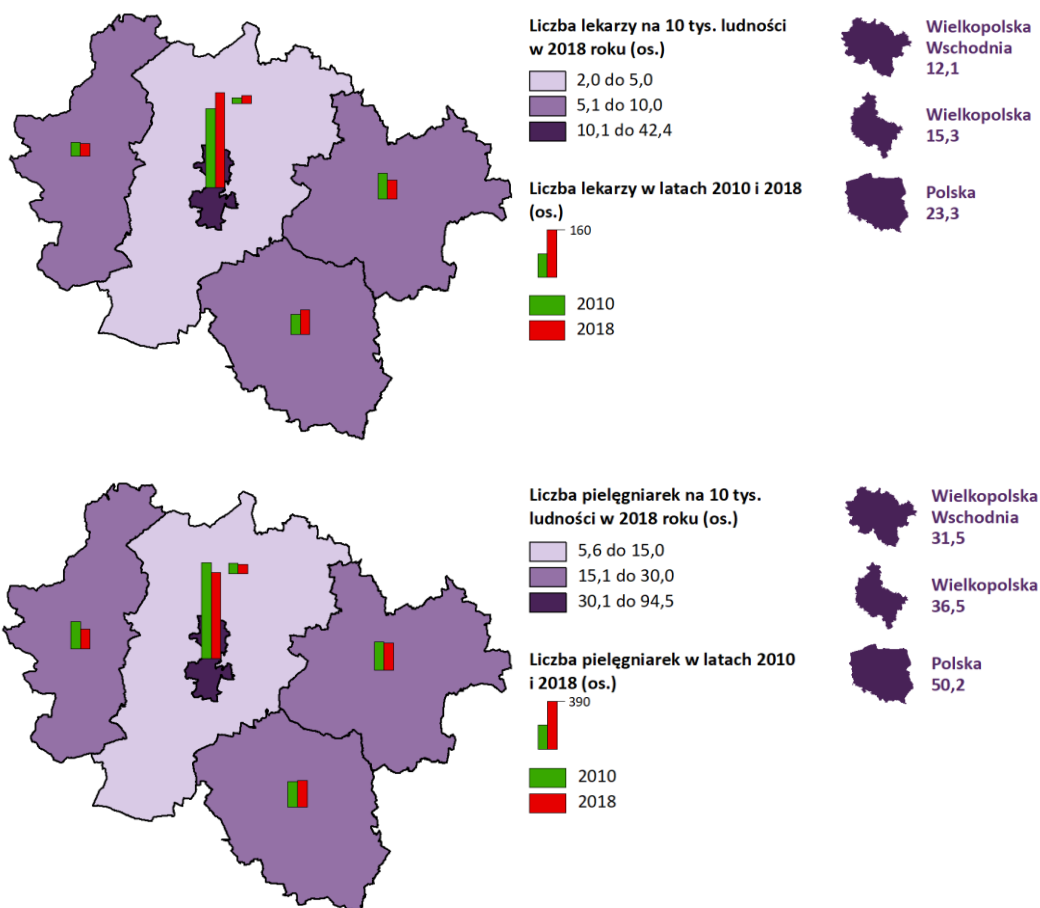

Źródło: opracowanie WROT na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

- W 2019 r. w Wielkopolsce Wschodniej zanotowano 4,3 tys. zgonów. Współczynnik zgonów na 1 tys. ludności był nieznacznie wyższy niż przeciętnie w województwie i wyniósł 10,0 wobec 9,8 w Wielkopolsce. Największą liczbę zgonów powodują choroby określane mianem cywilizacyjnych (tj. choroby układu krążenia, nowotwory złośliwe, choroby układu oddechowego), a także urazy i zatrucia.
- Głównymi przyczynami chorób w województwie (zakładać można, że podobna sytuacja występuje w Wielkopolsce Wschodniej) powodującymi niezdolność do pracy są schorzenia układu krążenia, narządu ruchu, psychiczne i neurologiczne, onkologiczne, układu oddechowego. Na uwagę zasługuje także rosnąca skala problemu otyłości w populacji dzieci i młodzieży⁹⁶.
- Postępujący proces starzenia się populacji oraz wzrost liczby zachorowań na choroby przewlekłe powoduje wzrost popytu na świadczenia zdrowotne, a tym samym zwiększenie zapotrzebowania na personel medyczny⁹⁷. W przypadku Wielkopolski zapewnienie równowagi między (wzrastającym) popytem i podażą na usługi z tego zakresu stanowi duże wyzwanie, ponieważ dostęp do lekarzy specjalistów w regionie jest jednym z gorszych w kraju.
- Liczba lekarzy pracujących bezpośrednio z pacjentem przypadająca na 10 tys. ludności w 2018 r. w Wielkopolsce Wschodniej wyniosła 12 (Wielkopolska – 15; ostatnie miejsce wśród województw). Natomiast liczba pielęgniarek pracujących bezpośrednio z pacjentem na 10 tys. mieszkańców w subregionie wyniosła 31, przy średniej wojewódzkiej – 36 (również ostatnie miejsce wśród województw).
- Problemem jest nierównomierne rozmieszczenie zasobów ochrony zdrowia, w tym lekarzy. Zdecydowanie lepszy dostęp do lekarzy mają mieszkańcy Konina, w którym w 2018 r. na 10 tys. ludności przypadało 42 lekarzy, podczas gdy w powiatach konińskim i słupeckim było to odpowiednio 2 i 7 lekarzy na 10 tys. ludności. Rozpatrując miasto Konin i powiat koniński łącznie liczba lekarzy przypadająca na 10 tys. mieszkańców wyniosła 17. Podobnie sytuacja wygląda w przypadku pielęgniarek – w Koninie i powiecie konińskim łącznie na każde 10 tys. ludności przypadało 38 pielęgniarek, natomiast w pozostałych powiatach wartość wskaźnika osiągała w miarę wyrównany poziom ok. 26 pielęgniarek.

⁹⁶ Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku przyjęta Uchwałą nr XVI/287/20 z dnia 27 stycznia 2020 r. Sejmik Województwa Wielkopolskiego.

⁹⁷ Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Krakowie. 2018. Zdrowie i ochrona zdrowia w 2017 r.

Źródło: opracowanie WROT na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

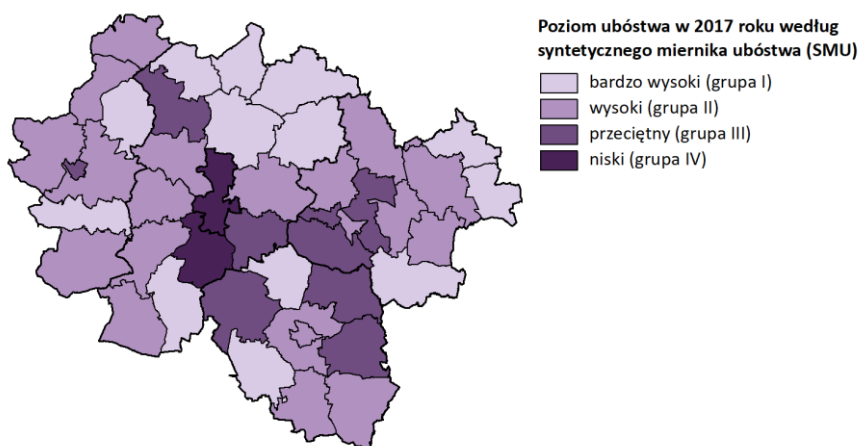
- Wielkopolska Wschodnia jest stosunkowo słabo wyposażona w infrastrukturę ochrony zdrowia. W przypadku łóżek szpitalnych subregion ze wskaźnikiem na poziomie 35,8 łóżek na 10 tys. mieszkańców w 2018 r. kształtował się poniżej średniej dla województwa, wynoszącej 43,1 (Polska 47,3).
- Korzystnym zjawiskiem jest wzrastająca świadomość prozdrowotna mieszkańców subregionu, która przekłada się na wzrost liczby osób korzystających z badań profilaktycznych.
- Niezwykle ważna jest dostępność opieki długoterminowej, hospicyjnej i geriatrycznej, a aspekt ten będzie stawał się jeszcze bardziej istotny, szczególnie wobec faktu starzejącego się społeczeństwa subregionu (w tym uwzględniając strukturę zatrudnienia w Grupie ZE PAK – ponad 36% pracowników znajduje się w wieku powyżej 50 lat). W 2017 r., pomimo dużego spadku w ostatnich latach, aż 34,3% Polaków w wieku 65 lat i więcej oceniało swój stan zdrowia jako zły lub bardzo zły (średnia dla UE – 18,5%).
- Poprawę funkcjonowania systemu ochrony zdrowia powinno zapewnić wykorzystanie nowych technologii cyfrowych, w tym upowszechnienie e-zwolnień i e-recept. Rozwój telemedycyny

wpływie na poprawę bezpieczeństwa zdrowotnego oraz pozwoli dotrzeć z wysokiej jakości usługami medycznymi do większej liczby mieszkańców.

Wyzwanie 7. Redukcja ubóstwa i poprawa dostępu do usług społecznych

Zmniejszanie problemu ubóstwa (w tym ubóstwa energetycznego) i wykluczenia społecznego rodzin oraz osób zaliczanych do grup wysokiego ryzyka socjalnego; rozwój infrastruktury społecznej w środowisku lokalnym; poprawa dostępu do wyspecjalizowanych usług, w szczególności dla osób starszych; koordynacja usług społecznych z usługami zdrowotnymi; rozwój usług świadczonych w formach zdeinstytucjonalizowanych; rozwój organizacji społecznych oraz ich działania na rzecz wsparcia osób wykluczonych.

- o Znaczna część gmin Wielkopolski Wschodniej, w szczególności z powiatów: konińskiego, kolskiego i słupeckiego, charakteryzowała się najwyższym poziomem ubóstwa w województwie⁹⁸.

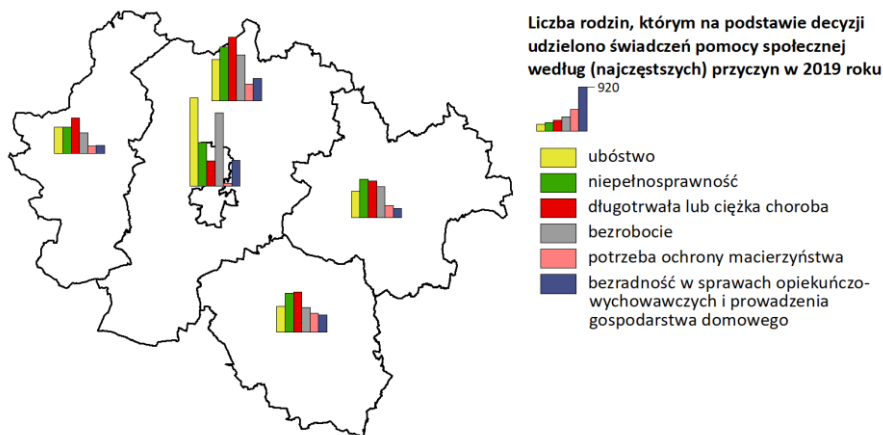
Źródło: opracowanie WROT na podstawie analizy Obserwatorium Integracji Społecznej pn. Ubóstwo w gminach województwa wielkopolskiego na podstawie syntetycznego miernika ubóstwa (SMU) – 2017

- o Świadczenia z pomocy społecznej w 2019 r. przyznano 21,2 tys. rodzinom zamieszkującym obszar Wielkopolski Wschodniej. Najczęstszym powodem udzielania im pomocy było ubóstwo, natomiast na kolejnych miejscach znalazły się długotrwała lub ciężka choroba, niepełnosprawność i bezrobocie.

W ciągu kilku ostatnich lat w Wielkopolsce Wschodniej odnotowano odwrotną tendencję niż na poziomie województwa – liczba rodzin, którym udzielono świadczeń z pomocy społecznej wzrosła od 2016 r. o 20,5%, podczas gdy średnio w Wielkopolsce zmniejszyła się o 19,5%.

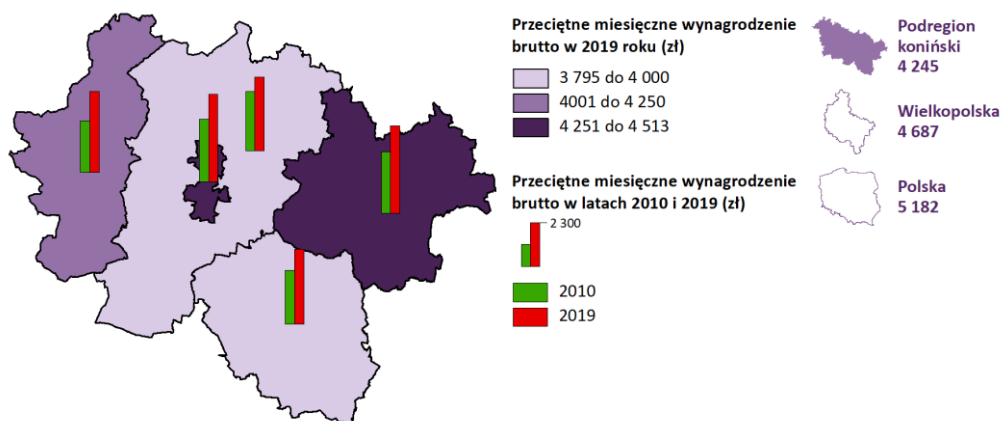
⁹⁸ Obserwatorium Integracji Społecznej. 2017. Ubóstwo w gminach województwa wielkopolskiego na podstawie syntetycznego miernika ubóstwa (SMU) – 2017.

Zauważyć należy, że na przestrzeni ostatnich kilku lat znacznie wzrosła liczba rodzin korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności (o 30,7%, tj. 980 rodzin, w odniesieniu do 2016 r.), bezrobocia (o 22,8%, tj. 752 rodziny), długotrwałej lub ciężkiej choroby (o 21,8%, tj. 745 rodzin), ubóstwa (o 12,1%, tj. 468 rodzin) oraz alkoholizmu (o 83,4%, tj. 411 rodzin).

Źródło: opracowanie WROT na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

- o W przypadku placówek stacjonarnej pomocy społecznej w Wielkopolsce Wschodniej w 2019 r. funkcjonowało 18 takich jednostek (co stanowiło 12% ich ogólnej liczby Wielkopolsce), w których mieszkało ok. 1 000 osób (w tym 75 osób w podeszłym wieku). Wśród nich znajdowało się m.in. 8 domów pomocy społecznej, 4 schroniska dla bezdomnych i 3 noclegownie.
- o Na niewystarczający poziom życia, przejawiający się m.in. wysokim poziomem ubóstwa oraz wyższym od średniej wojewódzkiej odsetkiem rodzin korzystających ze świadczeń, zasadniczy wpływ ma przeciętna wysokość wynagrodzenia brutto, która osiąga wartości niższe od średniej wojewódzkiej i krajowej (podregion koniński – 4 244,8 zł w 2019 r.; Wielkopolska – 4 687,4 zł; kraj – 5 181,6 zł). W przypadku miasta Konina przeciętne miesięczne wynagrodzenie wynosiło 96,3% średniej wojewódzkiej (87,1% średniej krajowej), w powiecie kolskim było to 95,8% średniej wojewódzkiej (86,7% średniej krajowej), w powiecie konińskim – 81,0% średniej wojewódzkiej (73,2% średniej krajowej), w powiecie tureckim – 82,4% średniej wojewódzkiej (74,5% średniej krajowej), a w powiecie słupeckim – 88,9% średniej wojewódzkiej (80,4% średniej krajowej).

Źródło: opracowanie WROT na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

- Wielkopolska jest regionem niejednorodnym, o zróżnicowanym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego poszczególnych jej części, konsekwencją czego jest m.in. występowanie różnic w dostępie do oferowanych usług czy infrastruktury społecznej. Analizując rozmieszczenie istniejących zasobów pomocy społecznej i wsparcia mieszkańców, uwagę zwraca nierównomierne ich rozlokowanie – większa ich koncentracja występuje w pobliżu centrum województwa, a więc głównie w Poznaniu i w jego okolicach, a także w otoczeniu innych większych miast (Konina, Kalisz, Leszno, Piła), natomiast gminy położone na obrzeżach regionu, zwłaszcza wschodnich, nie dysponują już ofertą tak zróżnicowaną i dostosowaną do potrzeb mieszkańców. Warto także dodać, że część gmin zlokalizowanych na wschodzie województwa należy do grupy jednostek charakteryzujących się najwyższymi wartościami wskaźnika deprivacji lokalnej^{99 100}.
- Problemem obserwowanym w Wielkopolsce Wschodniej jest również niski standard części mieszkań – w 2018 r. ponad 16 tys. mieszkań (11,5%) nie było wyposażonych w łazienkę (Wielkopolska – 6,0%), a ponad 28 tys. (19,8%) nie miało centralnego ogrzewania (Wielkopolska – 16,1%). Dotyczyło to w szczególności obszarów wiejskich – 18,0% mieszkań nie miało łazienki, a 27,7% centralnego ogrzewania.
- Dodatkowym problemem jest ubóstwo energetyczne, które w skali całego województwa dotyczyło 9% gospodarstw domowych (2017 r.), przy czym problem ten dotyczył częściej osób zamieszkujących domy jednorodzinne. Ryzyko wielowymiarowego ubóstwa energetycznego jest znacznie wyższe wśród gospodarstw domowych utrzymujących się ze świadczeń

⁹⁹ Wskaźnik deprivacji lokalnej rozumiany jest jako stopień niezaspokojenia potrzeb mieszkańców wielkopolskich gmin i jest wyrażony liczbą bezwzględną jako stosunek liczby osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej na każdy 1 tys. mieszkańców gminy.

¹⁰⁰ Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu. 2020. Projekt Strategii Polityki Społecznej dla Wielkopolski do 2030 roku.

socjalnych niż wśród innych grup społeczno-ekonomicznych. Wysokim ryzykiem ubóstwa energetycznego obciążeni są także rolnicy, emeryci i renciści¹⁰¹.

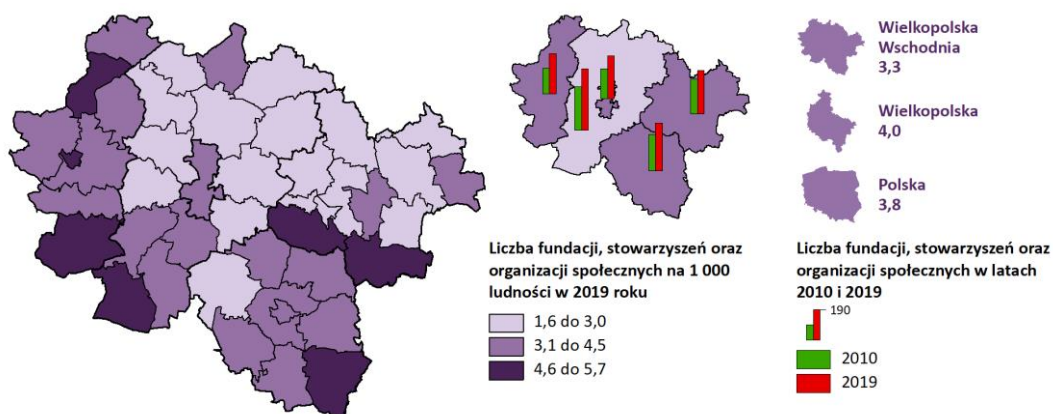
Wyzwanie 8. Budowa trwałego kapitału społecznego i potencjału kulturowego

Zwiększanie poziomu uczestnictwa mieszkańców w lokalnych relacjach społecznych; zwiększanie aktywności obywatelskiej mieszkańców, w tym ich zaangażowanie w życie publiczne; rozwój trzeciego sektora oraz wolontariatu; wzmacnianie tożsamości i postaw obywatelskich; wzmacnianie istniejących potencjałów turystycznych i walorów kulturowych subregionu, rozwój różnych form przemysłu czasu wolnego dedykowanego wszystkim grupom wiekowym, w tym turystyki, sportu i rekreacji, a także odpoczynku i rozrywki; rozwój kapitału społecznego na obszarach znajdujących się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji problemów społecznych; zachowanie dziedzictwa dla przyszłych pokoleń.

- Do przeprowadzenia sprawiedliwej transformacji niezbędny jest silny kapitał społeczny, będący istotnym zasobem dla tworzenia społecznego „ducha” transformacji. O udanej transformacji Wielkopolski Wschodniej współdecydować będą m.in. zaufanie społeczne, solidarność, nastawienie na współpracę i kooperację. Duże znaczenie dla kreowania silnego kapitału społecznego ma kultura – wzmacnianie poczucia wspólnoty i tożsamości odbywać się będzie m.in. poprzez różnego rodzaju wydarzenia organizowane za pośrednictwem instytucji kultury, np. bibliotek, domów kultury, muzeów, kin czy teatrów. Kluczowe dla skutecznej transformacji subregionu jest także aktywne włączanie organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej w jak najszerszy zakres działań.
- Mieszkańcy Wielkopolski deklarują zaufanie do innych osób na poziomie 78,8% (kraj – 79,4%). 81,2% mieszkańców województwa ma zaufanie do sąsiadów (kraj – 75,3%), do władz lokalnych – 63,3% mieszkańców (kraj – 56,3%), natomiast do nieznanomych – 36% mieszkańców (kraj – 34,3%)¹⁰².
- W Wielkopolsce Wschodniej w 2019 r. na 1 tys. mieszkańców przypadało średnio 3,3 fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych zarejestrowanych w systemie REGON (4,0 w województwie). Najwięcej organizacji tego typu (4,2) przypadło na mieszkańca w powiecie słupeckim.

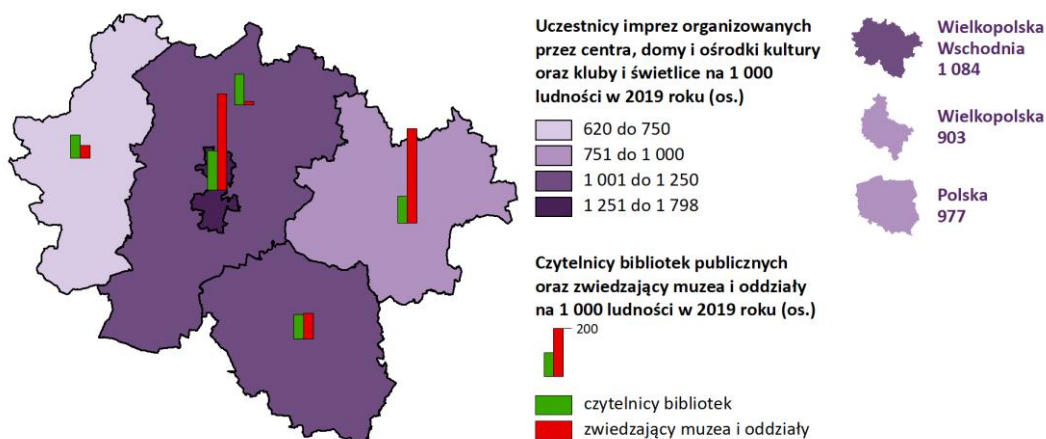
¹⁰¹ Sokołowski J., Lewandowski P., Kiełczewska A. & Bouzarovski S. 2019. Measuring energy poverty in Poland with the Multidimensional Energy Poverty Index, IBS Working Paper 07/2019.

¹⁰² Główny Urząd Statystyczny. 2019. Jakość życia i kapitał społeczny w Polsce. Wyniki Badania spójności społecznej 2018.

Źródło: opracowanie WROT na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

- o Powszechnie przyjętą miarą aktywności obywatelskiej jest frekwencja wyborcza, która świadczy o relatywnie wysokiej aktywności obywatelskiej mieszkańców. Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych w 2018 r. była we wszystkich powiatach Wielkopolski Wschodniej wyższa niż w roku 2014. Ponadto w trzech powiatach subregionu, tj. konińskim, słupeckim i tureckim, była ona (w 2018 r.) wyższa od średniej dla całego województwa.
- o Instrumentem rozwoju aktywności obywatelskiej, angażującej mieszkańców w sprawy lokalnych społeczności, jest budżet partycypacyjny, do którego zaliczyć można budżet obywatelski i fundusz sołecki. W ostatnich latach budżet obywatelski realizowany był w 5 miastach subregionu, natomiast 31 z 39 gmin wiejskich i wiejsko-miejskich (79,5% gmin) wydatkowało część środków z budżetu w ramach funduszu sołeckiego (w Wielkopolsce – 81,2% gmin wiejskich i wiejsko-miejskich).
- o W Wielkopolsce Wschodniej w 2019 r. funkcjonowało 91 bibliotek i filii, a liczba czytelników na 1 tys. mieszkańców wynosiła 124 osoby (średnia wojewódzka 145 osób). W subregionie działały ponadto 32 centra, domy, ośrodki kultury, kluby i świetlice. Analizując liczbę uczestników imprez organizowanych przez te instytucje przypadających na 1 tys. mieszkańców można zauważyć, że pod tym względem Wielkopolska Wschodnia wypadła korzystnie na tle województwa (1 084 osoby w subregionie; w województwie 903 osoby).

Źródło: opracowanie WROT na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

- W 2019 r. w subregionie funkcjonowało 6 muzeów łącznie z oddziałami, w tym Muzeum Okręgowe w Koninie czy Muzeum Byłego Niemieckiego Obozu Zagłady Kulmhof w Chełmnie nad Nerem, które zwiedziło 79,3 tys. osób, tj. 183 zwiedzających na 1 tys. mieszkańców (Wielkopolska – 346 zwiedzających na 1 tys. mieszkańców). W Wielkopolsce Wschodniej znajduje się ponadto szereg obiektów i szlaków kulturowych, które utrwaliły się w powszechnej świadomości i mają duże znaczenie dla dziedzictwa kulturowego. Zaliczyć można do nich m.in. obiekty Szlaku Piastowskiego, Cysterskiego, Romańskiego czy Bursztynowego, Europejskiego Szlaku Megalitów, a także Nadwarciańskiej Drogi św. Jakuba. Na obszarze subregionu znajduje się również podziemna trasa turystyczna w Kopalni Soli „KŁODAWA”. Dziedzictwo kulturowe najwcześniejszych śladów osadnictwa, początków Państwa Polskiego, historii zaborów czy II wojny światowej wraz z tradycjami postindustrialnymi stanowi podstawę dla rozwoju turystyki kulturowej.
- W zakresie spędzania czasu wolnego, poza uczestnictwem w wydarzeniach organizowanych przez instytucje kultury czy aktywnym wypoczynkiem, coraz większego znaczenia nabierają również inne formy spędzania czasu wolnego, w tym m.in. spotkania grup osiedlowych, kół gospodyń wiejskich, spotkania w klubokawiarniach (będących niepublicznymi instytucjami animacji kultury, a jednocześnie prywatnymi przedsiębiorstwami sektora kultury).
- Integrowaniu lokalnej społeczności, rozwijaniu przedsiębiorczości kobiet czy kultywowaniu tradycji służy działalność Kół Gospodyń Wiejskich. W Wielkopolsce Wschodniej zarejestrowanych było ogółem 271 kół wiejskich, a więc 18,8% ich ogólnej liczby w Wielkopolsce (1 441 kół)¹⁰³. Aktywny udział w lokalnym życiu społecznym biorą udział również Jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych, zlokalizowane w każdej gminie, a także różnego rodzaju organizacje pozarządowe czy Uniwersytety Trzeciego Wieku.

¹⁰³ Wg stanu na koniec września 2020 r.; Krajowy Rejestr Kół Gospodyń Wiejskich.

- Dostępność komunikacyjna, obszary cenne przyrodniczo, bogactwo jezior czy tereny przemysłowe tworzą podstawy dla rozwoju turystyki i rekreacji w subregionie. Ww. potencjał służyć może rozwojowi turystyki pieszej i rowerowej (związanej m.in. z walorami środowiskowymi), turystyki przemysłowej (wykorzystując specyficzne zasoby subregionu w postaci terenów pokopalnianych, które można zaadaptować na nowego rodzaju funkcje) czy sakralnej, związanej z Sanktuarium Maryjnym w Licheniu.
- Nowe możliwości w zakresie rozwoju turystyki i rekreacji stwarzają również źródła geotermalne (tężnie, auqaparki). Należy zwrócić uwagę, że przewaga ta nie została do tej pory właściwie wykorzystana, a turystyka nie odgrywała większej roli w kształtowaniu lokalnej gospodarki¹⁰⁴.
- Aktualnie wśród ludności (jest to trend ogólnopolski) obserwuje się wzrost zainteresowania zdrowym stylem życia oraz aktywnością sportową. Pomimo obserwowanego spadku liczby klubów sportowych w latach 2012-2018 w Wielkopolsce Wschodniej (ze 177 do 163 klubów) wzrosła liczba osób trenujących (o blisko 1,3 tys. osób).

Wyzwanie 9. Zmniejszenie nierówności w wymiarze terytorialnym

Wsparcie rozwoju obszarów wiejskich; wzmacnianie potencjałów oraz niwelowanie barier rozwojowych poszczególnych obszarów zagrożonych marginalizacją; wsparcie obszarów charakteryzujących się trudnościami restrukturyzacyjnymi, adaptacyjnymi oraz tracących funkcje społeczno-gospodarcze; zwiększanie dostępności do usług mieszkańców z obszarów o ograniczonych możliwościach rozwoju; rewitalizacja obszarów zdegradowanych.

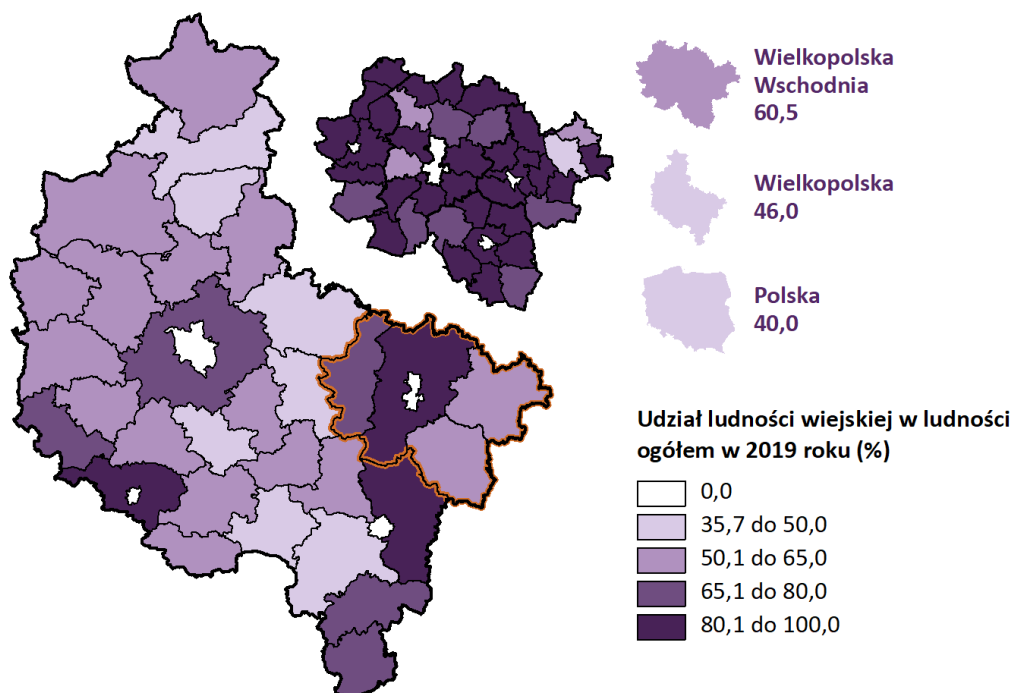
- Bez podjęcia działań związanych z wyrównywaniem nierówności terytorialnych niemożliwe jest przeprowadzenie kompleksowej sprawiedliwej transformacji. Jest to wyzwanie, które można uznać za horyzontalne wobec wcześniej wymienionych ośmiu wyzwań. Kwestia nierówności ze względu na lokalizację dotyka w mniejszym czy większym stopniu każdego z aspektów – od silnej i konkurencyjnej gospodarki aż po rozwój kapitału społecznego i kulturowego. Z punktu widzenia zagrożeń dla sprawiedliwej transformacji należy przeciwdziałać wykluczeniu różnych obszarów subregionu, w szczególności obszarów wiejskich – zidentyfikowanych w różnego rodzaju dokumentach strategicznych.
- Sieć osadnicza Wielkopolski Wschodniej, podobnie jak w przypadku całego województwa, charakteryzuje się dość dużą regularnością. Tworzy ją 1245 miejscowości, w tym: 15 miast, 1077 wsi i 153 pozostałe jednostki. Struktura hierarchiczna jednostek osadniczych subregionu

¹⁰⁴ dr hab. Joanna Hołub-Iwan; dr hab. Iwona Orsa-Chomiak, prof. Nadzwyczajny; mgr Michał Terlecki; mgr Krzysztof Gutta; mgr Tomasz Gutta; mgr Piotr Gozdek. 2019. Stan i perspektywy rozwoju inteligentnych specjalizacji w subregionie konińskim.

obejmuje trzy podstawowe kategorie będące pochodną ich pozycji w sieci osadniczej, rangi administracyjnej i innych pełnionych funkcji¹⁰⁵:

- Konin – ośrodek stanowiący subregionalny biegun wzrostu, który wraz z powiązаныmi funkcjonalnie i przestrzennie gminami wyróżnia się potencjałami społecznym i gospodarczym – obszar wymagający wsparcia ze względu na obserwowane spowolnienie rozwoju społeczno-gospodarczego i występowanie problemów rozwojowych m.in. związanych ze spadkiem liczby ludności (zwłaszcza w wieku produkcyjnym), starzeniem się społeczeństwa czy niedopasowaniem podaży do popytu na rynku pracy, ale także kwestiami jakości życia (transport, środowisko przyrodnicze, funkcjonalna przestrzeń miejska);
 - miasta powiatowe (Koło, Słupca, Turek) – ośrodki lokalne, pełniące funkcję centrów usług ponadgminnych i równoważenia rozwoju, rozmieszczone równomiernie w przestrzeni subregionu, w których skupiają się problemy społeczno-gospodarcze związane m.in. z depopulacją, ograniczonymi możliwościami rozwoju gospodarczego, czy też ze znaczną odległością od stolicy województwa (Koło i Turek);
 - pozostałe ośrodki miejskie i wiejskie – równomiernie rozlokowane na obszarze poszczególnych powiatów, wyróżniające się liczbą mieszkańców, wyposażeniem usługowym i infrastrukturalnym oraz dostępnością komunikacyjną, pełniące rolę gminnych centrów obsługi ludności w zakresie usług podstawowych – z problemami typowo związanymi z rozwojem obszarów wiejskich, o których poniżej.
- Obszar subregionu konińskiego wyróżnia się najwyższym udziałem i bezwzględnie największą liczbą ludności wiejskiej, przy czym jedynie w przypadku części powiatu konińskiego można mówić o mieszkańcach obszarów wiejskich trudniących się zajęciami pozarolniczymi („sypialnia” miasta Konina), natomiast w pozostałych przypadkach należy wskazywać na typowo rolniczy charakter podejmowanych przez ludność wiejską zajęć.

¹⁰⁵ Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku przyjęta Uchwałą nr XVI/287/20 z dnia 27 stycznia 2020 r. Sejmik Województwa Wielkopolskiego.

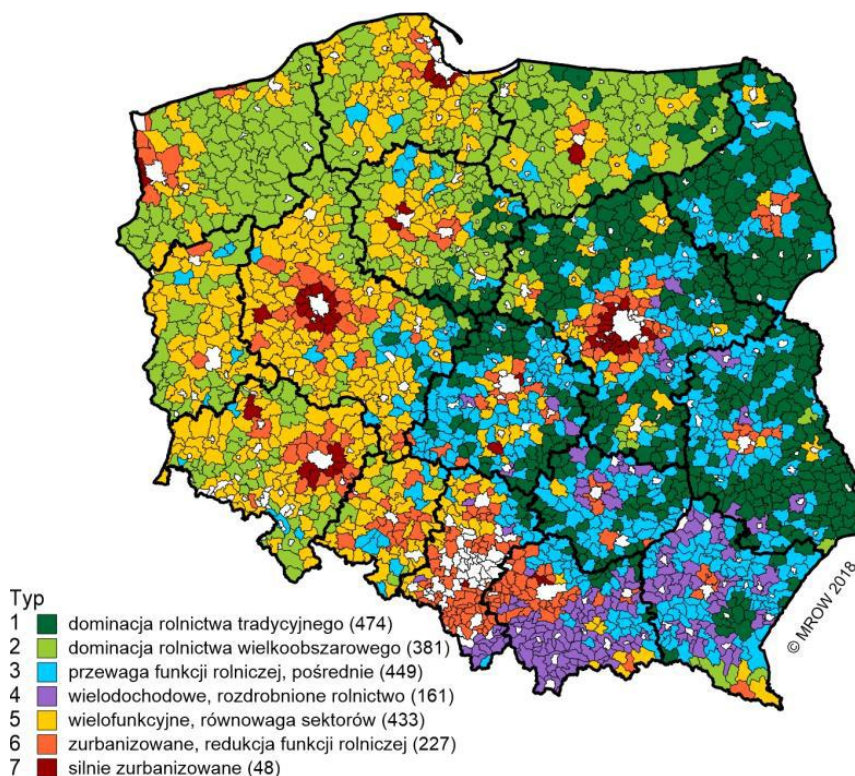

Źródło: opracowanie WROT na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

- o Mimo iż województwo wielkopolskie jako całość należy do regionów o wysokim poziomie rozwoju sektora rolniczego, to już jego wschodnia i południowo-wschodnia część zaliczana jest do grupy obszarów cechujących się przeciętnym lub niskim poziomem rozwoju¹⁰⁶. Obszar subregionu wyróżnia dodatkowo najniższy poziom dezagrarnizacji gospodarki lokalnej, rozumianej jako zaawansowanie procesu zmniejszania się udziału rolnictwa w strukturze źródeł utrzymania ludności wsi. Z tego względu w 4 powiatach Wielkopolski Wschodniej przeważają obszary wiejskie charakteryzujące się przewagą funkcji rolniczej lub dominacją rolnictwa wielkoobszarowego, przy czym są to zarówno jednostki wyróżniające się wysokowydajnym rolnictwem, jak i te, w których rolnictwo zmagano się z trudnościami o charakterze strukturalnym i które zagrożone są trwałą marginalizacją.

¹⁰⁶ M. Stanny, A. Rosner, Ł. Komorowski. 2018. Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap III. Struktury społeczno-gospodarcze, ich przestrzenne zróżnicowanie i dynamika (wersja pełna), Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa.

Rycina. Typologia strukturalna obszarów wiejskich w Polsce

Źródło: Stanny, A. Rosner, Ł. Komorowski. 2018. Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap III. Struktury społeczno-gospodarcze, ich przestrzenne zróżnicowanie i dynamika (wersja pełna), Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa.

- Obszary wiejskie subregionu o typowo rolniczym charakterze cechują się niższym poziomem życia oraz deficytami rozwojowymi. Związane jest to m.in. z postępującą depopulacją (ograniczony dostęp do głównych ośrodków miejskich i będące tego pochodną mniejsze możliwości rozwojowe powodują odpływ mieszkańców na tereny bardziej atrakcyjne pod względem społeczno-gospodarczym), niskim poziomem przedsiębiorczości i kwalifikacji mieszkańców czy niedostatecznie rozwiniętą infrastrukturą, głównie energetyczną, wodno-kanalizacyjną, transportową oraz małej retencji (istotnej szczególnie dla rolnictwa), a także niskim dostępem do sieci szerokopasmowej. Za barierę rozwoju tych obszarów uznaje się również niską dostępność do usług publicznych, zdekapitalizowanie tkanki osadniczej i zagrożenie walorów przyrodniczych. W PZPWW tego typu obszary uznano za „obszary wiejskie wymagające wsparcia procesów rozwojowych”, dla których tylko odpowiednio ukierunkowane wsparcie może przyczynić się do eliminacji dysproporcji w poziomie rozwoju regionu, poprawy spójności, a tym samym zwiększenia ich atrakcyjności¹⁰⁷. Szczególnie trudna

¹⁰⁷ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+ przyjęty Uchwałą nr V/70/19 z dnia 25 marca 2019 r. przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego.

sytuacja panuje na obszarach położonych w znacznej odległości od obszarów oddziaływania większych miast, głównie na wschodnich obrzeżach subregionu.

- Na obszarach wiejskich o podmiejskim charakterze, położonych w szczególności w okolicach Konina, ale i pozostałych ośrodków powiatowych, źródłem licznych problemów przestrzennych są procesy suburbanizacji (w tym również suburbanizacji funkcjonalnej) i związane z nimi zatracanie pierwotnych funkcji wiejskich. Powodują one wzrost kosztów budowy i utrzymania infrastruktury technicznej, transportowej i społecznej, przekształcenia cennych terenów rolniczych i leśnych na tereny zurbanizowane, czy też wzmożony ruch samochodowy związany z codziennymi dojazdami do pracy czy szkoły (kongestia transportowa). Na tego typu obszarach wiejskich obserwuje się dodatkowo stopniowo pojawiające się konflikty społeczne i kulturowe, których przyczyną często jest napływ ludności miejskiej. Z drugiej strony obszary te, dzięki bezpośredniemu sąsiedztwu z większymi ośrodkami miejskimi, znajdują się w strefie bezpośredniego oddziaływania potencjału rozwojowego („obszary wiejskie uczestniczące w procesach rozwojowych”), przyjmując istotny impuls rozwojowy¹⁰⁸.
- Obszarem o szczególnie intensywnych procesach suburbanizacji, ale i jednocześnie zmieniających się uwarunkowaniach społeczno-gospodarczych jest tzw. Koniński Obszar Funkcjonalny obejmujący miasto Konin wraz z sąsiadującymi gminami (Golina, Ślesin, Kazimierz Biskupi, Kramsk, Krzymów, Rzgów i Stare Miasto). Cechami wyróżniającymi negatywnie KOF w skali województwa jest: utrata funkcji paliwowo-energetycznej, depopulacja, starzenie się społeczeństwa, zdegradowane tereny pokopalniane, niska aktywność społeczna i niski poziom przedsiębiorczości¹⁰⁹. Jeśli chodzi o elementy pozytywne, to w przypadku KOF należy zaliczyć do nich wysokie walory turystyczne ze względu na liczne jeziora oraz duży udział terenów objętych ochroną prawną, jak i bogatą bazę obiektów sportowych. Potencjał do rozwoju usług rekreacyjnych stanowią także udokumentowane źródła wód geotermalnych wysokiej jakości, które mogą stać się źródłem rozwoju turystyki i rekreacji¹¹⁰.
- Trzy miasta subregionu, tj. Konin, Turek i Koło, zostały zakwalifikowane w *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030* do grupy miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze. Są to obszary, w których następuje koncentracja czynników społeczno-gospodarczych negatywnie wpływających na dynamikę ich rozwoju. Miasta te, zgodnie z zapisami KSRR, cechuje regres w rozwoju i utrata funkcji społeczno-gospodarczych i administracyjnych, odpływ ludności (zwłaszcza wykształconej w wieku produkcyjnym) do dużych ośrodków, upadek tradycyjnych lokalnych przemysłów, starzejące się społeczeństwo, jak również niedopasowanie popytu i podaży na rynku pracy. Zgodnie

¹⁰⁸ Ibidem.

¹⁰⁹ Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku przyjęta Uchwałą nr XVI/287/20 z dnia 27 stycznia 2020 r. przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego.

¹¹⁰ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+ przyjęty Uchwałą nr V/70/19 z dnia 25 marca 2019 r. przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego.

z przyjętą klasyfikacją Turek uznany został za miasto obniżającego się potencjału (m.in. ze względu na silne powiększanie niekorzystnego dystansu rozwojowego przy umiarkowaniu złej sytuacji społeczno-gospodarczej), zaś Konin i Koło za miasta zagrożone marginalizacją (ze względu na umiarkowane powiększanie się niekorzystnego dystansu rozwojowego oraz umiarkowanie złej sytuacji społeczno-gospodarczej)¹¹¹.

- o Specyficznymi z punktu widzenia Wielkopolski Wschodniej są również zidentyfikowane w jej granicach, w ramach KSRR, tzw. obszary zagrożone trwałą marginalizacją. Są to peryferia wewnętrzne, których kluczowym negatywnym czynnikiem jest zła dostępność przestrzenna (czasowa, komunikacyjna) do ośrodków wojewódzkich, determinująca brak możliwości efektywnego korzystania z bodźców rozwojowych, generowanych przez duże ośrodki miejskie. Wyróżniają je w szczególności problemy strukturalne w rolnictwie, wolny proces dezagrarnizacji lokalnych gospodarek, niski poziom przedsiębiorczości i niski zasób pozarolniczych miejsc pracy. Charakteryzuje je również relatywnie niski poziom wykształcenia i kwalifikacji zawodowych mieszkańców, niska mobilność zawodowa i tym samym niski poziom atrakcyjności inwestycyjnej. Ponadto wskazuje się na niekorzystną sytuację demograficzną tych obszarów (starzenie się społeczeństwa, odpływ młodych i lepiej wykształconych osób, wyludnienie), a także na słaby dostęp do podstawowych usług publicznych i duże zapotrzebowanie na świadczenia pomocy społecznej. Do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją KSRR zakwalifikowała 6 gmin z Wielkopolski Wschodniej: Babiak, Chodów, Olszówka, Przedecz, Wierzbinek i Wilczyn¹¹².
- o Istotnym wyzwaniem z punktu widzenia nierówności w wymiarze terytorialnym są problemy o charakterze społecznym oraz infrastrukturalnym, które dotyczą zarówno obszarów miast, jak i wsi Wielkopolski Wschodniej. Obszarami, na których występuje nagromadzenie problemów społecznych prowadzących do wykluczenia są obszary zdegradowane, które wymagają kompleksowej rewitalizacji, szczególnie społecznej. Odpowiedzią na to są tworzone programy rewitalizacji, w ramach których zaprogramowano działania nakierowane na poprawę stanu zagospodarowania i warunków życia w obszarach będących w sytuacji kryzysowej. Obecnie aż 72,1% gmin Wielkopolski Wschodniej (31 z 43 gmin) posiada opracowane programy rewitalizacji co jest znaczącym wynikiem w skali całego województwa, w którym 63,3% gmin posiada programy rewitalizacji (143 na 226 gmin). Na obszarach objętych tymi programami kumulują się niekorzystne zjawiska takie jak: bezrobocie, uzależnienie mieszkańców od pomocy społecznej, a także ich bezradność i bierność.

¹¹¹ Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 przyjęta Uchwałą nr 102 Rady Ministrów z 17 września 2019 r., Załącznik 2. Imienna lista 139 miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze.

¹¹² Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 przyjęta Uchwałą nr 102 Rady Ministrów z 17 września 2019 r., Załącznik 1. Lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją: programowanie 2021-2027.

4. Wizja, cele sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej, priorytety i kierunki interwencji

W wypracowaniu kierunków sprawiedliwej transformacji istotne znaczenie miały grupy robocze wspierające prace nad ich określeniem, w których aktywnie uczestniczą reprezentanci różnych środowisk, m.in. przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego, świata nauki oraz interesariusze strony gospodarczej i społecznej z Wielkopolski Wschodniej. Przedstawione w niniejszym rozdziale propozycje wizji rozwoju, celów i priorytetów sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej oraz planowanych kierunków interwencji uwzględniają postulaty zgłaszane w trakcie prac grup roboczych.

Jak zaznaczono na początku niniejszego dokumentu Konceptcja stanowi bazę i punkt odniesienia dla dalszych prac strategicznych i programowych na rzecz transformacji Wielkopolski Wschodniej, a wskazane w niej wizja, cele, priorytety i kierunki interwencji wyznaczające pole możliwych do realizacji przedsięwzięć mają charakter otwarty i zakłada się, że na dalszym etapie prac mogą one podlegać modyfikacjom. Ponadto potrzeba uwzględnienia w ramach prac grup roboczych nowych zagadnień oraz pogłębienia części już poruszanych tematów powoduje konieczność ich rozszerzenia o nowych interesariuszy. Dlatego do udziału w dalszych pracach zostaną zaproszeni przedstawiciele środowisk, które do tej pory w nich nie uczestniczyły, a są istotne z punktu widzenia procesu transformacji. W rozszerzonej formule prowadzone będą dalsze prace mające docelowo na celu wypracowanie długookresowej strategii dla Wielkopolski Wschodniej.

4.1. Wizja sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej

Wizja przedstawia w sposób syntetyczny opis pożądanego stanu docelowego Wielkopolski Wschodniej w 2040 r., do jakiego będzie dążyć się w wyniku transformacji subregionu. Wizja jest efektem dokonania określonych wyborów spośród wielu możliwych wariantów kierunków rozwojowych. Na potrzeby dokumentu przejęto następującą wizję transformacji Wielkopolski Wschodniej:

Wielkopolska Wschodnia w 2040 r. to region z zeroemisijną, zasobooszczędną i innowacyjną gospodarką, będący krajowym liderem w zielonej energetyce, zapewniający mieszkańcom bardzo dobre warunki życia oraz godną i dostosowaną do kwalifikacji pracę, a samorządom nowe źródła dochodu; szanujący wartości europejskie, chroniący środowisko przyrodnicze i umożliwiający każdemu mieszkańcowi samorealizację.

4.2. Cel główny i cele szczegółowe sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej

Cel główny, tożsamy z wizją rozwoju, osiągnąć będzie przez realizację trzech celów szczegółowych, dotyczących sfer gospodarczej, przestrzennej i społecznej, odpowiadających trzem filarom sprawiedliwej transformacji, które podporządkowane są wyzwaniom związanym z transformacją Wielkopolski Wschodniej i stanowią swego rodzaju ścieżkę odpowiedzi na nie.

Wyzwania dla Wielkopolski Wschodniej		Cele szczegółowe
Wyzwanie 9. Zmniejszenie nierówności w wymiarze terytorialnym	Wyzwanie 1. Budowa innowacyjnej, zasobooszczędnej i zdywersyfikowanej gospodarki Wyzwanie 2. Transformacja energetyczna w kierunku gospodarki zeroemisyjnej i energooszczędnej Wyzwanie 3. Budowa i rozwijanie silnego kapitału ludzkiego, najważniejszego zasobu subregionu	Cel 1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym
	Wyzwanie 4. Przeciwdziałanie degradacji środowiska i adaptacja do zmian klimatycznych Wyzwanie 5. Poprawa transportowej spójności wewnętrznej i mobilności mieszkańców	Cel 2. Zintegrowana przestrzeń wysokiej jakości
	Wyzwanie 6. Przeciwdziałanie niekorzystnym trendom demograficznym Wyzwanie 7. Redukcja ubóstwa i poprawa dostępu do usług społecznych Wyzwanie 8. Budowa trwałego kapitału społecznego i potencjału kulturowego	Cel 3. Aktywne społeczeństwo

Cel 1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym

Cel jest odpowiedzią na zmiany zachodzące w subregionie w wyniku transformacji w kierunku neutralności klimatycznej. Zabezpieczy przyszłość subregionu kształtując konkurencyjność i innowacyjność Wielkopolski Wschodniej, a także pozwoli uniezależnić rozwój tego obszaru od sektora wydobywczego i energetyki wykorzystującej pierwotne nośniki energii. Wzmacniać będzie istniejące i nowe gałęzie gospodarki, na których subregion będzie budował swoją pozycję konkurencyjną. Podejmowane działania stworzą z Wielkopolski Wschodniej „Wielkopolską Dolinę Energii” oraz pozwolą osiągnąć przez subregion pozycję lidera w zakresie zielonej gospodarki

do 2040 r., w ramach której kluczowym sektorem będzie zeroemisyjny i zasobooszczędny przemysł wykorzystujący nowoczesne technologie cyfrowe.

W ramach niniejszego celu kluczowe będą dywersyfikacja gospodarki, powstawanie nowych miejsc pracy i rozwój przedsiębiorczości, zapewniając dzięki temu zatrudnienie dla osób odchodzących z górnictwa i energetyki czy bezrobotnych, w szczególności osób które straciły prace w przemyśle wydobywczym i energetycznym, a także płynne zatrudnianie osób młodych wchodzących na rynek pracy. W ramach wzmocnienia Wielkopolski Wschodniej poprzez rozwój przedsiębiorstw preferowane będą inwestycje tworzące wysokiej jakości trwałe miejsca pracy, konkurencyjne cenowo, możliwe powiązane ze specjalnościami gospodarczymi subregionu. Istotnym elementem innowacyjnej i konkurencyjnej gospodarki jest wysoka jakość kapitału ludzkiego, w związku z czym podnoszone będą kompetencje i kwalifikacje mieszkańców subregionu. Realizacja tego celu w połączeniu z efektami działań wdrażanych w ramach pozostałych celów przyczyni się do wzrostu zamożności mieszkańców tego obszaru.

Cel 2. Zintegrowana przestrzeń wysokiej jakości

Rozwój gospodarczy oraz poprawa jakości życia mieszkańców, przy jednoczesnym poszanowaniu oraz ochronie i odtwarzaniu zasobów środowiska, wymaga kreowania atrakcyjnej i dostępnej przestrzeni, której zasoby będą użytkowane również przez przyszłe pokolenia. W przypadku Wielkopolski Wschodniej jednym z kluczowych działań mających na celu poprawę jakości przestrzeni i jej funkcjonalności, a przez to wzrostu jakości życia mieszkańców, będzie regeneracja obszarów przekształconych wskutek działalności przemysłowej poprzez przywrócenie im poprzednich funkcji i właściwości, m.in. odbudowę prawidłowych stosunków wodnych i przywracanie zubożonej różnorodności biologicznej (na terenach zdegradowanych, jak i poza nimi), lub zmianę ich sposobu zagospodarowania poprzez nadanie im nowych funkcji. W obliczu nasilających się zmian klimatycznych niezbędne staje się podjęcie interwencji w zakresie przeciwdziałania skutkom suszy i zjawisk ekstremalnych, a także poprawy jakości wód. Kluczowe jest dbanie o środowiskowy potencjał rozwoju, dzięki czemu możliwe będzie jego użytkowanie dla zaspokojenia aktualnych potrzeb rozwojowych, a także zachowania zasobów rozwojowych dla przyszłych pokoleń.

Transformacja Wielkopolski Wschodniej, w tym zamykanie kopalń oraz rozwój nowych specjalizacji subregionu przyczyni się do zmiany kierunków przepływu towarów, jak i siły roboczej. Ponadto nowe specjalizacje gospodarki subregionu będą miały inne wymagania logistyczne i infrastrukturalne niż sektor wydobywczy i energetyczny. W związku z tym konieczna jest poprawa wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej tego obszaru, która przyczyni się dodatkowo do wzrostu jego atrakcyjności dla nowych inwestorów oraz zwiększenia konkurencyjności subregionalnej gospodarki.

Cel 3. Aktywne społeczeństwo

Główną siłą napędową transformacji subregionu jest aktywne społeczeństwo. Dlatego konieczne jest likwidowanie istotnych elementów obniżających potencjał rozwoju społeczno-gospodarczego

Wielkopolski Wschodniej, do których należy zaliczyć występujące zróżnicowania społeczne czy niewystarczający poziom zdrowia mieszkańców. Niezbędnym czynnikiem rozwoju gospodarczego jest również rozwinięty kapitał społeczny. Oznacza to, że transformacja subregionu powinna aktywnie włączać osoby poszukujące pracy oraz sprzyjać poprawie jakości życia społecznego i kulturalnego mieszkańców, a także włączeniu społecznemu, co przełoży się na gospodarkę o wysokim poziomie zatrudnienia dobrej jakości i przedsiębiorczości. Niezbędne jest także zapewnienie kompleksowej ochrony zdrowia mieszkańców, w szczególności dla osób starszych oraz pracujących i zagrożonych utratą pracy z przyczyn zdrowotnych. Konieczna jest adaptacja gospodarki do obserwowanych trendów demograficznych, w szczególności poprzez zapewnienie dostępności usług świadczonych w odpowiedzi na te wyzwania. Starzejące się społeczeństwo wymagać będzie z jednej strony rozwoju sektora białej gospodarki, z drugiej zaś srebrnej gospodarki, która przyczyni się do poprawy jakości życia i wzrostu samodzielności osób starszych, w tym do wydłużenia ich aktywności zawodowej.

Koncentracja polityki transformacji na trzech współzależnych celach szczegółowych, powiązanych i przenikających się wzajemnie, odpowiada potrzebom i aspiracjom mieszkańców Wielkopolski Wschodniej. Cele szczegółowe wskazują priorytety oraz kierunki interwencji wyznaczające ścieżkę transformacji subregionu w kierunku zeroemisyjnej, zasobooszczędnej i innowacyjnej gospodarki oraz poprawy warunków życia mieszkańców. Docelowo w ramach każdego z określonych kierunków interwencji planowane jest ustalenie potencjalnych wnioskodawców realizowanych działań oraz grup docelowych, do których skierowane będzie wsparcie lub które będą korzystać z efektów realizowanych działań.

Ogólnosiwiatowy kryzys gospodarczy, który rozpoczął się w wyniku epidemii COVID-19 w pierwszej połowie 2020 r. przyniósł negatywne konsekwencje niemal we wszystkich obszarach przewidzianych w koncepcji. Przewiduje się, że w perspektywie do 2040 r. nie będzie stanowiła ona problemu, jednak obecne uwarunkowania i zmiany społeczno-gospodarcze będące jej skutkiem będą miały znaczący wpływ na rozwój subregionu w najbliższych latach. Dlatego konieczne jest uwzględnienie tego aspektu podczas planowania działań na najbliższe kilka lat. W tym zakresie kluczowe będą przedsięwzięcia mające na celu odbudowę gospodarki oraz przeciwdziałanie zwiększaniu bezrobocia. Według prognozy gospodarczej Komisji Europejskiej opublikowanej jesienią 2020 r. gospodarka Polski skurczy się o 3,6% w 2020 r., a następnie wzrośnie o 3,3% w 2021 r. i o 3,5% w 2022 r. Epidemia ma również istotny wpływ na rynek pracy – wg prognozy Unii Europejskiej stopa bezrobocia w Polsce w 2021 r. wyniesie 5,3%¹¹³.

¹¹³ Komisja Europejska. 2020. European Economic Forecast Autumn 2020. Institutional paper 136.

WIZJA/CEL GŁÓWNY

Wielkopolska Wschodnia to region z zeroemisyjną, zasobooszczędną i innowacyjną gospodarką, będący krajowym liderem w zielonej energetyce, zapewniający mieszkańcom bardzo dobre warunki życia oraz godną i dostosowaną do kwalifikacji pracę, a samorządom nowe źródła dochodu; szanujący wartości europejskie, chroniący środowisko przyrodnicze i umożliwiający każdemu mieszkańcowi samorealizację.

Cel szczegółowy 1.

Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym

Priorytety:

- 1.1. (R)ewolucja energetyczna w kierunku neutralności klimatycznej
- 1.2. Inteligentna gospodarka z rozwiniętą przedsiębiorczością
- 1.3. E-Wielkopolska Wschodnia
- 1.4. Gospodarka o obiegu zamkniętym
- 1.5. Kompetentni, wykwalifikowani oraz aktywni zawodowo mieszkańcy

Cel szczegółowy 2.

Zintegrowana przestrzeń wysokiej jakości

Priorytety:

- 2.1. Zregenerowane środowisko przyrodnicze
- 2.2. Adaptacja do zmian klimatu
- 2.3. Poprawa dostępności transportowej

Cel szczegółowy 3.

Aktywne społeczeństwo

Priorytety:

- 3.1. Silny kapitał społeczny
- 3.2. Nowoczesne usługi społeczne
- 3.3. Zdrowi mieszkańcy

Cel szczegółowy 1.

Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym

Priorytet 1.1.
(R)ewolucja energetyczna w kierunku neutralności klimatycznej

Kierunki interwencji:

- 1.1.1. Rozwój odnawialnych źródeł energii i energetyki rozproszonej
- 1.1.2. Rozwój technologii wodorowych
- 1.1.3. Zeroemisyjny sektor energetyczny odporny na zmiany klimatyczne
- 1.1.4. Zeroemisyjny i energooszczędny transport
- 1.1.5. Zeroemisyjny i energooszczędny przemysł i budownictwo

Priorytet 1.2.
Zdywersyfikowana i innowacyjna gospodarka z rozwiniętą przedsiębiorczością

Kierunki interwencji:

- 1.2.1. Rozwój prac badawczo-naukowych, technologii i innowacji w nowych specjalizacjach subregionu
- 1.2.2. Rozwój potencjału IOB i profesjonalizacja ich działalności oraz rozwój sieci współpracy i wymiany wiedzy
- 1.2.3. Wsparcie powstawania przedsiębiorstw oraz rozwój przedsiębiorstw w początkowym okresie działalności
- 1.2.4. Rozwój przedsiębiorstw, w szczególności MŚP, w zakresie dostosowywania do zmieniających się warunków rynkowych i technologicznych
- 1.2.5. Rozwój rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego
- 1.2.6. Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej Wielkopolski Wschodniej
- 1.2.7. Wsparcie internacjonalizacji przedsiębiorstw oraz promocja subregionu

Priorytet 1.3.
E-Wielkopolska Wschodnia

Kierunki interwencji:

- 1.3.1. Poprawa konkurencyjności w nowych specjalizacjach gospodarczych subregionu dzięki technologiom cyfrowym
- 1.3.2. Poprawa jakości obsługi mieszkańców i przedsiębiorstw dzięki usługom cyfrowym (w tym e-administracja, e-zdrowie)
- 1.3.3. Wdrażanie koncepcji Smart City i Smart Village
- 1.3.4. Rozwój przewodowej i bezprzewodowej infrastruktury teleinformatycznej
- 1.3.5. Przygotowanie społeczeństwa i różnych podmiotów do tworzenia i korzystania z technologii cyfrowych

Priorytet 1.4.
Gospodarka o obiegu zamkniętym

Kierunki interwencji:

- 1.4.1. Zrównoważona produkcja przemysłowa
- 1.4.2. Zrównoważona konsumpcja
- 1.4.3. Rozwój biogospodarki

Priorytet 1.5.
Kompetentni, wykwalifikowani oraz aktywni zawodowo mieszkańcy

Kierunki interwencji:

- 1.5.1. Podnoszenie jakości edukacji i kształcenia się oraz ich lepsze dopasowanie do potrzeb rynku pracy, nowych specjalizacji subregionu czy nowoczesnej gospodarki
- 1.5.2. Aktywizacja zawodowa rezerw kapitału ludzkiego oraz grup szczególnie zagrożonych bezrobociem i dezaktywizacją
- 1.5.3. Wzmacnianie adaptacyjności przedsiębiorców i pracowników, a także rolników do zmian

Cel 1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym

Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym pozwoli stworzyć nową trajektorię rozwoju subregionu dzięki m.in. realizacji poniższych priorytetów.

- 1.1.** (R)ewolucja energetyczna w kierunku neutralności klimatycznej
- 1.2.** Zdywersyfikowana i innowacyjna gospodarka z rozwiniętą przedsiębiorczością
- 1.3.** E-Wielkopolska Wschodnia
- 1.4.** Gospodarka o obiegu zamkniętym
- 1.5.** Kompetentni, wykwalifikowani oraz aktywni zawodowo mieszkańcy

Priorytet 1.1. (R)ewolucja energetyczna w kierunku neutralności klimatycznej

Rozwiązanie problemów związanych ze zmianami klimatu stanowi najważniejsze zadanie jakie stoi przed obecnym pokoleniem. Ograniczenie globalnego ocieplenia oraz zanieczyszczenia środowiska, a także budowa przewag konkurencyjnych subregionu z myślą o warunkach życia przyszłych pokoleń wymaga przeprowadzenia rewolucji energetycznej, dzięki której Wielkopolska Wschodnia osiągnie neutralność klimatyczną w 2040 r. oraz zapewni atrakcyjne miejsce do życia i pracy. Podejmowane w ramach Priorytetu działania nakierowane będą na redukcję emisji gazów cieplarnianych, m.in. poprzez odejście od spalania w subregionie węgla i wykorzystywanie innych pierwotnych nośników energii oraz poprawę efektywności energetycznej w energetyce, przemyśle, budownictwie, transporcie i rolnictwie, a także zwiększanie wykorzystania nośników energii neutralnych dla klimatu. Istotny będzie także rozwój łańcucha dostaw produktów i usług zeroemisyjnych, pobudzający MŚP do transformacji swoich modeli biznesowych.

Rozwój odnawialnych źródeł energii należy postrzegać z jednej strony jako działanie zmniejszające obciążenie środowiska oraz wykorzystujące tkwiący w subregionie potencjał, a z drugiej jako odpowiedź na rosnące zużycie energii i konieczność dekarbonizacji sektora energetycznego. W subregionie wzrost udziału OZE oparty będzie o energię wiatru, słońca, geotermię oraz biogaz i biomasę. W ujęciu podmiotowym rozwijana będzie energetyka rozproszona, mająca na celu pokrycie własnych potrzeb energetycznych, a w dalszej kolejności zasilanie nadwyżkami sieci. Dotyczyć ona będzie wsparcia wytwarzania energii odnawialnej w mikroinstalacjach przez prosumentów oraz tworzenia obszarów zrównoważonych energetycznie przy pomocy klastrów energii czy spółdzielni energetycznych – wsparcie rozwoju energetyki rozproszonej będzie jednym z kluczowych obszarów wsparcia w ramach transformacji energetycznej. W obszarze rozwoju OZE wsparcie ukierunkowane będzie na instalacje powstające zarówno w sektorze publicznym, jak i w ramach projektów biznesowych realizowanych przez różne podmioty gospodarcze.

W dekarbonizacji energetyki, przemysłu czy transportu istotne będzie wykorzystanie wodoru, będącego obok energii słońca, wiatru, geotermii, biogazu i biomasy podstawą w nowym systemie energetycznym. Ze względu na właściwości fizyczne (lekki, reaktywny, można go magazynować, ma wysoką zawartość energii na jednostkę masy) oraz ekologiczny charakter wodoru staje się przedmiotem coraz większego zainteresowania. Planowane jest jego coraz szersze zastosowanie, w tym w sektorach transportowym, przemysłowym, ciepłowniczym czy elektroenergetycznym. Priorytetem jest rozwój

wytwarzania zielonego wodoru, produkowanego głównie z energii wiatrowej i słonecznej. Energia produkowana z zielonego wodoru stanowi jedną z najczystszych metod jej wytwarzania, a jednocześnie jest niewyczerpywalna. Technologie wodorowe przyczyniać się będą do rozwiązania problemu związanego z magazynowaniem energii oraz do bilansowania sieci.

Dekarbonizacja sektora energetycznego spowoduje z jednej strony wycofywanie z eksploatacji funkcjonujących jednostek węglowych (np. Elektrownie Pątnów I i Pątnów II), z drugiej przekształcanie niektórych z nich (np. Elektrownia Konin) na jednostki pracujące w oparciu o OZE. Wielkopolska Wschodnia nadal jednak powinna stanowić ważny element Krajowego Systemu Energetycznego pełniąc funkcję krajowego lidera w produkcji i wykorzystaniu energii ze źródeł odnawialnych. Będzie to możliwe dzięki upowszechnianiu wykorzystania OZE, w tym poprzez uruchamianie kolejnych instalacji OZE (w szczególności dotyczących energii wiatru oraz fotowoltaiki) lub zwiększanie powierzchni upraw roślin energetycznych na odzyskanych terenach zdegradowanych przez działalność wydobywczą.

Wzrost udziału OZE w miksie energetycznym oraz zapewnienie niezawodności i stabilności dostaw energii wymaga właściwie funkcjonującego i rozwiniętego systemu elektroenergetycznego. Poszczególne elementy systemu charakteryzują się odmiennym wiekiem i zdolnościami przesyłowymi, część sieci i stacji transformatorowych jest wyeksploatowana, wymaga modernizacji oraz przebudowy. W związku z powyższym istotnym będzie podejmowanie działań w zakresie modernizacji i rozbudowy systemu przesyłowego, w szczególności w celu wyprowadzania mocy z istniejących źródeł wytwórczych i przyłączania nowych mocy, oraz systemu dystrybucyjnego, którego rozwój jest również niezwykle ważny z punktu widzenia elektromobilności (możliwość przyłączania punktów ładowania). Zgodnie z PZPWW konieczna jest w szczególności przebudowa sieci średniego i niskiego napięcia głównie na obszarach gmin wiejskich oraz mniejszych miast, a także budowa dedykowanych sieci niskiego napięcia dla zasilania punktów ładowania pojazdów elektrycznych w większych aglomeracjach miejskich. Istotne będzie również skablowanie linii napowietrznych SN poprzez rezygnację z tradycyjnych, nieizolowanych przewodów na rzecz podziemnych kabli i przewodów izolowanych, co ma szczególne znaczenie dla poprawy odporności sieci na różnego rodzaju awarie spowodowane warunkami pogodowymi. Rozwój instalacji OZE, z których znaczna część opiera się będzie na źródłach zależnych od warunków atmosferycznych i pracujących małą liczbą godzin w roku (wiatr, słońce) wymaga również rozwoju magazynów energii oraz inteligentnych systemów zarządzania energią.

W celu budowy „Wielkopolskiej Doliny Energii” kluczowe jest kompleksowe podejście do zagadnienia zeroemisyjności i energooszczędności. W związku z powyższym ważnym elementem transformacji energetycznej będzie również podejmowanie działań niskoemisyjnych oraz energooszczędnych w sektorach w znacznym stopniu oddziałujących na klimat i jakość powietrza, tj. przemyśle, budownictwie i transporcie. Największy potencjał w zakresie poprawy efektywności energetycznej oraz ograniczania emisji zanieczyszczeń do powietrza tkwi w budynkach wszelkiego rodzaju (termomodernizacja oraz zapewnienie efektywnych i proekologicznych instalacji grzewczych – w przypadku braku możliwości przyłączenia do sieci ciepłowniczej), oświetleniu (stosowanie

energooszczędnych rozwiązań), procesach produkcyjnych (zmniejszanie ich energochłonności) oraz w publicznym transporcie zbiorowym.

Znaczącym elementem transformacji energetycznej będzie rozwój wspomnianej elektromobilności i wzrost wykorzystania paliw alternatywnych (m.in. wodoru). Motorem napędowym ich rozwoju będzie międzygminny publiczny transport zbiorowy oraz komunikacja publiczna w Koninie, których rozwój jest niezwykle istotny dla obszarów pokopalnianych – zamykanie kopalń i powstawanie miejsc pracy w nowych centrach rozwoju gospodarczego subregionu, w szczególności w miastach i na terenach podmiejskich, wpłynie na zmiany kierunków przepływu towarów i siły roboczej. Stwarza to okazję do rozwinięcia zeroemisyjnego publicznego transportu zbiorowego, mającego na celu ograniczenie zapotrzebowania na przewozy transportem indywidualnym, a także alternatywnych środków transportu. W zakresie rozwoju elektromobilności i wykorzystania paliw alternatywnych hamulcem jest bardzo słabo rozwinięta infrastruktura ładowania/tankowania pojazdów. W tym celu konieczna jest budowa odpowiedniej infrastruktury, jak również rozwój mechanizmów zarządzania popytem, a w przypadku elektromobilności dodatkowo rozwój inteligentnych sieci oraz zwiększanie przepustowości sieci dystrybucyjnych, niezbędnych do podłączania i obsługi punktów ładowania.

W obszarze poprawy efektywności energetycznej największy potencjał w zakresie redukcji zużycia energii oraz emisji zanieczyszczeń ma sektor budownictwa, dlatego kluczowe jest podejmowanie działań w zakresie poprawy efektywności energetycznej budynków i wymiany źródeł ciepła na spełniające odpowiednie standardy – istotne jest również kierowanie się w tym obszarze zasadą efektywności energetycznej przede wszystkim. Duże znaczenie ma włączenie w proces poprawy efektywności energetycznej gospodarstw domowych, w szczególności objętych problemem ubóstwa energetycznego, które w znacznym stopniu przyczyniają się do tzw. niskiej emisji¹¹⁴ poprzez spalanie odpadów (pomimo ustawowego zakazu) oraz niskiej jakości paliw stałych np. drobnego, niskokalorycznego miazgi, stosowanych zazwyczaj w budynkach wyposażonych w stare, niskosprawne i pozaklasowe kotły i piece. Planowane są więc działania skierowane dla najuboższych z zakresu termomodernizacji i wymiany źródła ciepła na ekologiczne, uzupełniane o działania społeczne, bez których nie jest możliwa realizacja celów postawionych w strategii *Fala renowacji na potrzeby Europy*, w tym szczególnie wykorzystania renowacji jako dźwigni do rozwiązania problemu ubóstwa energetycznego i zapewnienia wszystkim gospodarstwom domowym, w szczególności osobom niepełnosprawnym i osobom starszym, dostępu do zdrowych mieszkań.

Do pokrycia potrzeb cieplnych w pierwszej kolejności powinno zostać wykorzystane ciepło sieciowe, wytwarzane w oparciu o proekologiczne źródła ciepła, a dopiero w dalszej kolejności należy dążyć do wykorzystania proekologicznych instalacji indywidualnych. W związku z tym podejmowane będą działania mające na celu rozbudowę oraz poprawę efektywności ciepłownictwa, która sprzyjać będzie ograniczeniu problemu niskiej emisji (drobnocząsteczkowego pyłu oraz rakotwórczego B(a)P), poprawie jakości życia oraz będzie przeciwdziałać ubóstwu energetycznemu mieszkańców.

¹¹⁴ Niska emisja to emisja zanieczyszczeń pyłowych i gazowych pochodząca z sektorów komunalno-bytowego (z pieców grzewczych i kotłowni węglowych) oraz transportu spalinowego. Powodowana jest przez liczne źródła wprowadzające do powietrza niewielkie ilości zanieczyszczeń.

Osiągnięcie przez subregion neutralności klimatycznej do 2040 r. oraz pozycji lidera w kraju w zakresie redukcji emisji gazów cieplarnianych i wykorzystania odnawialnych źródeł energii wymagać będzie opracowania planu działania w zakresie proklimatycznego podejścia do rozwoju w Wielkopolsce Wschodniej, który powinien zostać opracowany do końca 2021 r.

Rodzaje planowanych kierunków interwencji:

- 1.1.1. Rozwój odnawialnych źródeł energii i energetyki rozproszonej
- 1.1.2. Rozwój technologii wodorowych
- 1.1.3. Zeroemisyjny sektor energetyczny odporny na zmiany klimatyczne
- 1.1.4. Zeroemisyjny i energooszczędny transport
- 1.1.5. Zeroemisyjny i energooszczędny przemysł i budownictwo

Kierunek Interwencji 1.1.1. Rozwój odnawialnych źródeł energii i energetyki rozproszonej

Cel/Priorytet	1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym/1.1. (R)ewolucja energetyczna w kierunku neutralności klimatycznej
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – rozwój energetyki prosumenckiej; – powoływanie oraz wspieranie rozwoju klastrów i spółdzielni energii, w tym Klastra Energii „Zielona Energia Konin”; – rozwój biogazowni i mikroinstalacji; – budowa i rozbudowa instalacji odnawialnych źródeł energii w zakresie wytwarzania energii elektrycznej i ciepłej wraz z magazynami energii i ciepła; – wsparcie dla przedsiębiorstw produkujących urządzenia dla energetyki odnawialnej; – wsparcie dla przedsiębiorstw produkujących magazyny energii; – tworzenie punktów konsultacyjno-doradczych w celu przeprowadzenia inwestycji w OZE.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – redukcja emisji gazów cieplarnianych; – poprawa jakości powietrza; – zapewnienie dostaw energii przy wycofywaniu z eksploatacji konwencjonalnych mocy wytwórczych; – wzrost udziału OZE w zużyciu finalnym energii; – wzrost liczby podmiotów produkujących energię.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – mieszkańcy subregionu; – przedsiębiorstwa;

Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – producenci energii; – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego.
	<ul style="list-style-type: none"> – odbiorcy energii.

Kierunek Interwencji 1.1.2. Rozwój technologii wodorowych

Cel/Priorytet	1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym/1.1. (R)ewolucja energetyczna w kierunku neutralności klimatycznej
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie rozwoju instalacji do produkcji zielonego wodoru oraz jego magazynowania; – budowa sektora badawczego dla rozwoju technologii wodorowych; – utworzenie Centrum Zastosowania Wodoru H2Lab; – stworzenie klastra wytwórców zielonego wodoru; – wprowadzanie taboru transportu publicznego zasilanego wodorem wraz z niezbędnym wyposażeniem; – dostosowanie zaplecza technicznego do pojazdów wodorowych oraz urządzeń do obsługi tego typu pojazdów; – budowa infrastruktury dystrybucji i tankowania pojazdów wodorowych.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – redukcja emisji gazów cieplarnianych; – szersze zastosowanie wodoru; – stworzenie w subregionie „doliny wodorowej”.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – przedsiębiorstwa; – producenci energii; – jednostki naukowe; – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – odbiorcy energii; – pracownicy naukowcy; – korzystający z transportu publicznego zasilanego wodorem.

Kierunek Interwencji 1.1.3. Zeroemisyjny sektor energetyczny odporny na zmiany klimatyczne

Cel/Priorytet	1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym/1.1. (R)ewolucja energetyczna w kierunku neutralności klimatycznej
---------------	--

Planowane typy działań	główne	<ul style="list-style-type: none"> – zastępowanie spalania węgla w energetyce i ciepłownictwie neutralnymi dla klimatu nośnikami energii; – rozwój niskoemisyjnej kogeneracji i trigeneracji; – modernizacja i rozbudowa systemów dystrybucji ciepła i chłodu; – rozwój magazynów energii; – rozwój inteligentnych sieci energetycznych, w tym na potrzeby OZE; – rozbudowa i modernizacja sieci energetycznych w kierunku zapewnienia stabilności dostaw i zmniejszenia strat przesyłu energii, a także możliwości wyprowadzania mocy z istniejących źródeł wytwórczych lub przyłączania nowych mocy; – upowszechnianie stosowania inteligentnych urządzeń pomiarowych.
Planowane efekty		<ul style="list-style-type: none"> – redukcja emisji gazów cieplarnianych; – ograniczenie strat w sieciach przesyłowej i dystrybucyjnej; – zmniejszanie zużycia energii.
Potencjalni wnioskodawcy		<ul style="list-style-type: none"> – przedsiębiorstwa energetyczne; – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne.
Grupy docelowe		<ul style="list-style-type: none"> – odbiorcy energii.

Kierunek Interwencji 1.1.4. Zeroemisyjny i energooszczędny transport

Cel/Priorytet		1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym/1.1. (R)ewolucja energetyczna w kierunku neutralności klimatycznej
Planowane typy działań	główne	<ul style="list-style-type: none"> – upowszechnianie stosowania zeroemisyjnych i energooszczędnych środków transportu, w tym elektrycznych i wodorowych; – produkcja autobusów z ogniwem wodorowym; – budowa lub dostosowanie zaplecza technicznego do pojazdów proekologicznych, w tym elektrycznych oraz urządzeń do obsługi tego typu pojazdów; – rozbudowa infrastruktury do ładowania i tankowania pojazdów proekologicznych, w tym elektrycznych; – działania na rzecz integracji transportu zbiorowego oraz poprawy przepływu pasażerów, m.in. rozwój węzłów przesiadkowych; – upowszechnianie inteligentnych systemów transportowych; – rozwój infrastruktury i kształtowanie przestrzeni dla ruchu niezmotoryzowanego, w tym rozwój systemu tras rowerowych czy systemów roweru miejskiego; – tworzenie stref ograniczonej emisji transportu;

	<ul style="list-style-type: none"> – opracowanie strategii rozwoju elektromobilności przez jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki; – kształtowanie proekologicznych postaw transportowych.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – redukcja emisji gazów cieplarnianych oraz pyłów; – poprawa jakości powietrza; – poprawa efektywności energetycznej; – rozwój elektromobilności; – wzrost liczby pasażerów transportu zbiorowego; – wzrost integracji różnych typów transportu; – wzrost atrakcyjności transportu publicznego względem transportu indywidualnego; – wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego; – publiczne przedsiębiorstwa komunikacyjne; – przedsiębiorstwa.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – mieszkańcy subregionu.

Kierunek Interwencji 1.1.5. Zeroemisyjny i energooszczędny przemysł i budownictwo

Cel/Priorytet	1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym/1.1. (R)ewolucja energetyczna w kierunku neutralności klimatycznej
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych i mieszkalnych wraz z instalacją urządzeń OZE; – ograniczanie ubóstwa energetycznego m.in. poprzez: <ul style="list-style-type: none"> ○ termomodernizację budynków mieszkalnych i wymianę niskosprawnych instalacji grzewczych, ○ towarzyszące wsparcie społeczne, w tym wsparcie ze strony pracowników socjalnych/asystentów w zakresie uzyskiwania świadczeń rekompensujących w przypadku wzrostu kosztów utrzymania lokalu (m.in. dodatków mieszkaniowych lub energetycznych), czy też dostępnych rozwiązań w zakresie doświadczanych problemów społecznych, ○ wsparcie w zakresie zarządzania zadłużeniem i edukacji ekonomicznej; – rozwój doradztwa energetycznego;

	<ul style="list-style-type: none"> – rozwój instrumentów finansowych służących finansowaniu działań w zakresie poprawy efektywności energetycznej, w tym w sektorze mieszkaniowym; – poprawa efektywności energetycznej budynków i procesów produkcyjnych w przedsiębiorstwach wraz z instalacją urządzeń OZE; – wymiana nieefektywnych i wysokoemisyjnych źródeł ciepła na nowoczesne i ekologiczne, w szczególności w mieszkalnictwie; – upowszechnianie inteligentnego budownictwa.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – redukcja emisji gazów cieplarnianych; – poprawa jakości powietrza; – zmniejszenie zużycia energii w budynkach.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – mieszkańcy subregionu; – przedsiębiorstwa; – wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe; – przedsiębiorstwa energetyczne; – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – mieszkańcy subregionu.

Priorytet 1.2. Zdywersyfikowana i innowacyjna gospodarka z rozwiniętą przedsiębiorczością

Kluczowymi efektami transformacji gospodarczej Wielkopolski Wschodniej będzie bardziej zdywersyfikowana struktura gospodarcza z nowymi specjalizacjami, wzrost przedsiębiorczości oraz skali nowych inwestycji, szczególnie w obszarach inteligentnych specjalizacji, co przeciwdziałać będzie spowolnieniu gospodarczemu, a w konsekwencji ograniczy ryzyko marginalizacji subregionu.

W związku z dominującymi w Wielkopolsce Wschodniej przedsiębiorstwami o ograniczonym potencjale B+R, niskim poziomem aktywności innowacyjnej i zaawansowania technologicznego, w celu budowania potencjału innowacyjnego, podnoszenia konkurencyjności i rozwijania nowych specjalizacji subregionu, istotne jest pobudzanie aktywności przedsiębiorców z sektora MŚP, oraz innych podmiotów w zakresie B+R. Ważne jest wdrożenie modelu otwartych innowacji, zgodnie z którym przedsiębiorstwa nie powinny polegać wyłącznie na wynikach własnych prac B+R, ale korzystać z zewnętrznych źródeł innowacji poprzez współpracę z różnymi podmiotami. Wspieranie prac badawczo-rozwojowych i rozwój innowacji w subregionie powinny być zgodne z wizją przekształcenia gospodarki subregionu opartej na węglu i energetyce konwencjonalnej w zeroemisyjną, innowacyjną i silną gospodarkę opartą o nowe specjalizacje, takie jak zielona energia, tj. OZE, elektromobioność i technologie wodorowe, gospodarka o obiegu zamkniętym, logistyka, przemysł meblowy, turystyka czy rolnictwo i przetwórstwo rolno-spożywcze. Gospodarka Wielkopolski

Wschodniej powinna czerpać również z nowych trendów rozwojowych w dziedzinie Przemysłu 4.0, jak robotyka, automatyka, Internet rzeczy.

Wzrost poziomu konkurencyjności i innowacyjności subregionu wymaga zaangażowania wielu partnerów. Obok przedsiębiorców, którzy wprowadzają nowe rozwiązania na rynek, istotną rolę odgrywają instytucje otoczenia biznesu (IOB) świadczące proinnowacyjne usługi dla przedsiębiorców z sektora MŚP, w tym centra transferu technologii czy parki technologiczne, dlatego niezbędne jest rozwijanie oferty i potencjału istniejących IOB oraz tworzenie nowych, których w subregionie brakuje, jak np. parku technologicznego. Sukces w postaci rozwiniętej i zdywersyfikowanej gospodarki nie będzie możliwy bez współpracy między różnymi podmiotami w procesie tworzenia i wdrażania innowacji oraz transferu technologii, tj. między przedsiębiorstwami, przedsiębiorstwami a sektorem nauki czy przedsiębiorstwami, sektorem nauki i innymi podmiotami. Proinnowacyjnym i prorozwojowym charakterem współpracy biznesu z nauką charakteryzują się klastry działające na rzecz rozwoju gospodarczego lub innowacyjności, tworzeniu których sprzyjać powinna transformacja gospodarcza subregionu.

Kluczowym czynnikiem niezbędnym do dynamicznego rozwoju społeczno-gospodarczego subregionu jest budowa innowacyjnego i konkurencyjnego sektora MŚP. Istotne jest wspieranie powstawania przedsiębiorstw i rozwój przedsiębiorstw wdrażających nowe rozwiązania, co przełoży się na tworzenie nowych miejsc pracy, zarówno dla osób odchodzących z górnictwa czy bezrobotnych, jak i osób młodych wchodzących na rynek pracy. Pozwoli to na ograniczenie zjawiska bezrobocia oraz migracji mieszkańców. Kluczowe znaczenie dla utrzymania zatrudnienia w subregionie po zaprzestaniu wydobycia węgla będą miały również inwestycje w dużych przedsiębiorstwach.

Dotychczasowe oraz przyszłe ograniczanie wydobycia węgla oraz produkcji energii z węgla brunatnego w subregionie powiązane jest z utratą miejsc pracy w górnictwie oraz energetyce. Dlatego priorytetem jest tworzenie trwałych miejsc pracy we wspieranych przedsiębiorstwach, zarówno istniejących, jak i nowych, w ramach których preferowane w pierwszej kolejności będzie zatrudnianie osób, które utraciły pracę w przemyśle wydobywczym czy energetycznym. Wspierane będzie tworzenie trwałych miejsc pracy, możliwie powiązanych z nowymi specjalnościami gospodarczymi subregionu, w szczególności odznaczających się wysokim poziomem wymaganych kompetencji. W związku z powyższym identyfikując przedsięwzięcia niezbędne dla przeprowadzenia sprawiedliwej transformacji brane będą pod uwagę nie tylko kryteria dotyczące zgodności danej inwestycji w potrzebami gospodarki subregionu, ale także w zakresie tworzenia wysokiej jakości miejsc pracy czy wzrostu zatrudnienia. Wysokiej jakości trwałe miejsca pracy, konkurencyjne płacowo, powinny przyciągać mieszkańców subregionu, a w połączeniu z wysoką jakością życia powinny ograniczyć migrację mieszkańców.

Jedną z głównych gałęzi gospodarki w subregionie, która będzie miała do odegrania kluczową rolę w procesie transformacji subregionu jest rolnictwo i przetwórstwo rolno-spożywcze. Podejmowanie działań w obszarze zrównoważonego rolnictwa i produkcji żywności, mających na celu m.in. ograniczenie strat żywności i zwiększenie efektywności przetwórstwa, w tym poprzez wykorzystanie produktów ubocznych przetwórstwa żywności, powinno zwiększyć jego przewagę konkurencyjną oraz

opłacalność produkcji rolnej, a także otworzyć nowe możliwości biznesowe dla rolników z subregionu czy zapewniać im godziwe dochody. Istotne będzie stymulowanie działań uwalniających rezerwy efektywności związane ze strukturą, technologią lub możliwościami rynku, ochroną środowiska czy dostosowaniem sektora do preferencji konsumentów, którzy przywiązują coraz większą wagę do kwestii śladu środowiskowego (klimatycznego) produktów i etycznych (w chowie zwierząt), a nie tylko do indywidualnych wartości użytkowych i ceny. Ponadto coraz większe oczekiwania rolników w stosunku do otoczenia gospodarstw, wynikające m.in. z profesjonalizacji zawodu rolnika (wykorzystywanie coraz bardziej profesjonalnego sprzętu), wymusza rozwój sektora pozarolniczego na obszarach wiejskich, co w konsekwencji przełoży się na wzrost zatrudnienia w sektorze obsługi gospodarstw rolnych. Z rozwojem rolnictwa istotne powiązanie mają działania opisane w celu 2. odpowiadający m.in. na wyzwania związane z konsekwencjami długookresowej eksploatacji węgla brunatnego.

Dla przyszłego rozwoju subregionu znacząca będzie również silna i szeroko rozpoznawalna marka gospodarcza subregionu „Wielkopolska Dolina Energii”, oparta na wysokiej jakości produktach i usługach, a także wzmacnianie pozycji przedsiębiorstw na rynkach krajowym i międzynarodowym oraz poszukiwanie nowych rynków zbytu. Niezbędne będzie także dążenie do zwiększania poziomu inwestycji w subregionie przez inwestorów spoza tego obszaru, w tym zagranicznych, co wymaga zapewnienia uzbrojonych terenów inwestycyjnych (w infrastrukturę techniczną) i dostępnych komunikacyjnie, a także fachowej obsługi inwestorów w samorządach. Istotnym problemem, hamującym rozwój gospodarczy Wielkopolski Wschodniej jest brak lub nieaktualne miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, których opracowanie stanowi spory wydatek dla samorządów gminnych. W związku z powyższym istotne jest wsparcie finansowe gmin w zakresie ich sporządzania. Ze względu na posiadany potencjał przyrodniczy oraz tereny postindustrialne istotnym obszarem gospodarki będzie turystyka, która sezonowo wzmacnia wzrost gospodarczy, i która wskazana została jako inteligentna specjalizacja subregionu.

Rodzaje planowanych kierunków interwencji:

- 1.2.1. Rozwój prac badawczo-naukowych, technologii i innowacji w nowych specjalizacjach subregionu
- 1.2.2. Rozwój potencjału IOB i profesjonalizacja ich działalności oraz rozwój sieci współpracy i wymiany wiedzy
- 1.2.3. Wsparcie powstawania przedsiębiorstw oraz rozwój przedsiębiorstw w początkowym okresie działalności
- 1.2.4. Rozwój przedsiębiorstw, w szczególności MŚP, w zakresie dostosowywania do zmieniających się warunków rynkowych i technologicznych
- 1.2.5. Rozwój rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego
- 1.2.6. Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej Wielkopolski Wschodniej
- 1.2.7. Wsparcie internacjonalizacji przedsiębiorstw oraz promocja subregionu

Kierunek Interwencji	1.2.1. Rozwój prac badawczo-naukowych, technologii i innowacji nowych specjalizacjach subregionu
Cel/Priorytet	1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym/1.2. Zdywersyfikowania i innowacyjna gospodarka z rozwiniętą przedsiębiorczością
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – rozwój infrastruktury B+R jednostek naukowych, przedsiębiorstw czy ich konsorcjów na rzecz gospodarki opartej na wiedzy; – wsparcie prowadzenia działalności badawczo-rozwojowej; – komercjalizacja wyników prac B+R poprzez dyfuzję wiedzy i technologii do gospodarki; – rozwój kadr B+R i współpracy między różnymi podmiotami niezbędnych do prowadzenia badań przemysłowych i prac rozwojowych. <p>Działania nakierowane będą na rozwój nowych specjalizacji subregionu, regionalne inteligentne specjalizacje, nowe trendy w gospodarce (m.in. w zakresie robotyki czy automatyki).</p> <p>W pierwszej kolejności przedsiębiorstwa powinny korzystać z potencjału jednostek zlokalizowanych w subregionie, np. Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Koninie. Jednak w związku z małą liczbą jednostek naukowych i uczelni wyższych funkcjonujących w subregionie możliwe jest włączanie przez przedsiębiorców w prace badawcze podmiotów spoza tego obszaru, w szczególności z terenu województwa wielkopolskiego.</p>
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – wdrażanie nowych technologii i rozwiązań w przemyśle i usługach; – wzrost liczby przedsiębiorstw z sektora MŚP opierających swoją działalność o innowacyjne rozwiązania; – rozwój aktywności badawczo-rozwojowej przedsiębiorstw; – zwiększanie współpracy przedsiębiorstw z sektorem nauki.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – jednostki naukowe i ich konsorcja; – przedsiębiorstwa; – uczelnie wyższe; – konsorcja przemysłowo-naukowe.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – przedsiębiorcy; – studenci, doktoranci, pracownicy naukowci.
Kierunek Interwencji	1.2.2. Rozwój potencjału IOB i profesjonalizacja ich działalności oraz rozwój sieci współpracy i wymiany wiedzy

Cel/Priorytet	1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym/1.2. Zdywersyfikowania i innowacyjna gospodarka z rozwiniętą przedsiębiorczością
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – rozwój IOB w zakresie świadczenia usług innowacyjnych, wysokospecjalistycznych, doradczych i szkoleniowych w odpowiedzi na sygnały płynące z rynku, m.in. poprzez rozbudowę, remont, lub zakup wyposażenia czy podnoszenie kompetencji kadr; – wdrażanie usług IOB świadczonych na rzecz przedsiębiorców drogą elektroniczną; – budowanie powiązań klastrowych.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – wzrost interakcji biznesowych; – poprawa efektywności działania IOB; – osiągnięcie sukcesu dzięki współpracy różnych podmiotów.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – IOB; – przedsiębiorcy.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – przedsiębiorcy; – pracownicy IOB.

Kierunek Interwencji 1.2.3. Wsparcie powstawania przedsiębiorstw oraz rozwój przedsiębiorstw w początkowym okresie działalności

Cel/Priorytet	1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym/1.2. Zdywersyfikowania i innowacyjna gospodarka z rozwiniętą przedsiębiorczością
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – budowa ekosystemu start-upowego; – kompleksowe wsparcie inkubacji początkujących firm przez inkubatory innowacyjne i technologiczne; – akceleracja nowych przedsiębiorstw; – wsparcie poprzez instrumenty kapitałowe firm będących w początkowej fazie rozwoju, w szczególności powstałych w oparciu o wdrożenie wyników B+R; – preferencyjne gwarancje/poręczenia zobowiązań finansowych, m.in. kredytów czy pożyczek rozwojowych dla przedsiębiorców. <p>W ramach kierunku interwencji preferowane będą przedsięwzięcia przyczyniające się do tworzenia nowych miejsc pracy oraz do zatrudnienia osób, które utraciły pracę w przemyśle wydobywczym czy energetycznym.</p>

Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – wzrost zatrudnienia zapobiegający wzrostowi bezrobocia z powodu zaprzestania działalności wydobywczej; – wzrost przedsiębiorczości mieszkańców; – wzmocnienie systemu wspierającego proces inicjowania i rozwoju przedsiębiorstw będących w początkowym okresie rozwoju; – wzrost współpracy przedsiębiorstw z IOB świadczącymi na rzecz firm zaawansowane usługi.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – IOB; – instytucje finansowe.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – przedsiębiorstwa; – osoby planujące założyć własną działalność gospodarczą.

Kierunek Interwencji 1.2.4. Rozwój przedsiębiorstw, w szczególności MŚP, w zakresie dostosowywania do zmieniających się warunków rynkowych i technologicznych

Cel/Priorytet	1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym/1.2. Zdywersyfikowania i innowacyjna gospodarka z rozwiniętą przedsiębiorczością
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – inwestycje w przedsiębiorstwach, w tym w zakresie wdrażania rozwiązań związanych z koncepcją Przemysłu 4.0 oraz tworzenia nowych miejsc pracy; – inwestycje w przedsiębiorstwach służące przeciwdziałaniu negatywnym skutkom wywołanym sytuacjami kryzysowymi, w tym wystąpieniem epidemii COVID-19. <p>W ramach kierunku interwencji preferowane będą przedsięwzięcia przyczyniające się do tworzenia nowych miejsc pracy oraz do zatrudnienia osób, które utraciły pracę w przemyśle wydobywczym czy energetycznym.</p>
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – wzrost zatrudnienia zapobiegający wzrostowi bezrobocia z powodu zaprzestania działalności wydobywczej; – wzrost aktywności inwestycyjnej przedsiębiorstw.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – przedsiębiorstwa; – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – przedsiębiorstwa.

Kierunek Interwencji 1.2.5. Rozwój rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego

Cel/Priorytet	1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym/1.2. Zdywersyfikowania i innowacyjna gospodarka z rozwiniętą przedsiębiorczością
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – modernizacja gospodarstw rolnych i zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego mająca na celu wzrost poziomu technologicznego, organizacyjnego, cyfryzacji, zmniejszenie kosztów związanych z energią, a także dostosowanie warunków i technik produkcji do wymogów ochrony środowiska i klimatu; – wsparcie tworzenia i rozwoju lokalnych rynków rolnych i lokalnych rynków rolno-spożywczych; – rozwój spółdzielczości rolniczej, grup producentów i zrzeszeń producentów rolnych; – wsparcie wytwarzania i dystrybucji produktów tradycyjnych, regionalnych, ekologicznych i wysokiej jakości; – tworzenie i wdrażanie innowacyjnych rozwiązań w rolnictwie i sektorze przetwórstwa rolno-spożywczego; – usługi doradcze dla rolników.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – wzrost konkurencyjności rolnictwa; – zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych; – wzrost wykorzystania innowacyjnych technologii w gospodarstwach rolnych.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – rolnicy; – przedsiębiorcy sektora rolnego lub spożywczego; – przedsiębiorcy sektorów działających na rzecz sektora rolnego i spożywczego (np. producenci pasz, nawozów, maszyn i urządzeń do produkcji).
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – rolnicy; – przedsiębiorcy z sektora rolno-spożywczego.

Kierunek Interwencji 1.2.6. Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej Wielkopolski Wschodniej

Cel/Priorytet	1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym/1.2. Zdywersyfikowania i innowacyjna gospodarka z rozwiniętą przedsiębiorczością
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego; – tworzenie i uzbrajanie terenów inwestycyjnych;

	<ul style="list-style-type: none"> – stworzenie i prowadzenie systemu obsługi inwestorów i wsparcia inwestycji. <p>Tirety 1 i 2 dotyczą całego obszaru Wielkopolski Wschodniej, poza terenami przemysłowymi, w tym pogórnymi – tego typu interwencję dla tych obszarów przewidziano w kierunku interwencji 2.1.1.</p>
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – stworzenie w subregionie systemu obsługi inwestorów, w tym zewnętrznych; – poprawa atrakcyjności inwestycyjnej.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – przedsiębiorstwa.

Kierunek Interwencji 1.2.7. Wsparcie internacjonalizacji przedsiębiorstw oraz promocja subregionu

Cel/Priorytet	1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym/1.2. Inteligentna gospodarka z rozwiniętą przedsiębiorczością
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – promocja potencjału gospodarczego i turystycznego „Wielkopolskiej Doliny Energii”, m.in. poprzez: <ul style="list-style-type: none"> ○ organizację wydarzeń promujących potencjał gospodarczy i turystyczny Wielkopolski Wschodniej; ○ prezentację gospodarczego i turystycznego potencjału Wielkopolski Wschodniej podczas wydarzeń krajowych i zagranicznych; ○ wsparcie kooperacji przedsiębiorstw z subregionu, w szczególności z partnerami zagranicznymi, m.in. poprzez udział przedsiębiorców w organizowanych misjach gospodarczych; – wsparcie internacjonalizacji przedsiębiorstw z sektora MŚP, w tym poprzez poprawę zdolności przedsiębiorstw do tworzenia produktów i usług charakteryzujących się dużym potencjałem eksportowym.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – zwiększenie stopnia kooperacji przedsiębiorstw z partnerami krajowymi i zagranicznymi w celu efektywnego rozwoju nowych sektorów gospodarki; – wzrost atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej; – wzrost rozpoznawalności marki „Wielkopolska Dolina Energii”; – wzrost zatrudnienia zapobiegający wzrostowi bezrobocia z powodu zaprzestania działalności wydobywczej.

Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki; – przedsiębiorcy; – Instytucje Otoczenia Biznesu.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – przedsiębiorcy.

Priorytet 1.3. E-Wielkopolska Wschodnia

W obliczu transformacji gospodarczej subregionu oraz coraz szybszych zmian technologicznych rozwój gospodarki cyfrowej będzie jednym z istotnych czynników przemian społecznych i gospodarczych. Ważną rolę w zagwarantowaniu sprawiedliwego i uczciwego przejścia do neutralności klimatycznej odgrywać będą także inteligentne miasta i społeczeństwo 5.0, dlatego należy dążyć do tego, aby subregion nie pozostał w tyle w zakresie transformacji cyfrowej. Rozwój cyfrowej gospodarki przyniesie wymierne korzyści, będzie przyczyniać się do wzrostu produktywności i wydajności pracy, rozwoju nowych form pracy, racjonalizacji wydatków czy szeroko rozumianej optymalizacji wykorzystania zasobów. Nowoczesna gospodarka, oparta o cyfrowe usługi i Przemysł 4.0 pobudzać będzie innowacje, przekształcając w ten sposób modele biznesowe, procesy wytwórcze czy same produkty. Wspierać będzie także efektywniejsze użytkowanie zasobów, przyczyniając się do powstania bardziej zintegrowanej gospodarki o obiegu zamkniętym oraz mniejszego zużycia materiałów. W odniesieniu do terenów pokopalnianych oraz rozwoju nowej specjalizacji subregionu związanej z energetyką niezwykle istotne będzie wdrażanie rozwiązań cyfrowych wspierających ochronę środowiska, w tym monitorowanie na odległość poziomu zanieczyszczeń wód i powietrza czy monitorowanie i optymalizacja wykorzystania energii i zasobów naturalnych.

Elementem, który warto uwzględnić w rozwoju E-Wielkopolski Wschodniej jest kwestia otwartych danych publicznych¹¹⁵, a więc zapewnienia powszechnego dostępu do danych instytucji i urzędów, który może przynieść wiele korzyści (np. oszczędność pieniędzy i czasu) zarówno dla administracji, jak i mieszkańców. Powszechne udostępnienie zasobów publicznych pozwoli m.in. na większe wykorzystanie ich przez przedsiębiorców, zarówno pod względem korzystania z informacji publicznej w podstawnym zakresie, jak i budowania przedsiębiorczości w oparciu o dane publiczne.

Na obszarach pogórnich, silnie zdegradowanych i zanieczyszczonych działalnością człowieka, istotne znaczenie ma poprawa stanu zdrowia mieszkańców, do czego przyczyniać się będzie rozwój cyfrowych usług zdrowotnych, niezbędnych również – jak pokazują doświadczenia z okresu epidemii COVID-19 – dla prawidłowego funkcjonowania gospodarki.

Terenów bezpośrednio lub pośrednio związanych z działalnością górniczą nie należy rozpatrywać tylko jako czynnika ryzyka i degradacji przestrzeni, lecz również jako przyszły potencjał. Brak jest jednak pełnej i usystematyzowanej informacji o wartości ekonomicznej tych terenów, która mogłaby przyczynić się do zwiększenia tempa przywracania im użyteczności i ponownego wykorzystania pod

¹¹⁵

nowe cele i z której mogliby korzystać zarówno mieszkańcy zainteresowani zasobami tych obszarów, jak i przedsiębiorcy zainteresowani inwestycjami na terenach pogórnicych. W związku z powyższym niezbędne jest przeprowadzenie dokładnej inwentaryzacji terenów pogórnicych, oszacowanie kosztów ich rewitalizacji, wskazanie preferowanych kierunków zagospodarowania, a także ocena ich atrakcyjności inwestycyjnej oraz potencjału środowiskowego. W tym zakresie pomocnym i użytecznym narzędziem będzie cyfrowa, ogólnodostępna baza danych wraz z platformą internetową. Dla rozwoju nowej inteligentnej specjalizacji – Odnawialne Źródła Energii i nowoczesne technologie energetyczne istotne jest również przeprowadzenie kompleksowej inwentaryzacji całego obszaru subregionu, która pozwoli zidentyfikować tereny możliwe do wykorzystania pod inwestycje w OZE i stworzenie ogólnodostępnej bazy danych zawierającej wyniki przeprowadzonej inwentaryzacji.

Zwiększeniu atrakcyjności subregionu pod względem warunków życia i pracy sprzyja wdrażanie nowoczesnych koncepcji na poziomie lokalnym, takich jak Smart City, czy Smart Village. Wsparcie koncepcji Smart City jest częścią planów działania i strategii w innych regionach węglowych, takich jak Górna Nitra na Słowacji, Limburgia w Holandii, czy Łużyce w Niemczech, które starają się uczynić swoje regiony bardziej atrakcyjnymi, w tym poprzez rozwój nowoczesnych technologii zarządzania miastami czy objęcie obszaru miasta sieciami Wi-Fi.

Rozwój nowych technologii w ramach zdywersyfikowanej gospodarki subregionu (automatyzacja, robotyzacja, internet rzeczy) czy inteligentnych miast i wsi nie będzie możliwy bez zapewnienia dostępu do ultraszybkiego internetu na całym obszarze subregionu czy gigabajtowego dostępu do internetu w miejscach stanowiących główną siłę napędową rozwoju społeczno-gospodarczego, takich jak szkoły, jednostki badawcze, węzły transportowe, tereny inwestycyjne. Kluczowe będzie również zapewnienie lepszej dostępności do sieci bezprzewodowych najnowszej generacji, w pierwszej kolejności na obszarach miejskich oraz w innych centrach rozwoju gospodarczego subregionu, w szczególności zlokalizowanych przy głównych szlakach komunikacyjnych¹¹⁶.

Mimo podejmowanych działań w zakresie rozwoju infrastruktury społeczeństwa informacyjnego czy podnoszenia kompetencji cyfrowych, wartości wskaźników odnoszących się do obszarów takich jak e-państwo i e-kompetencje nadal kształtują się na poziomie niższym od średniej unijnej. Dlatego obok cyfryzacji administracji publicznej, zautomatyzowania wielu procesów przemysłowych czy wykorzystania potencjału internetu rzeczy, należy także zadbać o edukację mieszkańców i przystosowanie ich do życia w cyfrowym świecie.

Rodzaje planowanych kierunków interwencji:

- 1.3.1. Poprawa konkurencyjności w nowych specjalizacjach gospodarczych subregionu dzięki technologiom cyfrowym
- 1.3.2. Poprawa jakości obsługi mieszkańców i przedsiębiorstw dzięki usługom cyfrowym (w tym e-administracja, e-zdrowie)

¹¹⁶ Na podstawie aktualizacji Narodowego Planu Szerokopasmowego z 2020 r.

- 1.3.3. Wdrażanie koncepcji Smart City i Smart Village
- 1.3.4. Rozwój przewodowej i bezprzewodowej infrastruktury teleinformatycznej
- 1.3.5. Przygotowanie społeczeństwa i różnych podmiotów do tworzenia i korzystania z technologii cyfrowych

Kierunek Interwencji 1.3.1. Poprawa konkurencyjności w nowych specjalizacjach gospodarczych subregionu dzięki technologiom cyfrowym

Cel/Priorytet	1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym/1.3. E-Wielkopolska Wschodnia
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – automatyzacja procesów w przedsiębiorstwach, w szczególności prowadząca do poprawy efektywności energetycznej czy ograniczenia zużycia materiałów; – wykorzystywanie nowoczesnych rozwiązań cyfrowych w przedsiębiorstwach, w tym rozwiązań chmurowych, sztucznej inteligencji czy technologii mobilnych; – wsparcie rozwoju handlu prowadzonego za pośrednictwem Internetu; – zarządzanie przedsiębiorstwem z wykorzystaniem rozwiązań informatycznych.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – rozwój innowacyjnych rozwiązań w nowych specjalizacjach subregionu; – wzmocnienie pozycji przedsiębiorców Wielkopolski Wschodniej na rynku; – wejście przedsiębiorstw na nowy – wyższy poziom rozwoju w oparciu o technologie cyfrowe; – upowszechnianie rozwiązań usprawniających działalność przedsiębiorstw.
Potencjalni wnioskodawcy	– przedsiębiorcy.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – przedsiębiorcy; – mieszkańcy; – inne podmioty korzystające z wdrożonych rozwiązań cyfrowych.

Kierunek Interwencji 1.3.2. Poprawa jakości obsługi mieszkańców i przedsiębiorstw dzięki usługom cyfrowym (w tym e-administracja, e-zdrowie)

Cel/Priorytet	1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym/1.3. E-Wielkopolska Wschodnia
---------------	---

Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – wdrażanie rozwiązań cyfrowych w obszarach ochrony środowiska, energetyki i gospodarki o obiegu zamkniętym; – powstanie i rozwój cyfrowej bazy danych o terenach pogórnich wraz z waloryzacją tych obszarów; – powstanie i rozwój cyfrowej bazy danych o terenach, które mogą zostać przeznaczone pod inwestycje z zakresu OZE; – udostępnianie otwartych danych publicznych; – rozwój systemów e-zdrowia oraz usług telemedycznych; – elektroniczne zarządzanie zasobami informacji sektora publicznego, w tym digitalizacja; – rozwój elektronicznych systemów obsługi obywateli i przedsiębiorców.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – poprawa atrakcyjności inwestycyjnej; – poprawa atrakcyjności subregionu jako miejsca pracy i zamieszkania; – inwentaryzacja terenów pogórnich; – zwiększenie i upowszechnienie dostępności do usług publicznych; – zwiększenie przejrzystości i efektywności administracji publicznej.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego; – inne podmioty publiczne.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – mieszkańcy; – przedsiębiorcy; – organizacje pozarządowe; – podmioty publiczne.

Kierunek Interwencji 1.3.3. Wdrażanie koncepcji Smart City i Smart Village

Cel/Priorytet	1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym/1.3. E-Wielkopolska Wschodnia
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – wdrażanie inteligentnych rozwiązań technologicznych służących lepszemu zarządzaniu i organizacji tkanki miejskiej, w szczególności w zakresie ekotechnologii, ekorozwiązań czy internetu rzeczy; – wdrażanie inteligentnych rozwiązań technologicznych służących poprawie jakości i poziomu życia mieszkańców wsi, w szczególności w zakresie zmniejszania obciążeń środowiska przyrodniczego.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – uczynienie miast i wsi miejscami przyjaźniejszymi do życia i zachęcającymi do podjęcia pracy w subregionie przechodzącym zmiany gospodarcze;

	<ul style="list-style-type: none"> – budowanie społeczeństwa informacyjnego; – poprawa jakości zarządzania obszarami miejskimi i wiejskimi.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – przedsiębiorcy; – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego; – Lokalne Grupy Działania; – rolnicy.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – mieszkańcy i podmioty z obszarów miejskich; – mieszkańcy i podmioty z obszarów wiejskich.

Kierunek Interwencji 1.3.4. Rozwój przewodowej i bezprzewodowej infrastruktury teleinformatycznej

Cel/Priorytet	1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym/1.3. E-Wielkopolska Wschodnia
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – budowa ultraszybkiej sieci szerokopasmowej, tj. sieci o dużej przepustowości (co najmniej 100 Mbps); – rozwój najnowszej generacji systemów bezprzewodowych (co najmniej sieci 5G); – zapewnienie gigabitowego dostępu do internetu dla wszystkich miejsc stanowiących główną siłę napędową rozwoju społeczno-gospodarczego subregionu; – rozwój publicznych sieci Wi-Fi.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – stworzenie lepszych warunków dla rozwoju nowych specjalizacji subregionu; – wzrost atrakcyjności inwestycyjnej obszaru subregionu; – ograniczenie wykluczenia cyfrowego mieszkańców.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – przedsiębiorstwa telekomunikacyjne; – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego; – przedsiębiorcy.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – mieszkańcy; – przedsiębiorcy; – inni świadczeniobiorcy oferowanych usług telekomunikacyjnych.

Kierunek Interwencji 1.3.5. Przygotowanie społeczeństwa i różnych podmiotów do tworzenia i korzystania z technologii cyfrowych

Cel/Priorytet	1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym/1.3. E-Wielkopolska Wschodnia
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie rozwoju edukacji cyfrowej na etapie wychowania przedszkolnego, m.in. poprzez rozwój algorytmicznego myślenia, upowszechnianie kodowania czy osvajanie z narzędziami ICT; – rozwój kompetencji cyfrowych uczniów szkół prowadzących kształcenie na różnych poziomach nauczania; – dopasowanie szkolnictwa branżowego do potrzeb rynku pracy w zakresie rozwoju technologii cyfrowych; – odpowiednie przygotowanie nauczycieli wychowania przedszkolnego i szkół prowadzących kształcenie na różnych poziomach nauczania w zakresie kompetencji cyfrowych i metodycznych, umożliwiające prowadzenie edukacji cyfrowej; – podnoszenie kompetencji cyfrowych osób dorosłych, w tym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (m.in. seniorów czy mieszkańców obszarów wiejskich jako grup najbardziej narażonych na wykluczenie), m.in. w zakresie rozwoju umiejętności korzystania z internetu; – rozwój kompetencji cyfrowych pracowników.
Planowane efekty	– rozwój kompetencji cyfrowych mieszkańców subregionu, w szczególności osób, które ze względu na transformację i posiadane niskie kompetencje cyfrowe znajdują się w trudnej sytuacji na rynku pracy.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego; – uczelnie wyższe; – szkoły i przedszkola; – przedsiębiorcy.
Grupy docelowe	– mieszkańcy.

Priorytet 1.4. Gospodarka o obiegu zamkniętym

Wyczerpywanie się zasobów surowców oraz wzrost ich cen powodują konieczność jak najszybszego wdrożenia koncepcji gospodarki o obiegu zamkniętym, w której materiały i surowce pozostają w obiegu tak długo jak to możliwe, wytwarzanie odpadów jest ograniczone do minimum, a powstające odpady są odpowiednio zagospodarowywane w kierunku wykorzystania ich jako surowiec możliwe jak najdłużej. W gospodarce o obiegu zamkniętym tkwi ponadto duży potencjał w zakresie rozwoju

nowej działalności gospodarczej w subregionie, a także powstawania nowych miejsc pracy, tak istotnych w obliczu likwidacji sektora wydobywczego. Występują tu duże możliwości m.in. w zakresie ograniczenia wytwarzania i deponowania na składowiskach odpadów i ich powtórnego użycia, ponownego wykorzystania ścieków przemysłowych czy zastosowania do różnych celów osadów ściekowych, co w konsekwencji powinno obniżyć koszty prowadzenia działalności przez przedsiębiorstwa oraz wysokość opłat ponoszonych przez mieszkańców. Zatem zmiana modelu gospodarki z linearnego na cyrkularny wiąże się nie tylko z ochroną środowiska, ale także z dużymi oszczędnościami oraz możliwościami stworzenia innowacyjnego sektora gospodarczego.

W rozwoju gospodarki o obiegu zamkniętym uwzględniane będą wszystkie etapy cyklu życia produktu, zaczynając od jego projektowania, poprzez produkcję, konsumpcję, aż do zbierania odpadów i ich zagospodarowania. Wspierana będzie zrównoważona produkcja przemysłowa, w szczególności w zakresie oszczędnego gospodarowania i ponownego użycia wody, w tym z odwodnień górniczych (m.in. do nawadniania gruntów rolnych i leśnych czy tworzenia rezerw wody, np. w zbiornikach przeciwpożarowych), zrównoważona konsumpcja, uwzględniająca gospodarowanie odpadami komunalnymi w kierunku ich recyklingu i ponownego wykorzystania, a także rozwijana będzie biogospodarka¹¹⁷. Szczególną rolę w zakresie rozwoju biogospodarki odgrywać będzie rolnictwo i przetwórstwo rolno-spożywcze, które powinny przyczyniać się jednocześnie do realizacji założeń *Strategii „od pola do stołu” na rzecz sprawiedliwego, zdrowego i przyjaznego dla środowiska systemu żywnościowego*.

Badania dotyczące zrównoważonej konsumpcji wskazują, że poziom wiedzy konsumenckiej Polaków jest wciąż niski. Słabe jest też przekonanie o rzeczywistym wpływie konsumentów na środowisko, w którym żyją, a cena jest wciąż decydującym kryterium przy dokonywaniu zakupu. Badania świadomości ekologicznej wskazują, że Polacy są co prawda świadomi zagrożeń wynikających z nadmiernego wykorzystywania zasobów, jednak nie znają praktycznych sposobów zapobiegania temu zjawisku¹¹⁸. W tym kontekście edukacja ekologiczna jest kluczowa dla powodzenia transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym.

Rodzaje planowanych kierunków interwencji:

- 1.4.1. Zrównoważona produkcja przemysłowa
- 1.4.2. Zrównoważona konsumpcja
- 1.4.3. Rozwój biogospodarki

¹¹⁷ Na podstawie: MAPA DROGOWA Transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym. Projekt przyjęty przez Radę Ministrów w 2019 r.

¹¹⁸ MAPA DROGOWA Transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym. Projekt przyjęty przez Radę Ministrów w 2019 r.

Kierunek Interwencji 1.4.1. Zrównoważona produkcja przemysłowa

Cel/Priorytet	1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym/1.4. Gospodarka o obiegu zamkniętym
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – zmniejszenie zasobo- i materiałochłonności procesów produkcyjnych w przedsiębiorstwach, w tym poprzez działania na rzecz ponownego wykorzystanie wody użytej do celów przemysłowych oraz preferowanie inwestycji przyczyniających się do redukcji śladu wodnego; – działania na rzecz wykorzystania w gospodarce ścieków i osadów ściekowych; – wdrażanie czystych technologii w różnych sektorach gospodarki w celu zapobiegania powstawaniu odpadów lub redukcji ich ilości, w tym wdrażanie przez przedsiębiorców BAT (ang. Best available technology – Najlepsze dostępne techniki); – wsparcie rozwoju innowacyjnych usług w zakresie gospodarki o obiegu zamkniętym; – wsparcie współpracy między przedsiębiorstwami w celu wykorzystywania odpadów jako zasobu.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – zmniejszenie zasobochłonności przedsiębiorstw; – zmniejszenie ilości powstających odpadów; – ograniczenie negatywnego oddziaływania na środowisko; – rozwój nowej specjalizacji subregionu dotyczącej GOZ.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego; – przedsiębiorcy.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – mieszkańcy.

Kierunek Interwencji 1.4.2. Zrównoważona konsumpcja

Cel/Priorytet	1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym/1.4. Gospodarka o obiegu zamkniętym
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – działania w zakresie ograniczania marnotrawienia żywności; – wspieranie recyklingu odpadów i przygotowania ich do ponownego użycia, w szczególności w zakresie rozwijania infrastruktury wspomagającej recykling, takiej jak: <ul style="list-style-type: none"> • instalacje do przetwarzania selektywnie zbieranych odpadów zielonych i innych bioodpadów,

	<ul style="list-style-type: none"> • punkty selektywnego zbierania odpadów komunalnych, • instalacje do recyklingu odpadów, szczególnie odpadów opakowaniowych, • efektywne zautomatyzowane instalacje do doczyszczania selektywnie zbieranych frakcji odpadów; <ul style="list-style-type: none"> – instalacje do przetwarzania komponentów elektrowni wiatrowych i paneli fotowoltaicznych; – zagospodarowywanie osadów ściekowych z oczyszczalni ścieków komunalnych; – tworzenie punktów napraw i ponownego użycia produktów; – rozwój rynku second-hand i wymiany rzeczy używanych; – promowanie idei zero waste, w tym w handlu artykułami spożywczymi; – edukacja ekologiczna w zakresie gospodarki o obiegu zamkniętym, w tym podnoszenie świadomości społeczeństwa w zakresie koncepcji śladu wodnego.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – zwiększenie odsetka odpadów komunalnych poddanych recyklingowi; – ograniczanie składowanych odpadów; – zmniejszanie ilości powstających odpadów oraz stosowanie hierarchii sposobów postępowania z odpadami; – wzrost świadomości ekologicznej.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego; – organizacje pozarządowe.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – mieszkańcy.

Kierunek Interwencji 1.4.3. Rozwój biogospodarki

Cel/Priorytet	1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym/1.4. Gospodarka o obiegu zamkniętym
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – rozwój rolnictwa ekologicznego; – rozwój rolnictwa precyzyjnego; – wsparcie produkcji żywności funkcjonalnej; – racjonalne stosowanie nawozów oraz środków ochrony roślin w rolnictwie; – promowanie ograniczenia stosowania nawozów mineralnych;

	<ul style="list-style-type: none"> – nawożenie poprzez nawadnianie wodami powierzchniowymi o wysokiej trofii; – tworzenie i umacnianie krótkich łańcuchów dostaw; – tworzenie stref ekotonowych na granicy użytków rolnych i wód; – tworzenie i rozwój biorafinerii i biogazowni.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – redukcja zapotrzebowania na surowce nieodnawialne; – ograniczenie degradacji gleb; – ograniczenie zanieczyszczenia wód powierzchniowych pierwiastkami biogennymi; – zmniejszanie emisji gazów cieplarnianych, w szczególności CO₂ i metanu; – tworzenie nowych miejsc pracy, w szczególności na obszarach wiejskich.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – przedsiębiorcy; – rolnicy.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – mieszkańcy; – rolnicy

Priorytet 1.5. Kompetentni, wykwalifikowani oraz aktywni zawodowo mieszkańcy

Dla rozwoju Wielkopolski Wschodniej kluczowe znaczenie ma dostęp do odpowiednio wykwalifikowanej siły roboczej, niezbędnej do budowania „nowej” gospodarki subregionu, zwłaszcza w obliczu postępującej transformacji cyfrowej czy automatyzacji i robotyzacji. W tym zakresie kluczowe jest podnoszenie poziomu umiejętności i kwalifikacji mieszkańców, w tym poprzez poprawę dostępności do różnych form uczenia się przez całe życie oraz lepsze dopasowanie edukacji i kształcenia do aktualnych i przyszłych potrzeb rynku pracy. Kluczowe będzie kształcenie na potrzeby nowoczesnej gospodarki, koncentrujące się na branżach/specjalizacjach mających strategiczne znaczenie dla transformacji. Rozwijanie wykwalifikowanej kadry wymaga również dążenia do rozwoju kluczowych kompetencji (począwszy od edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej), zarówno podstawowych, jak i przekrojowych, niezbędnych do poruszania się na rynku pracy, włączenia społecznego, samorealizacji czy rozwoju osobistego. Istotny jest także rozwój doradztwa edukacyjno-zawodowego (począwszy od szkoły podstawowej). Należy również podejmować działania zwiększające popularność szkolnictwa zawodowego, co przyczynić się powinno do wprowadzania na rynek pracy większej liczby wykwalifikowanych specjalistów o profilach odpowiadających aktualnym potrzebom gospodarki. W zakresie szkolnictwa wyższego wspierane będą działania mające na celu włączanie uczelni w budowanie nowej specjalizacji subregionu poprzez nowoczesne kształcenie studentów na kierunkach dających duże szanse zatrudnienia. Istotne jest także podejmowanie działań mających na celu uruchamianie filii uczelni wyższych w subregionie. Kształcenie na poziomie wyższym powinno obejmować nie tylko nauki techniczne, ścisłe czy nowoczesne technologie, ale powinno być uzupełnione o budowanie szerokich kompetencji społecznych,

czy to poprzez równoległe kształcenie w zakresie nauk społecznych i humanistycznych, czy też poprzez uzupełnienie programów studiów na kierunkach ścisłych o szereg przedmiotów z zakresu tych nauk.

W transformacji subregionu kluczową rolę w najbliższych latach odgrywać będzie także aktywizacja zawodowa kapitału ludzkiego z grup szczególnie zagrożonych bezrobociem i dezaktywizacją zawodową, zwłaszcza osób powiązanych z sektorem paliwowo-energetycznym, ze zdezaktualizowanymi, niskimi kwalifikacjami i umiejętnościami, a także osób młodych, bezrobotnych czy biernych zawodowo. Podejmowane będą również działania umożliwiające godzenie życia zawodowego i prywatnego, zwiększające szanse na zatrudnienie osób, które pełnią funkcje opiekuńcze, w tym poprzez rozwój systemu opieki nad dziećmi.

Zmiana specjalizacji gospodarczych subregionu, dostosowywanie do wymogów gospodarki zeroemisyjnej czy o obiegu zamkniętym, a także postęp technologiczny będą miały w dłuższej perspektywie wpływ na zmianę charakteru miejsc pracy – wymagających rozwijania nowych i wysokich umiejętności oraz kreatywnego myślenia. Ponadto coraz szybsze zmiany na rynku pracy będą wymuszać na przedsiębiorcach i pracownikach większą elastyczność, m.in. umiejętność szybkiego dostosowywania się do zmian. W związku z powyższym ważne jest wzmacnianie adaptacyjności pracowników i przedsiębiorców, w tym poprzez rozwijanie ich kompetencji oraz kwalifikacji. Istotne będą również działania na rzecz wzrostu świadomości przedsiębiorców w zakresie wykorzystania potencjału tkwiącego w doświadczeniu ludzi starszych i łączenia tego doświadczenia z możliwościami ludzi młodych, a także dostosowania stanowisk pracy do potrzeb osób starszych.

Rodzaje planowanych kierunków interwencji:

- 1.5.1. Podnoszenie jakości edukacji i kształcenia oraz ich lepsze dopasowanie do potrzeb rynku pracy, nowych specjalizacji subregionu czy nowoczesnej gospodarki
- 1.5.2. Aktywizacja zawodowa rezerw kapitału ludzkiego oraz grup szczególnie zagrożonych bezrobociem i dezaktywizacją
- 1.5.3. Wzmacnianie adaptacyjności przedsiębiorców i pracowników, a także rolników do zmian

Kierunek Interwencji 1.5.1. Podnoszenie jakości edukacji i kształcenia oraz ich lepsze dopasowanie do potrzeb rynku pracy, nowych specjalizacji subregionu czy nowoczesnej gospodarki

Cel/Priorytet	1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym/1.5. Kompetentni, wykwalifikowani oraz aktywni zawodowo mieszkańcy
Planowane główne typy działań	– podnoszenie jakości kształcenia zawodowego i dualnego dopasowanego do potrzeb rynku pracy, specjalizacji gospodarczych subregionu czy nowoczesnej gospodarki, ze szczególnym uwzględnieniem kształcenia

	<p>w zakresie zagadnień dotyczących energetyki odnawialnej, gospodarki o obiegu zamkniętym, inżynierii materiałowej;</p> <ul style="list-style-type: none"> – zwiększanie popularności kształcenia zawodowego, m.in. poprzez programy zachęcające dla uczniów podejmujących kształcenie w kierunku zawodowym; – rozwój doradztwa edukacyjno-zawodowego w szkołach i placówkach oświatowych; – rozwój kompetencji kluczowych na wszystkich poziomach edukacji; – rozwój umiejętności i zmiana kwalifikacji osób dorosłych – uczenie się przez całe życie; – doskonalenie umiejętności, kompetencji lub kwalifikacji nauczycieli; – rozwój szkolnictwa wyższego dostosowanego do potrzeb specjalizacji subregionu; – wzrost mobilności edukacyjno-zawodowej uczniów i kadry nauczycielskiej oraz umiędzynarodowienia placówek prowadzących kształcenie zawodowe.
<p>Planowane efekty</p>	<ul style="list-style-type: none"> – dopasowanie oferty kształcenia zawodowego do zmieniającej się w wyniku transformacji gospodarki subregionu (w tym do potrzeb rynku pracy); – pogłębiona współpraca szkół (także organów prowadzących) i uczelni z przedsiębiorcami w zakresie przygotowania uczniów/studentów do pracy w zmieniającej się gospodarce subregionalnej; – zwiększenie szans na zatrudnienie absolwentów szkół; – wzrost udziału osób dorosłych w kształceniu i podnoszeniu umiejętności.
<p>Potencjalni wnioskodawcy</p>	<ul style="list-style-type: none"> – jednostki oświatowe; – uczelnie wyższe; – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego; – organizacje społeczne; – przedsiębiorstwa.
<p>Grupy docelowe</p>	<ul style="list-style-type: none"> – uczniowie i nauczyciele, w szczególności szkół zawodowych; – dzieci w wieku przedszkolnym; – studenci; – instruktorzy praktycznej nauki zawodu; – osoby dorosłe, które z własnej inicjatywy podnoszą swoje kompetencje; – przedsiębiorcy.

Kierunek Interwencji 1.5.2. Aktywizacja zawodowa rezerw kapitału ludzkiego oraz grup szczególnie zagrożonych bezrobociem i dezaktywizacją

Cel/Priorytet	1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym/1.5. Kompetentni, wykwalifikowani oraz aktywni zawodowo mieszkańcy
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie przepływu zasobów pracy z sektorów zagrożonych likwidacją miejsc pracy w wyniku transformacji do innych sektorów gospodarki, w tym: <ul style="list-style-type: none"> • dofinansowanie pracodawcy zatrudniającego pracownika z sektora górniczego i energetycznego, • kursy, szkolenia w celu przekwalifikowania, np. bony szkoleniowe; – usługi wspierające indywidualne przygotowanie pracowników do zmiany, w tym indywidualne pakiety usług rozwojowych: analizy predyspozycji zawodowych, coachingu, doradztwa, wsparcia psychologicznego i psychoterapeutycznego; – aktywizacja zawodowa osób pozostających bez pracy czy znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy; – wsparcie typu outplacement’owego dla osób zagrożonych utratą pracy, przewidzianych do zwolnienia lub zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy; – wsparcie osób chcących rozpocząć działalność gospodarczą; – zwiększenie dostępu do opieki nad dziećmi w wieku do lat 3; – podejmowanie działań na rzecz podnoszenia jakości współpracy pomiędzy instytucjami rynku pracy, instytucjami edukacyjnymi oraz lokalnymi pracodawcami w celu określenia potrzeb wielkopolskiego rynku pracy. <p>W ramach projektów realizowanych przez osoby, które otrzymały wsparcie na podjęcie działalności gospodarczej preferowane będzie tworzenie nowych miejsc pracy oraz zatrudnianie osób, które utraciły pracę w przemyśle wydobywczym czy energetycznym.</p>
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – zniwelowanie ryzyka bezrobocia pracowników przedsiębiorstw przechodzących procesy adaptacyjne w związku z transformacją subregionu; – wzrost zatrudnienia w subregionie; – spadek bezrobocia w subregionie; – wzrost nowo utworzonych przedsiębiorstw oraz nowo powstałych w nich miejsc pracy.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – instytucje rynku pracy; – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego;

Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – uczelnie wyższe; – osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej; – przedsiębiorcy; – organizacje społeczne; – podmioty ekonomii społecznej/przedsiębiorstwa społeczne.
	<ul style="list-style-type: none"> – osoby zagrożone bezrobociem i dezaktywacją zawodową, w szczególności związane z sektorem wydobywczym i energetycznym; – osoby bezrobotne; – osoby bierne zawodowo.

Kierunek Interwencji 1.5.3. Wzmacnianie adaptacyjności przedsiębiorców i pracowników, a także rolników do zmian

Cel/Priorytet	1. Zeroemisyjna dynamiczna gospodarka o obiegu zamkniętym/1.5. Kompetentni, wykwalifikowani oraz aktywni zawodowo mieszkańcy
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie pracowników z sektorów przechodzących procesy adaptacyjne w związku z transformacją subregionu w zakresie ich przekwalifikowania poprzez nabywanie nowych umiejętności i kwalifikacji zawodowych; – usługi szkoleniowe i doradcze odpowiadające potrzebom przedsiębiorstw; – usługi szkoleniowe służące rozwojowi umiejętności zawodowych rolników; – usługi rozwojowe o charakterze zawodowym, w tym kwalifikacyjne kursy zawodowe czy kursy umiejętności zawodowych; <p>WW działania nakierowane będą w szczególności na obszar zielonych i nowoczesnych technologii, cyfryzacji i rozwiązań w zakresie Gospodarki 4.0.</p> <ul style="list-style-type: none"> – upowszechnianie stosowania elastycznych form świadczenia pracy; – wdrażanie rozwiązań z zakresu zarządzania wiekiem oraz wspierających zatrudnianie osób powyżej 50. roku życia, w tym dostosowywanie miejsc pracy do ich potrzeb.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – wzrost poziomu konkurencyjności przedsiębiorstw z subregionu; – poprawa kompetencji i kwalifikacji kadr pracowniczych przedsiębiorstw; – poprawa kompetencji rolników.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – przedsiębiorcy; – uczelnie wyższe; – podmioty doradcze; – instytucje rynku pracy.

Grupy docelowe

- pracownicy przedsiębiorstw;
- kadra zarządzająca przedsiębiorstwami;
- rolnicy.

Cel szczegółowy 2. Zintegrowana przestrzeń wysokiej jakości

Priorytet 2.1.

Zregenerowane środowisko przyrodnicze

Kierunki interwencji:

- 2.1.1. Zagospodarowanie obszarów zdegradowanych
- 2.1.2. Odtworzenie prawidłowych stosunków wodnych na obszarze oddziaływania kopalń

Priorytet 2.2.

Adaptacja do zmian klimatu

Kierunki interwencji:

- 2.2.1. Zwiększanie zasobów wód oraz poprawa ich jakości
- 2.2.2. Ochrona i odtwarzanie różnorodności biologicznej oraz naturalnej retencji w krajobrazie
- 2.2.3. Ograniczanie skutków zjawisk ekstremalnych, w tym adaptacja obszarów zurbanizowanych do zmian klimatu
- 2.2.4. Adaptacja rolnictwa do zmian klimatu

Priorytet 2.3.

Poprawa dostępności transportowej

Kierunki interwencji:

- 2.3.1. Powiązania drogowe dostosowane do potrzeb transformacji subregionu
- 2.3.2. Rozwinięty system kolejowy gwarantujący sprawne powiązania wewnętrzne i zewnętrzne subregionu

Cel 2. Zintegrowana przestrzeń wysokiej jakości

Rozwój gospodarczy oraz poprawa jakości życia mieszkańców przy jednoczesnym poszanowaniu zasobów środowiska wymaga kreowania atrakcyjnej i dostępnej przestrzeni. Ukształtowaniu przestrzeni wysokiej jakości w Wielkopolsce Wschodniej służyć będzie realizacja działań skupiających się wokół trzech zagadnień (priorytetów):

- 2.1.** Zregenerowane środowisko przyrodnicze
- 2.2.** Adaptacja do zmian klimatu
- 2.3.** Poprawa dostępności transportowej

Priorytet 2.1. Zregenerowane środowisko przyrodnicze

Sektor przemysłowy, w tym eksploatacja węgla brunatnego, w minionych latach przynosił korzyści gospodarcze, jednocześnie negatywnie oddziałując na środowisko, powodując różnego rodzaju szkody. Eliminacja negatywnego wpływu przemysłu na środowisko stanowi element interwencji niniejszego priorytetu. Długotrwała działalność przemysłowa oraz wydobycie węgla brunatnego metodami odkrywkowymi spowodowały, że subregion charakteryzuje się bardzo dużą powierzchnią terenów zdegradowanych i zdewastowanych. Tereny te wymagają działań dążących do przywrócenia im poprzednich funkcji (w tym przywrócenia utraconej bioróżnorodności, m.in. łąk i mokradeł czy odtwarzania utraconych usług ekosystemowych) lub ich racjonalnego zagospodarowania w nowy sposób, biorąc jednocześnie pod uwagę potrzeby w zakresie odtwarzania właściwych warunków hydrologicznych, zasobów wód podziemnych, potencjału retencyjnego czy sieci hydrologicznej. Rekultywacja z jednej strony będzie mieć na celu zrekompensowanie niekorzystnych zmian spowodowanych działalnością przemysłową, a z drugiej będzie sposobem zagospodarowania terenu istotnego z punktu widzenia transformacji subregionu, w tym w zakresie rozwoju nowych działalności gospodarczych. W celu zwiększenia efektywności procesu rewitalizacji tereny pokopalniane powinny być również wykorzystywane jako „poligony doświadczalne” w zakresie innowacyjnych technik rekultywacji mających na celu inicjonowanie powstawania siedlisk przyrodniczych o dużym potencjale do pełnienia funkcji przyrodniczych, rekreacyjnych i gospodarczych. W zakresie transformacji energetycznej kluczowe będzie wyznaczenie terenów przeznaczonych pod lokalizację instalacji do produkcji energii ze źródeł odnawialnych oraz terenów rozwoju upraw roślin energetycznych, z uwzględnieniem ich dostępności komunikacyjnej i uzbrojenia technicznego. Istotne jest również wykorzystanie potencjału turystycznego terenów powyrobowiskowych, których odpowiednie zagospodarowanie może przyczynić się do rozwoju różnych form turystyki i rekreacji w subregionie. W celu ograniczenia globalnego ocieplenia część terenów pokopalnianych objęta zostanie także rekultywacją w kierunku leśnym, co przełoży się na zwiększenie lesistości i wzrost poziomu pochłaniania CO₂. Istotnym problemem dla rozwoju terenów poprzemysłowych Wielkopolski Wschodniej, w tym terenów pogórnicznych, jest brak lub nieaktualne miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, których sporządzenie stanowi spory wydatek dla gmin. W związku z powyższym istotne jest wsparcie finansowe gmin w zakresie opracowywania planów miejscowych dla obszarów poprzemysłowych.

Wydobycie węgla doprowadziło do zaburzenia poprawnych stosunków wodnych, objawiającego się zanikiem zasobów wodnych na obszarze dotkniętym wpływem rozległych lejów depresyjnych, potęgując tym samym występujące susze i pociągając za sobą przeobrażenia w pozostałych komponentach środowiska przyrodniczego oraz gruntach rolnych. Należy zatem podejmować działania dążące do odbudowy prawidłowych stosunków wodnych, a także do przywracania zubożonej różnorodności biologicznej i zdegradowanych siedlisk wodnych i zależnych od wody. Jednym z pierwszych kroków w kierunku odbudowy prawidłowych stosunków wodnych powinno być przeprowadzenie niezbędnych analiz oraz opracowanie dokumentów planistycznych z tego zakresu, a następnie ich realizacja. Należy przy tym pamiętać, że działania z tego zakresu nie powinny ograniczać się tylko do obszaru subregionu, lecz także uwzględniać obszary ościenne, na które również oddziałują kopalnie węgla brunatnego, np. przygraniczne gminy województwa kujawsko-pomorskiego. Nie czekając na końcowy efekt prac planistycznych należy również podejmować działania w celu przygotowywania i realizacji już określonych niezbędnych inwestycji.

Należy mieć także na uwadze to, że na terenie zlewni Warty poza odkrywkami Kopalni Adamów oraz Kopalni Konin zlokalizowana jest również Kopalnia Węgla Brunatnego Bełchatów, na obszarze której planowane jest stworzenie najgłębszego zbiornika wodnego w kraju. Rekultywacja w kierunku wodnym odkrywek z obszaru województw wielkopolskiego i łódzkiego wymagać będzie znacznych ilości wody, co przełożyć się może na „konkurencję” o wodę z rzeki Warty. W związku z tym istnieje pilna potrzeba retencjonowania wód w subregionie, a także skoordynowania działań w zakresie gospodarowania zasobami wodnymi w Wielkopolsce Wschodniej z działaniami podejmowanymi na potrzeby kopalni w Bełchatowie.

Rodzaje planowanych kierunków interwencji:

2.1.1. Zagospodarowanie obszarów zdegradowanych

2.1.2. Odtworzenie prawidłowych stosunków wodnych na obszarze oddziaływania kopalń

Kierunek Interwencji 2.1.1. Zagospodarowanie obszarów zdegradowanych

Cel/Priorytet	2. Zintegrowana przestrzeń wysokiej jakości/ 2.1. Zregenerowane środowisko przyrodnicze
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego terenów przemysłowych; – inwentaryzacja i waloryzacja terenów zdegradowanych, w tym pogórnich pod kątem ich potencjału przyrodniczego; – rekultywacja i remediacja obszarów przemysłowych, w tym rekultywacja części terenów pokopalnianych w kierunku leśnym i rolnym lub rekreacyjno-wypoczynkowym;

Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – adaptacja terenów przemysłowych do pełnienia nowych funkcji gospodarczych. – zmniejszenie negatywnego oddziaływania terenów przemysłowych na środowisko; – rozwój nowych funkcji na terenach zdegradowanych; – wzrost poziomu pochłaniania CO₂; – poprawa stosunków wodnych; – wzrost atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej; – realizacja nowych inwestycji na terenach pokopalnianych oszczędzając tereny nieprzekształcone.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – Grupa ZE PAK (w zakresie typu działania z tiretu trzeciego); – przedsiębiorcy; – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – inwestorzy; – turyści; – mieszkańcy.

Kierunek Interwencji 2.1.2. Odtworzenie prawidłowych stosunków wodnych na obszarze oddziaływania kopalń

Cel/Priorytet	2. Zintegrowana przestrzeń wysokiej jakości/ 2.1. Zregenerowane środowisko przyrodnicze
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – opracowanie dokumentu/ów planistycznych w zakresie przywracania właściwych stosunków wodnych w Wielkopolsce Wschodniej oraz na obszarach ościennych objętych oddziaływaniem kopalni węgla brunatnego Konin i Adamów oraz realizacja działań w nim/nich ujętych; – zagospodarowanie wyrobisk pokopalnianych w celu ich wypełniania wodą; – utworzenie i eksploatacja systemów zasilania wód powierzchniowych i podziemnych obszaru lejów depresji eksploatowanych odkrywek; – odtwarzanie sieci hydrograficznej i renaturyzacja przekształconych cieków; – stabilizacja poziomu wody jezior najbardziej zdegradowanych, leżących w zlewniach: Mieszny, Kanału Grójeckiego, Kanału Ostrowo-Gopło, Małej Noteci, Panny, a także jezior górnej Noteci; – odtwarzanie mokradeł na obszarach pozostających w sferze oddziaływania kopalni.

Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – zwiększenie ilości zasobów dyspozycyjnych wód; – rozwój gospodarki, w szczególności turystyki i rolnictwa.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie; – Grupa ZE PAK; – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – mieszkańcy.

Priorytet 2.2. Adaptacja do zmian klimatu

Działania w zakresie dostosowania do zmian klimatu są jednym z głównych wyzwań Wielkopolski Wschodniej. Kluczowe jest odtworzenie naturalnej retencji oraz powiększenie dyspozycyjnych zasobów wodnych poprzez niwelowanie lejów depresyjnych odkrywek kopalni Adamów i Konin, zapobieganie zbyt szybkiemu odpływowi wód opadowych i roztopowych dzięki ich retencjonowaniu, jak również poprawa jakości wód oraz ich zrównoważone wykorzystanie, co jest niezwykle istotne dla jakości życia ludzi i prawidłowego funkcjonowania ekosystemów. Kierunki interwencji niniejszego priorytetu są silnie powiązane z kierunkiem interwencji 2.1.2. *Odtworzenie prawidłowych stosunków wodnych na obszarze oddziaływania kopalń.*

Ważnym sojusznikiem w walce ze zmianami klimatu jest przyroda i różnorodność biologiczna, która ograniczana jest działalnością człowieka. W zakresie przeciwdziałania i przystosowania się do zmian klimatu, w szczególności retencjonowania wody oraz wzrostu poziomu pochłaniania CO₂ istotne znaczenie ma ochrona i przywracanie terenów podmokłych, torfowisk, zalesianie czy poprawa stanu i różnorodności ekosystemów rolniczych. Postępujące zmiany klimatyczne przyczyniają się również do występowania, trudnych do przewidzenia, coraz częstszych i katastrofalnych w skutkach ekstremalnych zjawisk pogodowych, takich jak fale upałów, opady nawałne mogące powodować podtopienia/powodzie o każdej porze roku, huragany czy pożary. Pod tym względem w szczególności niekorzystnej sytuacji znajdują się obszary zurbanizowane, które cechują się niewystarczającym dostosowaniem do postępujących zmian klimatycznych. Spowodowane jest to m.in. wysokim poziomem powierzchni uszczelnionych oraz niewystarczającym rozwojem błękitno-zielonej infrastruktury. W przypadku wody opadowej kluczowe jest podejmowanie działań mających na celu jej zatrzymywanie i zagospodarowywanie na miejscu.

Zmiany klimatu wywierają negatywny wpływ na sektor rolny powodując zmniejszanie wydajności plonów czy inwentarza żywego. Przyczyniają się one do ograniczenia dostępności wody i konieczności nawadniania upraw, co w przypadku Wielkopolski Wschodniej jest ograniczone ze względu na występujący na tym obszarze deficyt wody. Dostosowanie rolnictwa do zmian klimatycznych jest więc kluczowe dla dalszego rozwoju tego sektora gospodarki. Co ważne, działania mające na celu adaptację rolnictwa do zmian klimatu będą jednocześnie służyć ogólnej poprawie stosunków wodnych.

Rodzaje planowanych kierunków interwencji:

- 2.2.1. Zwiększanie zasobów wód oraz poprawa ich jakości
- 2.2.2. Ochrona i odtwarzanie różnorodności biologicznej oraz naturalnej retencji w krajobrazie
- 2.2.3. Ograniczanie skutków zjawisk ekstremalnych, w tym adaptacja obszarów zurbanizowanych do zmian klimatu
- 2.2.4. Adaptacja rolnictwa do zmian klimatu

Kierunek Interwencji 2.2.1. Zwiększanie zasobów wód oraz poprawa ich jakości

Cel/Priorytet	2. Zintegrowana przestrzeń wysokiej jakości/ 2.2. Adaptacja do zmian klimatu
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – typy działań wymienione w kierunku interwencji 2.1.2 dotyczącym obszaru oddziaływania kopalń; – rozwój mikro- oraz małej retencji; – rozwój systemów wodociągowych i kanalizacyjnych, w tym modernizacja i budowa nowych ujęć wody pitnej, oraz oczyszczania ścieków komunalnych; – działania mające na celu wykorzystanie wody w obiegu zamkniętym lub powtórne wykorzystanie wody; – tworzenie wysokoefektywnych stref ekotonowych systemu rzeczno i zbiorników wodnych, w szczególności na granicy użytków rolnych; – działania edukacyjne i szkoleniowe, w tym szkolenia dotyczące właściwego gospodarowania wodą, a także działania informacyjno-edukacyjne.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – zwiększanie ilości zasobów dyspozycyjnych wód; – zwiększanie odporności na ryzyko susz; – wzrost bioróżnorodności; – poprawa jakości wód powierzchniowych i podziemnych; – zapewnienie społeczeństwu i gospodarce dostępu do czystej wody; – redukcja strat wody; – poprawa warunków do prowadzenia działalności gospodarczej; – zwiększenie świadomości i wiedzy mieszkańców na temat prawidłowego i oszczędnego gospodarowania wodą.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie; – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne;

Grupy docelowe	– Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe.
	– mieszkańcy.

Kierunek Interwencji 2.2.2. Ochrona i odtwarzanie różnorodności biologicznej oraz naturalnej retencji w krajobrazie

Cel/Priorytet	2. Zintegrowana przestrzeń wysokiej jakości/ 2.2. Adaptacja do zmian klimatu
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – zachowanie i odtwarzanie siedlisk przyrodniczych, szczególnie łąkowych i mokradłowych; – tworzenie zadrzewień śródpolnych; – zwiększanie lesistości subregionu oraz adaptacja lasów do zmian klimatu.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – odtworzenie naturalnych zdolności retencyjnych; – spowolnienie odpływu wód ze zlewni; – zwiększenie ilości zasobów dyspozycyjnych wód; – wzrost odporności terenów na wystąpienie skutków suszy; – wzrost bioróżnorodności; – wzrost poziomu pochłaniania CO₂; – zmniejszenie ryzyka wystąpienia powodzi; – poprawa jakości stanu wód.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – organizacje społeczne; – instytucje naukowo-badawcze; – Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne; – użytkownicy gruntów leśnych; – Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska.
Grupy docelowe	– mieszkańcy.

Kierunek Interwencji 2.2.3. Ograniczanie skutków zjawisk ekstremalnych, w tym adaptacja obszarów zurbanizowanych do zmian klimatu

Cel/Priorytet	2. Zintegrowana przestrzeń wysokiej jakości/ 2.2. Adaptacja do zmian klimatu
---------------	--

Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – inwestycje przeciwpowodziowe, m.in. budowa obiektów hydrotechnicznych czy ekologicznych zabezpieczeń przeciwpowodziowych; – przygotowywanie/aktualizacja i realizacja miejskich planów adaptacji do zmian klimatu; – rozwój zielono-niebieskiej infrastruktury dotyczącej mikro- i małej retencji na obszarach zurbanizowanych, w szczególności na terenach o największej intensywności zabudowy; – tworzenie korytarzy napowietrznych dla zachowania łączności przestrzennej między obszarami otwartymi i zurbanizowanymi oraz wewnątrz nich; – ochrona istniejących i tworzenie nowych parków czy skwerów miejskich i wiejskich, odtwarzanie zadrzewień przyulicznych; – likwidacja utwardzonych powierzchni i szerokie wdrażanie dobrych praktyk w zakresie adaptacji miast do zmian klimatu i ochrony miejskiej bioróżnorodności (m.in. tworzenie łąk kwietnych, ograniczenie koszenia, tworzenie “ogrodów deszczowych”); – dostosowanie infrastruktury do ekstremalnych zjawisk pogodowych; – budowa i modernizacja kanalizacji deszczowej.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – wzrost odporności na ryzyko wystąpienia suszy; – wzrost retencji wód deszczowych i roztopowych w miejscu ich powstania; – lepsza adaptacja przestrzeni miejskiej do skutków zmian klimatu; – przeciwdziałanie występowaniu podtopień i powodzi, w tym na obszarach miejskich.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – mieszkańcy, w szczególności obszarów miejskich.

Kierunek Interwencji 2.2.4. Adaptacja rolnictwa do zmian klimatu

Cel/Priorytet	2. Zintegrowana przestrzeń wysokiej jakości/ 2.2. Adaptacja do zmian klimatu
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – rozwój mikroretencji na gruntach rolnych poprzez m.in. odtwarzanie i ochronę oczek wodnych, poprawę mikroretencyjności gleby (np. poprzez zastosowanie humusów), a także odbiór i magazynowanie wody z dachów budynków oraz utwardzonych nawierzchni w obrębie gospodarstw rolnych; – przebudowa istniejących urządzeń melioracyjnych z funkcji odwadniających na nawadniająco-odwadniające i magazynujące wodę;

	<ul style="list-style-type: none"> – likwidacja zbędnych urządzeń melioracyjnych; – wdrażanie dobrych praktyk rolniczych minimalizujących produkcję zanieczyszczeń z wykorzystaniem rozwiązań biotechnologicznych i ekohydrologicznych; – promowanie dobrych praktyk agrotechnicznych sprzyjających retencji wody i dostosowanych do nowych warunków klimatycznych; – promowanie wprowadzania odmian roślin uprawnych wysoko i stabilnie plonujących w obecnych warunkach klimatycznych; – dopłaty “retencyjne” dla gruntów rolnych poza obszarami Natura 2000: łąk, pastwisk, użytków zielonych i nieużytków, na których zaprzestano orki i innego intensywnego użytkowania oraz zwiększono retencję wody zgodnie z potrzebami siedlisk przyrodniczych i zasadami programów rolnośrodowiskowych.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – wzrost retencji wody glebowej; – ograniczenie/spowolnienie odpływu wód ze spływu powierzchniowego do rzek; – spowolnienie przesuszania pól, co przyczyniać się będzie do zmniejszenia ryzyka wystąpienia suszy rolniczej; – zwiększenie różnorodności biologicznej na terenach rolniczych.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – rolnicy; – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – użytkownicy wód; – właściciele urządzeń melioracyjnych.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – mieszkańcy obszarów wiejskich; – rolnicy.

Priorytet 2.3. Poprawa dostępności transportowej

Jednym z głównych czynników rozwoju jest sprawnie funkcjonujący system komunikacyjny. W tym względzie ważna jest poprawa dostępności transportowej do rynków pracy, usług publicznych, jak i zwiększanie mobilności mieszkańców. Powyższe nabiera szczególnego znaczenia w przypadku transformacji regionów górniczych, w których dokonywana jest reorientacja specjalizacji gospodarczych pociągająca za sobą zmianę kierunków przepływu towarów i osób. Transformacja subregionu z całą pewnością przyczyni się do wzrostu mobilności w kierunku centrów aktywności gospodarczej nowej gospodarki subregionu, które wymagać będą nowych czy ulepszonych połączeń komunikacyjnych. Istotne będzie również skomunikowanie terenów zdegradowanych włączonych do obiegu społeczno-gospodarczego, którym zostaną przywrócone lub nadane nowe funkcje. W zakresie transportu drogowego istotna będzie modyfikacja układu drogowego subregionu dostosowana do potrzeb jego nowego profilu gospodarczego oraz wzrostu natężenia ruchu, zapewnienie sprawnych połączeń z węzłami, budowa obwodnic, a także podniesienie standardów

technicznych dróg. Kluczowe znaczenie będzie miała inwestycja drogowa o znaczeniu regionalnym i krajowym dotycząca drogi krajowej nr 25, łączącej subregion z innymi częściami kraju na linii północ-południe, a także drogach krajowych nr 72 i 92. W celu kompleksowego podejścia w zakresie modernizacji dróg elementami uzupełniającymi powinny być inwestycje w zakresie budowy urządzeń organizacji i bezpieczeństwa ruchu drogowego, budowy chodników, ścieżek rowerowych, ciągów pieszo-jezdnych, a także infrastruktury towarzyszącej w pasie drogowym, nie związanej z drogą, w zakresie ochrony środowiska czy infrastruktury społeczeństwa informacyjnego.

Sprawny system powiązań transportowych subregionu, w tym powiązań największych miast, jest szczególnie ważny dla zapewnienia prorozwojowego oddziaływania tych miast, aktywizacji potencjałów wewnętrznych i rozwoju nowych specjalizacji subregionu, a także dla zapewnienia spójności terytorialnej Wielkopolski Wschodniej. Co ważne, nie należy go wiązać jedynie z dobrze funkcjonującym systemem drogowym, ale także z rozwiniętym systemem kolejowym, będącym dodatkowo odpowiedzią na oczekiwania społeczne, w tym w zakresie ochrony środowiska. W związku z ograniczoną wewnętrzną dostępnością do infrastruktury kolejowej kluczowa będzie budowa linii kolejowej Konin-Turek-Koło, mająca na celu likwidację luki w systemie sieci kolejowej, oraz zaadoptowanie linii kolejowych funkcjonujących na potrzeby przemysłu wydobywczego do wewnętrznej komunikacji publicznej oraz przewozu towarów. Pierwszym krokiem w kierunku budowy wewnętrznych kolejowych połączeń w Wielkopolsce Wschodniej, przy wykorzystaniu istniejących linii przemysłowych, powinno być wykonanie studium wykonalności, w tym analizy popytu na przewozy kolejowe na obszarze subregionu uwzględniającej kierunki transformacji.

Sama budowa nowych czy adaptacja/rewitalizacja już istniejących linii kolejowych nie spowoduje, że komunikacja kolejowa stanie się atrakcyjną alternatywą dla indywidualnego transportu samochodowego. Dlatego kluczowa jest integracja transportu kolejowego z innymi środkami transportu, zapewnienie odpowiedniej częstotliwości kursowania pociągów i komfortu przejazdów oraz dostępności dworców i przystanków kolejowych. Sukces transportu publicznego w subregionie zależeć będzie również od dobrze funkcjonującego zeroemisyjnego i energooszczędnego publicznego (autobusowego) transportu miejskiego oraz międzygminnego. Efektem podjętych działań w ramach tego obszaru powinno być stworzenie, dopasowanej do potrzeb mieszkańców i przedsiębiorców, zintegrowanej oferty przewozowej, obejmującej zarówno transport kolejowy, jak i autobusowy. W powyższym zakresie niniejszy priorytet będzie ściśle powiązany z kierunkiem interwencji 1.1.4 dotyczącym rozwoju zeroemisyjnego i energooszczędnego transportu publicznego i mobilności miejskiej. Dla dalszego rozwoju gospodarczego subregionu, sprzyjającego budowie łańcuchów dostaw opierających się o przyjazne środowisku formy transportu, istotne są również inwestycje w rozwój infrastruktury kolejowych przewozów towarowych i intermodalnych, w tym w budowę terminala intermodalnego w Koninie.

Rodzaje planowanych kierunków interwencji:

2.3.1. Powiązania drogowe dostosowane do potrzeb transformacji subregionu

2.3.2. Rozwinięty system kolejowy gwarantujący sprawne powiązania wewnętrzne i zewnętrzne subregionu

Kierunek Interwencji 2.3.1. Powiązania drogowe dostosowane do potrzeb transformacji subregionu

Cel/Priorytet	2. Zintegrowana przestrzeń wysokiej jakości/ 2.3. Poprawa dostępności transportowej
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – budowa i modernizacja drogowych obiektów inżynierskich na potrzeby transformacji gospodarczej subregionu, w tym dostosowanie sieci dróg krajowych i wojewódzkich do nacisków 11,5 t/oś; – budowa obejść drogowych miejscowości dotkniętych wysoką uciążliwością ruchu tranzytowego; – budowa ścieżek rowerowych, ciągów pieszo-jezdnym i chodników oraz infrastruktury towarzyszącej w pasie drogowym; – budowa urządzeń organizacji i bezpieczeństwa ruchu drogowego; – rozwój międzymiastowego pasażerskiego transportu zbiorowego, w tym wymiana taboru, w celu powiązania obszarów peryferyjnych z subregionalnym i lokalnymi centrami rozwoju.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – zwiększona dostępność drogowa do subregionalnego i lokalnych ośrodków wzrostu oraz obszarów wykluczonych; – poprawa bezpieczeństwa na drogach; – poprawa dostępności do centrów rozwoju nowej gospodarki subregionu; – przekierowanie transportu ciężarowego, związanego z rozwojem nowych centów gospodarczych, poza obszary miast; – poprawa parametrów technicznych dróg; – wzrost mobilności mieszkańców; – wzrost atrakcyjności inwestycyjnej.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego; – Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad S.A.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – mieszkańcy; – przedsiębiorcy; – użytkownicy dróg; – turyści.

Kierunek Interwencji 2.3.2. Rozwinięty system kolejowy gwarantujący sprawne powiązania wewnętrzne i zewnętrzne subregionu

Cel/Priorytet	2. Zintegrowana przestrzeń wysokiej jakości/ 2.3. Poprawa dostępności transportowej
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – budowa linii kolejowej Konin-Turek-Koło; – tworzenie połączeń kolejowych przy wykorzystaniu kolei górniczej; – budowa terminala przeładunkowego wraz z magazynami; – zakup lub modernizacja taboru kolejowego na potrzeby obsługi wybudowanych linii; – budowa, rozbudowa lub przebudowa dworców i przystanków kolejowych.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – rozwój transportu kolejowego na potrzeby subregionalnej gospodarki; – poprawa dostępności centrów rozwoju; – zwiększona liczba pasażerów publicznego transportu zbiorowego; – likwidacja luki w infrastrukturze kolejowej na obszarze subregionu; – wzrost mobilności mieszkańców.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – zarządcy infrastruktury kolejowej; – Samorząd Województwa Wielkopolskiego.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – mieszkańcy; – przedsiębiorcy; – turyści.

Cel szczegółowy 3. Aktywne społeczeństwo

Priorytet 3.1. Silny kapitał społeczny

Kierunki interwencji:

- 3.1.1. Zwiększanie aktywności i współpracy mieszkańców
- 3.1.2. Ochrona dziedzictwa i uczestnictwo w kulturze, a także wzmacnianie tożsamości mieszkańców
- 3.1.3. Szeroka oferta usług przemysłu czasu wolnego, w tym sportu i turystyki
- 3.1.4. Rewitalizacja miast i obszarów wiejskich

Priorytet 3.2. Nowoczesne usługi społeczne

Kierunki interwencji:

- 3.2.1. Integracja społeczna osób grup zagrożonych ubóstwem oraz wykluczeniem
- 3.2.2. Rozwój usług i infrastruktury społecznej w środowisku lokalnym

Priorytet 3.3. Zdrowi mieszkańcy

Kierunki interwencji:

- 3.3.1. Upowszechnianie profilaktyki i diagnostyki zdrowotnej oraz promocji zdrowia
- 3.3.2. Poprawa dostępności i jakości usług zdrowotnych

Cel 3. Aktywne społeczeństwo

Podmiotem niniejszego celu szczegółowego są mieszkańcy Wielkopolski Wschodniej w kontekście integracji i włączenia społecznego, zmian demograficznych, czy budowania tożsamości subregionu z wykorzystaniem potencjału kulturowego i kształtowania odpowiednich postaw i zachowań na rzecz budowania zaufania społecznego, wspólnoty, kooperacji, otwartości, kreatywności, innowacyjności oraz komunikacji. W tym zakresie działania będą skoncentrowane w obrębie niżej wymienionych priorytetów:

- 3.1.** Silny kapitał społeczny
- 3.2.** Nowoczesne usługi społeczne
- 3.3.** Zdrowi mieszkańcy

Priorytet 3.1. Silny kapitał społeczny

Wysoki poziom kapitału społecznego uznawany jest za istotny czynnik dynamizacji rozwoju społeczno-gospodarczego danego obszaru, dlatego w transformacji Wielkopolski Wschodniej warto, poza kompetencjami i kwalifikacjami mieszkańców, uwzględnić także element związany z ich aktywnością i zaangażowaniem w sprawy społeczności lokalnej. Zwiększanie poziomu uczestnictwa mieszkańców w lokalnych relacjach społecznych stanowić będzie narzędzie ich adaptacji do zmieniających się warunków otoczenia, m.in. wywołanych transformacją gospodarki. Zwiększona dostępność do informacji, wzajemne zaufanie i tolerancja, a także nawiązywanie nowych znajomości powinny ułatwić podejmowanie decyzji, m.in. związanych z własną przyszłością oraz poprawić sytuację mieszkańców na rynku pracy, co może mieć istotne znaczenie w szczególności dla osób związanych z sektorem wydobywczym i energetycznym. Podniesienie jakości kapitału społecznego przyczyni się także do lepszej współpracy i zwiększy efektywność działań podejmowanych na rzecz rozwoju subregionu. Wpływ na wzrost poziomu kapitału społecznego będą miały działania zwiększające aktywność obywatelską mieszkańców oraz ich zaangażowanie w życie publiczne, nakierowane w szczególności na osoby, które w największym stopniu odczuwać będą negatywne skutki transformacji subregionu.

Planuje się wsparcie rozwoju trzeciego sektora, tj. organizacji pozarządowych, które bardzo często inicjują współpracę między różnymi grupami społecznymi oraz wolontariatu, a także wzmacnianie działalności partnerów społecznych oraz organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Aktywne włączanie organizacji pozarządowych w jak najszerszy zakres działań jest niezwykle istotne dla skutecznej transformacji subregionu, dlatego należy angażować je nie tylko w przedsięwzięcia na rzecz tworzenia silnego kapitału społecznego, ale również w działania dotyczące innych obszarów, np. ochrony środowiska czy rynku pracy. Kształtowanie kapitału społecznego powinno odbywać się już od najmłodszych lat, dlatego istotną rolę w zakresie kształtowania postaw i wzorów zachowań czy nauki współpracy należy przypisać systemowi edukacji.

Realizowane będą ponadto przedsięwzięcia ukierunkowane na wykorzystanie i wzmocnienie istniejących potencjałów turystycznych i walorów kulturowych subregionu, które w pierwszej kolejności mają zaspokajać potrzeby mieszkańców w zakresie spędzania czasu wolnego, wzmocnienia

poczucia wspólnoty i tożsamości. Aktywne uczestnictwo w kulturze kształtuje ponadto komunikatywność, umiejętność współpracy, otwartość oraz wyobraźnię, a co za tym idzie kreatywność i innowacyjność. Mogą one także stanowić istotny element działań rozwojowych, przyczyniający się do wzrostu dochodów oraz tworzenia nowych miejsc pracy.

Podjęmowane będą także działania w zakresie wzmocnienia tożsamości subregionalnej – służące zwiększeniu poczucia identyfikacji oraz więzi z subregionem, i postaw obywatelskich, będących podstawą budowania kapitału społecznego, z wykorzystywaniem potencjału kulturowego subregionu. Obok wzmocnienia tożsamości subregionalnej, należy również wzmocnić tożsamość regionalną, m.in. przez odwoływanie się do tradycji i osiągnięć, jak też kultywowanie najlepszych wartości poprzednich oraz współczesnych pokoleń Wielkopolan.

Rozwój więzi społecznych oraz aktywne i wspólne spędzanie wolnego czasu możliwe będzie dzięki rozwojowi różnych form turystyki, sportu i rekreacji. Istotny będzie również rozwój kapitału społecznego na obszarach znajdujących się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji problemów społecznych, którym towarzyszą problemy gospodarcze, demograficzne, przestrzenne czy środowiskowe.

Rodzaje planowanych kierunków interwencji:

- 3.1.1. Zwiększanie aktywności i współpracy mieszkańców
- 3.1.2. Ochrona dziedzictwa i uczestnictwo w kulturze, a także wzmocnienie tożsamości mieszkańców
- 3.1.3. Szeroka oferta usług przemysłu czasu wolnego, w tym sportu i turystyki
- 3.1.4. Rewitalizacja miast i obszarów wiejskich

Kierunek Interwencji 3.1.1. Zwiększanie aktywności i współpracy mieszkańców

Cel/Priorytet	3. Aktywne społeczeństwo/ 3.1. Silny kapitał społeczny
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie rozwoju sektora organizacji pozarządowych i wolontariatu; – wspieranie działań w zakresie dialogu społecznego i współpracy; – wzmocnianie partnerstwa i innych form współpracy administracji publicznej z podmiotami trzeciego sektora; – edukacja obywatelska; – animowanie aktywności mieszkańców na rzecz rozwoju lokalnego; – rozwój kompetencji i postaw obywatelskich.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – wzrost zaangażowania obywateli i różnych organizacji w życie publiczne; – wzrost kompetencji organizacji trzeciego sektora;

Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – rozwinięte partnerstwo między sektorem publicznym a organizacjami pozarządowymi. – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego; – organizacje pozarządowe.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – mieszkańcy.

Kierunek Interwencji 3.1.2. Ochrona dziedzictwa i uczestnictwo w kulturze, a także wzmacnianie tożsamości mieszkańców

Cel/Priorytet	3. Aktywne społeczeństwo/ 3.1. Silny kapitał społeczny
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – działania w zakresie poprawy jakości i różnorodności oferty kulturalnej subregionu, w tym z wykorzystaniem technologii cyfrowych; – upowszechnianie różnych form uczestnictwa w kulturze; – inwestycje w zachowanie obiektów zabytkowych; – rozwijanie programów edukacji kulturalnej; – organizowanie wydarzeń kulturalnych służących pielęgnowaniu polskości oraz rozwojowi i kształtowaniu świadomości narodowej, regionalnej i subregionalnej mieszkańców; – rozwój turystyki kulturowej; – poprawa dostępności do zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez wykorzystanie technologii cyfrowych.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – wzmocnienie poczucia tożsamości subregionalnej; – poprawa jakości życia społecznego i kulturowego mieszkańców; – podniesienie atrakcyjności turystycznej subregionu.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego; – instytucje kultury; – organizacje pozarządowe; – kościoły i inne związki wyznaniowe; – przedsiębiorcy.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – mieszkańcy; – turyści.

Kierunek Interwencji 3.1.3. Szeroka oferta usług przemysłu czasu wolnego, w tym sportu i turystyki

Cel/Priorytet	3. Aktywne społeczeństwo/ 3.1. Silny kapitał społeczny
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – rozwijanie infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i turystycznej, w tym infrastruktury na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego ułatwiającej kanalizowanie ruchu turystycznego; – tworzenie przestrzeni publicznych sprzyjających podejmowaniu aktywności fizycznej; – promowanie aktywności fizycznej wśród mieszkańców subregionu; – aktywizacja fizyczna mieszkańców, w szczególności dzieci i młodzieży oraz osób starszych; – tworzenie miejsc integracji społecznej, umożliwiających wspólne spędzanie wolnego czasu w przestrzeni publicznej; – organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży ze szczególnym uwzględnieniem aktywności kulturalnej, społecznej, artystycznej i sportowej.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – wzrost jakości kapitału społecznego subregionu; – poprawa stanu zdrowia mieszkańców; – poprawa jakości życia społecznego mieszkańców; – podniesienie atrakcyjności turystycznej subregionu.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego; – przedsiębiorcy; – uczelnie wyższe; – Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, – organizacje społeczne; – organizacje pozarządowe.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – mieszkańcy; – organizacje społeczne; – organizacje pozarządowe; – turyści.

Kierunek Interwencji 3.1.4. Rewitalizacja miast i obszarów wiejskich

Cel/Priorytet	3. Aktywne społeczeństwo/ 3.1. Silny kapitał społeczny
---------------	--

Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – kompleksowa realizacja działań na obszarach zdegradowanych (wynikających z programów rewitalizacji) mających na celu wyprowadzenie ich ze stanu kryzysowego oraz wzrost aktywności społecznej i gospodarczej ich mieszkańców, m.in. poprzez przywrócenie lub nadanie im nowych funkcji społecznych, gospodarczych, środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych oraz technicznych.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – zwiększona aktywność społeczna i gospodarcza mieszkańców obszarów zdegradowanych; – nadanie i przywrócenie w szczególności funkcji społecznych zdegradowanym obszarom; – wyprowadzenie obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysowego; – poprawa warunków życia lokalnej społeczności.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego; – organizacje pozarządowe; – instytucje pomocy i integracji społecznej; – instytucje kultury; – kościoły i związki wyznaniowe; – przedsiębiorcy; – instytucje edukacyjne; – szkoły wyższe; – instytucje rynku pracy; – organizacje społeczne; – wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe; – towarzystwa budownictwa społecznego.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – mieszkańcy obszarów zdegradowanych.

Priorytet 3.2. Nowoczesne usługi społeczne

Zgodnie z *Agendą 2030* wysiłek transformacyjny powinien koncentrować się na wyeliminowaniu ubóstwa we wszystkich jego przejawach (które w subregionie kształtuje się – w porównaniu do innych obszarów województwa – na względnie wysokim poziomie), co jest niezbędnym warunkiem zrównoważonego rozwoju, przy jednoczesnej realizacji szeregu działań z różnych sfer. Transformacja społeczno-gospodarcza związana z wygaszaniem przemysłu wydobywczego, pociąga za sobą konieczność wypracowania i osiągnięcia pewnego stanu mobilizacji społecznej, w znaczeniu pozytywnym – gotowości na zmiany. Transformacji dokonującej się w gospodarce i przemyśle musi towarzyszyć głęboka zmiana społeczna, związana np. z akceptacją innego funkcjonowania na rynku pracy, ze zmianą stylu życia, zmianą sposobu myślenia o sobie w kontekście swojego miejsca

we wspólnocie lokalnej. Dlatego oprócz przedsięwzięć wdrażanych w obszarze gospodarczym czy środowiskowym istotne jest podejmowanie działań na rzecz rozwiązywania problemu ubóstwa i wykluczenia społecznego rodzin oraz osób zaliczanych do grup wysokiego ryzyka socjalnego, które bez wsparcia nie są w stanie poprawić swojej sytuacji życiowej. Ważny jest również aspekt upodmiotowienia i wzmocnienia (empowermentu) całych wspólnot lokalnych i zapobiegania tworzeniu się zjawiska wyuczonej bezradności. Istotne będą tu działania w zakresie włączania społecznego osób poszukujących pracy, zwłaszcza kobiet, osób z niepełnosprawnością i słabszych grup społecznych. W tym względzie ważnym elementem będzie rozwój usług świadczonych przez lokalne środowiska oraz rozwój infrastruktury społecznej w środowisku lokalnym.

Działania w obszarze polityki społecznej powinny koncentrować się na pracownikach (i ich rodzinach), którzy utracili pracę w związku z transformacją w kierunku gospodarki zeroemisyjnej, w szczególności z sektora wydobywczego. Transformacja energetyczna, której kluczowym efektem będzie zakończenie działalności wydobywczej, a co za tym idzie likwidacja wielu miejsc pracy, może przełożyć się na wzrost natężenia problemów społecznych wynikających z trudności w znalezieniu nowej pracy. Obecnie jednym z głównych powodów udzielania pomocy społecznej w subregionie jest bezrobocie, co potwierdza konieczność wzmocnienia usług skierowanych do zagrożonych transformacją grup pracowników i ich rodzin w celu ich powrotu do codziennych aktywności życiowych.

W działaniach z zakresu ubóstwa należy uwzględnić także kwestię ubóstwa energetycznego mieszkańców. Wzrost jego skali, na który wpływ będą miały także zmiany klimatyczne, może skutkować wzrostem zagrożenia wykluczeniem społecznym. Podmiotami silnie zakorzenionymi i działającymi w społecznościach lokalnych są podmioty ekonomii społecznej. Ich oddziaływanie na budowanie spójności społecznej jest kluczowe dla wspierania transformacji w kierunku neutralności klimatycznej. W związku z powyższym wśród podejmowanych działań uwzględnić należy także takie, które pozwolą na włączenie podmiotów ekonomii społecznej w zieloną transformację, m.in. w obszarze zmniejszania skali ubóstwa czy podnoszenia świadomości ekologicznej mieszkańców w zakresie konieczności oszczędnego korzystania z energii.

W związku ze zmianami demograficznymi, w tym ze starzeniem się społeczeństwa, istotne jest nakierowanie wsparcia również na seniorów, którym należy zapewnić dostęp do wyspecjalizowanych usług, a także do instytucji i placówek o charakterze informacyjnym i doradczym. Konieczne jest także podjęcie działań na rzecz koordynacji usług społecznych z usługami zdrowotnymi. Planuje się rozwój usług świadczonych w formach zdeinstytucjonalizowanych w miejscu zamieszkania osób starszych, m.in. w postaci środowiskowych domów samopomocy czy dziennych domów pomocy, a także mieszkań chronionych i wspomaganych. Podejmować należy także działania służące wzmocnianiu środowisk senioralnych poprzez lokalną animację tych środowisk, m.in. tworząc kluby seniora czy lokalne rady seniorów, wspierając Uniwersytety Trzeciego Wieku, a także poprzez prowadzenie działań międzypokoleniowych.

Rodzaje planowanych kierunków interwencji:

3.2.1. Integracja społeczna osób i grup zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem

3.2.2. Rozwój usług i infrastruktury społecznej w środowisku lokalnym

Kierunek Interwencji 3.2.1. Włączenie społeczne osób dotkniętych transformacją w kierunku neutralności klimatycznej

Cel/Priorytet	3. Aktywne społeczeństwo/ 3.2. Nowoczesne usługi społeczne
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – usługi wspierające indywidualne przygotowanie pracowników do zmiany, w tym indywidualne pakiety usług rozwojowych: analizy predyspozycji zawodowych, coachingu, doradztwa, wsparcia psychologicznego i psychoterapeutycznego, powiązane ze szkoleniami zawodowymi i innymi formami podnoszenia kompetencji i kwalifikacji; – realizacja programów wspierających aktywność społeczno-zawodową kobiet z rodzin dotkniętych transformacją (analizy predyspozycji zawodowych, coachingu, doradztwa, wsparcia psychologicznego i psychoterapeutycznego powiązane ze szkoleniami zawodowymi i innymi formami podnoszenia kompetencji i kwalifikacji); – realizacja programów wspierających aktywność edukacyjną, społeczną i zawodową dzieci i młodzieży z obszarów dotkniętych transformacją (psychoprofilaktyka w szkołach, programy wspierające kompetencje sprawcze i przedsiębiorcze, wzmocnienie systemu doradztwa edukacyjno-zawodowego; – rozwój usług zatrudnienia wspomaganego, wspieranego i socjalnego oraz wsparcie tworzenia miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych; – budowa systemu poradnictwa (prawnego, psychologicznego, rodzinnego) i interwencji kryzysowej dla osób i rodzin borykających się z problemami związanymi bezpośrednio lub pośrednio z procesem transformacji (np. prawne, ekonomiczne, psychologiczne); – realizacja programów w zakresie wsparcia spójności społecznej społeczności lokalnych, szczególnie na terenach zamieszkałych przez osoby najbardziej dotknięte transformacją m.in. przy zastosowaniu metody organizacji społeczności lokalnej; – realizacja programów w zakresie przygotowania mieszkańców do transformacji energetycznej – edukacji ekologicznej, programów niwelacji ubóstwa energetycznego; – wsparcie kadr instytucji integracji społecznej i systemu edukacji w zakresie interwencji kryzysowej; – wsparcie dostępności usług profilaktycznych w zakresie zapobiegania kryzysom psychicznym; – wsparcie JST w zakresie zarządzania zmianą społeczną na swoim terenie.
Planowane efekty	– ograniczenie ryzyka wystąpienia możliwych negatywnych skutków mogących towarzyszyć transformacji społeczno-gospodarczej, w tym

	<p>przede wszystkim: ubóstwa, wykluczenia społecznego, kryzysów psychicznych</p> <ul style="list-style-type: none"> – powrót na rynek pracy osób z grup wysokiego ryzyka socjalnego; – pełne uczestnictwo w życiu społecznym osób objętych wsparciem; – zmniejszenie skali ubóstwa i wykluczenia; – zwiększenie potencjału JST do zarządzania zmianą społeczną na ich terenie.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego; – podmioty ekonomii społecznej; – podmioty działające na rzecz integracji społecznej i włączenia społecznego.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – osoby dotknięte bezpośrednio i pośrednio transformacją społeczno-gospodarczą, w tym szczególnie pracownicy tracący miejsca pracy i ich rodziny.

Kierunek Interwencji 3.2.2. Integracja społeczna osób i grup zagrożonych ubóstwem oraz wykluczeniem

Cel/Priorytet	3. Aktywne społeczeństwo/ 3.2. Nowoczesne usługi społeczne
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – realizacja programów w zakresie edukacji ekonomicznej; – budowa systemu poradnictwa dla osób w trudnej sytuacji (np. prawne, psychologiczne); – inicjatywy umożliwiające wykorzystanie potencjału i doświadczenia osób starszych; – zwiększanie dostępności usług wspierających rodzinę w jej zadaniach i funkcjach, np. tworzenie lokalnych klubów dla rodzin, usług asystenckich dla rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi; – tworzenie inicjatyw wsparcia dzieci, prowadzenie placówek wsparcia dziennego w formie pracy podwórkowej; – przeciwdziałanie samotności i marginalizacji seniorów (np. wdrażanie innowacji wypracowanych w ramach lokalnych inkubatorów); – wsparcie dla osób i rodzin zagrożonych ubóstwem energetycznym; – ograniczenie skali wykluczenia cyfrowego, szczególnie wśród seniorów; – pobudzanie lokalnej aktywności mieszkańców w celu przezwyciężenia problemów indywidualnych i grupowych.

Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – powrót na rynek pracy osób z grup wysokiego ryzyka socjalnego; – pełne uczestnictwo w życiu społecznym osób objętych wsparciem; – zmniejszenie skali ubóstwa i wykluczenia; – wzmocnienie poczucia wpływu i sprawstwa osób z grup marginalizowanych/ wykluczonych społecznie, a tym samym budowanie pozytywnego poczucia własnej wartości; – wspieranie osób z grup ryzyka w utrzymywaniu codziennych aktywności życiowych; – dalsze funkcjonowanie osób potrzebujących wsparcia w „normalnym życiu”.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego; – podmioty ekonomii społecznej; – uczelnie wyższe; – podmioty działające na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej, których podstawowym zadaniem nie jest działalność gospodarcza.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – osoby zagrożone ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym; – otoczenie osób zagrożonych ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym.

Kierunek Interwencji 3.2.3. Rozwój usług i infrastruktury społecznej w środowisku lokalnym

Cel/Priorytet	3. Aktywne społeczeństwo/ 3.2. Nowoczesne usługi społeczne
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – rozwój usług aktywizacji i integracji w wymiarze społecznym i zawodowym; – rozwój i upowszechnienie środowiskowych form usług opiekuńczych; – wsparcie systemów zatrudniania wspomaganego i wspieranego; – rozwój pracy socjalnej; – działania wspierające aktywność społeczno-zawodową opiekunów osób starszych; – rozwój usług umożliwiających osobom starszym prowadzenie niezależnego życia w dotychczasowym środowisku, np. dzienne domy pomocy społecznej, usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania; – rozwój opieki całodobowej, w tym domów pomocy społecznej; – zwiększanie dostępności mieszkalnictwa wspomaganego i chronionego; – rozwój innowacji społecznych, np. domy wielopokoleniowe; – rozwój podmiotów zatrudnienia socjalnego, m.in. centrów i klubów integracji społecznej;

	<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie organizacji działających na rzecz osób wykluczonych i seniorów; – wspieranie działań włączających podmioty ekonomii społecznej w zieloną transformację.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – włączenie społeczne grup marginalizowanych i zagrożonych marginalizacją; – ekonomiczne i społeczne usamodzielnienie się osób objętych działaniami.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – jednostki samorządu terytorialnego; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego; – ośrodki pomocy społecznej; – powiatowe centra pomocy rodzinie; – podmioty ekonomii społecznej; – spółdzielnie mieszkaniowe, towarzystwa budownictwa społecznego; – organizacje pozarządowe.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – osoby zagrożone ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym; – otoczenie osób zagrożonych ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym.

Priorytet 3.3. Zdrowi mieszkańcy

Stan zdrowia w istotny sposób wpływa na jakość kapitału ludzkiego i jakość życia mieszkańców, a także warunkuje ich aktywność zawodową. Stan zdrowia mieszkańców oraz niski poziom opieki zdrowotnej są poważnymi wyzwaniami dla rozwoju subregionu, również w obliczu postępujących zmian klimatycznych, które w coraz większym zakresie wpływają na zdrowie (np. ekstremalne upały stanowią największe zagrożenie dla dzieci i osób starszych).

Konieczne jest podjęcie szeregu działań w zakresie profilaktyki oraz wczesnej diagnostyki, poprawy jakości i dostępności usług ochrony zdrowia, rozwoju opieki długoterminowej, a także opieki hospicyjnej i geriatrycznej, które są szczególnie istotne ze względu na starzenie się społeczeństwa. Wyzwaniem jest zwiększenie dostępności do specjalistycznej opieki zdrowotnej, a także do usług zdrowotnych i powiązanych z nimi usług społecznych w środowisku lokalnym. Z uwagi na niewystarczającą dostępność i jakość usług zdrowotnych istotne będzie także wspieranie kształcenia kadr medycznych oraz zwiększanie liczby personelu medycznego i okołomedycznego, w tym poprzez wprowadzanie zachęt dla nowo wykształconych kadr, tak aby wiązali swoją aktywność zawodową z Wielkopolską Wschodnią. W dobie cyfrowej rewolucji rozwijane będą innowacyjne technologie w ochronie zdrowia, m.in. telemedycyna czy teleopieka. Podejmowane będą również działania mające na celu zwiększenie świadomości prozdrowotnej mieszkańców, a także promujące aktywny i zdrowy styl życia.

Działania z zakresu zdrowia odpowiadają Zaleceniom Rady UE w zakresie poprawy dostępności, odporności i skuteczności systemu ochrony zdrowia, m.in. przez zapewnienie wystarczających zasobów i przyspieszenie wdrażania usług e-zdrowia.

Rodzaje planowanych kierunków interwencji:

3.3.1. Upowszechnianie profilaktyki i diagnostyki zdrowotnej oraz promocji zdrowia

3.3.2. Poprawa dostępności i jakości usług zdrowotnych

Kierunek Interwencji 3.3.1. Upowszechnianie profilaktyki i diagnostyki zdrowotnej oraz promocji zdrowia

Cel/Priorytet	3. Aktywne społeczeństwo/ 3.3. Zdrowi mieszkańcy
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – realizacja programów profilaktyki i diagnostyki w zakresie istotnych dla subregionu jednostek chorobowych; – profilaktyka kryzysów i zaburzeń psychicznych, w tym rozwój psychoprofilaktyki w szkołach oraz środowiskowych form pomocy; – profilaktyka chorób zawodowych oraz wczesne wykrywanie problemów zdrowotnych zasobów pracy; – promocja aktywnego i zdrowego stylu życia, w tym edukacja służąca podnoszeniu świadomości zdrowotnej społeczeństwa; – kształtowanie zachowań prozdrowotnych w placówkach opiekuńczych i edukacyjnych.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – wczesne wykrywanie i leczenie chorób; – ograniczanie liczby zgonów w przyszłości; – ograniczenie niekorzystnych wzorców zachowań zdrowotnych; – wzrost świadomości mieszkańców w zakresie zdrowego stylu życia.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – jednostki samorządu terytorialnego; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego; – podmioty świadczące usługi zdrowotne; – organizacje pozarządowe, których działalność statutowa dotyczy promocji i ochrony zdrowia; – podmioty ekonomii społecznej; – uczelnie wyższe; – jednostki oświatowe; – przedsiębiorcy.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – mieszkańcy;

- pracownicy.

Kierunek Interwencji 3.3.2. Poprawa dostępności i jakości usług zdrowotnych

Cel/Priorytet	3. Aktywne społeczeństwo/ 3.3. Zdrowi mieszkańcy
Planowane główne typy działań	<ul style="list-style-type: none"> – rozwój ambulatoryjnej opieki specjalistycznej; – poprawa dostępu do lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej; – wspieranie kształcenia i doskonalenia zawodowego kadr medycznych oraz przeciwdziałanie niedoborom personelu medycznego; – poprawa dostępności do wysokiej jakości opieki długoterminowej, w tym w formie środowiskowej; – poprawa dostępu do placówek świadczących usługi długoterminowej opieki medycznej oraz pielęgnacyjno-opiekuńczej dla osób starszych, m.in. domowej długoterminowej opieki, dziennych domów opieki medycznej, zakładów opiekuńczo-leczniczych czy zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych; – koordynacja opieki zdrowotnej i społecznej; – upowszechnienie wykorzystania nowoczesnych technologii i rozwiązań cyfrowych, np. teleopieki, telemedycyny i telerehabilitacji.
Planowane efekty	<ul style="list-style-type: none"> – zwiększona dostępność i jakość usług zdrowotnych; – deinstytucjonalizacja usług zdrowotnych; – skuteczniejsze i efektywniejsze leczenie mieszkańców, w tym osób starszych.
Potencjalni wnioskodawcy	<ul style="list-style-type: none"> – jednostki samorządu terytorialnego; – związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego; – podmioty świadczące usługi zdrowotne.
Grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> – mieszkańcy.

5. Terytorialny wymiar transformacji Wielkopolski Wschodniej

5.1. Obszary Strategicznej Interwencji

Ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju definiuje obszar strategicznej interwencji (OSI) jako *obszar o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania potencjałów rozwojowych, do którego jest kierowana interwencja publiczna łącząca inwestycje, w szczególności gospodarcze, infrastrukturalne lub w zasoby ludzkie, finansowane z różnych źródeł, lub rozwiązania regulacyjne*. Inaczej mówiąc OSI to wyznaczone terytorium, do którego adresowana ma być polityka rozwoju, mająca na celu wywołanie określonych zmian. Wraz z wyznaczeniem OSI formułowane powinny być specjalne instrumenty prorozwojowe im dedykowane.

W przypadku województwa wielkopolskiego OSI zostały określone w *Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 r.* poprzez integrację dwóch podejść: regionalnego i krajowego. Wyróżniono w niej 9 regionalnych OSI¹¹⁹ (6 miejskich obszarów funkcjonalnych i 3 obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska w skali regionalnej) oraz 2 OSI krajowe.

Jednym z regionalnych OSI wyznaczonych w SRWW jest Wielkopolska Wschodnia, zidentyfikowana jako Wschodni Obszar Funkcjonalny, będący jednym z trzech obszarów funkcjonalnych szczególnego zjawiska w skali regionalnej. Instrumentem prorozwojowym dla całej Wielkopolski Wschodniej będzie *Terytorialny plan sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej* oraz dedykowane środki w ramach perspektywy finansowej 2021-2027. W granicach Wielkopolski Wschodniej znajdują się ponadto inne OSI, tj.:

- Koniński Obszar Funkcjonalny, wsparcie którego służyć powinno wzmocnieniu jego konkurencyjności i zdolności do dyfuzji czynników rozwojowych na sąsiednie obszary zurbanizowane i o charakterze rolniczym. Ponadto pewne interwencje podjęte w KOF stanowić powinny dźwignię rozwojową dla obszarów wykraczających poza jego granice;
- OSI krajowe, wynikające z polityki regionalnej rządu RP, wyrażonej w KSRR:
 - Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze (3 miasta): Konin, Koło, Turek;
 - Obszary zagrożone trwałą marginalizacją (6 gmin): Babiak, Chodów, Olszówka, Przedecz, Wierzbiniek, Wilczyn.

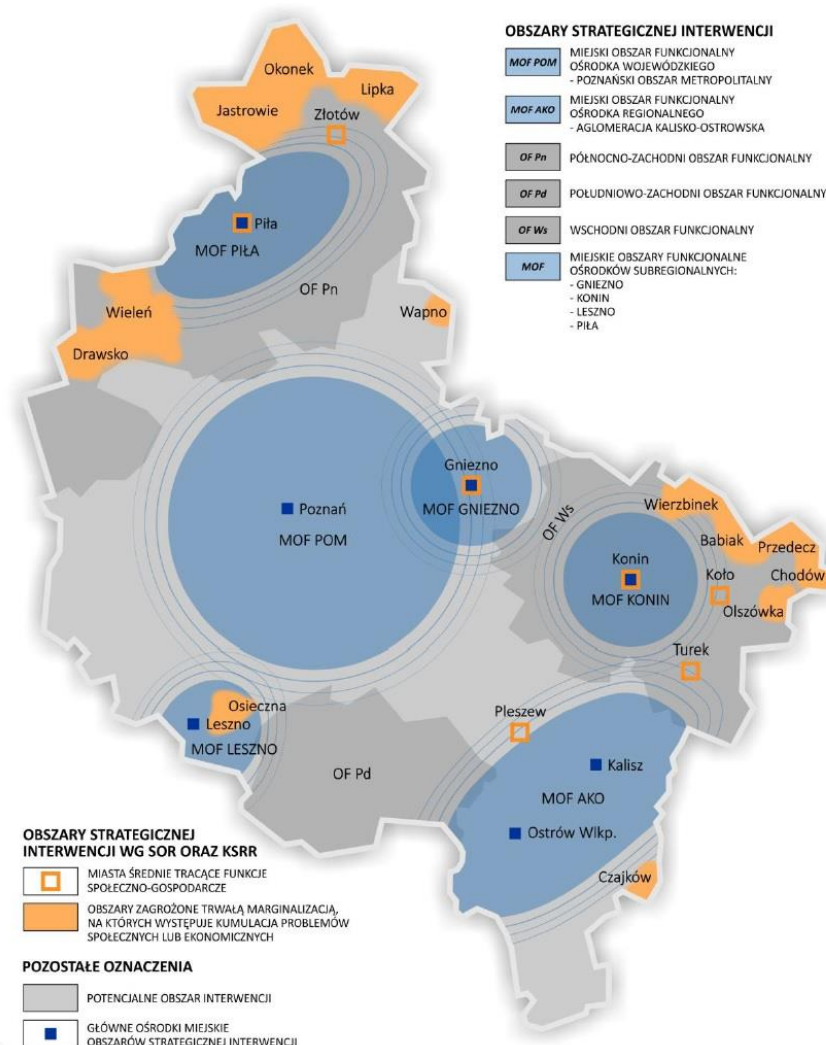
Interwencja prowadzona w miastach średnich tracących funkcje, zgodnie z KSRR, powinna prowadzić do odbudowy ich bazy gospodarczej oraz wzmocnienia ich roli, jako centrów aktywności społecznej i gospodarczej. Natomiast działania podejmowane na obszarach marginalizowanych powinny prowadzić w szczególności do rozwoju lokalnych przedsiębiorstw, w tym społecznych, wzrostu liczby lokalnych miejsc pracy, wzrostu dochodów mieszkańców oraz bazy dochodowej samorządów terytorialnych. Obszary zagrożone trwałą marginalizacją są położone na obrzeżach województwa w związku z czym działania rozwojowe na tych obszarach powinny być istotnym elementem współpracy na szczeblu ponadregionalnym dążącej do zmniejszenia dysproporcji rozwojowych.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że transformacja subregionu dotyczy całego obszaru Wielkopolski Wschodniej. Zaproponowane w Koncepcji (a docelowo w strategicznym dokumencie długookresowym) kierunki interwencji będą zmierzały do objęcia wsparciem wszystkich jednostek w subregionie, natomiast szczególna uwaga skierowana zostanie na tereny, gdzie skala problemów

¹¹⁹ Podstawę regionalnych OSI stanowi PZPWW.

rozwojowych jest największa, a także oddalone od większych ośrodków miejskich, co determinuje brak możliwości efektywnego korzystania z bodźców rozwojowych. Istotne miejsce wśród tych jednostek będą miały gminy, które będą w największym stopniu dotknięte transformacją w kierunku neutralności klimatycznej, tj. gminy na obszarze których występują tereny pogórniczne, prowadzona jest aktualnie działalność wydobywcza węgla brunatnego czy występuje znacząca liczba pracujących Grupy ZE PAK i istotny odsetek pracujących z Grupy ZE PAK w ogóle zatrudnionych.

Ryc. Obszary strategicznej interwencji w województwie wielkopolskim o indykatorywnym zasięgu¹²⁰

Źródło: Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku

¹²⁰ Zamieszczona rycina nie uwzględnia Gminy Wilczyn, która znalazła się na zaktualizowanej liście gmin zagrożonych trwałą marginalizacją stworzonej na potrzeby programowania 2021-2027. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 przyjęta Uchwałą nr 102 Rady Ministrów z 17 września 2019 r. Załącznik 1. Lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją: programowanie 2021-2027.

5.2. Miasta i obszary wiejskie

Podstawową strukturę funkcjonalną Wielkopolski Wschodniej stanowią obszary miejskie i wiejskie. Jak wskazano w SRWW, *z punktu widzenia rozwoju społeczno-gospodarczego miasto i wieś tworzą całość – w przestrzeni społeczno-gospodarczej stanowią nierozdzielny i trwały system interakcji, będąc jednocześnie jego autonomicznymi elementami. Ta niezależność wynika ze specyfiki zjawisk i problemów występujących na obszarach miejskich i wiejskich, a tym samym wymaga zróżnicowanych działań.*

W Wielkopolsce Wschodniej głównymi źródłami czynników wzrostu, oprócz miasta Konina, są pozostałe miasta powiatowe, tj. Koło, Słupca, Turek, które pełnią rolę uzupełniającą w stosunku do ośrodka subregionalnego. Oferują one usługi publiczne podstawowe i ponadlokalne, w szczególności w zakresie edukacji, kultury, transportu publicznego, usług teleinformatycznych oraz administracyjnych. Mają one szczególne znaczenie dla obszarów wiejskich – są miejscem koncentracji i tworzenia funkcji pozarolniczych, aktywizującą te tereny, a także stanowią dla nich główny rynek pracy¹²¹. Mniejsze miasta subregionu, w szczególności poza strefami wpływu miast powiatowych, pełnią istotną rolę w kreowaniu uwarunkowań społeczno-gospodarczych w swoim najbliższym otoczeniu. Stanowią lokalne centra pełniące funkcje gospodarczo-usługowe. Działania w zakresie miast subregionu powinny zostać nakierowane na wzmacnianie ich potencjału, m.in. poprzez wzrost aktywności gospodarczej i rozwój przedsiębiorczości, wzrost zatrudnienia, zwiększanie aktywności i rozwijanie kompetencji mieszkańców. Szczególną uwagę powinno się zwrócić na miasta, które nie znajdują się pod bezpośrednim wpływem najważniejszych ośrodków gospodarczych subregionu.

Z punktu widzenia działań na rzecz zwiększania spójności subregionu oraz konkurencyjności gospodarki istotne jest również wsparcie obszarów wiejskich. W subregionie można zidentyfikować co najmniej dwa rodzaje obszarów wiejskich uwzględniając ich położenie względem większych miast:

- Obszary wiejskiej znajdujące się w strefie bezpośredniego oddziaływania procesów rozwojowych większych ośrodków miejskich. Znajdują się one w strefie bezpośredniego oddziaływania ich potencjału rozwojowego, a przewagę konkurencyjną zyskują również dzięki m.in. dobrym połączeniom komunikacyjnym. Z drugiej zaś strony na tych obszarach zauważalne jest np. zjawisko suburbanizacji czy zatracanie pierwotnych funkcji wiejskich.
- Obszary wiejskie wymagające wsparcia, położone w znacznej odległości od większych ośrodków miejskich, a co za tym idzie znajdujące się poza wpływem bezpośredniego oddziaływania potencjału rozwojowego tych miast.

Wielkopolska Wschodnia jest obszarem zróżnicowanym. Z jednej strony w subregionie znajdują się obszary o dużym udziale terenów prawnie chronionych, z drugiej występują obszary intensywnego

¹²¹ Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+ stanowiący załącznik do Uchwały nr V/70/19 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z 25 marca 2019 r.

rolnictwa czy też tereny przekształcone przez działalność wydobywczą. Istniejące zróżnicowanie obszarów wiejskich w subregionie niesie ze sobą potrzebę stosowania różnorodnych instrumentów rozwoju na tych terenach. Powinny być one dostosowane do pełnionych przez te obszary funkcji i do ich profilu gospodarczego oraz mieć na celu w szczególności podnoszenie jakości życia ich mieszkańców. Istotnymi działaniami będą m.in. poprawa warunków dla rozwoju przedsiębiorczości, zwiększanie dostępności transportowej, rozwój infrastruktury wodno-kanalizacyjnej czy teleinformatycznej. Szansą na przyspieszenie rozwoju obszarów wiejskich będzie również ożywienie mniejszych miast, m.in. poprzez wzmacnianie tam procesów odnowy. W związku z tym, że rolnictwo w subregionie jest (i będzie) jednym z najważniejszych działów gospodarki istotne będą działania w zakresie m.in. modernizacji i restrukturyzacji gospodarstw rolnych, zwiększenia opłacalności produkcji rolniczej, rozwoju lokalnych rynków rolno-spożywczych, gospodarstw ekologicznych, a także promowania żywności wysokiej jakości. W odniesieniu do rolnictwa istotne znaczenie mają także działania zwiększające zasoby wodne w subregionie, m.in. w zakresie małej retencji.

Powyżej zaprezentowano ogólne założenia dotyczące wsparcia obszarów miejskich i wiejskich Wielkopolski Wschodniej. Bardziej szczegółowa interwencja wobec tych obszarów powinna zostać wypracowana w trakcie dalszych prac.

6. Spójność z innymi krajowymi, regionalnymi lub terytorialnymi strategiami i planami

W ramach sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej podejmowane będą działania przyczyniające się do realizacji *Krajowego planu na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030*, który prezentuje zintegrowane podejście do wdrażania pięciu wymiarów unii energetycznej, tj. dotyczących obniżenia emisyjności, efektywności energetycznej, bezpieczeństwa energetycznego, wewnętrznego rynku energii oraz badań naukowych, innowacji i konkurencyjności. Transformacja subregionu służyć będzie osiągnięciu wskazanych w ww. dokumencie krajowych celów klimatyczno-energetycznych określonych na 2030 r., tj.:

- udziału OZE w finalnym zużyciu energii określonego na poziomie 23%;
- udziału OZE w transporcie określonego na poziomie 14%;
- redukcji emisji gazów cieplarnianych w sektorach nieobjętych systemem ETS określonej na poziomie -7% w porównaniu do poziomu w roku 2005;
- poprawy efektywności energetycznej ustalonej na poziomie 23% w odniesieniu do zużycia energii pierwotnej według prognozy PRIMES 2007, co odpowiada zużyciu energii pierwotnej na poziomie 91,3 Mtoe w roku 2030;
- zmniejszeniu udziału węgla w wytwarzaniu energii elektrycznej do 56-60%.

Działania planowane w ramach transformacji Wielkopolski Wschodniej powinny uwzględniać także cały dorobek planistyczny województwa. W związku z tym, że dokumenty regionalne opracowane zostały w różnym czasie oraz mają różną perspektywę czasową – znaczna część z nich przygotowana została dla okresu do 2020 r., na etapie opracowywania Koncepcji uwzględniono przede wszystkim te, które powstały w ostatnim czasie i uwzględniają już krajowy, jaki i wspólnotowy dorobek planistyczny. Dokumenty, których okres obowiązywania kończy się w 2020 r., powinny natomiast zostać wykorzystane w pracach nad kierunkami transformacji dopiero po ich aktualizacji. W dalszej części rozdziału przybliżono najważniejsze dokumenty, których uwzględnienie jest konieczne przy realizacji różnych działań związanych z transformacją subregionu i których zapisy wykorzystano podczas opracowywania Koncepcji.

Transformacja subregionu przyczyni się do realizacji ***Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku***, w której Wielkopolska Wschodnia została wyznaczona jako Obszar Strategicznej Interwencji. Koncepcja zawiera ustalenia zawarte w Strategii w zakresie transformacji tej części regionu nie tylko w zakresie przekształcenia jej w wymiarze neutralności klimatycznej, ale także transformacji społeczno-gospodarczej. Zgodnie z założeniami SRWW celem transformacji jest bezpieczne i płynne przejście z gospodarki opartej na węglu do gospodarki nowoczesnej opartej na energii ze źródeł alternatywnych, w tym OZE, wodoru, z uwzględnieniem zrównoważonego rozwoju i poszanowaniem strony społecznej. Transformacja subregionu wnosić będzie istotny wkład

w realizację działań przewidzianych dla Wielkopolski Wschodniej w ramach wszystkich celów strategicznych Strategii, tj.:

- Celu 1. Wzrost gospodarczy Wielkopolski bazujący na wiedzy swoich mieszkańców
- Celu 2. Rozwój społeczny Wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu
- Celu 3. Rozwój infrastruktury z poszanowaniem środowiska przyrodniczego Wielkopolski
- Celu 4. Wzrost skuteczności wielkopolskich instytucji i sprawności zarządzania regionem.

Obok *Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 r.* drugim podstawowym dokumentem wyznaczającym kierunki rozwoju regionu, w tym Wielkopolski Wschodniej, jest **Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+**. Dokument określa politykę przestrzenną, docelową strukturę funkcjonalno-przestrzenną regionu oraz działania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych. Wielkopolska Wschodnia, ze względu na występowanie specyficznych problemów z zakresu gospodarki przestrzennej, została wskazana w Planie jako jeden z obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym: Wschodni Obszar Funkcjonalny. Zgodnie z PZPWW kluczowym celem rozwoju przestrzennego Wielkopolski Wschodniej jest stworzenie nowych podstaw dla podtrzymania funkcjonowania istniejącego przemysłu energetycznego i oparcia go na innych nośnikach energii, zarówno istniejących w regionie, jak i zewnętrznych. Ważne jest też przestawienie gospodarki obszaru opartej na energetyce i górnictwie na wielofunkcyjne profile działalności, ze szczególnym uwzględnieniem wzbogacania funkcji usługowych. Dla realizacji celu kluczowego zdefiniowano następujące cele polityki przestrzennej:

- Cel 1. Podtrzymanie i restrukturyzacja przemysłu energetycznego
- Cel 2. Kształtowanie nowych funkcji stanowiących podstawę rozwoju obszaru
- Cel 3. Kształtowanie środowiska przyrodniczego

W transformacji niezwykle istotną rolę odgrywać będzie również **Regionalna Strategia Innowacji**, w szczególności w zakresie priorytetowego traktowania regionalnych inteligentnych specjalizacji w procesie dywersyfikacji gospodarki, co powinno przyczynić się do wzrostu ogólnego poziomu innowacyjności subregionu. Zgodnie z *Regionalną Strategią Innowacji dla Wielkopolski na lata 2015-2020* są to: Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów, Wnętrza przyszłości, Przemysł jutra, Wyspecjalizowane procesy logistyczne, Nowoczesne technologie medyczne i Rozwój oparty na ICT. W procesie tym wykorzystane będą również dwie inteligentne specjalizacje Wielkopolski Wschodniej, tj. Odnawialne Źródła Energii i nowoczesne technologie energetyczne oraz Turystyka, wywodzące się z tradycji tego subregionu oraz jego potencjału wewnętrznego. Pierwsza z ww. specjalizacji subregionalnych będzie miała kluczowe znaczenie w zakresie transformacji energetycznej Wielkopolski Wschodniej. W związku z trwającym procesem aktualizacji *Regionalnej Strategii Innowacji dla Wielkopolski na lata 2015-2020* konieczne będzie jej uwzględnienie w procesie transformacji.

Koncepcja jest spójna również z **Planem zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla Województwa Wielkopolskiego**, tj. dokumentem planistycznym określającym

kluczowe cele i kierunki rozwoju publicznego transportu zbiorowego realizowanego na terenie regionu w perspektywie do roku 2025. W procesie transformacji subregionu konieczne będzie wdrażanie ujętego w tym Planie zrównoważonego podejścia do kształtowania publicznego transportu zbiorowego. Podejście to oznacza takie ukształtowanie rozwiązania transportowego, które z jednej strony gwarantuje jak największej liczbie mieszkańców dostęp do publicznych usług transportowych, z drugiej zaś pozwala na ukształtowanie strony podażowej, czyli oferty przewozowej, która w najbardziej efektywny sposób wykorzystuje zarówno transport kolejowy, jak i autobusowy.

W zakresie ochrony środowiska kluczowym dokumentem poziomu regionalnego jest program ochrony środowiska. Obecnie prowadzone są prace nad *Programem ochrony środowiska dla województwa wielkopolskiego do roku 2030*. Program do 2030 r. określać będzie cele i kierunki interwencji oraz działania zmierzające do poprawy stanu środowiska, z którymi będą musiały być zgodne działania podejmowane w ramach transformacji subregionu.

Podejmowane działania transformacyjne będą również zgodne z *Planem gospodarki odpadami dla województwa wielkopolskiego na lata 2019-2025 wraz z planem inwestycyjnym*, a także *Programem ochrony powietrza dla strefy wielkopolskiej* oraz *Programem ochrony powietrza w zakresie ozonu dla strefy wielkopolskiej*. Głównym celem *pierwszego dokumentu* jest przygotowanie funkcjonowania systemu gospodarki odpadami komunalnymi w perspektywie 2019-2025 z uwzględnieniem konieczności spełnienia wymagań wprowadzonego przez Komisję Europejską w lipcu 2018 r. pakietu gospodarki o obiegu zamkniętym, a także dostosowanie tego systemu do zmian prawnych wynikających z ustawy z 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw. Programy ochrony powietrza mają natomiast na celu przede wszystkim ochronę zdrowia mieszkańców, poprzez działania zmierzające do osiągnięcia poziomów dopuszczalnych oraz pułapu stężenia ekspozycji lub osiągnięcia poziomów docelowych substancji w powietrzu.

W pracach nad koncepcją wykorzystano także dorobek planistyczny i analityczny samorządów lokalnych oraz innych podmiotów, które wymieniono w załączniku do koncepcji.

7. Mechanizmy zarządzania

7.1. Podmioty koordynujące i monitorujące oraz partnerstwo

Za transformację Wielkopolski Wschodniej odpowiedzialność powinien wziąć nie jeden podmiot (np. Samorząd Województwa Wielkopolskiego), lecz szerokie grono podmiotów z subregionu, jak i spoza niego. Zaangażowanie wielu podmiotów mających wpływ na osiągnięcie przyjętych celów pozwoli stworzyć czytelny system przepływu informacji oraz wniosków z wdrażania poszczególnych działań czy projektów, a także powinno sprzyjać podejmowaniu odpowiednich decyzji przez instytucje publiczne działające niezależnie od siebie w różnych obszarach.

Określenie podmiotów koordynujących i monitorujących oraz ich kompetencji zależeć będzie od tego czy mowa jest o **długookresowym i kompleksowym dokumencie strategicznym** w zakresie osiągnięcia zeroemisyjnej, zasobooszczędnej i zdywersyfikowanej gospodarki oraz poprawy warunków życia, czy o **Terytorialnym planie sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej na lata 2021-2027**, zgodnym z wymogami projektu *Rozporządzenia ustanawiającego Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji*, o węższym zakresie, sporządzonym w celu spełniania wymogów umożliwiających pozyskanie środków unijnych w nowej perspektywie finansowej.

W przypadku długookresowego i kompleksowego dokumentu strategicznego dla rozwoju Wielkopolski Wschodniej system instytucjonalny, angażujący kluczowych partnerów z poziomu krajowego, regionalnego i lokalnego, składać się powinien z:

- Komitetu Sterującego ds. Wielkopolski Wschodniej przy Marszałku Województwa Wielkopolskiego – koordynacja realizacji dokumentu długookresowego dla Wielkopolski Wschodniej;
- Forum subregionalnego Wielkopolski Wschodniej – forum dyskusji strategicznej wokół polityki transformacji subregionu oraz przepływu wiedzy i informacji, a także ciało doradcze Komitetu Sterującego ds. Wielkopolski Wschodniej;
- Agencji Rozwoju Regionalnego S.A. w Koninie – koordynacja w subregionie realizacji dokumentu długookresowego.

Natomiast w przypadku *Terytorialnego planu sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej na lata 2021-2027*, będącego elementem szerszego systemu programowania nowej unijnej perspektywy finansowej system instytucjonalny powinien się składać w szczególności z:

- Zarządu Województwa Wielkopolskiego, jako *Instytucji Zarządzającej Wielkopolskim Regionalnym Programem Operacyjnym na lata 2021-2027* obejmującym środki z Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji lub jako *Instytucji Zarządzającej Regionalnym Programem Sprawiedliwej Transformacji dla Wielkopolski Wschodniej*;
- Agencji Rozwoju Regionalnego S.A. w Koninie, która przy udziale Forum subregionalnego Wielkopolski Wschodniej będzie pełnić rolę Instytucji Pośredniczącej, któremu powierzone zostanie wdrażanie FST.

Pomimo teoretycznie dwóch odrębnych systemów instytucjonalnych będą się one przenikać i wzajemnie uzupełniać, np. Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. w Koninie pełnić będzie rolę Instytucji Pośredniczącej w ramach programu regionalnego, a jednocześnie będzie koordynować działania podejmowane przez inne podmioty, realizowane z innych źródeł. Podobna sytuacja dotyczy Forum subregionalnego Wielkopolski Wschodniej, który wspierać będzie z jednej strony Komitet Sterujący ds. Wielkopolski Wschodniej, a z drugiej Instytucję Pośredniczącą, tj. Agencję Rozwoju Regionalnego S.A. w Koninie.

Długookresowy, kompleksowy dokument strategiczny transformacji Wielkopolski Wschodniej

W zaproponowanym systemie instytucjonalnym istotną rolę pełni Samorząd Województwa Wielkopolskiego, jako podstawowy podmiot kreujący politykę regionalną. Zgodnie z zapisami *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030* kluczową rolę w polityce regionalnej, obok ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego, odgrywa samorząd województwa, który pełni podstawową rolę w procesie programowania rozwoju, zarządzania nim i realizacji działań rozwojowych na poziomie regionalnym. Samorząd Województwa powinien więc pełnić na etapie wdrażania długookresowego dokumentu strategicznego funkcję podmiotu zarządzającego procesami transformacji subregionu w zakresie jego bezpośrednich kompetencji, a także powinien być inicjatorem działań innych podmiotów zaangażowanych w osiągnięcie określonych celów, przedsięwzięć czy projektów. W tym celu powinien zostać powołany organ koordynujący wdrażanie długookresowego i kompleksowego dokumentu strategicznego, tj. **Komitet Sterujący ds. Wielkopolski Wschodniej** przy Marszałku Województwa Wielkopolskiego, składający się z przedstawicieli:

- Marszałka Województwa Wielkopolskiego – Przewodniczącego Komitetu;
- Agencji Rozwoju Regionalnego S.A. w Koninie;
- Ministerstwa Rozwoju, Pracy i Technologii;
- Wojewody Wielkopolskiego;
- Partnerów społecznych i gospodarczych oraz środowiska naukowego;
- Przedstawicieli Komisji Europejskiej (z głosem doradczym);
- innych podmiotów wskazanych przez Przewodniczącego Komitetu.

Zadania Komitetu Sterującego obejmować powinny przede wszystkim:

- koordynację realizacji długookresowego dokumentu strategicznego, w tym podejmowanie działań w zakresie realizacji celów, priorytetów i kierunków interwencji finansowanych z różnych źródeł;
- koordynację działań podmiotów włączonych w realizację długookresowego dokumentu strategicznego, w tym koordynację nad sprawną realizacją projektów określonych w dokumencie;
- wypracowywanie rekomendacji w zakresie modyfikacji dostępnych instrumentów realizacji zaplanowanych działań;

- o bieżący monitoring, a także przyjmowanie sprawozdań z realizacji długookresowego dokumentu strategicznego;
- o zlecenie ewaluacji, analiz i raportów dotyczących sytuacji społeczno-gospodarczej;
- o rozpatrywanie stanowisk Forum subregionalnego Wielkopolski Wschodniej oraz podejmowanie na tej podstawie ewentualnych działań.

Komitet Sterujący obsługiwany powinien być przez sekretariat umiejscowiony w odpowiednim departamencie merytorycznym Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu.

W transformacji subregionu istotny będzie udział strony rządowej, zarządzającej różnymi instrumentami, które należy skoordynować w zakresie prowadzonych działań transformacyjnych. W związku z powyższym w pracach Komitetu Sterującego uczestniczyć powinni przedstawiciele strony rządowej, którzy powinni być uprawnieni do uzgadniania zadań rządowych. W tym zakresie możliwe jest również powołanie podkomitetu ds. Wielkopolski Wschodniej funkcjonującego na poziomie krajowym przy Ministrze Rozwoju, Pracy i Technologii, składającego się z przedstawicieli kluczowych dla transformacji subregionu ministerstw czy instytucji rządowych, w ramach którego powinny być uzgadniane planowane do realizacji zadania rządowe.

Interesariusze uczestniczący w pracach grup roboczych dostrzegają potrzebę powołania **Forum subregionalnego Wielkopolski Wschodniej**, będącego z jednej strony ciałem doradczym Komitetu Sterującego, a z drugiej forum dyskusji kształtującym i stymulującym strategiczne myślenie o transformacji subregionu, które pełnić powinno również pewne funkcje związane z monitorowaniem realizacji dokumentu. Ustalając uczestników Forum należy kierować się zasadą partnerstwa, co oznacza, że w jego skład powinni wchodzić przedstawiciele: jednostek samorządu terytorialnego wszystkich szczebli, partnerów społeczno-gospodarczych, organizacji pozarządowych, uczelni oraz eksperci zewnętrzni. Jego członkami powinni być w szczególności wybrani sygnatariusze *Porozumienia na rzecz sprawiedliwej transformacji energetycznej Wielkopolski Wschodniej*. W transformacji Wielkopolski Wschodniej niezwykle istotny jest głos osób młodych, od których zależy przyszłość subregionu, dlatego w skład Forum włączeni powinni zostać również przedstawiciele organizacji młodzieżowych. Zadaniem Forum będzie stymulowanie dyskusji dotyczącej celów, kierunków, projektów strategicznych i efektów polityki transformacyjnej w subregionie oraz ich ocena. Forum subregionalne Wielkopolski Wschodniej powinno być obsługiwane przez sekretariat umiejscowiony w Agencji Rozwoju Regionalnego S.A. w Koninie.

Z poziomu Samorządu Województwa za wdrażanie długookresowego dokumentu strategicznego odpowiadać powinien Zarząd Województwa Wielkopolskiego, mający do dyspozycji służby merytoryczne Urzędu Marszałkowskiego i jednostek mu podległych oraz inne jednostki organizacyjne powiązane z budżetem Województwa. Kluczową rolę w zakresie sprawiedliwej transformacji pełnić powinna również **Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. w Koninie**, której działania na rzecz restrukturyzacji gospodarczej i społecznej subregionu koordynowane są przez **Pełnomocnika Zarządu Województwa Wielkopolskiego ds. Restrukturyzacji Wielkopolski Wschodniej**. Pełnomocnik powołany został na mocy *Uchwały nr 391/2019 Zarządu Województwa z 26 lutego 2019 r.*, a do jego

zadań należy koordynacja działań zmierzających do restrukturyzacji społeczno-gospodarczej subregionu. Zakres pełnomocnictwa obejmuje w szczególności:

- inicjowanie w imieniu Województwa Wielkopolskiego działań służących restrukturyzacji obszarów Wielkopolski Wschodniej objętych wydobyciem węgla brunatnego;
- negocjowanie w imieniu Województwa Wielkopolskiego porozumień i listów intencyjnych dotyczących restrukturyzacji obszaru Wielkopolski Wschodniej;
- reprezentowanie Województwa Wielkopolskiego przed organami administracji rządowej i samorządowej, organami Unii Europejskiej, krajowymi, zagranicznymi międzynarodowymi organizacjami, w tym stowarzyszeniami i fundacjami w sprawach związanych z restrukturyzacją obszarów pogórnich zagrożonych wykluczeniem gospodarczym, społecznym i kulturowym, w tym obszarze Wielkopolski Wschodniej;
- reprezentowanie Województwa Wielkopolskiego na konferencjach, sympozjach, warsztatach oraz innego rodzaju spotkaniach dotyczących transformacji gospodarki opartej na węglu w gospodarkę opartą na nowoczesnych nieemisyjnych technologiach energetycznych;
- koordynowanie w imieniu Województwa Wielkopolskiego działań podejmowanych celem pozyskania środków na restrukturyzację obszaru Wielkopolski Wschodniej.

Uzupełnieniem systemu zarządzania i wdrażania mogą być również inne funkcjonujące w województwie wielkopolskim formy współpracy i uzgodnień, m.in. utworzona w maju 2019 r. **Wielkopolska Platforma Wodorowa**, której celem jest inicjowanie działań na rzecz budowy potencjału gospodarczego pozwalającego na uzyskanie statusu wiodącego w obszarze gospodarki związanej z zastosowaniem technologii wodorowych. Innym miejscem dialogu dotyczącego Wielkopolski Wschodniej może być **Wojewódzka Rada Dialogu Społecznego w Poznaniu**, działająca na podstawie *Ustawy z 24 lipca 2015 r. o Radzie Dialogu Społecznego i innych instytucjach dialogu społecznego*, która pełni rolę forum dialogu społecznego prowadzonego dla godzenia interesów pracowników i pracodawców oraz dobra publicznego na poziomie województwa. W jej skład wchodzi przedstawiciele najważniejszych z punktu widzenia procesów rozwojowych podmiotów publicznych i niepublicznych, tj. strony rządowej, samorządowej oraz organizacji zrzeszających pracodawców i pracowników.

W zakresie współpracy i partnerstwa elementem długookresowego dokumentu strategicznego powinien być zaprojektowany system współpracy z partnerami zawierający m.in. mapę interesariuszy, zasady konsultacji społecznych czy system komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej.

Terytorialny plan sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej na lata 2021-2027

Plan, w kształcie wymaganym Rozporządzeniem, stanowić powinien element WRPO 2021+ lub Regionalnego Programu Sprawiedliwej Transformacji dla Wielkopolski Wschodniej¹²². Będzie

¹²² Fundusz na rzecz sprawiedliwej transformacji nie powinien być zarządzany w ramach krajowego programu operacyjnego.

on elementem szerszego systemu realizacji *Umowy Partnerstwa na lata 2021-2027*, w ramach której powinien zostać zaprojektowany odpowiedni system instytucji zaangażowanych w jej realizację. W przypadku transformacji Wielkopolski Wschodniej system ten powinien uwzględniać Zarząd Województwa Wielkopolskiego, jako **Institucję Zarządzającą WRPO 2021+ obejmującym środki z Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji lub jako Institucję Zarządzającą Regionalnym Programem Operacyjnym Sprawiedliwej Transformacji dla Wielkopolski Wschodniej**. Instytucja Zarządzająca odpowiadać będzie za całokształt zagadnień związanych z zarządzaniem programem regionalnym, w zakresie określonym przepisami art. 66 projektu rozporządzenia ogólnego, zgodnie z zasadami należytego zarządzania finansowego.

Ważnym elementem systemu wdrażania WRPO 2021+ lub Regionalnego Programu Sprawiedliwej Transformacji dla Wielkopolski Wschodniej powinna być Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. w Koninie, która powinna pełnić funkcję Instytucji Pośredniczącej dla środków FST. Wybór ten podyktowany jest konsekwentną realizacją wizji Samorządu Województwa w zakresie koordynowania przez Agencję podejmowanych w subregionie działań na rzecz sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej, a także doświadczeniem we wdrażaniu środków unijnych oraz posiadaniem wykwalifikowanego zespołu pracowników.

7.2. Ramy finansowe oraz instrumenty realizacji transformacji Wielkopolski Wschodniej

W celu skutecznej transformacji subregionu podmioty uczestniczące w tym procesie będą poszukiwać wszelkich możliwych źródeł finansowania działań oraz wykorzystywać dostępne narzędzia, aby skutecznie przeprowadzić sprawiedliwą transformację Wielkopolski Wschodniej. System finansowania długookresowego dokumentu strategicznego, ze względu na szeroki zakres planowanej interwencji, oparty będzie na zasadzie montażu środków finansowych pochodzących z różnych źródeł z wykorzystaniem różnorodnych narzędzi wsparcia. Zawierać on będzie również informacje o środkach finansowych i narzędziach istotnych dla *Terytorialnego planu sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej na lata 2021-2027*, przygotowanego na potrzeby nowej unijnej perspektywy finansowej, wymaganego rozporządzeniem ustanawiającym FST.

Określenie planowanych nakładów finansowych na transformację subregionu po 2020 r. jest utrudnione przede wszystkim ze względu na trwające prace nad kształtem krajowej polityki rozwoju. W związku z powyższym ramy finansowe zostały określone w sposób kierunkowy poprzez wskazanie potencjalnych źródeł finansowania, a także określenie kluczowych instrumentów realizacji transformacji.

Zasadnicze znaczenie dla transformacji Wielkopolski Wschodniej mają środki publiczne, w szczególności środki:

- budżetu województwa;
- budżetu Unii Europejskiej;
- budżetu państwa oraz państwowych funduszy celowych;
- budżetu jednostek samorządu terytorialnego;

- o wycofane z instrumentów inżynierii finansowej w okresie 2007-2013 oraz instrumentów finansowych i pomocy zwrotnej w okresie 2014-2020, podlegające ponownemu wykorzystaniu w formie wsparcia zwrotnego.

Kluczowym źródłem finansowania działań transformacyjnych w najbliższej dekadzie będzie **Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji**. Podczas nadzwyczajnego szczytu Rady Europejskiej (17–21 lipca 2020 r.) przywódcy UE uzgodnili pakiet odbudowy oraz budżet 2021–2027, w ramach którego 7,5 mld euro przeznaczone zostanie w ramach Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji oraz 10 mld euro w ramach instrumentu Next Generation, nowego instrumentu na rzecz odbudowy gospodarki. Największym beneficjentem tych środków będzie Polska, która otrzyma ok. 3,5 mld euro. Należy jednak zaznaczyć, że zgodnie z konkluzjami przyjętymi przez Radę Europejską 21 lipca 2020 r. dostęp do Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji będzie ograniczony do 50% krajowej alokacji wobec tych państw członkowskich, które jeszcze nie zobowiązały się do realizacji celu zakładającego osiągnięcie przez UE neutralności klimatycznej do 2050 r., a pozostałe 50% zostanie udostępnione po przyjęciu takiego zobowiązania. Środki dostępne ramach FST uzupełnione zostaną środkami z EFRR i/lub EFS+, przy założeniu, że kwota środków przesuniętych do FST wynosić będzie od półtorakrotności do trzykrotności kwoty wsparcia FST. W celu realizacji Terytorialnego planu sprawiedliwej transformacji, będącego elementem szerszego systemu programowania unijnego możliwe będzie również korzystanie z 2 pozostałych filarów mechanizmu sprawiedliwej transformacji, tj. **specjalnego systemu sprawiedliwej transformacji w ramach Programu InvestEU**, który zasadniczo ma być następcą Planu Inwestycyjnego dla Europy (tzw. planu Junckera) oraz **Instrumentu pożyczkowego** na rzecz sektora publicznego mającego na celu mobilizowanie dodatkowych inwestycji w regionach dotkniętych skutkami transformacji. Istotną rolę we wspieraniu sprawiedliwej transformacji w najbliższych latach będzie miał również nowy **Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności**, w ramach którego Polska może liczyć na ok. 23 mld euro na dotacje i ok. 34,2 mld euro na pożyczki. Środki te będą inwestowane w ramach *Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności*, który ma zawierać listę kluczowych oraz uzupełniających projektów.

Najistotniejszym z poziomu województwa narzędziem realizacji transformacji Wielkopolski Wschodniej będzie program obejmujący środki FST, którym powinien być **WRPO 2021+ lub Regionalny Program Sprawiedliwej Transformacji Wielkopolski Wschodniej**. Dokument planistyczny opracowany, zarządzany i wdrażany przez Zarząd Województwa Wielkopolskiego, zgodnie z ustawą o samorządzie województwa, będzie realizował Terytorialny *plan sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej na lata 2021-2027*, wspierając określone w nim cele i kierunki działań.

Kolejnymi narzędziami, z których należy korzystać podczas realizacji sprawiedliwej transformacji będą **krajowe programy operacyjne**, których katalog zostanie ostatecznie określony w *Umowie Partnerstwa na lata 2021-2027*. Zakres ich interwencji będzie wynikał z celów określonych w rozporządzeniach unijnych, a także z potrzeb ważnych z punktu widzenia rozwoju kraju zaprezentowanych w *Umowie Partnerstwa*, wynikających jednocześnie z krajowych dokumentów strategicznych, jak *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju*. Istotne dla transformacji

Wielkopolski Wschodniej jest również włączenie środków **Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2021-2027**, jako istotnego źródła finansowania przemian na obszarach wiejskich i w sektorze rolnym, w tym w zakresie adaptacji do zmian klimatu. Proponuje się wyodrębnienie w PROW 2021-2027 komponentu dedykowanego regionom pogórnicyz. Istotne będzie również wykorzystanie środków finansowych przewidzianych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2021-2027 w celu realizacji działań w zakresie przywracania właściwych stosunków wodnych w gminach przygranicznych województwa kujawsko-pomorskiego, komplementarnych do działań podejmowanych w subregionie w tym podobnym zakresie.

Na potrzeby transformacji subregionu podejmowane będą również działania na rzecz wykorzystania instrumentów zarządzanych bezpośrednio przez Komisję Europejską – m.in. **Programu LIFE**, poświęconego w całości ochronie przyrody i środowiska czy **Horyzont Europa**, dotyczącego badań naukowych i innowacji, a także środków Europejskiego Banku Inwestycyjnego i innych instytucji czy Norweskiego Mechanizmu Finansowego. Ponadto możliwe jest podejmowanie działań w celu uzyskania wsparcia finansowego na modernizację systemów energetycznych z **Funduszu Modernizacyjnego**, który powstał wraz kolejną już czwartą reformą Europejskiego Systemu Handlu Emisjami (EU ETS). Priorytetowe obszary funduszu obejmują OZE, poprawę efektywności energetycznej, modernizację sieci i magazynowanie energii oraz wspieranie sprawiedliwej transformacji w regionach zależnych od węgla.

Nie należy zapominać też o środkach unijnych perspektywy finansowej 2014-2020, które w pierwszych latach wdrażania Planu nadal pełnić będą istotną rolę. Przykładem mogą tu być propozycje projektów złożonych przez Agencję Rozwoju Regionalnego w Koninie w kwietniu 2019 r. w Brukseli dotyczących działań wpisujących się w proces sprawiedliwej transformacji Regionów Górniczych, z których część obecnie już jest realizowana ze środków WRPO 2014+, tj.:

- Projekt pt. „Usługi rozwojowe dla subregionu konińskiego” dotyczący wsparcia finansowego ukierunkowanego na podnoszenie kompetencji i kwalifikacji pracodawców i pracowników sektora MŚP. Projekt będzie realizowany do końca lutego 2023 r.
- Projekt pt. „Dobre kwalifikacje – lepsza przyszłość” mający na celu wsparcie finansowe dla osób dorosłych w wieku aktywności zawodowej mieszkających, pracujących, uczących się lub przebywających na terenie podregionu konińskiego. Projekt będzie realizowany do końca stycznia 2022 r.
- Projekt „Budowa i promocja marki: Wielkopolska Dolina Energii”, w ramach którego wsparcie przeznaczone będzie na działania związane z promocją gospodarczą i inwestycyjną Wielkopolski Wschodniej oraz budowę Marki Wielkopolski, w tym udział firm z regionu w targach i misjach na całym świecie.

Istotnym źródłem finansowania działań rozwojowych powinny być także środki z budżetu państwa, które powinny zostać również przeznaczone na działania osłonowe dla pracowników sektora paliwowo-energetycznego z obszaru Wielkopolski Wschodniej, np. poprzez wprowadzenie urlopów górniczych i urlopów dla pracowników Grupy Kapitałowej ZE PAK, a nie posiadających uprawnień

emerytalnych (którym brakuje nie więcej niż 4 lata do nabycia praw emerytalnych). W tym zakresie strona rządowa powinna podjąć działania w celu opracowania programu pomocy publicznej, który następnie powinien zostać notyfikowany przez Komisji Europejskiej – na wzór ustawy z 7 września 2007 r. o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego. Istotne będzie również zapewnienie udziału z budżetu państwa jako wkładu krajowego do działań finansowanych z FST, w szczególności w zakresie działań aktywizacyjnych.

Transformacja subregionu będzie wymagała również zaangażowania środków prywatnych, w szczególności w zakresie zapewnienia współfinansowania projektom wspartym ze środków UE czy realizacji projektów w formule partnerstwa publiczno-prywatnego. Wsparcie działań rozwojowych w subregionie wspierać mogą również fundusze partycypacyjne, na które składałyby się jednostki samorządu terytorialnego z subregionu i Samorząd Województwa Wielkopolskiego, mające na celu realizację projektów, które swym zasięgiem i oddziaływaniem wykraczałyby poza granice administracyjne poszczególnych gmin.

Niniejsza koncepcja nie ogranicza się jedynie do elementów i zakresu interwencji określonych w projekcie *Rozporządzenia ustanawiającego Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji*, ale uwzględnia także priorytety i kierunki interwencji wykraczające swoim zakresem poza określone w nim ramy wsparcia. W związku z tym poniżej przedstawiono indykatywne zestawienie potencjalnych źródeł finansowania poszczególnych priorytetów zaproponowanych w Koncepcji (zestawienie nie uwzględnia środków perspektywy unijnej 2014-2020). Zestawienie zawiera również propozycje nowych obszarów wsparcia zgłoszonych przez Radę Unii Europejskiej do zakresu wsparcia FST – zaznaczono je na niebiesko.

Priorytet z Koncepcji	Potencjalne źródła finansowania
Priorytet 1.1. (R)ewolucja energetyczna w kierunku neutralności klimatycznej	<ul style="list-style-type: none"> <li data-bbox="730 1218 1382 1727">– Fundusz Sprawiedliwej Transformacji (<i>inwestycje we wdrażanie technologii i infrastruktur zapewniających przystępną cenowo czystą energię, w redukcję emisji gazów cieplarnianych, efektywność energetyczną i energię ze źródeł odnawialnych; inwestycje w inteligentną i zrównoważoną mobilność oraz przyjazną dla środowiska infrastrukturę transportową; inwestycje w projekty w zakresie zwalczania ubóstwa energetycznego, w szczególności w mieszkalnictwie socjalnym, oraz promowanie efektywności energetycznej, podejścia neutralnego pod względem klimatu i niskoemisyjnego ciepłownictwa w regionach najbardziej dotkniętych skutkami transformacji</i>), <li data-bbox="730 1742 927 1771">– WRPO 2021+, <li data-bbox="730 1783 1331 1812">– Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności, <li data-bbox="730 1823 963 1852">– PO IS 2021-2027,

Priorytet z Koncepcji	Potencjalne źródła finansowania
	<ul style="list-style-type: none"> – PO IR 2021-2027, – PROW 2021-2027, – środki WFOŚiGW w Poznaniu oraz NFOŚiGW, – Program Life, – Program InvestEU.
<p>Priorytet 1.2. Zdywersyfikowana innowacyjna gospodarka z rozwiniętą przedsiębiorczością</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Fundusz Sprawiedliwej Transformacji (<i>inwestycje produkcyjne w MŚP, w tym przedsiębiorstwa typu start-up, prowadzące do dywersyfikacji gospodarczej i restrukturyzacji ekonomicznej; inwestycje w tworzenie nowych przedsiębiorstw, w tym poprzez inkubatory przedsiębiorczości i usługi konsultingowe; inwestycje w działania badawcze i innowacyjne oraz wspieranie transferu zaawansowanych technologii</i>), – WRPO 2021+, – PO IR 2021-2027, – PROW 2021-2027, – Program Ramowy Horyzont Europa, – Program InvestEU.
<p>Priorytet 1.3. E-Wielkopolska Wschodnia</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Fundusz Sprawiedliwej Transformacji (<i>inwestycje w cyfryzację i łączność cyfrową</i>), – WRPO 2021+, – PO PC 2021-2027.
<p>Priorytet 1.4. Gospodarka o obiegu zamkniętym</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Fundusz Sprawiedliwej Transformacji (<i>inwestycje we wzmacnianie gospodarki o obiegu zamkniętym w tym poprzez zapobieganie powstawaniu odpadów i ograniczanie ich ilości, efektywne gospodarowanie zasobami, ponowne wykorzystywanie, naprawy oraz recykling</i>), – WRPO 2021+, – PO IŚ 2021-2027, – PROW 2021-2027, – Program Life, – środki WFOŚiGW w Poznaniu oraz NFOŚiGW.
<p>Priorytet 1.5. Kompetentni, wykwalifikowani i aktywni zawodowo mieszkańcy</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Fundusz Sprawiedliwej Transformacji (<i>podnoszenie i zmiana kwalifikacji pracowników; pomoc w poszukiwaniu pracy dla osób poszukujących pracy</i>), – WRPO 2021+, – POWER 2021-2027, – Fundusz Pracy,

Priorytet z Koncepcji	Potencjalne źródła finansowania
<p><i>Priorytet 2.1. Zregenerowane środowisko przyrodnicze</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – Krajowy Fundusz Szkoleniowy, – Europejski Fundusz Dostosowania do Globalizacji, – Europejski program na rzecz zatrudnienia i innowacji społecznych.
<p><i>Priorytet 2.2. Adaptacja do zmian klimatu</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – Fundusz Sprawiedliwej Transformacji (<i>inwestycje w regenerację, dekontaminację i renaturalizację terenów oraz projekty zmieniające ich przeznaczenie</i>), – WRPO 2021+, – PO IŚ 2021-2027, – środki WFOŚiGW w Poznaniu oraz NFOŚiGW, Program Life, – Program InvestEU, – Instrument pożyczkowy EBI dla sektora publicznego.
<p><i>Priorytet 2.3. Poprawa dostępności transportowej</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – WRPO 2021+, – PO IŚ 2021-2027, – środki WFOŚiGW w Poznaniu oraz NFOŚiGW.
<p><i>Priorytet 3.1. Silny kapitał społeczny</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – Fundusz Sprawiedliwej Transformacji (<i>inwestycje w inteligentną i zrównoważoną mobilność oraz przyjazną dla środowiska infrastrukturę transportową</i>), – WRPO 2021+, – PO IŚ 2021-2027, – Fundusz Dróg Samorządowych, – Program Mosty dla regionów, – Fundusz kolejowy, – Program uzupełniania lokalnej i regionalnej infrastruktury kolejowej – Kolej +, – Program InvestEU.
<p><i>Priorytet 3.2. Nowoczesne usługi społeczne</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – Fundusz Sprawiedliwej Transformacji (<i>aktywne włączanie osób poszukujących pracy; tworzenie i rozwój usług społecznych i publicznych świadczonych w interesie ogólnym</i>), – WRPO 2021-2027,

Priorytet z Koncepcji	Potencjalne źródła finansowania
Priorytet 3.3. Zdrowi mieszkańcy	<ul style="list-style-type: none"> – POWER 2021-2027, – PFRON.
	<ul style="list-style-type: none"> – WRPO 2021+, – PO IŚ 2021-2027, – POWER 2021-2027, – Narodowy Fundusz Zdrowia, – Program EU for Health.

Zgodnie z zapisami KSRR roku zintegrowane podejście terytorialne, stanowiące jedną z kluczowych zasad krajowej polityki regionalnej, oznacza dążenie do maksymalizowania korzyści związanych z wdrażaniem palety dostępnych instrumentów i mechanizmów rozwojowych, oddziałujących terytorialnie. Aby dostosować interwencję do specyficznych potrzeb subregionu konieczne jest większe zaangażowanie partnerów na różnych poziomach zarządzania w kształtowanie polityki rozwoju na ich terytorium co powinno doprowadzić do osiągnięcia efektów skali. W celu wzmocnienia zintegrowanego podejścia do rozwoju oraz współpracy na różnych poziomach KSRR 2030 wprowadziła trzy główne mechanizmy uzgodnień, tj. kontrakt programowy, kontrakt sektorowy oraz porozumienie terytorialne.

W ramach **kontraktu programowego** strona rządowa oraz samorząd województwa uzgodnią kierunki i warunki dofinansowania WRPO 2021+, którego elementem powinny być środki pochodzące z FST. Ponadto elementem uzgodnień powinna być dodatkowa pula środków z EFRR i EFS przekazana do zarządzania na poziom regionalny w związku z realizacją Terytorialnego *planu sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej na lata 2021-2027*. Zgodnie z zapisami projektu rozporządzenia ustanawiającego FST środki dostępne w ramach FST uzupełnione zostaną środkami z EFRR i/lub EFS+ (przy założeniu, że kwota środków przesuniętych do FST wynosić będzie od półtorakrotności do trzykrotności kwoty wsparcia FST). Środki te powinny być określone i przydzielone przed podziałem środków dla regionów na realizację RPO. Kontrakt może również wskazywać uzgodnione przedsięwzięcia strategiczne przewidziane do realizacji w ramach krajowych programów operacyjnych w trybie pozakonkursowym.

Mechanizmem możliwym do wykorzystania w celu uzgadniania realizacji przedsięwzięć na obszarze subregionu ze środków budżetu państwa będzie **kontrakt sektorowy**, określający sposób realizacji, w tym finansowania, programów rozwoju opracowanych przez właściwych ministrów w zakresie interwencji ukierunkowanej terytorialnie dla województwa wielkopolskiego czy Wielkopolski Wschodniej. Kontrakt, zawierany między ministrem właściwym ze względu na zakres objęty kontraktem, ministrem właściwym ds. rozwoju regionalnego oraz zarząd województwa, będzie określał w szczególności przedsięwzięcia priorytetowe planowane do realizacji zarówno po stronie rządowej, jak i Samorządu Województwa Wielkopolskiego lub kryteria wyboru projektów do dofinansowania w ramach programu rozwoju, wkład własny samorządu województwa oraz sposób i warunki realizacji przedsięwzięć priorytetowych.

Kolejnym mechanizmem uzgodnień zaproponowanym w KSRR jest **porozumienie terytorialne**, tj. umowa określająca w szczególności przedsięwzięcia priorytetowe dla rozwoju obszaru objętego tym porozumieniem, istotne zwłaszcza z punktu widzenia społeczności lokalnych. Mechanizm zakłada współpracę samorządów na obszarach, gdzie zidentyfikowano istotne potencjały lub problemy ograniczające możliwości ich rozwoju. Stronami porozumienia terytorialnego mogą być zarząd województwa i przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego znajdujących się na obszarze subregionu. Możliwe jest również zawieranie porozumienia terytorialnego z przedstawicielami samorządu lokalnego przez ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego, czy też między lokalnymi jednostkami samorządu terytorialnego, bez udziału ministra czy zarządu województwa, nakierowanego na identyfikację wspólnych celów rozwojowych, jak również na zdefiniowanie wspólnych problemów i wskazywanie sposobów ich rozwiązania.

7.3. System monitorowania i ewaluacji

Realizacja dokumentów planistycznych wymaga monitorowania (operacyjnego i partycypacyjnego) osiągnięcia założonych celów oraz reagowania na pojawiające się problemy i zagrożenia w ich realizacji, a także systematycznego obserwowania zmian zachodzących w subregionie.

Zgodnie z *Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030* samorząd województwa czuwa nad przebiegiem procesów realizacji polityki regionalnej, a w szczególności diagnozuje sytuację i potencjały/trendy rozwojowe (ścieżki rozwojowe) różnego typu obszarów, do których zaliczyć można obszar Wielkopolski Wschodniej. Samorząd monitoruje sytuację w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego oraz ocenia skuteczność i efektywność dotychczas stosowanych interwencji rozwojowych kierowanych w ramach polityki regionalnej i polityk sektorowych do regionu.

W przypadku długookresowego i kompleksowego dokumentu strategicznego transformacji Wielkopolski Wschodniej strukturę systemu monitoringu tworzyć powinni:

- o **Komitet Sterujący ds. Wielkopolski Wschodniej przy Marszałku Województwa Wielkopolskiego** – jako podmiot koordynujący proces wdrażania, nadzorujący i organizujący proces monitorowania;

- **Forum subregionalne Wielkopolski Wschodniej** – gremium o charakterze opiniodawczo-doradczym w zakresie spraw dotyczących transformacji subregionu, będące forum dyskusji kształtującym i stymulującym strategiczne myślenie o transformacji subregionu. Zadaniem Forum, powołanego przez Zarząd Województwa Wielkopolskiego, będzie w szczególności wymiana wiedzy, doświadczeń i informacji między różnymi podmiotami publicznymi i niepublicznymi zaangażowanymi w działania na rzecz transformacji Wielkopolski Wschodniej, ocena kluczowych procesów i zjawisk mających wpływ na proces transformacji subregionu oraz wypracowywanie rekomendacji dotyczących koniecznych zmian czy doradzanie Komitetowi Sterującemu w zakresie transformacji subregionu.
- **Koordynatorzy** – Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. w Koninie oraz odpowiedni departament merytoryczny UMWW, do zadań których należeć powinno pozyskiwanie danych od poszczególnych instytucji na potrzeby monitorowania długookresowego dokumentu strategicznego, przygotowanie zbiorczego sprawozdania okresowego z jego realizacji, a także ewentualne zlecenie badań i analiz;
- **Sieć Wielkopolskiego Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego** – gromadząca i dostarczająca danych o sytuacji społeczno-gospodarczej subregionu, niezbędnych do podejmowania decyzji dotyczących kształtu i kierunków prowadzonej sprawiedliwej transformacji;
- **Pozostali uczestnicy systemu monitoringu** – najważniejsze instytucje w regionie, jak i poza nim, uczestniczące w procesie, które odpowiedzialne będą za terminowe przekazywanie danych Koordynatorom.

Monitoring operacyjny powinien być podejmowany na bieżąco i sprawozdawany corocznie. Głównym dokumentem w tym procesie powinno być, przygotowywane przez Koordynatorów, okresowe Sprawozdanie z realizacji długookresowego dokumentu strategicznego, przedkładane do zatwierdzenia Komitetowi Sterującemu. Sprawozdanie powinno składać się z części poświęconej realizacji celów/priorytetów w analizowanym okresie oraz oceny sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej subregionu, w przypadku której wskaźniki kontekstowe pochodzące ze statystyki publicznej, ze względu na ich publikowanie z opóźnieniem, stanowić mogą jedynie tło statystyczne. Sprawozdanie z realizacji planu powinno być udostępniane opinii publicznej.

Mając na uwadze skuteczność, efektywność oraz trwałość interwencji przewidzianej w długookresowym dokumencie strategicznym, można także zaplanować przeprowadzenie badań ewaluacyjnych, tj.:

- Ewaluacji on going – przeprowadzanych w trakcie realizacji Planu;
- Ewaluacji ex-post – przeprowadzonej na zakończenie okresu realizacji Planu.

Terytorialny plan sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej na lata 2021-2027

Plan, w kształcie wymaganym rozporządzeniem w sprawie FST, stanowić powinien załącznik do WRPO 2021+ lub Regionalnego Programu Operacyjnego Sprawiedliwej Transformacji dla Wielkopolski Wschodniej. Będzie on elementem szerszego systemu realizacji tego Programu, w ramach którego zaprojektowany zostanie odpowiedni system monitorowania i oceny, uwzględniający monitorowanie osiągania celów zdefiniowanych w Planie. System ten czerpać będzie z dotychczasowych doświadczeń realizacji programów operacyjnych w perspektywie 2014-2020, w tym wypracowanych mechanizmów oraz narzędzi monitorowania i oceny osiągania wskaźników czy prowadzenia badań ewaluacyjnych – ukierunkowanych w tym przypadku na określenie użyteczności i skuteczności realizacji Planu. Na potrzeby Planu w systemie monitorowania Regionalnego Programu Operacyjnego proponuje się zastosować dodatkowe działania wspierające efektywne planowanie, okresową ocenę czy dostosowanie podejmowanych działań do zmieniających się warunków społeczno-gospodarczych:

- organizację corocznego posiedzenia w sprawie przeglądu wdrażania Planu, które będzie okazywać do ewentualnej korekty jego realizacji czy dyskusji na temat nowych zidentyfikowanych wyzwań;
- dwuetapowy system monitorowania projektów strategicznych zawartych w Planie – cykliczny monitoring strategiczny (na etapie przygotowania) oraz bieżący monitoring operacyjny (na etapie realizacji);
- uwzględnienie Planu w ramach ewaluacji ex ante projektu Regionalnego Programu Operacyjnego.

Oceniając postęp i skuteczność transformacji Wielkopolski Wschodniej kluczowe jest monitorowanie wskaźników odnoszących się do każdego celu/priorytetu. O doborze wskaźników decydować powinna ich adekwatność do zakresu danego priorytetu oraz dostępność danych. W przypadku długoterminowego dokumentu strategicznego transformacji Wielkopolski Wschodniej, z uwagi na konieczność zachowania możliwości porównawczych, głównym źródłem danych do monitorowania powinna być statystyka publiczna, natomiast w ramach Planu wymaganego rozporządzeniem ustanawiającym FST monitorowane będą wskaźniki produktu i rezultatu określone w załączniku III do tego rozporządzenia, a w przypadkach należycie uzasadnionych także specyficzne wskaźniki produktu i rezultatu. Projekt *Rozporządzenia ustanawiającego Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji* określa katalog wspólnych wskaźników produktu i rezultatu dla FST. Katalog zaproponowanych wskaźników istotnie ogranicza zakres możliwych do realizacji działań z FST. Zgodnie z projektem Rozporządzenia możliwe jest jednak **zaproponowanie wskaźników produktu i rezultatu specyficznych**, jak np. w zakresie istotnego dla Wielkopolski Wschodniej problemu deficytu wody.

8. Uspółecznienie procesu przygotowania Planu

Powodzenie sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej opiera się na przejęciu za nią odpowiedzialności przez wszystkie strony zaangażowane w ten proces, w związku z czym już na etapie opracowywania Planu, położony został nacisk na włączenie szerokiego grona interesariuszy, co przewiduje art. 7 ust. 3 wniosku rozporządzenia ustanawiającego Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji.

W kwietniu 2019 r. z władze regionalne doprowadziły do zawarcia „Porozumienia na rzecz sprawiedliwej transformacji energetycznej Wielkopolski Wschodniej”. Porozumienie stało się fundamentem do powołania w czerwcu 2020 r. na obszarze Wielkopolski Wschodniej grup roboczych, do udziału w których deklaracje zgłosiło blisko 200 osób reprezentujących rozmaite środowiska. Grupy koncentrują się na zagadnieniach związanych z konkretnymi obszarami, tj. środowiskiem, energetyką, infrastrukturą oraz problemami społecznymi. Tworzone są one przez ekspertów, praktyków i interesantów w danej dziedzinie, mają w założeniu umożliwić analizę problemów, merytoryczną pracę nad rozwiązaniami oraz dawać możliwość wymiany wiedzy, pomysłów i opinii przedstawicieli z różnych obszarów Wielkopolski Wschodniej. Dodatkowo mają one umożliwić zintegrowane podejście do problemów i wyzwań Wielkopolski Wschodniej jako całości a nie oddzielnie dla poszczególnych powiatów wchodzących w jej skład. Zakres merytoryczny prac w poszczególnych grupach roboczych skupia się w przeważającej mierze na:

- środowisko – racjonalnym kształtowaniu środowiska i gospodarowaniu zasobami środowiska zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, przeciwdziałaniu zanieczyszczeniom, utrzymywaniu i przywracaniu elementów przyrodniczych do stanu właściwego, recyklingu, gospodarce o obiegu zamkniętym, edukacji ekologicznej, ekozarządzaniu, wydajność w gospodarowaniu zasobami środowiska, odpowiedzialności środowiskowej oraz ekoetyce, turystyce i rekreacji, itp.;
- energetyka – zasobach surowców energetycznych (stan i perspektywy), energetyce rozproszonej, wyzwaniach logistycznych, transporcie w tym elektro-mobilności, środowiskowej i ekologicznej ocena wyrobów, handlu i zarządzaniu emisjami, innowacjach, nowych projektach i technologiach w energetyce, nośnikach energii, magazynowaniu energii, sprawności i efektywności energetycznej w tym bezpieczeństwie energetycznym w wymiarze regionalnym i makroregionalnym, odnawialnych źródłach energii (energetyka solarna, wiatrowa, hydroenergetyka), spółdzielniach energetycznych, bioenergetyce (biomasa, biogaz, biowodór, bioetanol), biopaliwach, zaopatrzeniu energetycznym gospodarstw rolnych itp.;
- infrastruktur – zrównoważonym transporcie, planach zagospodarowania przestrzennego, liniach kolejowych wraz z obiektami inżynieryjnymi (mosty, wiadukty, tunele, przepusty, przejazdy kolejowe), urządzeniach zabezpieczenia ruchu i łączności, sygnalizacji, sieciach wodno-kanalizacyjnych, stacjach kolejowych (osobowych i towarowych – łącznie z peronami, placami utwardzonymi etc.), bocznicach kolejowych, terminalach intermodalnych, infrastrukturze turystycznej itp.;
- wyzwania społeczne – tematach wynikających z uwarunkowań społecznych - demografia, migracje, kształcenie, kultura, aktywność społeczna, tożsamość lokalna, komunikacja społeczna, gotowość do zmian, itp.

Do pracy w grupach skorzystali przedstawiciele m.in.:

- jednostek samorządu terytorialnego: Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, starosta powiatowe oraz urzędy gmin z Wielkopolski Wschodniej;
- władz centralnych: Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, Ministerstwo Rozwoju;
- władz ustawodawczych: posłowie na sejm, w tym członkowie Parlamentarnego Zespołu ds. Sprawiedliwej Transformacji Energetycznej oraz Parlamentarnego Zespołu ds. jezior/pojezierzy;
- spółek komunalnych: MPWiK Konin, MPEC Konin;
- biznesu: Wielkopolski Związek Pracodawców Lewiatan, Konińska Izba Gospodarcza, Cech Rzemiosł Różnych w Koninie, NUVARRO Sp. z o.o., Centralna Grupa Energetyczna S.A., Neo Solar Farms Sp. z o.o., Centrum Technologii Edukacyjnych „INTJO” Sp. z o.o., ZE PAK S.A.
- nauki i szkolnictwa: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Zielonogórski, Federacja Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych NOT - Rada w Koninie, Centrum Wsparcia Rzemiosła Kształcenia Dualnego i Zawodowego w Koninie, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie, Wyższa Szkoła Kadr Menadżerskich w Koninie,
- organizacji pozarządowych: Fundacja Instnat, Fundacja “Rozwój TAK - Odkrywki NIE”, Fundacja Instytut Zielonej Przyszłości, Stowarzyszenie “Akcja Konin”, Społeczności Lokalnej "Anmar" – Słupca, Stowarzyszenie M-lab, Stowarzyszenia na Rzecz Spółdzielni Socjalnych, Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju, Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć,
- przedstawicieli pracowników: Międzyzakładowy Związek Zawodowy Pracowników Zmianowych w ZE PAK S.A.

Głównym celem prac grup było zdefiniowanie kluczowych dla subregionu problemów i wynikających z nich wyzwań oraz wypracowanie wytycznych dla planowanego procesu transformacji Wielkopolski Wschodniej. Jednocześnie wskazano, iż w oparciu o wypracowane przez uczestników grup roboczych wytyczne oraz prowadzone równoległe do ich prac analizy zostaną opracowane przez ekspertów zewnętrznych dwa dokumenty:

- 1) Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji zgodnego z wymogami rozporządzenia ustanawiającego Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (FST), którego celem jest spełnianie wymogów umożliwiających pozyskanie środków unijnych w latach 2021-2027,
- 2) długookresowa i kompleksowa strategia w zakresie osiągnięcia neutralności klimatycznej, poprawy warunków życia oraz rozwoju społeczno-gospodarczego regionu Wielkopolski Wschodniej.

W 2020 r. przeprowadzono blisko 20 spotkań, które miały formę dyskusji prowadzonej przez moderatora i dotyczyły w szczególności następujących kwestii: 1) wskazania terytoriów dotkniętych negatywnymi skutkami transformacji, 2) zdefiniowania problemów oraz wyzwań stojących przed subregionem w kontekście planowanej transformacji w kierunku gospodarki neutralnej klimatycznie, 3) określenia najważniejszych czynników endo- oraz egzogenicznych rozwoju Wielkopolski Wschodniej, 4) wstępnej próby wskazania listy działań do zaprogramowania w ramach transformacji. Członków grup roboczych, a także inne zainteresowane podmioty, zaproszono również do składania

propozycji projektów istotnych z punktu widzenia rozwoju Wielkopolski Wschodniej. Nabór cieszył się dużym zainteresowaniem – łącznie zgłoszono blisko 160 projektów, z których wiele znalazło wyraz w sformułowaniu celów projektu Koncepcji.

W trakcie prac grupy środowiskowej, przedstawiciele organizacji pozarządowych wskazali na brak wyczerpującej debaty na temat ochrony środowiska, głównie w odniesieniu do kwestii hydrologicznych i oddziaływania terenów górniczych na stan zasobów wodnych w regionie. Spotkanie grupy hydrologicznej odbyło się pod koniec września 2020 r., w trakcie którego dyskutowano nad problemami gospodarki wodnej w subregionie. Grupa poruszała również kwestia uregulowania stosunków hydrogeologicznych na terenach gmin pokopalnianych oraz na obszarach ościennych, na które wykraczają oddziaływania kopalni węgla brunatnego Konin i Adamów. W efekcie prac grupy przedstawiciele Fundacji „Rozwój TAK - Odkrywki NIE” oraz Stowarzyszenia „Akcja Konin” zaproponowali m.in. opracowanie spójnego i realistycznego planu przywracania właściwych stosunków wodnych w subregionie, a także rozszerzenie prac zespołu parlamentarnego ds. ratowania jezior lub utworzenie nowego zespołu parlamentarnego obejmującego całą Wielkopolską Wschodnią i powiązane obszary, np. przygraniczne gminy województwa kujawsko-pomorskiego czy zarządy zlewni obejmujące cały ww. obszar.

W trakcie prac grup roboczych poświęconych rynkowi pracy i edukacji, uczestnicy wskazali na niedostatecznie reprezentowany głos młodych, którzy w zgodnej ocenie stanowią będą o przyszłości subregionu. Podkreślono, że zaangażowanie młodych w prace planistyczne z jednej strony poszerzy ich własny punkt widzenia problemów a z drugiej strony da osobą młodym możliwość współdecydowania o losach subregionu oraz sprawi że zaczną oni mieć poczucie współodpowiedzialności za subregion. W związku z powyższym spotkanie grupy młodych odbyło się na początku października 2020 r. W spotkaniu brali udział aktywiści, studenci oraz uczniowie z Wielkopolski Wschodniej. W trakcie spotkania wypracowali oni propozycje na konkretne projekty transformacyjne mające być odpowiedzią na problemy z którymi mierzy się od lat subregion oraz wytyczą nową ścieżkę rozwoju. Wśród zaproponowanych rozwiązań grupa młodych wskazała projekty obejmujące m.in.: 1) zmianę oferty edukacyjnej szkół średnich i wyższych na lepiej dopasowaną do potrzeb lokalnego rynku pracy, 2) utworzenie wydziału zamiejscowego Politechniki Poznańskiej, 3) rozgrzeszenie pakietu zajęć dodatkowych w szkołach o kompetencje miękkie, edukację obywatelską, lekcje z przedstawicielami administracji samorządowej, przedstawicielami biznesu czy NGO's, 4) wspieranie przedsiębiorczości – Inkubator Przedsiębiorczości, Młodzieżowy Inkubator Twórczości, program grantowy na rozpoczęcie działalności gospodarczej, programy szkoleniowe ukierunkowane na prowadzenia działalności gospodarczej, szkolenia dla lokalnych liderów, 5) rekultywacje terenów pokopalnianych, 6) rozwój turystyki, 7) rozwój infrastruktury transportowej m.in. budowa kolei północ-południe oraz terminala kolejowego w Koninie, 8) rozwój ekologicznego transportu publicznego, 9) zwiększenie kompetencji Młodzieżowej Rady Miasta Konina i powołanie Młodzieżowych Rad Powiatu Kolskiego, Słupeckiego oraz Tureckiego czy 10) powołanie pełnomocnika młodzieży przy Prezydencie Miasta Konina i starostwach powiatowych.

Podjęto również działania mające na celu włączenie w szerszym zakresie w prace nad przygotowaniem Planu przedstawicieli pracowników Grupy Kapitałowej ZE PAK oraz przedsiębiorców. Z inicjatywy Instytutu Zielonej Przyszłości 19 stycznia 2021 r. zorganizowane zostało spotkanie przedstawicieli pracowników KWB Konin z Pełnomocnikiem Zarządu Województwa Wielkopolskiego ds. Restrukturyzacji Wielkopolski Wschodniej w celu dyskusji nad postulatami pracowniczymi do opracowywanego Terytorialnego planu sprawiedliwej transformacji. Z końcem stycznia 2021 r. zorganizowano spotkanie z przedstawicielami związków zawodowych Grupy Kapitałowej ZE PAK w trakcie którego dyskutowano m.in. nad kierunkami interwencji w ramach przygotowywanego Planu czy postulatów związków zawodowych dotyczących kierunków wykorzystania funduszy europejskich i budżetu państwa w procesie transformacji. Podjęto również decyzję o kontynuacji dyskusji na kolejnych spotkaniach grupy górniczej. W lutym 2021 r. zaplanowano również spotkania z przedsiębiorcami, zarówno z sektora MŚP, jak i dużych przedsiębiorstw. Prowadzone były również dyskusje z Powiatowymi Urzędami Pracy z subregionu czy przedstawicielami Grupy ZE PAK w zakresie możliwości przyszłego wsparcia pracowników dotkniętych transformacją energetyczną, a także z Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Poznaniu w zakresie włączenia społecznego tych osób. Poza wyżej opisanymi pracami uczestniczono również w różnych spotkaniach organizowanych przez różnych partnerów z subregionu, w tym przez organizacje pozarządowe, na których dyskutowano nad wyzwaniem stojącymi przed Wielkopolską Wschodnią i kierunkami jej transformacji.

Efektom prac grup roboczych jest niniejszy dokument, którego projekt był konsultowany z różnymi interesariuszami i który stanowi punkt wyjścia do opracowania projektu TPSTWW. Blisko 40 podmiotów zgłosiło ponad 300 uwag. Zgłoszone uwagi miały różny stopień szczegółowości i dotyczyły zarówno poszczególnych rozdziałów projektu dokumentu odnosząc się m.in. do celów, priorytetów czy kierunków interwencji, wyzwań rozwoju stojących przed subregionem, jak i dokumentu jako całości, zwracając uwagę na bardziej ogólne kwestie. Z czterema najbardziej zaangażowanymi w opiniowanie projektu koncepcji organizacjami pozarządowymi, tj. Fundacją "Rozwój TAK - Odkrywki NIE", Fundacją Instytut Zielonej Przyszłości, Stowarzyszeniem "Akcja Konin" oraz Związkiem Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć, prowadzono pogłębione dyskusje dotyczące konkretnych zapisów projektu dokumentu. Znaczna część uwag zgłoszonych przez ww. organizacje została uwzględniona w dokumencie w sposób bezpośredni lub w zmodyfikowanej formie. Ww. organizacje podkreślają m.in. konieczność odejścia od stosowania biomasy leśnej i hydroenergetyki na naturalnych ciekach jako OZE oraz nieaktualność zapisów KPEIK i PEP 2040, które nie uwzględniają unijnego celu redukcji emisji CO₂ o 55% do 2030 r. względem 1990r.

Wnioski płynące ze spotkań grup roboczych zamieszczone zostały w niniejszej koncepcji. Nie stanowią one jednak zamkniętego katalogu. Spotkania grup roboczych będą kontynuowane w trakcie całego procesu planowania sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej. W zgodnej opinii wszystkich uczestników grup roboczych, tylko w procesie dialogu i wzajemnego zrozumienia, możliwe jest wypracowanie spójnej wizji przyszłości subregionu.

9. Wykaz przedsięwzięć strategicznych

Transformacja Wielkopolski Wschodniej nie jest możliwa bez realizacji różnego rodzaju przedsięwzięć, w tym o znaczeniu strategicznym – w największym stopniu przyczyniających się do osiągnięcia przyjętych celów. Pierwszych 21 propozycji projektów o strategicznym znaczeniu dla transformacji Wielkopolski Wschodniej wypracowanych zostało jeszcze w 2019 r. Zostały one przedstawione Komisji Europejskiej, która 10 z nich uznała za bardzo obiecujące i gotowe do realizacji. Wybrane fiszki projektowe dotyczyły budowy marki i strategii Wielkopolski Wschodniej w procesie transformacji, podnoszenia kompetencji i kwalifikacji osób z sektora paliwowo-energetycznego zagrożonych utratą pracy, zielonego wsparcia finansowego dla firm oraz sektora publiczno-prywatnego, klastra ZIELONA ENERGIA, budowy farm fotowoltaicznych na rekultywowanych terenach, przebudowy kotła węglowego na kocioł do wyłącznego spalania biomasy, budowy magazynu ciepła dla potrzeb ogrzewania Miasta Konina, budowy infrastruktury do wytwarzania, magazynowania oraz dystrybucji wodoru oraz produkcji paneli fotowoltaicznych i montażu instalacji fotowoltaicznych (zestawienie zgłoszonych projektów stanowi załącznik do Koncepcji). Należy nadmienić, że część ze zgłoszonych projektów jest już w trakcie realizacji, a realizacja niektórych z nich rozpocznie się w najbliższym czasie.

W związku z prowadzonymi pracami nad kierunkami transformacji Wielkopolski Wschodniej Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. w Koninie w 2020 r. zaprosiła przedstawicieli grup roboczych do zgłaszania propozycji projektów o strategicznym znaczeniu dla rozwoju subregionu. Celem tego działania była identyfikacja oczekiwań i potrzeb występujących w subregionie oraz zaprogramowanie odpowiednich kierunków interwencji publicznej. Nabór na projekty strategiczne cieszył się dużym zainteresowaniem przedstawicieli grup roboczych – łącznie zgłoszonych zostało ponad 250 propozycji projektów, z których wiele znalazło wyraz w sformułowanych w niniejszym dokumencie celach, priorytetach czy kierunkach interwencji (zestawienie zgłoszonych projektów stanowi załącznik do Koncepcji).

Na podstawie przesłanych propozycji projektów, a także uwzględniając 21 propozycji projektów z 2019 r., prowadzone będą dalsze prace mające na celu przygotowanie listy przedsięwzięć strategicznych (pojedyncze projekty lub ich wiązki) istotnych z punktu widzenia transformacji Wielkopolski Wschodniej. Na potrzeby identyfikacji przedsięwzięć o strategicznym znaczeniu dla transformacji subregionu konieczne będzie uwzględnianie przy ocenie zgłoszonych projektów np. ich wkładu w osiągnięcie założonych celów, zasięgu oddziaływania (lokalny, ponadlokalny, subregionalny) czy poziomu współpracy z partnerami. W toku dalszych prac wypracowane zostaną zasady wyłaniania projektów strategicznych istotnych z punktu widzenia transformacji Wielkopolski Wschodniej.

10. Uczestnicy Grup Roboczych

- 1) Akcja Konin
- 2) AS PAK Sp. z o.o.
- 3) Cech Rzemiosł Różnych w Koninie
- 4) Centralna Grupa Energetyczna S.A.
- 5) Centrum Technologii Edukacyjnych INTJO Sp. z o.o.
- 6) Centrum Wsparcia Rzemiosła, Kształcenia Dualnego i Zawodowego w Koninie
- 7) EIT InnoEnergy
- 8) Energa Invest Sp. z o.o.
- 9) Federacja Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych NOT - Rada w Koninie
- 10) Fundacja "Rozwój TAK - Odkrywki NIE"
- 11) Fundacja In strat
- 12) Fundacja Instytut Zielonej Przyszłości
- 13) KNSZZ "Solidarność80" ZE PAK S.A. i Spółek Zależnych
- 14) Konińska Izba Gospodarcza
- 15) Krajowe Stowarzyszenie Sołtysów
- 16) Krajowe Stowarzyszenie Sołtysów
- 17) Międzyzakładowa Komisja WZZ SIERPIEŃ80 PAK Kopalnia Węgla Brunatnego "Konin" S.A. w Kleczewie
- 18) Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej
- 19) Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii
- 20) Młodzieżowy Strajk Klimatyczny
- 21) MNSZZ „Pracowników Energetyki” ZE PAK S.A. i Spółek
- 22) MPEC Konin
- 23) MZZ Górników KWB "Konin" S.A.
- 24) MZZ Górników PAK Kopalni Adamów
- 25) MZZ KADRA Kopalnia Adamów
- 26) MZZ Pracowników Zmianowych w ZE PAK S.A.
- 27) MZZP Inżynierjno - Technicznch "KADRA" przy PAK KWB Konin S.A.
- 28) MZZP Ruchu Ciągłego ZE PAK S.A.
- 29) MZZP Zmianowych w ZE PAK S.A.
- 30) Neo Solar Farms Sp. z o. o.
- 31) Niezależny Związek Zawodowy Pracowników Ruchu Ciągłego "RUCH" KWB "Konin" w Kleczewie S.A.
- 32) NUVARRO Sp. z o.o.
- 33) OM NSZZ Solidarność górnictwa Węgla Brunatnego Zagłębia Konińsko - Turkowskiego
- 34) Organizacja Międzyzakładowa NSZZ "Solidarność" Grupy ZE PAK
- 35) Organizacja Podzakładowa NSZZ "Solidarność" PAK
- 36) Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie
- 37) Parlamentarny Zespół ds. Sprawiedliwej Transformacji Energetycznej
- 38) Parlamentarny Zespół ds. jezior/pojezierzy
- 39) Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. Konin
- 40) Rada Pracowników PAK KWB Konin
- 41) Starostwo Powiatowe w Kole

- 42) Starostwo Powiatowe w Koninie
- 43) Starostwo Powiatowe w Słupcy
- 44) Starostwo Powiatowe w Turku
- 45) Stowarzyszenie "Kadry dla Konina"
- 46) Stowarzyszenie M-Lab
- 47) Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Społeczności Lokalnej "Anmar"
- 48) Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych
- 49) Stowarzyszenie Zmieniamy Konin
- 50) Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
- 51) Uniwersytet Zielonogórski
- 52) Urząd Gminy Babiak
- 53) Urząd Gminy Brudzew
- 54) Urząd Gminy Grodziec
- 55) Urząd Gminy i Miasta w Kleczewie
- 56) Urząd Gminy Kazimierz Biskupi
- 57) Urząd Gminy Kościelec
- 58) Urząd Gminy Kramsk
- 59) Urząd Gminy Krzymów
- 60) Urząd Gminy Łądek
- 61) Urząd Gminy Olszówka
- 62) Urząd Gminy Osiek Mały
- 63) Urząd Gminy Ostrowite
- 64) Urząd Gminy Powidz
- 65) Urząd Gminy Przykona
- 66) Urząd Gminy Rychwał
- 67) Urząd Gminy Rzgów
- 68) Urząd Gminy Stare Miasto
- 69) Urząd Gminy Turek
- 70) Urząd Gminy w Kawęczynie
- 71) Urząd Gminy w Malanowie
- 72) Urząd Gminy Władysławów
- 73) Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu
- 74) Urząd Miasta Dąbie
- 75) Urząd Miasta i Gminy Dobra
- 76) Urząd Miasta i Gminy Golina
- 77) Urząd Miasta i Gminy Tuliszków
- 78) Urząd Miasta Sompolno
- 79) Urząd Miasta Turek
- 80) Urząd Miasta w Słupcy
- 81) Urząd Miejski w Koninie
- 82) Urząd Miejski w Zagórowie
- 83) Wielkopolski Związek Pracodawców Lewiatan
- 84) Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego
- 85) Wojewódzki Urząd Pracy w Poznaniu. Oddział zamiejscowy w Koninie
- 86) Wyższa Szkoła Kadr Menadżerskich w Koninie

- 87) Wyższa Szkoła Kadr Menadżerskich w Koninie
- 88) Zakładowy Związek Zawodowy Pracowników Systemów zmianowych Ruchu Ciągłego ZE PAK S.A.
- 89) Zarząd Dróg Miejskich w Koninie
- 90) ZE PAK S.A.
- 91) Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć

Załącznik 1. Wykaz projektów o strategicznym znaczeniu dla transformacji Wielkopolski Wschodniej przedstawionych w 2019 r. Komisji Europejskiej

Lp.	Tytuł projektu	Jednostka koordynująca
1	Strategia transformacji dla Wielkopolski Wschodniej	ARR w Koninie
2	Podnoszenie kompetencji pracowników sektora energetycznego	ARR w Koninie
3	Podnoszenie kompetencji pracowników ZEPAK	ARR w Koninie
4	Zielone wsparcie finansowe	ARR w Koninie
5	Zintegrowany zielony transport publiczny	ARR w Koninie
6	H2LABO – technologie wodorowe centrum badań i innowacji	ARR w Koninie
7	Klaster zielonej energii w Koninie	Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o. o. w Koninie
8	Pompy ciepła i PV w budynkach użyteczności publicznej	Gmina Babiak
9	Zielona trasa turystyczna	
10	Kultura postindustrialna	Fundacja Wioska Filmowa
11	Park edukacyjny Energia odnawialna	Gmina Kleczew
12	Adaptacja turystyczna dawnych terenów górniczych	Gmina Kleczew
13	Budowa farm fotowoltaicznych na gruntach rekultywowanych	ZE PAK
14	Przebudowa kotła węglowego na kocioł na biomasę	ZE PAK
15	Budowa magazynu ciepła	ZE PAK
16	Farmy wiatrowe na byłych terenach górniczych	ZE PAK
17	Magazyn energii	ZE PAK
18	Centrum logistyczne z BIPV	ZE PAK
19	Infrastruktura do produkcji, magazynowania i dystrybucji wodoru	ZE PAK
20	Produkcja urządzeń fotowoltaicznych	ZE PAK
21	Zakłady geotermalne Konin-Koło-Turek	MPEC Konin

Załącznik 2. Wykaz projektów zgłoszonych w ramach prac grup roboczych

L.p.	Tytuł projektu	Podmiot zgłaszający propozycję
1.	Szkolne Inkubatory Przedsiębiorczości (SIP)	Centrum Wsparcia Rzemiosła, Kształcenia Dualnego i Zawodowego w Koninie
2.	Wsparcie współpracy szkół prowadzących kształcenie zawodowe z przedsiębiorcami Wielkopolski Wschodniej w zakresie kształcenia dualnego	Centrum Wsparcia Rzemiosła, Kształcenia Dualnego i Zawodowego w Koninie
3.	Techniczny Uniwersytet Dzieci i Młodzieży	Centrum Wsparcia Rzemiosła, Kształcenia Dualnego i Zawodowego w Koninie
4.	<u>Budowa elektrowni fotowoltaicznej Kazimierz Biskupi II o mocy 200 MW w regionie powęglowym – Wielkopolsce Wschodniej</u>	E & G Sp. z o. o.
5.	Budowa Farma fotowoltaiczna o mocy ok. 1 MW na terenach pokopalnianych w gminie Przykona	Energa Invest
6.	Budowa Farma fotowoltaiczna o mocy ok. 20 MW na terenach pokopalnianych w gminie Przykona	Energa Invest
7.	Budowa Farma fotowoltaiczna o mocy ok. 100 MW na terenach pokopalnianych w gminie Przykona	Energa Invest
8.	Budowa Farma wiatrowa o mocy ok. 7 MW na terenach pokopalnianych w gminie Przykona	Energa Invest
9.	Budowa Linia 110 kV do stacji GPZ Żuki wraz ze stacją GPO 110 kV/SN umożliwiające wyprowadzenie mocy ze źródeł OZE o mocy ok. 107 MW	Energa Invest
10.	Budowa Stacji elektroenergetycznej RS/GPZ Anielewo	Energa Operator
11.	Budowa Stacji elektroenergetycznej GPZ Sompolno	Energa Operator
12.	Budowa Stacji elektroenergetycznej RS/GPZ Ignacewo	Energa Operator
13.	Przebudowa Linii 110 kV Konin Południe – Rychwał – Stawiszyn – Kalisz Północ	Energa Operator
14.	Przebudowa Linii 110 kV SE Konin – Ślesin - Ignacewo (nowy) – Sompolno (nowy) (linia dwutorowa)	Energa Operator
15.	Przebudowa Linii 110 kV SE Adamów – Poddębice	Energa Operator
16.	Przebudowa Linii 110 kV Adamów – Żuki – Ceków (dalej w kierunku Kalisz Piwonice)	Energa Operator
17.	Przebudowa Linii 110 kv Janiszew – Kraski	Energa Operator
18.	Przebudowa Linii 110 kV Pątnów – Kleczew – Witkowo	Energa Operator
19.	Przebudowa Linii 110 kV Pątnów – Józwin - Kleczew	Energa Operator
20.	Modernizacja sieci GPZ Witkowo	Energa Operator
21.	Budowa nowej stacji GPZ Powidz wraz z przyłączami WN-110 kV	Energa Operator

KONCEPCJA SPRAWIEDLIWEJ TRANSFORMACJI WIELKOPOLSKI WSCHODNIEJ

22.	Budowa nowej linii 110 kV Słupca-Powidz (nowa GPZ)	Energa Operator
23.	Przebudowa linii elektroenergetycznej 110 kV SE Konin-Cienin	Energa Operator
24.	Przebudowa linii elektroenergetycznej 110 kV SE Konin-Konin Nowy Dwór	Energa Operator
25.	Przebudowa linii elektroenergetycznej 110 kV SE Konin – SE Pątnów (przebudowa na linię dwutorową)	Energa Operator
26.	Przebudowa linii elektroenergetycznej 110 kV SE Konin – Niesłusz/Konin Południe (linia dwutorowa) – Kręgola	Energa Operator
27.	Przebudowa linii elektroenergetycznej 110 kV SE Pątnów – Powidz (nowy GPZ) – Witkowo	Energa Operator
28.	Przebudowa linii elektroenergetycznej 110 kV Koło Ruchenna – Koło Wschód – Bartogi – Kłodawa – Kopalnia Soli – Kłodawa – Krośniewice	Energa Operator
29.	"Nowy Konin" Centrum Sprawiedliwej Transformacji - symbol nowej epoki	Fundacja Instytut Zielonej Przyszłości
30.	Osie Inwestycyjne Tereny inwestycyjne dla nowej przyszłości regionu	Fundacja Instytut Zielonej Przyszłości
31.	Muzeum Górnictwa Odkrywkowego	Fundacja Instytut Zielonej Przyszłości Stowarzyszenie Wielkopolskie Forum Inicjatyw Kulturalnych FRONTA
32.	Energia z natury – pompa ciepła wraz z systemem fotowoltaicznym na obiektach użyteczności publicznej w Gminie Babiak	Gmina Babiak
33.	Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej w Gminie Babiak – etap VII	Gmina Babiak
34.	re/KULTYWATOR Centrum Nauki ENERGIA BRUDZEW oraz Park Odkryć	Gmina Brudzew
35.	OLIMPIADA MOŻLIWOŚCI – uzbrojenie terenów inwestycyjnych	Gmina Brudzew
36.	OZE dla mieszkańców i przedsiębiorców z gminy Brudzew	Gmina Brudzew
37.	Budowa instalacji fotowoltaicznych na budynkach użyteczności publicznej	Gmina Brudzew
38.	BRUDZEW – środowisko przyjazne biznesowi – projekt promocyjny	Gmina Brudzew
39.	Modernizacja gminnej oczyszczalni ścieków w Brudzewie	Gmina Brudzew
40.	Rozbudowa systemu kanalizacji sanitarnej wraz z transportem ścieków z terenu Gminy Brudzew na oczyszczalnię ścieków w Turku	Gmina Brudzew
41.	Kompleksowe uzbrojenie terenów mieszkaniowych KOLNICA	Gmina Brudzew
42.	Transformacja energetyczna Wielkopolski Wschodniej – budowa farmy fotowoltaicznej Brudzyń	Gmina Brudzew
43.	Rekultywacja terenów pokopalnianych	Gmina Brudzew

KONCEPCJA SPRAWIEDLIWEJ TRANSFORMACJI WIELKOPOLSKI WSCHODNIEJ

44.	Wykonanie i realizacja całościowego bilansu gospodarowania wodą na terenie przekształconym przez działalność PAK	Gmina Brudzew
45.	OZE, termomodernizacje oraz ekologiczne źródła grzewcze dla os. fizycznych, Przedsiębiorców oraz Samorządów	Gmina Brudzew
46.	Budowa powiatowej kompostowni / instalacji zagospodarowania (frakcja bio + osady ściekowe)	Gmina Brudzew
47.	Rozbudowa Zakładu Termicznego Przekształcania Odpadów (spalarni) w Koninie	Gmina Brudzew
48.	Promocja gospodarcza – Biznes Klub	Gmina Brudzew
49.	Uporządkowanie gospodarki ściekowej	Gmina Brudzew
50.	Poprawa dostępności gmin pogórnicych : - kolej Konin – Turek - Łódź - most/ przeprawa promowa na rz. Warcie - ścieżki rowerowe - zjazdy z dróg wojewódzkich na działki inwestycyjne	Gmina Brudzew
51.	Modernizacja i rozbudowa sieci energetycznych	Gmina Brudzew
52.	Budowa instalacji zajmującej się recyklingiem paneli fotowoltaicznych	Gmina Brudzew
53.	Rozwój budownictwa mieszkaniowego	Gmina Brudzew
54.	Ład planistyczny - mpzp (zmiana, nowe) - odrolnienie gruntów (zmiana klasoużytków) - aktualizacja map glebowych (gleby organiczne)	Gmina Brudzew
55.	Budowa, rozbudowa oraz przebudowa instalacji służących do wytwarzania energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych, (wraz z ewentualnym podłączeniem do sieci dystrybucyjnej/przesyłowej) z wykorzystaniem energii wiatrowej, słonecznej, biomasy, biogazu, energii wodnej	Gmina Dobra
56.	Przebudowa drogi krajowej nr 83 – obwodnica dla miasta Dobra z ewentualnym uwzględnieniem oddziaływania na planowane zagospodarowanie terenów Gminy Dobra pod aktywizację gospodarczą	Gmina Dobra
57.	Zagospodarowanie przestrzeni Zbiornika Jeziorsko z uwzględnieniem funkcji rekreacyjnych, turystycznych i sportowych oraz aktywizacji gospodarczej na terenie Gminy Dobra	Gmina Dobra
58.	Wymiana źródeł ciepła zasilanych paliwami stałymi na nowe źródła ciepła o zmniejszonej emisji zanieczyszczeń do atmosfery w ramach ograniczania niskiej emisji na terenie Gminy Dobra	Gmina Dobra
59.	Likwidacja barier architektonicznych w budynkach użyteczności publicznej	Gmina Dobra
60.	Chrońmy przyrodę i nasze zdrowie – Racjonalna gospodarka odpadami	Gmina Dobra

KONCEPCJA SPRAWIEDLIWEJ TRANSFORMACJI WIELKOPOLSKI WSCHODNIEJ

61.	Wsparcie szkół w gminie Dobra w kształtowaniu kompetencji kluczowych	Gmina Dobra
62.	Zróbmy to razem – aktywizacja społeczno-zawodowa osób i rodzin zagrożonych ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym z terenu Gminy Dobra	Gmina Dobra
63.	Aktywizacja osób starszych celem przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu	Gmina Dobra
64.	Zwiększenie aktywności oraz integracji lokalnej społeczności	Gmina Dobra
65.	Wsparcie małych i średnich przedsiębiorstw z terenu Gminy Dobra	Gmina Dobra
66.	Przebudowa wybranych ulic miejskich wraz z koncepcją budowy łącznika pieszo-rowerowego (Plac Wojska Polskiego z ul. Parkową) oraz ul. Dekerta z ul. Narutowicza – połączenie dwóch parków)	Gmina Dobra
67.	Rewitalizacja wybranych obszarów przestrzeni miejsko-wiejskiej w zaniedbanych częściach obszaru (np. budynki starego młyna, gorzelni, rozlewni wód, zabudowy komunalnej "Koszary". Renowacja centralnych przestrzeni (Plac Wojska Polskiego, targowisko „zielony rynek”, Plac Mały Rynek)	Gmina Dobra
68.	Nadanie nowych funkcji nieczynnym budynkom komunalnym (np. kotłownia na osiedlu wiatrak na potrzeby powierzchni usługowych, świetlica środowiskowa w miejscu obecnego starego przedszkola, pozyskanie lokali na mieszkania komunalne)	Gmina Dobra
69.	Budowa instalacji fotowoltaicznych na budynkach użyteczności publicznej	Gmina Golina
70.	Uregulowanie gospodarki wodno-ściekowej	Gmina Golina
71.	Likwidacja barier architektonicznych w budynkach użyteczności publicznej	Gmina Golina
72.	Budowa i modernizacja dróg oraz chodników i ścieżek rowerowych na terenie gminy Golina	Gmina Golina
73.	Budowa Dziennego Domu Seniora w Tokarach Pierwszych	Gmina Kawęczyn
74.	Zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych poprzez wymianę pieców.	Gmina Kawęczyn
75.	Rozwój zrównoważonej energii poprzez montaż instalacji fotowoltaicznych na budynkach użyteczności publicznej	Gmina Kawęczyn
76.	Budowa i modernizacja dróg oraz chodników/ ścieżek rowerowych na terenie Gminy Kawęczyn	Gmina Kawęczyn
77.	Zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych na terenie gminy Kawęczyn poprzez kompleksową termomodernizację budynków użyteczności publicznej	Gmina Kawęczyn
78.	Przygotowanie, uzbrojenie terenów inwestycyjnych na terenie Gminy Kawęczyn	Gmina Kawęczyn
79.	Budowa i rozwój plantacji roślin energetycznych na terenie Gminy	Gmina Kawęczyn

KONCEPCJA SPRAWIEDLIWEJ TRANSFORMACJI WIELKOPOLSKI WSCHODNIEJ

80.	Budowa zachęt inwestycyjnych dla potencjalnych inwestorów, których Gmina mogłaby pozyskać	Gmina Kawęczyn
81.	Rozwój zrównoważonej energii poprzez montaż instalacji fotowoltaicznych na gruntach	Gmina Kawęczyn
82.	Budowa świadomości społecznej i wśród przedsiębiorców w zakresie instalacji fotowoltaicznych i technologii cyfrowych poprzez szkolenia	Gmina Kawęczyn
83.	Aktywizacja zawodowa społeczeństwa gminnego poprzez szkolenia i elastyczne podnoszenie kwalifikacji dopasowanych do modelu biznesowego przedsiębiorców, których gmina pozyska.	Gmina Kawęczyn
84.	Rewitalizacja terenów pokopalnianych	Gmina Kleczew
85.	Realizacja inwestycji promujących gospodarkę niskoemisyjną w regionie Wielkopolski Wschodniej	Gmina Kleczew
86.	Budowa Centrum Przetwarzania Danych	Gmina Kleczew
87.	Klaster energii – samowystarczalność energetyczna i zapobieganie „ubóstwu” energetycznemu w rejonach pogórnicych	Gmina Kleczew
88.	Inwentaryzacja i odtworzenie rowów melioracyjnych zniszczonych wskutek działalności kopalni odkrywkowej	Gmina Kramsk
89.	Rozwój agroturystyki na terenie gminy Krzymów	Gmina Krzymów
90.	Budowa i modernizacja dróg, ścieżek rowerowych na terenie Gminy Krzymów	Gmina Krzymów
91.	Budowa sieci gazowej na terenie Gminy Krzymów	Gmina Krzymów
92.	TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA WIELKOPOLSKI WSCHODNIEJ – BUDOWA INSTALACJI FOTOWOLTAICZNYCH NA BUDYNKACH UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ W GMINIE MALANÓW	Gmina Malanów
93.	Modernizacja Drogi Powiatowej Powiercie Kolonia – Mniewo Nr 3403P. Granica Powiatu Województwa z Gminą Grabów i połączenie z drogą nr 263. Rozbudowa/ modernizacja wiaduktu drogowego nad linią kolejową w miejscowości Adamin	Gmina Olszówka
94.	Transformacja energetyczna Wielkopolski Wschodniej – ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII W GMINIE PRZYKONA - montaż instalacji fotowoltaicznych	Gmina Przykona
95.	Budowa i rozbudowa sieci wodno-kanalizacyjnej na terenie gminy Przykona, w tym terenach pogórnicych węgla brunatnego	Gmina Przykona
96.	Zagospodarowanie terenów pogórnicych węgla brunatnego w sołectwie Dąbrowa etap I Budynek Przystani Żeglarskiej, etap II Pomost Cumowniczy	Gmina Przykona
97.	Zagospodarowanie terenów pogórnicych węgla brunatnego – infrastruktura komunikacyjna	Gmina Przykona
98.	Budowa układu komunikacyjnego na terenach pogórnicych węgla brunatnego oraz przebudowa istniejącego układu komunikacyjnego na terenie gminy	Gmina Przykona
99.	Poprawa gospodarki wodno –ściekowej na terenie gminy Rychwał poprzez budowę oczyszczalni ścieków oraz rozbudowę sieci kanalizacyjnej w m. Rychwał	Gmina Rychwał
100.	Instalacja systemów odnawialnych źródeł energii na terenie gminy Rychwał	Gmina Rychwał
101.	Budowa punktu selektywnej zbiórki odpadów komunalnych w m. Rychwał	Gmina Rychwał

KONCEPCJA SPRAWIEDLIWEJ TRANSFORMACJI WIELKOPOLSKI WSCHODNIEJ

102.	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Rzgów	Gmina Rzgów
103.	Instalacja systemów odnawialnych źródeł energii na budynkach prywatnych i użyteczności publicznej w Gminie Rzgów	Gmina Rzgów
104.	Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenie Gminy Rzgów	Gmina Rzgów
105.	Budowa i modernizacja dróg oraz ciągów pieszo-rowerowych na terenie Gminy Rzgów	Gmina Rzgów
106.	Zagospodarowanie wyrobiska po eksploatacji węgla brunatnego o/ Lubstów	gmina Sompolno / Powiat Koniński (Radny, Tadeusz Słodkiewicz)
107.	Zagospodarowanie terenu zdegradowanego po stacji wąskotorowej PKP w m. Sompolno	gmina Sompolno / Powiat Koniński (Radny, Tadeusz Słodkiewicz))
108.	Zastosowanie instalacji fotowoltaicznych na obiektach mieszkalnych, usługowych i użyteczności publicznej w Gminie Stare Miasto	Gmina Stare Miasto
109.	Zwiększenia mobilności mieszkańców przez budowę infrastruktury niskoemisyjnego systemu transportu indywidualnego	Gmina Stare Miasto
110.	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Stare Miasto	Gmina Stare Miasto
111.	Uzbrojenie terenów aktywizacji gospodarczej w miejscowości Barczygłów i Modła Królewska, Gmina Stare Miasto	Gmina Stare Miasto
112.	Uzbrojenie terenów aktywizacji gospodarczej w miejscowości Janowice, Gmina Stare Miasto	Gmina Stare Miasto
113.	Uzbrojenie terenów aktywizacji gospodarczej w miejscowości Żdźary, Gmina Stare Miasto	Gmina Stare Miasto
114.	Budowa gazowej sieci dystrybucyjnej	Gmina Wilczyn
115.	Rekultywacja Jeziora na obszarze Gminy Wilczyn	Gmina Wilczyn
116.	Uporządkowanie Gospodarki Wodno-Ściekowej	Gmina Wilczyn
117.	Realizacja inwestycji promujących gospodarkę niskoemisyjną w regionie Wielkopolski Wschodniej	Gmina Wilczyn
118.	Wdrożenie bazującej na hydrotermalnej karbonizacji (HTC) technologii pozwalającej oczyszczalniom ścieków na odzyskanie przydatnego dla rolnictwa fosforu i azotu oraz jednoczesną produkcję biowęgla z mokrych osadów ściekowych do późniejszego zastosowania w układach kogeneracyjnych	InnoEnergy
119.	Budowa inteligentnego systemu elektroenergetycznego w klastrze Energii "Zielona Energia Konin"	Klaster Energii "Zielona Energia Konin"
120.	Zestawienie 114 przedsięwzięć strategicznych - NOWA ŚCIEŻKA ROZWOJU 2020-2030, w tym – Budowa farmy fotowoltaicznej na terenie Oczyszczalni Ścieków Lewy Brzeg	Miasto Konin

KONCEPCJA SPRAWIEDLIWEJ TRANSFORMACJI WIELKOPOLSKI WSCHODNIEJ

	<ul style="list-style-type: none"> – Nowy przebieg drogi krajowej Nr 25 w granicach miasta Konina na odcinku od ul.Poznańskiej do ul.Przemysłowej – Modernizacja infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej – Modernizacja oświetlenia ulicznego na energooszczędne wraz ze zdalnym systemem sterowania na terenie miasta Konina 	
121.	Zagospodarowanie źródeł geotermalnych (wykonanie otworu zatłaczającego, sieci ciepłowniczej, budowa ciepłowni)	Miasto Turek
122.	Poprawa efektywności energetycznej obiektów w mieście Turek poprzez wykorzystanie odnawialnych źródeł energii	Miasto Turek
123.	Kompleksowa rewitalizacja centralnych przestrzeni miasta Turku – Plac Wojska Polskiego, Plac Sienkiewicza	Miasto Turek
124.	Modernizacja kompleksu sportowo – rekreacyjnego z wykorzystaniem wód geotermalnych	Miasto Turek
125.	Poprawa dostępności komunikacyjnej terenów inwestycyjnych i pod mieszkalnictwo - budowa drogi zbiorczej Z3	Miasto Turek
126.	Modernizacja i rozbudowa sieci ciepłowniczych na terenie miasta Turek	Miasto Turek
127.	Utworzenie podmiotu gospodarczego realizującego przewozy kolejowe na rzecz naprawy taboru i infrastruktury.	Międzyzakładowy Związek Zawodowy Pracowników Inżynieryjno-Technicznych „KADRA” przy PAK KWB Konin S.A.
128.	Budowa długookresowego magazynu energii elektrycznej o mocy 50 MW w regionie powęglowym – Wielkopolsce Wschodniej	Neo Energy Sp. z o. o.
129.	Budowa elektrowni fotowoltaicznych o mocy 500 MW w regionie powęglowym – Wielkopolsce Wschodniej	Neo Energy Sp. z o. o.
130.	Budowa elektrowni fotowoltaicznej Kazimierz Biskupi II o mocy 200 MW w regionie powęglowym – Wielkopolsce Wschodniej	Neo Energy Sp. z o. o.
131.	Utworzenie serwisu naprawy sprzętu ciężkiego	PAK Górnictwo sp. z o.o.
132.	Utworzenie bazy świadczenia usług w zakresie sprzętu technologicznego dla budownictwa drogowego i robót specjalistycznych drogowych	PAK Górnictwo sp. z o.o.
133.	Budowa zakładu odzysku odpadów gumowych w procesie pirolizy	PAK Górnictwo sp. z o.o.
134.	Budowa zakładu do produkcji elementów konstrukcyjnych farm wiatrowych (w tym spawanie konstrukcji pod fotowoltaikę)	PAK Górnictwo sp. z o.o.
135.	Budowa północnej obwodnicy Koła w ciągu drogi powiatowej nr 3205P	Powiat Kolski
136.	Przebudowa ulicy Toruńskiej jako ciągu komunikacyjnego części przemysłowej miasta Koła	Powiat Kolski
137.	Budowa wiaduktu wraz z dojazdami w ciągu ulicy Toruńskiej w Kole przez linię kolejową E20	Powiat Kolski
138.	Renaturalizacja terenów zdegradowanych wzdłuż rzeki Kiełbaska i Kanału Ruskowskiego wraz z budową infrastruktury nawadniającej	Powiat Kolski
139.	„Promujmy pracę”	Powiat Koniński
140.	„Hub Intermodalny Konin” – „Wschód Zachód – Północ Południe”	Powiat Koniński (Radny Tadeusz Słodkiewicz)

KONCEPCJA SPRAWIEDLIWEJ TRANSFORMACJI WIELKOPOLSKI WSCHODNIEJ

141.	Bilansowanie retencjonowania wody w zlewniach będących w zasięgu oddziaływań terenów kopalnianych wschodniej Wielkopolski.	Powiat Słupecki
142.	Zmiana generacji wykorzystania paliw ze źródeł kopalnych na OZE w systemie rozproszonym na terenach oddziaływań kopalni wschodniej Wielkopolski	Powiat Słupecki
143.	Nowoczesny warsztat mechanizacji dobrą praktyką dla rozwoju rolnictwa na obszarach wiejskich – budowa warsztatów mechanizacji rolnictwa przy Zespole Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych w Zagórowie	Powiat Słupecki
144.	Aktywizacja zawodowa oraz wsparcie kształcenia ustawicznego mieszkańców Powiatu Tureckiego	Powiat Turecki (Piotr Szewczyński Przewodniczący Rady Powiatu Tureckiego)Przewodniczący Rady Powiatu Tureckiego)
145.	Budowa węzła autostradowego na autostradzie A2 (E30) w Powiecie Tureckim w Gminie Władysławów	Powiat Turecki (Piotr Szewczyński Przewodniczący Rady Powiatu Tureckiego)
146.	Elektroniczny obieg dokumentów w Starostwie Powiatowym w Turku	Piotr Szewczyński Przewodniczący Rady Powiatu Tureckiego
147.	CYFRYZACJA I ŁĄCZNOŚĆ CYFROWA WYDZIAŁÓW I JEDNOSTEK ORGANIZACYJNYCH STAROSTWA POWIATOWEGO W TURKU	Powiat Turecki
148.	Zdrowa gleba, zdrowe środowisko	ProBiotics Polska Magdalena Górską
149.	Pracownicze Centrum Wsparcia (PWC)	Przedstawiciele pracowników KWB Konin
150.	Transformacja energetyczna Wielkopolski Wschodniej – Gospodarka obiegu zamkniętego	PWiK Sp. z o.o. w Koninie
151.	Odtwarzanie zasobów wodnych subregionu z wykorzystaniem istniejącej pojemności retencyjnej	Rozwój Tak odkrywki Nie
152.	Zachowanie i zwiększanie spadającej bioróżnorodności subregionu poprzez poprawę stosunków wodnych na obszarach szczególnie wrażliwych, szczególnie w granicach i w sąsiedztwie obszarów Natura 2000 i korytarzy ekologicznych. Podprojekt: naturalna retencja w ekosystemach torfowiskowych i mokradłowych (renaturyzacja / restytucja / odtwarzanie torfowisk na miejscach torfowisk zdegradowanych i / lub gruntów pokopalnianych)	Rozwój Tak odkrywki Nie
153.	Linia autobusu szynowego	SnSS, WOES.
154.	PROGRAM SPOŁECZNY „FOTOWOLTAIKA+ / 2020-2025”	STOWARZYSZENIE NA RZECZ SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH – OŚRODEK WSPIERANIA EKONOMIII SPOŁECZNEJ
155.	Budowa instalacji wytwarzania gazów energetycznych oraz produkcji energii elektrycznej i ciepłej w technologii gazyfikacji biomasy i odpadów drewnopochodnych	Syngaz

KONCEPCJA SPRAWIEDLIWEJ TRANSFORMACJI WIELKOPOLSKI WSCHODNIEJ

156.	Projekt budowy elektrowni wiatrowych w województwie wielkopolskim (w ramach Programu budowy farm wiatrowych o łącznej mocy ok. 720 MW)	TAURON Polska Energia lub inna spółka Grupy TAURON
157.	Projekt budowy instalacji fotowoltaicznych w województwie wielkopolskim (w ramach Programu budowy źródeł fotowoltaicznych w Grupie TAURON o łącznej mocy ok. 570 MW)	TAURON Polska Energia lub inna spółka Grupy TAURON
158.	Rozwój nowoczesnej infrastruktury badawczej przez wdrożenie systemu typu LIMS (Laboratory Information Management System) Rozwój nowoczesnej infrastruktury badawczej w laboratorium weterynaryjnym	VET-LAB Brudzew dr Piotr Kwieciński
159.	OGRODY PRZYSZŁOŚCI – MAŁE GOSPODARSTWA Utworzone w ramach Spółdzielczości Socjalnej na terenach po kopalnianych	Wielkopolski Ośrodek Ekonomii Społecznej w Poznaniu, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu.
160.	Regionalne centrum szkolenia i rozwoju zawodowego jako wsparcia dla rynku pracy	Wyższa Szkoła Kadr Menedżerskich
161.	Centrum rozwoju i transferu nowych technologii Przemysł 4.0 w Wielkopolsce Wschodniej	Wyższa Szkoła Kadr Menedżerskich
162.	Budowa fabryki i uruchomienie produkcji autobusów z napędem wodorowym	ZE PAK
163.	Budowa centrum logistyki intermodalnej z budową magazynów przy wykorzystaniu infrastruktury kolejowej należącej do ZE PAK SA	ZE PAK
164.	Nowoczesne Budownictwo Energooszczędne – Platforma Edukacyjna (Program kształcenia młodzieży szkoły średniej w zakresie budownictwa ekologicznego i energooszczędnego jako alternatywa dla budownictwa tradycyjnego)	Zespół Szkół Budownictwa i Kształcenia Zawodowego w Koninie.
165.	Działania na rzecz rozwoju turystyki i żywienia społeczno-gospodarczego na terenach Wielkopolski wschodniej objętych programem: Platforma Powęglowa	
166.	INICJATYWA POD NAZWĄ SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „KAFELEK”	
167.	Budowa Parku Przemysłowo-Technologicznego Aglomeracji Konińskiej	

Załącznik 3. Materiały źródłowe

1. Bondyra K., Zagierski B.. 2019. Przemysł 4.0. Na jakim etapie przemysłowej rewolucji znajduje się województwo wielkopolskie? Publikacja na podstawie ekspertyzy wykonanej na zlecenie Wielkopolskiego Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego.
2. Departament Polityki Regionalnej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu. 2018. Notatka ze spotkania subregionalnego w Koninie Wielkopolskie Regionalne Forum Terytorialne 24 maja 2018 r.
3. Departament Tematyczny ds. Budżetu; DG ds. Polityki Wewnętrznej UE. 2020. Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji – W jaki sposób można najskuteczniej wykorzystać budżet UE do wsparcia niezbędnej transformacji z paliw kopalnych na energię ze źródeł odnawialnych.
4. Dr hab. Joanna Hołub-Iwan; dr hab. Iwona Orsa-Chomiak, prof. Nadzwyczajny; mgr Michał Terlecki; mgr Krzysztof Gutta; mgr Tomasz Gutta; mgr Piotr Gozdek. 2019. Stan i perspektywy rozwoju inteligentnych specjalizacji w subregionie konińskim.
5. Dr Miłostawa Stępień, Stowarzyszenie Akcja Konin. 2019. Sprawiedliwa transformacja Wielkopolski Wschodniej - Studium przypadku.
6. Emilia Ślimko, Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć, Fundacja Otwarty Plan. 2019. Sprawiedliwa transformacja Wielkopolski Wschodniej. Wyzwania z perspektywy społecznej – analiza i rekomendacje.
7. Fundacja Instrat. 2021. Analiza gospodarcza regionu Wielkopolski Wschodniej pod kątem realizacji procesu sprawiedliwej transformacji, w tym transformacji energetycznej.
8. Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Krakowie. 2018. Zdrowie i ochrona zdrowia w 2017 r.
9. Główny Urząd Statystyczny. 2019. Jakość życia i kapitał społeczny w Polsce. Wyniki Badania spójności społecznej 2018.
10. Grupa Ekspertcka „Sprawiedliwa Transformacja”. 2020. Propozycje rekomendacji dla obszaru sprawiedliwa transformacja.
11. Grupa Kapitałowa ZE PAK. 2020. Raport bieżący ZE PAK nr 45/2020.
12. Grupa Kapitałowa ZE PAK. 2020. Raport bieżący ZE PAK nr 46/2020.
13. Grupa Kapitałowa ZE PAK. 2020. Skonsolidowane sprawozdanie z płatności na rzecz administracji publicznej za rok zakończony dnia 31 grudnia 2019 roku.
14. Grupa Kapitałowa ZE PAK. 2020. Sprawozdanie Zarządu z działalności Grupy Kapitałowej w 2019 roku.
15. IBS - Instytut Badań Strukturalnych. 2019, Transformacja węglowa w subregionie konińskim (D. Kiewra, A. Szpor).
16. Kiewra Daniel. 2020. Raport podsumowujący konsultacje społeczne w ramach prac nad planem sprawiedliwej transformacji regionu Wielkopolski Wschodniej.
17. Komisja Europejska. 2010. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Polityka regionalna jako czynnik przyczyniający się do inteligentnego rozwoju w ramach strategii Europa 2020.
18. Komisja Europejska. 2010. Zielona księga w sprawie uwalniania potencjału przedsiębiorstw z branży kultury i branży twórczej. KOM(2010) 183 wersja ostateczna.
19. Komisja Europejska. 2015. Pakiet dotyczący Unii Energetycznej, COM (2015), 80, Bruksela.
20. Komisja Europejska. 2018. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1999 z 11 grudnia 2018 r. w sprawie zarządzania unią energetyczną i działaniami w dziedzinie klimatu, zmiany rozporządzeń Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 663/2009 i (WE) nr 715/2009, dyrektyw Parlamentu Europejskiego i Rady 94/22/WE, 98/70/WE, 2009/31/WE, 2009/73/WE, 2010/31/UE,

- 2012/27/UE i 2013/30/UE, dyrektyw Rady 2009/119/WE i (EU) 2015/652 oraz uchylecia rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 525/2013.
21. Komisja Europejska. 2019. Komunikat Komisji Europejskiej „Europejski Zielony Ład” COM (2019), 640 final, Bruksela.
 22. Komisja Europejska. 2020. COM (2020/22), Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (14/01).
 23. Komisja Europejska. 2020. COM (2020/22), Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (28/05).
 24. Komisja Europejska. 2020. Strategia „od pola do stołu” na rzecz sprawiedliwego, zdrowego i przyjaznego dla środowiska systemu żywnościowego. COM (2020) 381 final, Bruksela.
 25. Komisja Europejska. 2020. European Economic Forecast Autumn 2020. Institutional paper 136.
 26. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030. Uchwała nr 102 Rady Ministrów z 17 września 2019 r.
 27. M. Stanny, A. Rosner, Ł. Komorowski. 2018. Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap III. Struktury społeczno-gospodarcze, ich przestrzenne zróżnicowanie i dynamika (wersja pełna), Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa.
 28. Ministerstwo Aktywów Państwowych. 2019. Krajowy plan na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030. Warszawa.
 29. Ministerstwo Energii. 2018. Program dla sektora górnictwa węgla brunatnego w Polsce na lata 2018-2030 z perspektywą 2050
 30. Rada Ministrów. 2021. Polityka Energetyczna Polski do 2040 roku. Warszawa.
 31. Narodowy Plan Szerokopasmowy. Uchwała nr 27/2020 Rady Ministrów w 10 marca 2020 r.
 32. Obserwatorium Integracji Społecznej. 2017. Ubóstwo w gminach województwa wielkopolskiego na podstawie syntetycznego miernika ubóstwa (SMU) – 2017.
 33. Oddział Planowania Strategicznego Departamentu Polityki Regionalnej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu. 2020. Ocena rozwoju gmin i powiatów Wielkopolski – wyniki badania ankietowego. Biuletyn WROT nr VIII (2020).
 34. Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy. 2020. Bilans zasobów złóż kopalni w Polsce wg stanu na 31.12.2019 r.
 35. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+. Uchwała nr V/70/19 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z 25 marca 2019 r.
 36. Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla obszaru Powiatów: Miasta Konin - miasto na prawach powiatu, Kolskiego, Konińskiego oraz Słupeckiego. Uchwała nr 492 Rady Miasta Konina z 26 kwietnia 2017 r.
 37. Program ochrony środowiska województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2017-2020 z perspektywą na lata 2021-2024 stanowiący załącznik do Uchwały nr XXXVI/611/17 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 25 września 2017 r.
 38. Polityka ekologiczna państwa 2030 – strategii rozwoju w obszarze środowiska i gospodarki wodnej. Uchwała nr 67 Rady Ministrów z 16 lipca 2019 r.
 39. Polskie Linie Kolejowe S.A. 2017. Wykazu ogólnodostępnych torów do czynności ładunkowych z przyległym placem lub rampą będących w zarządzie PKP Polskie Linie Kolejowe S.A.
 40. Polskie Sieci Energetyczne. 2020. Plan rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2021-2030.
 41. Porozumienie na rzecz sprawiedliwej transformacji energetycznej Wielkopolski Wschodniej.
 42. PWC. 2019. Transformacja regionu węglowego Górna Nitra – Plan działania.
 43. Rada Ministrów. 2019. MAPA DROGOWA Transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym – projekt.

44. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu. 2020. Projekt Strategii Polityki Społecznej dla Wielkopolski do 2030 roku.
45. Sokołowski J., Lewandowski P., Kiełczewska A. & Bouzarovski S. 2019. Measuring energy poverty in Poland with the Multidimensional Energy Poverty Index, IBS Working Paper 07/2019.
46. Stanowisko Sejmiku Województwa Wielkopolskiego dotyczące inicjatywy Sprawiedliwej Transformacji w Regionie Wielkopolski Wschodniej. Uchwała nr VIII/131 /19 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 3 czerwca 2019 r.
47. Stowarzyszenie na Rzecz Spółdzielni Socjalnych. Założenia projektu Wielkopolskiego Ośrodka Ekonomii Społecznej w Poznaniu dotyczącego publicznego transportu szynowego na terenie Aglomeracji Konińskiej w oparciu o uruchomienie linii autobusu szynowego „KONIŃSKI RING”.
48. Strategia rozwoju kapitału społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 – projekt z 20 sierpnia 2019 r. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
49. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.). Uchwała nr 8 Rady Ministrów z 14 lutego 2017 r.
50. Strategia rozwoju obszaru funkcjonalnego Aglomeracji Konińskiej. 2014. Opracowana przez konsorcjum: Lider Projekt Sp. z o.o. EU-CONSULT Sp. z o.o. na zlecenie Starostwa Powiatowego w Koninie.
51. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku. Uchwała Nr 105 Rady Ministrów z 24 września 2019 r.
52. Strategia Rozwoju Miasta Plan 2020-2030. uchwała nr 293 Rady Miasta Konina z 22 stycznia 2020 r.
53. Strategia rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku. Uchwała Nr 1371/2015 Zarządu Województwa Wielkopolskiego z 10 grudnia 2015 roku.
54. Strategia Rozwoju Powiatu Słupeckiego na lata 2014- 2020. Uchwała Rady Powiatu nr V/26/2015 z 27 marca 2015 r.
55. Strategia Rozwoju Powiatu Kolskiego na lata 2015-2025. Uchwała nr XXI_132_2016 Rady Powiatu Kolskiego z dnia 28 kwietnia 2016 r.
56. Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030. Uchwała nr 123 Rady Ministrów z 15 października 2019 r.
57. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku. Uchwała nr XVI/287/20 z 27 stycznia 2020 r. Sejmik Województwa Wielkopolskiego.
58. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska.
59. Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.
60. Urząd Regulacji Energetyki. 2020. Instalacje odnawialnych źródeł energii wg stanu na dzień 31 grudnia 2019 r.
61. Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego w Poznaniu. 2020. Założenia regionalnej strategii na rzecz neutralności klimatycznej WIELKOPOLSKA WSCHODNIA 2040 „PO WĘGLU”.
62. Wielkopolskie Regionalne Forum Terytorialne. 2018. Zakres lokalnych dokumentów strategicznych - Spotkanie subregionalne w Koninie. Prezentacja.
63. Wielkopolskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne. 2019. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej województwa wielkopolskiego 2019.
64. Wielkopolskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne. 2020. Potrzeby rozwojowe ludzi młodych – wyniki badania ankietowego. Biuletyn WROT nr VIII (2020).
65. Wojewódzki Urząd Pracy w Poznaniu. 2018. Barometr zawodów 2019.
66. Wojewódzki Urząd Pracy w Poznaniu. 2020. Edukacja i potrzeby rynku pracy w Wielkopolsce w 2019 r.
67. Wojewódzki Urząd Pracy w Poznaniu. 2019. Kogo poszukuje rynek pracy w Wielkopolsce?

68. Wojewódzki Urząd Pracy w Poznaniu. 2020. Biuletyn informacyjny 06.2020 r.
69. Wielkopolski Urząd Pracy w Poznaniu. 2020. Edukacja i potrzeby rynku pracy w Wielkopolsce w 2019 r.
70. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Poznaniu. 2018. Stan Środowiska w Wielkopolsce. Raport 2017.
71. Wykazu programów rewitalizacji gmin województwa wielkopolskiego. Uchwała nr 2694/2020 Zarządu Województwa Wielkopolskiego z 17 września 2020 r.
72. Zintegrowana Strategia Rozwoju Gospodarczego Gmin Powiatu Tureckiego na lata 2015–2025. Wykonana przez Ecorys Polska Sp. z o.o. na zlecenie Gminy Miejskiej Turek.